

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σχολή Επιστημών Πληροφορίας

Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής

Ηλεκτρονικές συναλλαγές και προσωπικά δεδομένα με έμφαση στη νομική προστασία του Καταναλωτή στο διαδίκτυο (internet)

Διδακτορική διατριβή

Μοσχίδου Ευθυμία

Επιβλέπουσα :

Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ευγενία

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2015

Ευχαριστίες

Στην επιβλέπουσα Καθηγήτρια μου Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ευγενία για την πολυποίκιλη φροντίδα, την συνεχή επιστημονική στήριξη και καθοδήγηση, με τις εξειδικευμένες συμβουλές της, με τις πλούσιες νομικές γνώσεις και την ερευνητική εμπειρία της, η συμβολή της οποίας ήταν καθοριστική στην παρουσίαση του τελικού κειμένου, αλλά και για την ανθρώπινη συμπαράστασή της οφείλω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον Καθηγητή Σκαλίδη Ελευθέριο και τον Αναπληρωτή καθηγητή Κάτο Βασίλειο που δέχτηκαν να συμμετέχουν ως μέλη στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, να μελετήσουν την διδακτορική διατριβή μου και να συμβάλουν στην ολοκλήρωσή της.

Ευχαριστίες οφείλονται σε όλα τα μέλη της επταμελούς επιτροπής για τον χρόνο που αφιέρωσαν στην μελέτη και κριτική της διατριβής.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου και τον αδερφό μου για την ενθάρρυνση και ψυχική υποστήριξη που μου προσέφεραν κατά την διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής.

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2015

Περίληψη

Ηλεκτρονικές συναλλαγές και προσωπικά δεδομένα με έμφαση στη νομική προστασία του Καταναλωτή στο διαδίκτυο (internet)

Ο κύριος σκοπός της παρούσας διδακτορικής διατριβής συνίσταται στην ερμηνευτική παρουσίαση και ανάλυση των προβλημάτων που αναφέρονται στους ισχύοντες κανόνες δικαίου στις ηλεκτρονικές συναλλαγές και στην προστασία της ιδιωτικής ζωής από τους καινοφανείς κινδύνους που συνεπιφέρει η αέναη πρόοδος της ψηφιακής τεχνολογίας στην σύγχρονη εποχή.

Καταρχήν, το ερευνητικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο θεσμικό πλαίσιο για το ηλεκτρονικό εμπόριο, με την παράθεση και ερμηνεία των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003, και της αντίστοιχης Οδηγίας 2000/31/EK, για τον τρόπο σύναψης της ηλεκτρονικής σύμβασης μεταξύ Προμηθευτή και Καταναλωτή.

Στην συνέχεια, γίνεται εξαντλητική μελέτη της έννοιας της σύμβασης από απόσταση, του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, με την οποία πραγματοποιήθηκε η ενσωμάτωση της Οδηγίας 97/7/EK στο εθνικό δικαίκο σύστημα, γενικά, με επισκόπηση και αναφορές στην διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία της νομικής επιστήμης, αλλά και νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, ιδίως, σε σχέση με την υποχρέωση του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή, τόσο στο προσυμβατικό, όσο και στο συμβατικό στάδιο, με τις συνέπειες παραβίασης, καθώς και την προθεσμία, τον τρόπο και τις συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή.

Παράλληλα, επιχειρείται πρωτότυπη ερμηνευτική προσέγγιση της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με την οποία έγινε η προσαρμογή του εσωτερικού δικαίου στην Οδηγία 2011/83/EE, για την επίτευξη της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), και αποτίμησή της σε σύγκριση με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο σε κοινοτικό και μη επίπεδο.

Περαιτέρω, δίνεται έμφαση στην ανάλυση των ανάλογων εξειδικευμένων θεμάτων της ειδικής σύμβασης από απόσταση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, του άρθρου 4 α του Ν. 2251/1994, με το οποίο έλαβε χώρα η μεταφορά της Οδηγίας 2002/65/EK στην ελληνική έννομη τάξη.

Ταυτόχρονα, εξειδικεύονται οι νομικές διατάξεις που ρυθμίζουν το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, μεταξύ άλλων από αθέμιτες επιθετικές

εμπορικές πρακτικές προώθησης αγαθών ή υπηρεσιών στον Καταναλωτή, όπως η αποστολή μη ζητηθείσας εμπορικής επικοινωνίας με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (spamming e - mail).

Στα συμπεράσματα της μελέτης προκύπτει η ανταπόκριση στην ανάγκη ενός αυστηρού, αλλά και ευέλικτου συστήματος νομικών κανόνων, που θα παρέχει ικανοποιητικό επίπεδο ασφάλειας στις ηλεκτρονικές εμπορικές συναλλαγές, ιδίως, στο διαδίκτυο (internet), και προστασίας των προσωπικών δεδομένων του Καταναλωτή, με δυνατότητα συνεχούς προσαρμογής στις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις.

Λέξεις Κλειδιά : Καταναλωτής, Σύμβαση από απόσταση, Ηλεκτρονικό Εμπόριο, Σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Προσωπικά Δεδομένα, Οδηγία 97/7/EK, Οδηγία 2000/31/EK, Οδηγία 2002/65/EK, Οδηγία 2011/83/EE, Οδηγία 95/46/EK, άρθρο 4 Ν. 2251/1994, Π.Δ. 131/2003, άρθρο 4 α Ν. 2251/1994, ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, Ν. 2472/1997

Abstract

Electronic transactions and personal data, with emphasis on Consumer legal protection in internet

The primary goal of this thesis is the presentation of the existing law that regulates emerging problems solution in electronic commercial transactions and the privacy protection from the novel dangers that the modern digital technology perpetual progress provokes.

First, the research interest focus on electronic commerce via computer in internet, more specifically, through the apposition and interpretation of P.D. 131/2003, and the corresponding Directive 2000/31/EC, provisions, about the contract concluded by electronic means procedure between the Trader and the Consumer.

After that, a thorough study of distance contract definition, article 4 Law 2251/1994, through which the Directive 97/7/EC incorporation in the national juridical system was fulfilled, in general, is made, with survey and references in international law bibliography and native scientific theory, but also Greek case law, concerning, especially, the Consumer information requirements that the Trader shall provide, before Consumer is bound by a distance contract, as well as after the

conclusion of the distance contract, with the infringement effects, as and the period, procedure and effects of exercising the Consumer right of withdrawal.

Parallel, a original interpretative approach of JMD Z1 – 891/2013 is attempted, through which the Directive 2011/83/EU adaptation in the inner law was made, with purpose European Union (E.U.) member states national legislations harmonization achievement, and evaluation in comparison with the existing in community and non level legal framework.

Furthermore, emphasis is given on the analogous, however, specialized subjects analysis of the specific distance contract financial services, article 4 a Law 2251/1994, through which the Directive 2002/65/EC transposition in the Greek law took place.

Simultaneously, Law 2472/1997, and the relative Directive 95/46/EC, that regulates the personal data protection issue, from unethical aggressive commercial goods or services promotion practices against Consumer, such as the unsolicited commercial communication by electronic mail (spamming e – mail) delivery, provisions are specialized.

In conclusion the study results in the need of a strict, but also flexible legislative system, that will provide satisfactory level of security in electronic commercial transactions, especially, in internet, and Consumer personal data protection, with constant adaptation to the rapid technological evolutions potentiality, as and the existing in Greece regulatory plexus sufficient correspondence to modern requirements and challenges.

Key Words : Consumer, Convention from distance, Electronic Commerce, Convention of financial services from distance, Personal Data, Directive 97/7/EC, Directive 2000/31/EC, Directive 2002/65/EC, Directive 2011/83/EU, Directive 95/46/EC, article 4 Law 2251/1994, P.D. 131/2003, article 4 a Law 2251/1994, JMD Z1 – 891/2013, Law 2472/19

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προδιάθεση	16
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ	20
2. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	26
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	26
2.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 2000/31/ΕΚ	28
2.2.1 Ο Άμεσος και ο απώτερος στόχος της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ	28
2.2.2 Η Οριοθέτηση του σκοπού της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ σε σχέση με την προστασία του Καταναλωτή.....	31
2.3 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Π.Δ. 131/2003	32
2.3.1 Οι Εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003.....	34
2.4 ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ	35
2.5 Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ Π.Δ. 131/2003.....	36
2.5.1 Τα Υποκείμενα της ηλεκτρονικής σύμβασης	37
2.5.2 Το Αντικείμενο της ηλεκτρονικής σύμβασης	38
2.6 Η ΣΥΝΑΨΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	38
2.6.1 Η Υποχρέωση του Φορέα παροχής υπηρεσιών για πληροφόρηση του Αποδέκτη	38
2.6.1.1 <i>Η Παροχή γενικών πληροφοριών</i>	38
2.6.1.2 <i>Η Παροχή ειδικών πληροφοριών</i>	41
2.6.2 Η Διαδικασία κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης	44
2.6.2.1 <i>Γενικά</i>	44
2.6.2.2 <i>Η Διάκριση της ηλεκτρονικής δήλωσης βούλησης σε πλήρως αυτοματοποιημένη ή μη και οι συμβάσεις μέσω EDI</i>	49
2.7 Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΛΛΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	50
2.7.1 Οι Διατάξεις για την πώληση	50
2.7.2 Οι Διατάξεις για την προστασία του Καταναλωτή.....	52
2.7.2.1 <i>Η Διάταξη του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994</i>	52

2.7.2.2 Η Διάταξη του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	53
2.8 ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΣΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	54
2.8.1 Η Ηλεκτρονική διαφήμιση ως έκφανση του ηλεκτρονικού εμπορίου	54
2.8.2 Οι Υποχρεώσεις του Φορέα παροχής υπηρεσιών για πληροφόρηση του Αποδέκτη για τις εμπορικές επικοινωνίες	59
2.8.2.1 Οι Διαφημιστικές προσφορές ειδικότερα	61
2.8.2.2 Οι Διαφημιστικοί διαγωνισμοί ή παιχνίδια.....	62
2.8.3 Η Διαφήμιση και τα νομοθετικά κατοχυρωμένα νομοθετικά επαγγέλματα.....	64
2.9 Η ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Π.Δ. 131/2003.....	66
2.9.1 Οι Κυρώσεις της παραβίασης των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003.....	66
2.9.2 Τα Ένδικα βοηθήματα για την παραβίαση των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003	67
2.9.3 Η Διεθνής δικαιοδοσία στο ηλεκτρονικό εμπόριο	69
2.9.4 Η Εξωδικαστική επίλυση των διαφορών του ηλεκτρονικού εμπορίου	72
2.10 Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ, ΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	74
3. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	77
3.1 Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗ ΩΣ ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ	77
3.2 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΠΟΥ ΡΥΘΜΙΖΕΙ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ.....	82
3.3 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ.....	83
3.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	83
3.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	86
3.4 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ	90
3.4.1 Τα Υποκείμενα της σύμβασης από απόσταση.....	92
3.4.1.1 Η Έννοια του Προμηθευτή	92
3.4.1.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	92
3.4.1.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	93
3.4.1.1.3 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για εγγραφή και καταχώριση στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης πριν την έναρξη της δραστηριότητάς του.....	94
3.4.1.2 Η Έννοια του Καταναλωτή	96

3.4.1.2.1 <u>Ο Ορισμός της έννοιας του Καταναλωτή</u>	96
3.4.1.2.1.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	96
3.4.1.2.1.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	99
3.4.1.2.2 <u>Οι Προϋποθέσεις της έννοιας του Καταναλωτή</u>	100
3.4.1.2.2.1 <i>Η Υποκειμενική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή</i>	101
3.4.1.2.2.1.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	101
3.4.1.2.2.1.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	101
3.4.1.2.2.2 <i>Η Αντικειμενική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή</i>	102
3.4.1.2.2.2.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	102
3.4.1.2.2.2.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	103
3.4.1.2.2.3 <i>Η Λειτουργική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή</i>	104
3.4.1.2.2.3.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	104
3.4.1.2.2.3.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	104
3.4.1.2.2.4 <i>Η Περιοριστική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή</i>	105
3.4.1.2.2.4.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	105
3.4.1.2.2.4.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	106
3.4.1.2.3 <u>Ο Εγγυητής ως Καταναλωτής</u>	106
3.4.1.2.4 <u>Το Παιδί ως ειδική κατηγορία Καταναλωτή</u>	107
3.4.2 Το Αντικείμενο της σύμβασης από απόσταση	109
3.4.2.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	109
3.4.2.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	111
3.4.3 Η Αποκλειστική χρήση μέσων επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και την στιγμή της σύναψης της σύμβασης από απόσταση	112
3.4.3.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	112
3.4.3.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	116
3.4.4 Η Σύναψη της σύμβασης από απόσταση στο πλαίσιο οργανωμένου συστήματος πωλήσεων αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση.....	117
3.4.4.1 <i>Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	117
3.4.4.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	119
3.5 Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗ ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	120
3.5.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης.....	120
3.5.1.1 <i>Το Περιεχόμενο της προσυμβατικής πληροφόρησης</i>	120

3.5.1.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	120
3.5.1.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	123
3.5.1.1.3 Η Επέκταση της υποχρέωσης πληροφόρησης στο Ν. 3844/2010 και στο Π.Δ. 131/2003 και ο περιορισμός της από τα άρθρα 8 και 10 του Π.Δ. 131/2003 μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	131
3.5.1.2 Οι Τυπικές προϋποθέσεις της προσυμβατικής πληροφόρησης μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	132
3.5.2 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή μετά την σύναψη της σύμβασης.....	139
3.5.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	139
3.5.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	142
3.5.3 Οι Συνέπειες της παραβίασης της υποχρέωσης ενημέρωσης.....	144
3.5.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	144
3.5.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	146
3.5.3.2.1 Οι Συνέπειες για τη μη προσυμβατική ενημέρωση	146
3.5.3.2.2 Οι Συνέπειες για τη μη μετασυμβατική ενημέρωση.....	152
3.6 ΑΛΛΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗ.....	153
3.6.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για μη επιβάρυνση του Καταναλωτή με πρόσθετες δαπάνες εκτός του τιμήματος	153
3.6.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	153
3.6.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	154
3.6.2 Η Δυνατότητα ή μη προείσπραξης του τιμήματος από τον Καταναλωτή.....	155
3.6.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	155
3.6.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	156
3.7 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	157
3.7.1 Η Νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης	158
3.7.2 Η Προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης	161
3.7.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	161
3.7.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	165
3.7.3 Ο Τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.....	170
3.7.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	170
3.7.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	173
3.7.4 Οι Συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης	176
3.7.4.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	176

3.7.4.2 <i>Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	177
3.7.5 Το Δικαίωμα του Καταναλωτή σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης εκπλήρωσης από τον Προμηθευτή	187
3.7.5.1 <i>Το Δικαίωμα υπαναχώρησης πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	188
3.7.5.2 <i>Το Δικαίωμα για « καταγγελία» μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	189
3.7.5.2.1 Το Πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος « καταγγελίας » από τον Καταναλωτή.....	193
3.7.6 Το Πεδίο εφαρμογής και οι συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης για συνδεδεμένες συμβάσεις.....	193
3.7.6.1 <i>Για συνδεδεμένες συμβάσεις πίστωσης ειδικά πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	194
3.7.6.2 <i>Για συνδεδεμένες συμβάσεις γενικά μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013</i>	194
3.7.7 Οι Συμβάσεις που εξαιρούνται από το δικαίωμα υπαναχώρησης.....	195
3.8 Η ΝΕΑ ΡΥΘΜΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	198
3.9 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΑΠΟ ΑΘΕΜΙΤΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	200
3.9.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	200
3.9.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	202
3.10 Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗ ΓΙΑ ΣΕΒΑΣΜΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	204
3.10.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	204
3.10.1 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	208
3.11 ΑΛΛΕΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	209
3.11.1 Ο Αναγκαστικός χαρακτήρας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994	209
3.11.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.....	209
3.11.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	209
3.11.2 Η Κατανομή του βάρους απόδειξης στην σύμβαση από απόσταση	210
3.11.3 Η Προστασία του Καταναλωτή από καταχρηστικούς όρους στην σύμβαση από απόσταση	210
2.12 Η ΡΗΤΡΑ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ..	211
2.13 ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ	211
2.14 Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΚΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	213

2.14.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	213
2.14.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013	215
4. Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ.....	216
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΟΡΙΣΜΟΣ	216
4.2. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 4 Θ ΤΟΥ Ν. 2251/1994.....	218
4.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ.....	219
4.3.1 Τα Υποκείμενα της σύμβασης	219
4.3.1.1 <i>Η Έννοια του Προμηθευτή.....</i>	220
4.3.1.2 <i>Η Έννοια του Καταναλωτή.....</i>	220
4.3.2 Το Αντικείμενο της σύμβασης	222
4.3.3 Η Αποκλειστική χρήση μέσων επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και την σύναψη της σύμβασης.....	223
4.3.4 Η Σύναψη της σύμβασης στο πλαίσιο οργανωμένου από τον Προμηθευτή συστήματος πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση.....	225
4.3.5 Η Νομική φύση της σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση	227
4.4 ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΕΞΑΙΡΟΥΝΤΑΙ ΕΝ ΟΛΩ Η ΕΝ ΜΕΡΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 4 Θ ΤΟΥ Ν. 2251/1994	227
4.5 Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗ ΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΣΥΝΑΨΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	228
4.5.1 Γενικά	229
4.5.1.1 <i>Πληροφορίες που αφορούν τον Προμηθευτή .....</i>	231
4.5.1.2 <i>Πληροφορίες που αφορούν την χρηματοοικονομική υπηρεσία .....</i>	231
4.5.1.3 <i>Πληροφορίες που αφορούν την σύμβαση.....</i>	233
4.5.1.4 <i>Πληροφορίες που αφορούν την προσφυγή και την προστασία του Καταναλωτή στην ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης.....</i>	233
4.5.2 Η Υποχρέωση πληροφόρησης ειδικά στις τηλεφωνικές επικοινωνίες.....	234
4.5.3 Η Υποχρέωση πληροφόρησης ειδικά για τις συμβατικές υποχρεώσεις.....	235
4.5.4 Η Συνέπεια της παραβίασης της υποχρέωσης πληροφόρησης	236
4.5.5 Πρόσθετες υποχρεώσεις του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή.....	237

4.6 Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗ ΓΙΑ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΣΥΝΑΨΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΗΣ.....	238
4.6.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για αποστολή των συμβατικών όρων στον Καταναλωτή κατά την διάρκεια της σύμβασης	242
4.7 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	242
4.7.1 Η Νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης	243
4.7.2 Η Προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης	245
4.7.2.1 Η Έναρξη της προθεσμίας	245
4.7.3 Ο Τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.....	247
4.7.4 Οι Συμβάσεις που εξαιρούνται του δικαιώματος υπαναχώρησης και συμβάσεις που εξαιρούνται εν μέρει από τις διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994	249
4.7.5 Οι Συνέπειες της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης	252
4.7.5.1 Η Καταγγελία των πρόσθετων ή συνδεδεμένων συμβάσεων.....	255
4.8 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΑΠΟ ΑΘΕΜΙΤΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	256
4.9 ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 4 Θ ΤΟΥ Ν. 2251/1994	257
5. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ	258
5.1 Η Προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες	259
5.1.1 Η Ανεπιθύμητη ηλεκτρονική επικοινωνία (<i>spamming</i>).....	259
5.1.2 Η Εγκατάσταση « <i>cookies</i> ».....	264
5.2 Το Νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων	270
5.2.1 Η Νομοθεσία σε κοινοτικό επίπεδο.....	270
5.2.1.1 Η Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	270
5.2.1.2 Η Οδηγία 95/46/ΕΚ	271
5.2.1.3 Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ	272
5.2.1.4 Η Οδηγία 2009/136/ΕΚ	274
5.2.1.5 Ο Κανονισμός ΕΕ/611/2013	277
5.2.1.6 Η Πρόταση Κανονισμού της 25-1-2012.....	282
5.2.2 Η Νομοθεσία σε εθνικό επίπεδο.....	283

5.2.2.1 <u>Η Προστασία των προσωπικών δεδομένων βάσει του Συντάγματος</u>	283
5.2.2.2 <u>Ο Αστικός Κώδικας και ο Ν. 2251/1994</u>	285
5.2.2.3 <u>Ο Ν. 2472/1997</u>	285
5.2.2.3.1 Το Αντικείμενο και το πεδίο ορισμού του Ν. 2472/1997	286
5.2.2.3.2 Οι Αρχές της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων	287
5.2.2.3.3 Η Συγκατάθεση του υποκειμένου ως προϋπόθεση επεξεργασίας και οι εξαιρέσεις της	288
5.2.2.3.4 Η Ειδική μεταχείριση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων	291
5.2.2.3.5 Το Απόρρητο και η ασφάλεια της επεξεργασίας.....	293
5.2.2.3.6 Τα Δικαιώματα του υποκειμένου επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων	295
5.2.2.3.6.1 <i>Το Δικαίωμα ενημέρωσης</i>	295
5.2.2.3.6.2 <i>Το Δικαίωμα πρόσβασης</i>	298
5.2.2.3.6.3 <i>Το Δικαίωμα αντίρρησης</i>	301
5.2.2.3.6.3.1 Το Δικαίωμα σχετικής αντίρρησης.....	302
5.2.2.3.6.3.2 Το Δικαίωμα απόλυτης αντίρρησης.....	304
5.2.2.3.6.4 <i>Το Δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας</i>	305
5.2.2.3.7 Οι Συνέπειες της παραβίασης των διατάξεων του Ν. 2472/1997	306
5.2.2.3.7.1 <i>Οι Διοικητικές κυρώσεις</i>	306
5.2.2.3.7.2 <i>Οι Ποινικές κυρώσεις</i>	307
5.2.2.3.7.3 <i>Η Αστική ευθύνη</i>	310
5.2.2.4 <u>Ο Ν. 3471/2006</u>	310
5.2.2.4.1 Οι Υποχρεώσεις του παρόχου σύμφωνα με το Ν. 3471/2006.....	313
5.2.2.4.2 Τα Δικαιώματα του χρήστη σύμφωνα με το Ν. 3471/2006.....	315
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	316
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	324
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ	324
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	341

« Ὡσπερ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει,
οὕτω καὶ πόλις, μὴ ὄντων νόμων, καταλύεται »

Αριστοτέλης

Προδιάθεση

Στην σύγχρονη εποχή, στον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών υπάρχει απόλυτη διευκόλυνση και ταχύτητα, ως απόρροια της διαρκούς εξέλιξης της τεχνολογίας του διαδικτύου (internet), που τείνει να επικρατήσει των μορφών παραδοσιακού τρόπου παροχής αγαθών ή υπηρεσιών.

Έτσι, ο χρήστης του διαδικτύου (internet), είτε από τον χώρο εργασίας, είτε από την κατοικία, είτε από οπουδήποτε αλλού, οποιαδήποτε ημέρα και ώρα, χωρίς χωρο – χρονικούς περιορισμούς¹, εισέρχεται σε ψηφιακά δίκτυα² εμπορικής συναλλαγής, για την πραγματοποίηση της οποίας απαιτείται, σχεδόν τις περισσότερες φορές, η διαβίβαση πληροφοριών με έντονα προσωπικό χαρακτήρα.

Επομένως, σημείο εκκίνησης του προβληματισμού είναι ότι το νέο μοντέλο εμπορικών συναλλαγών αποτελεί πηγή διακινδύνευσης για τα δικαιώματα του ηλεκτρονικά συναλλασόμενου με έμφαση σε αυτά του Καταναλωτή, καταρχήν, ως ανθρώπου, και ειδικότερα για τα προσωπικά του δεδομένα, φαινόμενο που αποκτά ολοένα και πιο ανησυχητική διάσταση.

Ωστόσο, οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής, συνιστούν την κινητήριου δύναμη για την πρόοδο της οικονομίας, σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, λόγω της ύπαρξης του παγκόσμιου ιστού, με συνέπεια την λήψη κάθε απαραίτητης πρωτοβουλίας και όλα τα νόμιμα μέσα εκ μέρους του νομοθέτη, για την προστασία της απρόσκοπτης ανάπτυξής τους.

Για τους παραπάνω λόγους, η νομοθετική παρέμβαση πρέπει να καταβάλλει κάθε προσπάθεια να ανταποκριθεί στην παραπάνω αλληλεπίδραση - πρόκληση, δίνοντας έμφαση στην δημιουργία ενός πλαισίου θέσπισης κανόνων νομικής ρύθμισης, με προσδοκώμενο αποτέλεσμα και σκοπό την εξασφάλιση της ισορροπίας, μεταξύ της ελεύθερης διακίνησης των εμπορευμάτων και των άυλων υπηρεσιών και των συμφερόντων του ασθενούς αντισυμβαλλόμενου μέρους, ήτοι του Καταναλωτή, που κατά κανόνα δεν βρίσκεται σε θέση διαπραγματευτικής ισχύος έναντι του Προμηθευτή.

---

¹ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΕΕ 2010, σελ. 346

² Βλ. Kosta E., The use of RFID chips on indefination documents, σε Πρακτικά 2 ου Συνεδρίου του Επιστημονικού Συμβουλίου της Κοινωνίας της Πληροφορίας « Ηλεκτρονική δημοκρατία – Προκλήσεις της ψηφιακής εποχής », Αθήνα 16-17.3.2006, σελ. 471 επ.

Στις ηλεκτρονικές συναλλαγές εφαρμόζεται το Π.Δ. 131/2003³. Παράλληλα, όταν ο συμβαλλόμενος φέρει την ιδιότητα του Καταναλωτή, εφαρμογής τυγχάνουν και οι ρυθμίσεις του Ν. 2251/1994⁴ για τις συμβάσεις από απόσταση.

Έχοντας τα παραπάνω δεδομένα, ο σκοπός της παρούσας διατριβής, είναι καταρχήν η ερμηνευτική καταγραφή των άρθρων 4 και 4 θ του Ν. 2251/1994, αλλά και των τροποποιήσεών τους από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁵, σε συγκριτικό υπόβαθρο, καθώς και των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003, του Ν. 2472/1997⁶ και του Ν. 3471/2006⁷, με τα οποία έγινε η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ⁸, της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ⁹, της Οδηγίας 95/46/ΕΚ¹⁰ και της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ¹¹ στην ελληνική έννομη τάξη, αντίστοιχα, και στην συνέχεια, η αξιολόγηση της πραγματοποίησης της κάθε μεταφοράς με επιτυχία ή μη.

Στα παραπάνω πλαίσια λαμβάνει επίσης χώρα, αφενός η παρουσίαση των κινδύνων που ελλοχεύουν για τα προσωπικά δεδομένα του Καταναλωτή, ως έκφραση

---

³ Για την « Προσαρμογή στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) »

⁴ Βλ. παρακάτω, υπό 3.1

⁵ Για την « Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία 2011/83/ΕΕ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25ης Οκτωβρίου 2011 σχετικά με τα δικαιώματα των Καταναλωτών, την τροποποίηση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και της Οδηγίας 1999/44/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και την κατάργηση της Οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και της Οδηγίας 97/7/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, η οποία δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αριθμός L 304 της 22-11-2011 »

⁶ Βλ. παρακάτω, υπό 5.2.2.3

⁷ Βλ. παρακάτω, υπό 3.10.1

⁸ « ΟΔΗΓΙΑ 2011/83/ΕΕ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25 ης Οκτωβρίου 2011 σχετικά με τα δικαιώματα των Καταναλωτών, την τροποποίηση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και της Οδηγίας 1999/44/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και την κατάργηση της Οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και της Οδηγίας 97/7/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ», ΕΕ L 304 της 22-11-2011, σελ. 64 – 88, εξουσιοδοτική βάση της οποίας συνιστούν τα ΣΛΕΕ 114 και 169 παρ. 1 και 2 στοιχ. α. Ωστόσο, υφίστανται αντιρρήσεις, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 194 -195. Βλ. Αναγνωστοπούλου Δ., Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών : Η Ευρωπαϊκή Διάσταση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2012, passim, της ίδιας, Electronic Commerce in international and European law : The policy of EU, Proceedings of the International Conference on International Business, May 2012, p. 15 – 16

⁹ « ΟΔΗΓΙΑ 2000/31/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 8 ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) », ΕΕ L 178 της 17-7-2000, σελ. 1 - 16

¹⁰ Βλ. παρακάτω, υπό 5.2.1.2

¹¹ Βλ. παρακάτω, υπό 3.10.1

του δικαιώματος στην προσωπικότητα, σύμφωνα με το ΑΚ 57, κατά τις εμπορικές συναλλαγές του, με σύναψη συμβάσεων από απόσταση, κυρίως, στο διαδίκτυο (internet), δημιουργώντας την Κοινωνία της Διακινδύνευσης και αφετέρου, η ανάλυση και κριτική των ισχύοντων κοινοτικών και εθνικών ρυθμίσεων δικαίου, για την προστασία και ασφαλή συμμετοχή του στην πανταχού παρούσα¹² Κοινωνία της Πληροφορίας¹³.

Η διατριβή αποτελείται οργανωτικά από την Εισαγωγή, τέσσερα Κεφάλαια και τα Συμπεράσματα.

Συγκεκριμένα, η διάρθρωσή της είναι η εξής :

Στην εισαγωγή (υπό 1), γίνεται ανασκόπηση της εξέλιξης στο πέρασμα του χρόνου των ηλεκτρονικών μέσων και της ψηφιακής τεχνολογίας, με αναφορά στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που επέφερε, κατεξοχήν, στις διασυνοριακές εμπορικές συναλλαγές, και επεξήγηση της αδυναμίας ελέγχου της κατάρτισης συμβάσεων από απόσταση, ιδίως, στο διαδίκτυο (internet), και προστασίας του προσωπικών δεδομένων του Καταναλωτή. Αυτό πρέπει να ρυθμιστεί εκ μέρους του εθνικού νομοθέτη κάθε κράτους, λόγω της παγκόσμιας διακίνησης των σχετικών πληροφοριών. Τέλος, επιχειρείται θεμελίωση της αναγκαιότητας που υπαγορεύει μια ενοποιημένη πολιτική συνεργασίας και στόχευσης, με την ύπαρξη κοινών νομικών ρυθμίσεων, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Στο πρώτο κεφάλαιο (υπό 2), ακολουθεί εξονυχιστική επισκόπηση του Π.Δ. 131/2003, για το ηλεκτρονικό εμπόριο και τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που εμπίπτουν στο πεδίο ορισμού του, επικεντρώνοντας το ερευνητικό ενδιαφέρον, πρωτίστως, στην διαδικασία κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης, μέσω υποβολής της παραγγελίας με ηλεκτρονικά μέσα, που επιτάσσει η Οδηγία 2000/31/ΕΚ. Γίνεται εστίαση στους κανόνες που διέπουν την ηλεκτρονική εμπορική επικοινωνία και διαφήμιση ως επιμέρους έκφανση του εμπορίου στο ψηφιακό περιβάλλον του διαδικτύου (internet). Στην κατακλείδα, λαμβάνει χώρα αναφορά του συνόλου των κυρώσεων παραβίασης των διατάξεων του ανωτέρω Π.Δ., καθώς

---

¹² Βλ. Murakami Y., Privacy issues in the ubiquitous information society and law in Japan, Proceedings of the IEEE International Conference on Systems, Man & Cybernetics Q The Hague, Netherlands, 10 – 13 October 2004, σελ. 5649

¹³ Βλ. Πιτσιρίκος Ι., Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το Π.Δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, ΕΕμπΔ 2011, σελ. 310 - 312

και των ένδικων βοηθημάτων που επιφυλάσσει υπέρ του Αποδέκτη της υπηρεσίας, στους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας, αλλά και τους τρόπους εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών, με κώδικες δεοντολογίας και μέσω διασυνοριακής διοικητικής συνεργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο (υπό 3), λαμβάνει χώρα η εννοιολογική προσέγγιση του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, για την σύμβαση από απόσταση, σε γενικό πλαίσιο, με ενδελεχή εξέταση κάθε παραγράφου, ιδίως, αναφορικά με τις υποχρεώσεις του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή στο στάδιο των διαπραγματεύσεων και κατά την σύναψη και την διάρκεια της σύμβασης, καθώς και τις συνέπειες παραβίασης, αλλά και το δικαίωμα υπαναχώρησης από την σύμβαση του Καταναλωτή, και συγκεκριμένα την προθεσμία, τον τρόπο και τις συνέπειες άσκησης. Ακόμη, επιχειρείται και γίνεται προσπάθεια πρωτότυπης ερμηνευτικής παράθεσης των νέων ρυθμίσεων, κάθε διάταξης, που αφορά την σύμβαση από απόσταση, της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με την οποία τροποποιήθηκε ουσιαστικά, το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, στο σύνολό του. Πραγματοποιείται εμβάθυνση, ταυτόχρονα, με διερεύνηση των στόχων που ώθησαν τον έλληνα νομοθέτη, στην σύγκλιση ή απόκλιση του νέου κανονιστικού κειμένου, σε σχέση με το προισχύν δίκαιο, καθώς και τον ικανοποιητικό ή όχι βαθμό αφομοίωσης της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ.

Στο τρίτο κεφάλαιο (υπό 4), πραγματοποιείται διεξοδική ερμηνεία του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, για την σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση. Ειδικότερα προστέθηκε στο ελληνικό δίκαιο για την εναρμόνιση με την Οδηγία 2002/65/ΕΚ, και είχε ως αποτέλεσμα την παρούσα κανονιστική κατάληξη, με παραγωγή εξειδικευμένης ρύθμισης, που επιφυλάσσει διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του Καταναλωτή, αλλά και του Προμηθευτή, λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης του αντικειμένου της εν λόγω σύμβασης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο (υπό 5), δίνεται έμφαση στην αποστολή της μη ζητηθείσας εμπορικής επικοινωνίας με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (spamming e – mail) και στο κατασκοπευτικό λογισμικό εγκατάστασης « ηλεκτρονικών μπισκότων » (cookies). Παράλληλα, αναφέρονται συνολικά τα μέτρα για τον έλεγχο της διείσδυσης, που τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα επιτρέπουν στην ιδιωτική ζωή, με

κίνδυνο την προσβολή της προσωπικότητας του Καταναλωτή, με αρχές και θεσμικές εγγυήσεις για την προστασία της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, κατά κύριο λόγο, στο διαδίκτυο (internet), σύμφωνα με το Ν. 2472/1997, καθώς και το Ν. 3471/2006, που αφορά τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, αλλά και το υπερεθνικό δικαίκο σύστημα της εσωτερικής αγοράς.

Στα συμπεράσματα (υπό 6), η μελέτη κλείνει με την θεώρηση και αποτίμηση του υφιστάμενου κανονιστικού περιβάλλοντος, τόσο του παράγωγου κοινοτικού δικαίου, όσο και του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου, (κατόπιν υιοθέτησης Οδηγίας ή αυτόνομα), με την συγκριτική μεταξύ τους διερεύνηση. Επίσης στις προτάσεις αναθεώρησης, τροποποίησης, προσθήκης ή κατάργησης, ορισμένων σημείων των άρθρων ή εδαφίων τους, με κατάλληλες νομικές ρυθμίσεις, σε συνδυασμό με την άγρυπνη θέαση της αδιάλειπτης τεχνολογικής εξέλιξης, και την συνακόλουθη εμφάνιση νέων κινδύνων για τον Καταναλωτή.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Όταν ένας από τους πιο φωτεινούς και φιλοσοφημένους δασκάλους των σύγχρονων καιρών έγγραφε ότι « ο εικοστός αιώνας ήταν ένα έμφραγμα »¹⁴, αναφερόμενος στον ολοένα και επιταχυνόμενο ξέφρενο ρυθμό ανάπτυξης όλων των πτυχών του ανθρώπινου βίου και ιδίως της θριαμβευτικής επανάστασης της τεχνολογικής εξέλιξης, σίγουρα ήταν εντελώς, αδιανόητο, και τότε ακόμη, να προβλέψει την ψηφιακή έκρηξη και τον πληροφοριακό καταιγισμό που θα επακολουθούσε, ήδη, μόλις την πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετίας.

Όλα ξεκίνησαν με το επιστημονικό επίτευγμα της μετάδοσης μηνυμάτων του γραπτού λόγου μέσω του τηλεγράφου¹⁵ και μερικά χρόνια αργότερα την ρηξικέλευθη εφεύρεση του τηλεφώνου¹⁶, που χάρισε στην ανθρωπότητα το δώρο της άμεσης προφορικής επικοινωνίας, χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία των δύο συνομιλητών. Λίγο καιρό μετά, έκαναν την « εκκωφαντική » είσοδό τους τα ερτζιανά

¹⁴ Βλ. Ουμπέρτο Έκο, Σημειώματα, Μετάφραση στα ελληνικά : Θόδωρος Ιωαννίδης, Εκδοτικός Οργανισμός Θεσσαλονίκης, Οκτώβριος 1990, σελ. 177, 182 - 185

¹⁵ Ο σκοτσέζος Αλεξάντερ Μπείν ήταν ο εφευρέτης του τηλεγράφου ηλεκτρονικής εκτύπωσης, που κατοχυρώθηκε με πατέντα στις 27 Μαΐου του 1843

¹⁶ Επινόηση και επιστημονικό κατόρθωμα του αμερικάνου φυσικού Αλεξάντερ Γκραχαμ Μπελ το 1876

ηχητικά κύματα του ραδιοφώνου¹⁷, ενώ, τέλος, δεν άργησε η « εισβολή » του μαγικού κόσμου της τηλεόρασης¹⁸ στην καθημερινότητα του κάθε ανθρώπου των πολιτισμένων, αναπτυγμένων ή, έστω, αναπτυσσόμενων, για την ακρίβεια, κρατών της γης, και η μετάβαση στην εποχή της κυριαρχίας της εικόνας.

Ωστόσο, η δυναμική εμφάνιση του ηλεκτρονικού υπολογιστή (pc) σταθερού και εν συνεχεία του φορητού (laptop) είχε σφόδρα καταλυτική επίδραση, ιδιαίτερα, όταν επήλθε η εδραίωση της χρήσης, πρώτα, του ενσύρματου, και πλέον, του ασύρματου (wireless wi - fi) διαδικτύου (internet), κατόπιν διασύνδεσης ορισμένων, μέχρι τότε, κλειστών τοπικών δικτύων υπολογιστών (intranet computer network), τα οποία είχαν δημιουργηθεί, αρχικά, για πολεμικούς σκοπούς¹⁹. Η ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e - mail) ήταν η αρχή²⁰, ενώ σταδιακά δεν άργησε η επέκταση στα ηλεκτρονικά καταστήματα (e - shop) σε διαδικτυακούς τόπους (site)²¹. Όμως, το διαδίκτυο (internet) εισήλθε σε άλλη τροχιά, λαμβάνοντας εξωπραγματικές διαστάσεις, με τον ερχομό του facebook²². Σε αστραπιαίο χρονικό διάστημα, έκαναν την εμφάνισή τους, διαδοχικά, πλήθος από άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωση (social media), ανάμεσα στα πιο δημοφιλή, το youtube, το twitter, το instagram, το google +, το linkedin και το pinterest. Τέλος, είναι γεγονός ότι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, χάνει συνεχώς έδαφος από τις ηλεκτρονικές ταμπλέτες (tablets), που, καθώς διαθέτουν οθόνη αφής (touch screen), αντί για πληκτρολόγιο, « ποντίκι » (mousepad) και τα υπόλοιπα περιφερειακά εξαρτήματα, έχουν, σαφώς μικρότερο μέγεθος και όγκο, καταλαμβάνοντας πολύ πιο περιορισμένο χώρο, ενώ, ταυτόχρονα, είναι και απίστευτα ελαφρότερου βάρους, παρέχοντας, έτσι, εξαιρετική ευκολία αποθήκευσης και μεταφοράς, όπως τέτοια, χαρακτηριστικά, είναι, τα ευρέως διαδεδομένα i - pads.

Παράλληλα, υπήρξε ένας άνευ προηγουμένου εντυπωσιακός μετασχηματισμός των τηλεπικοινωνιακών δικτύων. Η σταθερή τηλεφωνία

---

¹⁷ Το 1895, ο πατέρας του ραδιοφώνου, Γουλιέλμος Μαρκόνι, διαβίβασε μέσω αυτών τα γνωστά σήματα Μορς

¹⁸ Η πρώτη ασπρόμαυρη τηλεοπτική εκπομπή εξέπεμψε από τον Τζων Λότζι Μπαίρντ στο Λονδίνο το 1928, ενώ η πρώτη έγχρωμη τηλεόραση κυκλοφόρησε στην αγορά στις 1 Ιανουαρίου το 1954

¹⁹ Η αρχική ονομασία αυτού του τύπου δικτύου ήταν « APRANET » και τέθηκε σε ισχύ το 1969

²⁰ Το σύστημα διαχείρισης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail) εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1972

²¹ Πρωτοπόρος στον τομέα αυτό υπήρξε το ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο Amazon.com

²² Ιδρυτής του είναι ο, τότε, φοιτητής, ακόμα, του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, Μαρκ Ζάκερμπεργκ, η λειτουργία του οποίου ξεκίνησε στις 4 Φεβρουαρίου του 2004

μετεξελιχθηκε σε κινητή (mobile cell phones), η οποία κατέληξε στα « έξυπνα τηλέφωνα » (smartphones), δηλαδή πολυμηχανήματα, που εκτός από την κλασσική τηλεφωνική χρήση και την αποστολή γραπτών μηνυμάτων (sms) ή μηνύματα πολυμέσων (multimedia), ήχων και εικόνας (mms), καλύπτουν επιπλέον και την ραδιοφωνική λειτουργία, συνδυάζουν την ιδιότητα της ψηφιακής φωτογραφικής μηχανής και βίντεο, προσφέροντας, μάλιστα, άριστης ποιότητας ανάλυση χρωμάτων και ακουστικής. Εντούτοις, την ίδια στιγμή, κιάλας, εξασφαλίζουν την δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο (internet) και άρα πρόσβαση στην διαδικτυακή τηλεόραση, μεταξύ άλλων και το skype, με « κατέβασμα » (download) σωρείας ευφάνταστων εφαρμογών (applications ή apps) από συστήματα πλοήγησης πεζών ή οδηγών (gps) και ανίχνευσης του τίτλου ενός τραγουδιού που ακούγεται (track id), μέχρι ενημέρωσης για τον ακριβή χρόνο έλευσης του επόμενου μέσου μαζικής συγκοινωνίας ή της κυκλοφοριακής κατάστασης στους δρόμους της πόλης σε πραγματικό χρόνο (real time) και ταξιδιωτικής περιήγησης σε σημεία ενδιαφέροντος ενός ξένου τόπου, με ευχέρεια περιστροφικής (rotate), και όχι μόνο, κίνησης, όπως αυτή που έχει να επιδείξει το google earth. Κορυφαία του είδους συσκευή αποτελεί το υπερσύγχρονο τεχνολογικό θαύμα του πασίγνωστου i – phone.

Ο εν λόγω τεχνολογικός « οργανισμός » άνοιξε νέους ορίζοντες σε κάθε μορφής επικοινωνία και τελικά συντέλεσε αποφασιστικά στην παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού και της κουλτούρας των εθνών ανά την υφήλιο.

Ένα από τα πεδία που δέχτηκε καίρια επιρροή και γνώρισε τεράστια άνθιση, δεν είναι άλλο από τις εμπορικές επικοινωνίες. Η έννοια του διεθνούς εμπορίου δεν ήταν άγνωστη στο παρελθόν, αλλά οι εισαγωγές και εξαγωγές αποτελούσαν ανέκαθεν, από την αρχαιότητα, ίσως, τον βασικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας. Παρά ταύτα, η « επέλαση » του διαδικτύου (internet) με την χρησιμοποίηση ψηφιακών ηλεκτρονικών τεχνολογικών μέσων, άλλαξε ριζικά το τοπίο των σύγχρονων εμπορικών συναλλαγών, εντείνοντας, με πρωτοφανή τρόπο, τον διασυνοριακό χαρακτήρα τους, εξαφανίζοντας κάθε πρόσχωμα ομαλής διεξαγωγής τους σε διαφορετικές χώρες του κόσμου.

Το ηλεκτρονικό επιχειρείν (e – business) κερδίζει κάθε δευτερόλεπτο της ώρας, όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στην παγκόσμια αγορά πώλησης αγαθών και παροχής υπηρεσιών, έναντι των εξ αποστάσεως ή μη συμβατικών μορφών δοσοληψίας, φυσικά, όχι τυχαία, αλλά, κυρίως, εξαιτίας του εθισμού στις ασύλληπτες

ταχύτητες και στο ελάχιστο κόστος πραγματοποίησης των παραπάνω συναλλαγών, που επιτρέπει ο κυβερνοχώρος (cyberspace).

Ειδικότερα, ο Καταναλωτής απολαμβάνει απεριόριστες δυνατότητες σύγκρισης τιμών και επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών, εξοικονόμηση χρόνου αναμονής εξυπηρέτησης, χωρίς γεωγραφικούς και χρονικούς φραγμούς, με χαμηλότερο κόστος, αφού η διαδικτυακή επιχείρηση είναι απαλλαγμένη από τα συνήθη λειτουργικά έξοδα, π.χ. ενοίκιο μίσθωσης, πάγιοι λογαριασμοί, μισθός υπαλληλικού προσωπικού. Για παράδειγμα, η on line παραγγελία από το super market ή η κράτηση θέσης σε πτήση αεροπορικής εταιρίας γίνεται αυτόματα με το πάτημα ενός κουμπιού σε κατάλληλα διαμορφωμένο σημείο του ιστότοπου ή ιστοχώρου, χωρίς, πάντως, να αποκλείεται, και η παράδοση να λαμβάνει χώρα ηλεκτρονικά, αν συνίσταται, π.χ. σε πρόγραμμα λογισμικού (software) ή παροχή κάποιας πληροφόρησης.

Από την άλλη, η επιχείρηση του διαδικτύου (internet) προσελκύει αγοραστικό κοινό πέρα από τα στενά όρια της γεωγραφικής έδρας της, με αύξηση του αριθμού της πελατείας της, διεύρυνση του κύκλου εργασιών της, ενίσχυση της θέσης της στην διεθνή αγορά και απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος έναντι άλλων, καμιά φορά, σε τέτοιο βαθμό που μπορεί να μεταμορφώσει μια μικρή εταιρία σε επαγγελματικό κολοσσό. Η απλοποίηση του ελέγχου των αποθεμάτων, η μηχανοργάνωση του συστήματος προμήθειας, η μείωση έως και εκμηδένιση των δαπανών διαχείρισης, έχουν ως αποτέλεσμα την φθηνότερη και ταχεία αποστολή της παραγγελίας, καθώς και την εν γένει βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης των Καταναλωτών προς το καλύτερο.

Όμως, εκτός από τα παραπάνω πραγματικά εκπληκτικά πλεονεκτήματα για τα εμπλεκόμενα μέρη, εκατέρωθεν, οι ηλεκτρονικές συναλλαγές δεν παύουν να επιφυλάσσουν εξίσου σοβαρά μειονεκτήματα.

Έτσι, κατά την διαδικασία ηλεκτρονικής πληρωμής μέσω της παγιωμένης πρακτικής με πιστωτική κάρτα, αδιαλείπτως ενυπάρχει ο φόβος υφαρπαγής προσωπικών φορολογικών στοιχείων ή ταυτοποίησης και απώλειας του συνόλου ή μέρους τραπεζικών καταθέσεων, που αποτελούν την αποταμίευση κοπιαστικής εργασίας και προσπάθειας ετών.

Επιπρόσθετα, οι ηλεκτρονικές επιχειρήσεις διαθέτουν συστήματα καταγραφής και συλλογής από ποικίλα στοιχεία που αφορούν τις αγορές, με βάση τις ανάγκες ή επιθυμίες των Καταναλωτών, με απώτερο σκοπό την αναπροσαρμογή της

στρατηγικής πολιτικής και των μεθόδων εμπορικής προώθησης και διανομής των αγαθών ή υπηρεσιών (marketing), όχι μόνο για στοχευμένη διαφήμιση, με κατεύθυνση προς συγκεκριμένη ομάδα πελατών, αλλά και αναβάθμιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ανάλογης παροχής, επιτυγχάνοντας, τοιουτοτρόπως, την επαύξηση της παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας της εμπορικής εταιρίας.

Η εμπορευματοποίηση της πληροφορίας και η μετατροπή της σε συναλλακτικό αγαθό συνιστά μία πορεία μη αναστρέψιμη, που έχει επιφέρει δραστική μεταβολή στην μοντέρνα οικονομία, διαμορφώνοντας ένα, ολοκληρωτικά, νέο οικονομικό μοντέλο. Πέρα από το καινοφανές φαινόμενο των « business analytics »²³, τα « μεγάλα δεδομένα » (big data)²⁴ ήρθαν για να μείνουν, με στόχο την ουσιαστική συμβολή τους στην « αειφόρο » ανάπτυξη σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου, από το ερευνητικό έργο της επιστήμης του διαστήματος, των διαρκώς εναλλασσόμενων συνθηκών του περιβάλλοντος και της βιολογίας, την υγειονομική περίθαλψη, την διαχείριση πόρων, όπως την επίκαιρη μέθοδο άντλησης κεφαλαίων του crowdsourcing²⁵, την απασχόληση και την παραγωγικότητα, την ασφάλεια από την εγκληματικότητα, μέχρι την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, με συστηματική μελέτη, επεξεργασία και ανάλυση και συνδυαστικό συσχετισμό, από το ατελείωτο φάσμα τους (data mining)²⁶.

Όμως, η ψηφιοποίηση και η μεταφορά των οικονομικών δραστηριοτήτων σε καθαρά ηλεκτρονική κλίμακα, αναπόφευκτα, καταλήγει στην συγκυριακή εξεύρεση ή τον μεθοδευμένο εντοπισμό και κατά μείζονα λόγο στην ανεπιθύμητη παρακολούθηση ενός συνόλου από δεδομένα για τις προτιμήσεις και τις συνήθειες των Καταναλωτών, που, με την σειρά τους, οδηγούν σε άμεσα ή συναγόμενα συμπεράσματα για την προσωπικότητα του ατόμου ή σε αυστηρά προσωπικά δεδομένα του.

Το πρόβλημα οξύνεται από την υπάρχουσα τεχνική αποθήκευσης αυτών για απεριόριστο χρόνο και αναπαραγωγής τους σε αναρίθμητα αντίγραφα. Κυρίως όμως, η επικίνδυνη έκθεση διογκώνεται με γεωμετρική πρόοδο, λόγω του εφικτού της

---

²³ Βλ. αναλυτικά <http://hbr.org/video/2386816175001/business-analytics-defined>
²⁴ Βλ. αναλυτικά http://www.sas.com/en_us/insights/big-data/what-is-big-data.html
²⁵ Βλ. αναλυτικά <http://crowdsourcingweek.com/what-is-crowdsourcing/>
²⁶ Βλ. αναλυτικά <http://www.anderson.ucla.edu/faculty/jason.frand/teacher/technologies/palace/data-mining.htm>

ευρείας διοχέτευσης και διακίνησης αυτών σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, σε συνδυασμό με την απουσία υφιστάμενου τρόπου ελέγχου από το υποκείμενο της ποσότητας, της ποιότητας, του προσώπου κάθε αποδέκτη - φορέα και του σκοπού χρήσης τους. Αυτό έχει ως περαιτέρω συνέπεια την αδυναμία αυτο - οριοθέτησης της ιδιωτικότητας, που κυμαίνεται από την διατάραξη και την προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων, με αποκορύφωμα την διαμόρφωση της ατομικής σκέψης και της δράσης, χωρίς προσωπική βούληση ή ίδια πρωτοβουλία, βασιζόμενη, αποκλειστικά, σε εξωγενείς παράγοντες και απόψεις τρίτων.

Η παραπάνω ανεργμάτιστη τεχνολογική καινοτομία έχει ως τελικό απαύγασμα, την δημιουργία μιας υπερβολικά σύνθετης κατάστασης, αναφορικά με το ζήτημα της σύναψης συμβάσεων από απόσταση γενικά, και ειδικά στο διαδίκτυο (internet), η αντιμετώπιση της λύσης του οποίου, μεμονωμένα, από τον κάθε εθνικό νομοθέτη, προφανώς καθίσταται άκρως δυσχερής, αγγίζοντας, πότε – πότε, πολύ υψηλής βαθμίδας δυσκολίας όρια, σε σχέση με τα ζητήματα της δικαιοδοσίας, της καθ' ύλη και κατά τόπο αρμοδιότητας ή δωσιδικίας των δικαστηρίων και του εφαρμοστέου δικαίου ή νόμου. Δηλαδή, επαναλαμβανόμενα τίθεται το καυτό ερώτημα, ποιο είναι κάθε φορά το αρμόδιο « Μέγαρο της Θέμιδος » του οικουμενικού χάρτη, που πρέπει να επιληφθεί της υπόθεσης, και ποιας πολιτείας νομοθεσία είναι η ενδεδειγμένη, δυνάμει της οποίας η Δικαιοσύνη πρέπει να αποφανθεί *in concreto*, ήτοι της κατοικίας του Καταναλωτή ή της έδρας της επιχείρησης, του τόπου παραγγελίας, της χώρας αποστολής ή του σημείου παράδοσης και τι γίνεται στην όχι και τόσο ακραία περίπτωση, που τυγχάνει ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης στο έδαφος κυριαρχίας ενός τρίτου κράτους.

Η κατάργηση της έννοιας της εδαφικότητας, συνεπάγεται εμπλοκή διαφόρων επιμέρους εθνικών δικαίων, λαμβανομένου υπόψη της παραμέτρου ότι κάθε ένα πηγάζει και αναβλύζει από διαφορετικές ηθικές αξίες και πολιτισμικές αντιλήψεις, που έχουν προσδώσει ένα ξεχωριστό στίγμα στον σχηματισμό της συγκεκριμένης εγχώριας νομικής παράδοσης.

Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την προσαρμογή στην ανεξέλεγκτη τάση και ροπή της τεχνολογίας και την ανταπόκριση στις προκύπτουσες φλέγουσες ανάγκες, πρωτίστως, είναι η παγκοσμιοποιημένη οργανωτική προσπάθεια για θέση γενικών αρχών και παραγωγή υπερεθνικών, όσο το δυνατόν, καθολικά, αποδεκτών και εφαρμόσιμων, ομοιόμορφων, ρυθμίσεων και κανόνων δικαίου, με ρόλο εξισορρόπησης ενδιάμεσα στο δημόσιο και το ατομικό

συμφέρον της οικονομικής ελευθερίας κυκλοφορίας της πληροφορίας και στο δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Σε αντίθετη περίπτωση, έλλειψης διεθνούς συνεργασίας και προσέγγισης στο εν λόγω κανονιστικό ή ρυθμιστικό πλαίσιο, η οποιαδήποτε δικλείδα ασφάλειας και προστασίας του Καταναλωτή στην κατάρτιση ηλεκτρονικών συμβάσεων από απόσταση, διαμέσω του παγκόσμιου ιστού, θα αποβαίνει απολύτως ατελέσφορη και αλυσιτελής.

Προκρίνοντας την παραπάνω επιλογή, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) προχώρησε στην θέσπιση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, της Οδηγίας 97/7/ΕΚ, που καταργήθηκε προσφάτως από τη Οδηγία 2011/83/ΕΕ, όπως και της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε σημαντικά από την Οδηγία 2002/58/ΕΚ, και με την σειρά της από την Οδηγία 2009/136/ΕΚ²⁷, σε επίπεδο εσωτερικής αγοράς. Έχοντας, λοιπόν, τις αναφερόμενες προδιαγραφές, οι παραπάνω Οδηγίες είχαν ως ratio την πλήρη νομοθετική ενοποίηση και ταύτιση στο θέμα της κατάρτισης ηλεκτρονικών συναλλαγών, της σύναψης σύμβασης από απόσταση, ειδικότερα, και δη στο διαδίκτυο (internet), με προστασία, όμως, του συναλλασσόμενου Καταναλωτή, αντικαθιστώντας τις πολλαπλές, ανενεργείς ή ανίκανες να συνδράμουν στην τρέχουσα πραγματικότητα, διατάξεις. Η αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος και η τροπή που εν τέλει πήρε, θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης και ερμηνείας στα κεφάλαια που ακολουθούν.

2. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

2.1 Εισαγωγή

Η ταχύτατη και καλπάζουσα ανάπτυξη και εξέλιξη των τεχνικών εφαρμογών της πληροφορικής και της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, αλλά και η απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών, έχει ως συνέπεια ο πιο διαδεδομένος τρόπος κατάρτισης συμβάσεων από απόσταση να είναι πλέον η σύναψή τους μέσω του διαδικτύου (internet), στην σύγχρονη κοινωνία²⁸.

Στην προσπάθεια προσαρμογής στις παραπάνω ανάγκες, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) προχώρησε στην θέσπιση κανόνων με σκοπό την αντιμετώπιση

²⁷ Βλ. παρακάτω, υπό 3.10.1

²⁸ Ενδεικτικά, βλ. Μελάς Δ., Οι υπεράκτιες επιχειρήσεις Διαδικτύου, Ε 7 2013, σελ. 662

ορισμένων από τα ποικίλα προβλήματα που δημιουργούνται, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο φορολογικός έλεγχος στο διαδίκτυο (internet)²⁹, για τα οποία δεν αρκεί το υπάρχον αστικό και εμπορικό δίκαιο, αλλά και για την υλοποίηση της « ηλεκτρονικής Ευρώπης »³⁰.

Έτσι, υπήρξε θέσπιση, σταδιακά, της Οδηγίας 1999/93/ΕΚ³¹ για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ³² για το ηλεκτρονικό εμπόριο, της Οδηγίας 2001/65/ΕΚ³³ για τις πωλήσεις από απόσταση χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ³⁴ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, και του Κανονισμού ΕΚ/44/2001³⁵ για την αναγνώριση και εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, που αντικατέστησε την Σύμβαση των Βρυξελλών. Μάλιστα, τον Ιούνιο του 2007 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε έκθεση για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των Καταναλωτών στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η Οδηγία 2000/31/ΕΚ για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου στην εσωτερική

---

²⁹ Ενδεικτικά για τα ζητήματα που δημιουργούνται σε σχέση, τόσο, με το κράτος που έχει δικαίωμα φορολόγησης, όσο και με την κατανομή των φορολογικών εισπράξεων, όταν περισσότερα κράτη έχουν δικαιοδοσία φορολόγησης, προς αποφυγή της διπλής φορολογίας, βλ. Basu S., Global Perspectives of E – commerce Taxation Law, Ashgate Publishing Ltd, 2007, Τσουκάς Α., Ηλεκτρονικό εμπόριο και φορολόγηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών, Ε 7 2008, σελ. 1179 – 1180, Θεοχαροπούλου Ε., Το ζήτημα των φορολογικών ελέγχων του ηλεκτρονικού εμπορίου και το απόρρητο της επικοινωνίας του άρθρου 19 του Συντάγματος, ΔΕΕ 2008, σελ. 284 – 285, 291, Cockfield A., The rise of the OECD as informal world tax organization through national responses to e – commerce tax challenges, Yale Journal of Law and Technology, 2006, σελ. 136, Πεδιαδιτάκη Τ., Το ηλεκτρονικό εμπόριο και οι κανόνες των διεθνών συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας για τη φορολογία των κερδών των επιχειρήσεων, ΔΕΕ 2009, σελ. 549 επ. Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι, σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) ασκεί την χάραξη της φορολογικής πολιτικής

³⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 φεβρουαρίου 2011), Επιστημική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 158

³¹ « ΟΔΗΓΙΑ 1999/93/ ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 13 ης Δεκεμβρίου 1999 σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για ηλεκτρονικές υπογραφές », ΕΕ L 13 της 19-1-2000, σελ. 12 – 20, Βλ. και Anagnostopoulou D., The role of European Union in International Trade, Proceedings of the International Conference on International Business, May 2011, p. 27

³² Βλ. παραπάνω, υπό Προδιάθεση

³³ « ΟΔΗΓΙΑ 2001/65/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27 ης Σεπτεμβρίου 2001 για την τροποποίηση των Οδηγιών 78/660/ΕΟΚ, 83/349/ΕΟΚ και 86/635/ΕΟΚ όσον αφορά τους κανόνες αποτίμησης για τους ετήσιους και ενοποιημένους λογαριασμούς εταιρειών ορισμένων μορφών καθώς και τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων », ΕΕ L 283 της 27-10-2001, σελ. 28 - 32

³⁴ Βλ. παρακάτω, υπό 3.10.1

³⁵ Βλ. παρακάτω, υπό 2.9.3

αγορά, ρυθμίζει τις πωλήσεις μέσω του διαδικτύου (internet), και εφαρμόζεται μόνο για φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας που είναι εγκατεστημένοι εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).

Η προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ πραγματοποιήθηκε με το Π.Δ. 131/2003³⁶, με σχεδόν αυτούσια μεταφορά και ενσωμάτωσή της, για την επίτευξη της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).

Το Π.Δ. 131/2003 υπερισχύει έναντι του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ως ειδικότερη ρύθμιση. Όμως, σε περίπτωση έλλειψης εξειδικευμένων διατάξεων, για την κάλυψη του κενού, βρίσκει εφαρμογή το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013³⁷.

Ηλεκτρονικό εμπόριο³⁸ είναι οι εμπορικές συναλλαγές και πράξεις, οι οποίες εκτελούνται ψηφιακά, μέσω δικτύων ηλεκτρονικών υπολογιστών, με ηλεκτρονική διαβίβαση και μετάδοση από δεδομένα, τα οποία περιλαμβάνουν κείμενο, εικόνα και ήχο, και μπορεί να συνίστανται, μεταξύ άλλων, σε δήλωση βούλησης, δηλαδή σε πρόταση και αποδοχή, με αποτέλεσμα την κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο (e – commerce) διακρίνεται σε άμεσο και έμμεσο³⁹. Άμεσο ηλεκτρονικό εμπόριο είναι η εμπορία άυλων αγαθών, στα οποία, τόσο η πληρωμή, όσο και η παράδοση, πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνο μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή και διαδικτύου (internet). Αντίθετα, έμμεσο ηλεκτρονικό εμπόριο είναι η εμπορία ενσώματων αγαθών, στα οποία η παράδοση είναι εφικτή και με τους κλασσικούς τρόπους, π.χ. ταχυδρομείο.

---

³⁶ Βλ. Διαμαντή Ε., Ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών στο διαδίκτυο κατά το Π.Δ. 131/2003. Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο στο εθνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 990, που χαρακτηρίζει τις διατάξεις του ως *lex specialis*

³⁷ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 181

³⁸ Βλ. Βλαχοπούλου, Μ., 2003, e-Marketing. Πληροφοριακά Συστήματα – Νέες Τεχνολογίες, Εκδόσεις Rosili, Αθήνα, σελ. 272

³⁹ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 178, Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΗΡΔ 2010, σελ. 838

Οι ηλεκτρονικές συναλλαγές συνίστανται σε π.χ. μεταφορά κεφαλαίων, παραχώρηση βάσεων δεδομένων, πρόσβαση σε αρχεία, διαφήμιση και εμπορικές επικοινωνίες⁴⁰.

2.2 Η Οδηγία 2000/31/EK

2.2.1 Ο Άμεσος και ο απώτερος στόχος της Οδηγίας 2000/31/EK

Σύμφωνα με άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 2000/31/EK, η Οδηγία έχει ως στόχο την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς⁴¹, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία⁴² των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι ο απώτερος σκοπός της Οδηγίας 2000/31/EK είναι η εγκαθίδρυση ενός οικονομικού χώρου χωρίς εθνικά σύνορα, με συνοχή και συστηματικότητα⁴³, και η επίτευξη της κοινοτικής ολοκλήρωσης σε υψηλό επίπεδο, με βάση την αρχή της ίσης μεταχείρισης και της υποχρέωσης διαφάνειας⁴⁴.

Όμως, υπάρχουν αποκλίσεις μεταξύ των εθνικών δικαίων των κρατών μελών, οι οποίες δημιουργούν έλλειψη ασφάλειας δικαίου, η οποία είναι απαραίτητη για την εδραίωση της εμπιστοσύνης των Καταναλωτών στην σύμβαση από απόσταση μέσω διαδικτύου (internet).

Για την εξάλειψη του παραπάνω εμποδίου, η Οδηγία 2000/31/EK προβλέπει δύο θεμελιώδεις υποχρεώσεις σε κάθε κράτος μέλος.

Σύμφωνα με άρθρο 1 παρ. 2 της Οδηγίας 2000/31/EK, η Οδηγία εξασφαλίζει την προσέγγιση, εφόσον χρειάζεται για την πραγματοποίηση του στόχου που αναφέρεται στην παράγραφο 1, ορισμένων εθνικών διατάξεων για τις υπηρεσίες της

---

⁴⁰ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Internet, νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003, σελ. 165, όμως, βλ. και Ντάτη Π., Η διευκόλυνση των συναλλαγών των επιχειρήσεων μέσω του πληροφοριακού συστήματος « Εργάνη », Ε 7 2013, σελ. 1251, 1261

⁴¹ Βλ. Oliver O., Roth W. – H., The internal market and the four freedoms, 41 Common Market Law Review, 2004, σελ. 436

⁴² Βλ. Shuibhne N., The resilience of EU market citizenship, 47 Common Market Law Review, 2010, σελ. 1597

⁴³ Βλ. Mathisen G., Consistency and coherence as conditions for justification of Member State measures restricting free movement, 47 Common Market Law Review, 2010, σελ. 1023

⁴⁴ Βλ. Drijber B. – J., Stergiou H., Public procurement and internal market law, 46 Common Market Law Review, 2009, σελ. 826

κοινωνίας της πληροφορίας, οι οποίες αφορούν την εσωτερική αγορά, την εγκατάσταση των φορέων παροχής υπηρεσιών, τις εμπορικές επικοινωνίες, τη σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα, την ευθύνη των μεσαζόντων, τους κώδικες δεοντολογίας, τον εξώδικο διακανονισμό των διαφορών, τα μέσα έννομης προστασίας και τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι η πρώτη υποχρέωση είναι η νομοθετική ρύθμιση τουλάχιστον ορισμένων ζητημάτων, τα οποία η Οδηγία 2000/31/EK προβλέπει ρητά, με σκοπό την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων των κρατών μελών. Επομένως, ο στόχος δεν είναι η πλήρης εναρμόνιση, αλλά μόνο η προσέγγιση των εθνικών δικαίων των κρατών μελών.

Τα παραπάνω έχουν ισχύ υπό την προϋπόθεση ότι είναι απαραίτητα για την πραγματοποίηση της σύμβασης από απόσταση μέσω διαδικτύου (internet).

Σύμφωνα με άρθρο 9 παρ. 1 της Οδηγίας 2000/31/EK, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το νομικό τους σύστημα να επιτρέπει τη σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν, ιδίως, ότι οι νομικές προϋποθέσεις που ισχύουν για τη διαδικασία σύναψης των συμβάσεων δεν παρακωλύουν τη χρήση των συμβάσεων που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα ούτε αποστερούν τις συμβάσεις αυτές εννόμου αποτελέσματος ή ισχύος λόγω του ότι έχουν συναφθεί με ηλεκτρονικά μέσα.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, η δεύτερη υποχρέωση είναι η νομοθετική προσαρμογή του εθνικού δικαίου κάθε κράτους μέλους, έτσι ώστε να μην υπάρχει παρακώλυση στην έγκυρη σύναψη σύμβασης από απόσταση μέσω διαδικτύου (internet) και αποστέρηση των εννόμων αποτελεσμάτων ή της ισχύος της.

Σύμφωνα με άρθρο 9 παρ. 2 της Οδηγίας 2000/31/EK, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν ότι η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες συμβάσεις :

α) στις συμβάσεις που θεμελιώνουν ή μεταβιβάζουν δικαιώματα επί ακινήτου περιουσίας, εκτός από τα δικαιώματα μίσθωσης. Πρόκειται για εμπράγματα δικαιώματα σε ακίνητα.

β) στις συμβάσεις οι οποίες απαιτούν εκ του νόμου την προσφυγή σε δικαστήρια, δημόσιες αρχές ή επαγγέλματα που ασκούν δημόσια εξουσία. Πρόκειται για περίπτωση που είναι απαραίτητη π.χ., η εγγραφή στα μητρώα δημόσιας αρχής, η σύνταξη συμβολαιογραφικού εγγράφου.

γ) στις συμβάσεις εγγυοδοσίας και συναφούς ασφάλειας από πρόσωπα που επιδιώκουν στόχους μη εντασσόμενους στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής τους δραστηριότητας

δ) στις συμβάσεις οι οποίες εμπίπτουν στο οικογενειακό ή κληρονομικό δίκαιο

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, κατ' εξαίρεση, τα κράτη μέλη έχουν την δυνατότητα παρέκκλισης από την εφαρμογή του παραπάνω κανόνα, για τα συγκεκριμένα ζητήματα. Ο Έλληνας νομοθέτης υιοθέτησε την παραπάνω ευχέρεια. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, η προηγούμενη παράγραφος δεν εφαρμόζεται :

α) στις συμβάσεις που θεμελιώνουν ή μεταβιβάζουν εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων,

β) στις συμβάσεις οι οποίες απαιτούν εκ του νόμου την προσφυγή σε δικαστήρια, δημόσιες αρχές ή επαγγέλματα που ασκούν δημόσια εξουσία,

γ) στις συμβάσεις οι οποίες εμπίπτουν στο οικογενειακό ή κληρονομικό δίκαιο.

2.2.2 Η Οριοθέτηση του σκοπού της Οδηγίας 2000/31/EK σε σχέση με την προστασία του Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 της Οδηγίας 2000/31/EK, η Οδηγία συμπληρώνει το ισχύον κοινοτικό δίκαιο περί υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας και δεν θίγει το επίπεδο προστασίας, ιδίως της δημόσιας υγείας και των συμφερόντων του Καταναλωτή, όπως θεσπίζεται σε κοινοτικές πράξεις και στις εθνικές νομοθετικές πράξεις που εκδόθηκαν για την εφαρμογή τους, στο μέτρο που δεν περιορίζεται έτσι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

Από την παραπάνω διάταξη, προκύπτει ότι, παρά το γεγονός ότι η Οδηγία 2000/31/EK δεν ανήκει στις Οδηγίες που έχουν ως σκοπό την προστασία του Καταναλωτή, έχει ως στόχο την διατήρηση ακέραιου του σχετικού κοινοτικού κεκτημένου, το οποίο δεν θίγει⁴⁵. Αυτό σημαίνει ότι, τα κράτη μέλη έχουν υποχρέωση να εφαρμόζουν πιστά, τόσο το δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο, όσο και το

---

⁴⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1641

εναρμονισμένο με αυτό εθνικό δίκαιο για την προστασία του Καταναλωτή⁴⁶, και ιδίως της υγείας και των οικονομικών συμφερόντων του, καθώς και της δημόσιας τάξης⁴⁷.

Σε κοινοτικό επίπεδο, οι σημαντικότερες Οδηγίες που αφορούν την προστασία του Καταναλωτή είναι : Οδηγία 85/577/ΕΟΚ⁴⁸, Οδηγία 97/7/ΕΚ⁴⁹, Οδηγία 2001/65/ΕΚ, Οδηγία 93/13/ΕΟΚ⁵⁰, Οδηγία 1999/44/ΕΚ⁵¹, όπως τροποποιήθηκαν από την Οδηγία 2011/83/ΕΕ⁵², Οδηγία 84/450/ΕΟΚ⁵³, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 97/55/ΕΚ⁵⁴ και την Οδηγία 2005/29/ΕΚ⁵⁵.

Ωστόσο, σε περίπτωση σύγκρουσης⁵⁶ της ανάγκης υψηλού επιπέδου προστασίας του Καταναλωτή, με την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, υπερτερεί η διαφύλαξη της τελευταίας⁵⁷.

Έτσι, προκειμένου για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ στο εθνικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 3 του Π.Δ. 131/2003, καμιά διάταξη του παρόντος Π.Δ. δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο που να θίγει το επίπεδο

⁴⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 159

⁴⁷ Βλ. Micklitz H.W., A General Framework Directive on Fair Trading, στο The Forthcoming EC Directive on Unfair Commercial Practices, edited by Collins H., 2004, σελ. 43 επ., 55

⁴⁸ « ΟΔΗΓΙΑ 85/577/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 20 ης Δεκεμβρίου 1985 για την προστασία των Καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος », ΕΕ L 372 της 31-12-1985, σελ. 31 - 33

⁴⁹ Βλ. παρακάτω, υπό 3.1

⁵⁰ « ΟΔΗΓΙΑ 93/13/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 5 ης Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με Καταναλωτές », ΕΕ L 95 της 21-4-1993, σελ. 29 - 34

⁵¹ « ΟΔΗΓΙΑ 1999/44/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25 ης Μαΐου 1999 σχετικά με ορισμένες πτυχές της πώλησης και των εγγυήσεων καταναλωτικών αγαθών », ΕΕ L 171 της 7-7-1999, σελ. 12 - 16

⁵² Βλ. παραπάνω, υπό Προδιάθεση

⁵³ « ΟΔΗΓΙΑ 84/450/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 10 ης Σεπτεμβρίου 1984 για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση », ΕΕ L 250 της 19-9-1984, σελ. 17 - 20

⁵⁴ « ΟΔΗΓΙΑ 97/55/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 6 ης Οκτωβρίου 1997 για την τροποποίηση της Οδηγίας 84/450/ΕΟΚ σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση προκειμένου να συμπεριληφθεί η συγκριτική διαφήμιση », ΕΕ L 290 της 23-10-1997, σελ. 18 - 22

⁵⁵ Βλ. Alexandridou E., The Harmonization of the Greek law with the Directive on Unfair Commercial Practices, ERCL 2008, αριθ. 2, σελ. 175 επ., 184

⁵⁶ Ωστόσο, υπάρχει η άποψη περί μη ύπαρξης κανόνα σύγκρουσης, βλ. Hellner M., The Country of Origin Principle in the E – commerce Directive : A Conflict with Conflict of Laws ? in Fuchs A., Muir Watt H. & Pataut E. (επιμ.), Les conflits de lois et le systeme juridique communautaire (2004), σελ. 205 επ., 220 - 222

⁵⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Η πρόταση Οδηγίας της ΕΕ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία του καταναλωτή, ΔΕΕ 2000, σελ. 113 επ.

προστασίας ιδίως της δημόσιας υγείας και των συμφερόντων του Καταναλωτή, όπως θεσπίζεται σε κοινοτικές πράξεις και στις εθνικές νομοθεσίες που εκδόθηκαν κατ' εφαρμογή τους, στο μέτρο που δεν περιορίζεται έτσι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

2.3 Το Πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003

Στο πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003 εμπίπτουν οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αλλά και κάθε συναλλαγή που έχει ως αντικείμενο κάποια από τις υπηρεσίες αυτές.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 α) του Π.Δ. 131/2003, υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας είναι οποιαδήποτε υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, ήτοι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών κατά την έννοια της παρ. 2 του άρθρου 2 του Π.Δ. 39/2001 (Α 28) « για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας σε συμμόρφωση προς τις Οδηγίες 98/34/ΕΟΚ και 98/48/ΕΚ »⁵⁸.

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό, τα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρώνει μία υπηρεσία για να χαρακτηριστεί ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, δηλαδή για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Π.Δ. 131/2003, είναι σωρευτικά τα εξής :

- 1) Να συνάπτεται χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία των δύο συμβαλλομένων μερών, δηλαδή να πρόκειται για σύμβαση από απόσταση
- 2) Να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά εξοπλισμοί ηλεκτρονικής επεξεργασίας, και μάλιστα από την αρχή, κατά την εκτέλεση, και μέχρι το τέλος της σύμβασης
- 3) Να προηγείται ατομικό αίτημα του αποδέκτη της υπηρεσίας
- 4) Να πρόκειται για υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής

Αν η υπηρεσία δεν φέρει έστω και ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν είναι υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Π.Δ. 131/2003. Για παράδειγμα, επειδή δεν προηγείται ατομικό αίτημα του αποδέκτη της υπηρεσίας, στην τηλεοπτική ή

⁵⁸

βλ. ΦΕΚ Α 28/20-2-2001

ραδιοφωνική μετάδοση, δεν αποτελούν αυτές υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.

Η αμοιβή δεν απαιτείται να είναι μόνο άμεση, αλλά μπορεί να είναι και έμμεση⁵⁹. Έτσι, μπορεί η υπηρεσία να παρέχεται δωρεάν, όμως σε συνδυασμό με την συμφωνία διαφήμισης του φορέα παροχής υπηρεσιών ταυτόχρονα, ή άλλες οικονομικές δραστηριότητες, π.χ. εμπορικές επικοινωνίες, δηλαδή μέσα προώθησης των πωλήσεων, αποστολή διαφημιστικών μηνυμάτων μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail), παροχή πληροφοριών σε απευθείας σύνδεση (on line), υπηρεσίες αναζήτησης δεδομένων.

Επομένως, οι υπηρεσίες της κοινωνίας πληροφορίας αφορούν οικονομικές δραστηριότητες που γίνονται και πραγματοποιούνται σε απευθείας σύνδεση (on line). Τέτοιες είναι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές πώλησης εμπορευμάτων ή προμήθειας αγαθών, ή η παροχή υπηρεσιών ελευθερίων επαγγελματιών μέσω διαδικτύου (internet), π.χ. χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, με αντικείμενο μετοχές, υπηρεσιών ψυχαγωγικού χαρακτήρα, καθώς και η παροχή πρόσβασης στο διαδίκτυο (internet)⁶⁰.

2.3.1 Οι Εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003

Καταρχήν, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003, οι οικονομικές δραστηριότητες που δεν πραγματοποιούνται σε απευθείας σύνδεση (on line), αλλά γίνονται εκτός αυτής (off line)⁶¹, και μάλιστα εξ' ολοκλήρου, π.χ. προμήθεια αγαθών ή παροχή υπηρεσιών, με παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή μέσω ταχυδρομείου, ακόμη και αν η παραγγελία έγινε με ηλεκτρονικά μέσα.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, το Π.Δ. δεν εφαρμόζεται⁶² :

α) στο φορολογικό τομέα

---

⁵⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 233

⁶⁰ Βλ. Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 993 επ.

⁶¹ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 219, υποσ. 11

⁶² Βλ. επίσης και παραπάνω, υπό 2.2.1

β) σε θέματα σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις του Ν. 2472/1997 (Α 50) για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁶³ και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών⁶⁴, και από τις διατάξεις του Ν. 2774/1999 (Α 287) περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα⁶⁵

γ) σε θέματα που αφορούν συμφωνίες ή πρακτικές διεπόμενες από τη νομοθεσία περί καρτέλ. Πρόκειται για τις εναρμονισμένες πρακτικές που διέπονται από τη νομοθεσία κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού.

δ) στις εξής δραστηριότητες των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας :

- τις δραστηριότητες συμβολαιογράφων ή αντίστοιχων επαγγελματιών εφόσον συνεπάγονται άμεση και ειδική σύνδεση με την άσκηση δημόσιας εξουσίας
- την εκπροσώπηση πελάτη και υπεράσπιση των συμφερόντων του ενώπιον των δικαστηρίων
- τη συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια⁶⁶ στα οποία ο παίκτης στοιχηματίζει χρηματική αξία⁶⁷, συμπεριλαμβανομένων των λαχείων και των στοιχημάτων⁶⁸.

Επομένως, οι παραπάνω τομείς, πρακτικές και δραστηριότητες εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του Π.Δ. 131/2003.

Πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, με το οποίο πραγματοποιήθηκε η μεταφορά του άρθρου 1 παρ. 6 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, η εφαρμογή του παρόντος Π.Δ. δεν μπορεί να θίξει μέτρα που

⁶³ Για το πρόβλημα που δημιουργεί η συγκεκριμένη εξαίρεση, βλ. Χριστοδούλου Κ., Αστική ευθύνη του παρόχου δικτύου ως μεσάζοντος στην παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 353 - 354

⁶⁴ Βλ. ΦΕΚ Α 50/10-4-1997, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3471/2006, ΦΕΚ Α 133/28-6-2006

⁶⁵ Βλ. ΦΕΚ Α 287/22-12-1999, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3471/2006, ΦΕΚ Α 133/28-6-2006

⁶⁶ Βλ. Dawes A., Struckmann K., Mutual recognition and the free movement of services in the gambling sector after the Santa Casa judgment, 35 European Law Review, 2010, σελ. 242, Brown A., Application of the EU Treaty obligation of transparency to an exclusive national licence for internet games of chance : Sporting Exchange Ltd, trading as Betfair v Minister van Justicie (C – 203/2008), Public Procurement Law Review, no 6, 2010, σελ. 221

⁶⁷ Για τον διαδικτυακό τζόγο, βλ. Μελάς Δ., Οι υπεράκτιες επιχειρήσεις Διαδικτύου, Ε 7 2013, σελ. 663 – 664, Γεωργούλας Α., Η ασυμβατότητα του καθιερώμενου με το ελληνικό δίκαιο καθεστώσ προσωρινής αδειοδότησης παρόχων διαδικτυακών τυχερών παιχνιδιών με την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τη νομολογία του ΔΕΕ, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 341 – 342, Συνοδινού Τ. – Ε., Το παίγνιο και ο καταναλωτής, ΕΠΕΤΑΡΜ 2007, σελ. 53 – 55, 58 – 63

⁶⁸ Βλ. Γαλανής Θ., Τυχερά παίγνια : Η συμβολή του ενωσιακού δικαστή στην ρύθμιση μιας « ευαίσθητης » δραστηριότητας, ΔΕΕ 2011, σελ. 659 – 661, Λιναρίτης Ι., Ζητήματα ενωσιακού και τραπεζικού δικαίου από τη ρύθμιση της ηλεκτρονικής αγοράς τυχερών παιχνιδιών, ΔΕΕ 2013, σελ. 25

λαμβάνονται σε κοινοτικό ή εθνικό επίπεδο, τηρουμένου του κοινοτικού δικαίου, με σκοπό την προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας και την προάσπιση του πλουραλισμού.

2.4 Οι Υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας στην εσωτερική αγορά

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, κατά την παροχή στην Ελλάδα ή σε άλλο κράτος μέλος των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας από φορέα εγκατεστημένο στην Ελλάδα, πρέπει να τηρούνται οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, που εμπίπτουν στο συντονισμένο τομέα, δηλαδή που ισχύουν για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, δεν επιτρέπεται να περιορίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας που προέρχονται από άλλο κράτος μέλος, για λόγους που αφορούν το συντονισμένο τομέα.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 4 α) του Π.Δ. 131/2003, κατά παρέκκλιση από την παρ. 2 του άρθρου 2 η πολιτεία μπορεί να λαμβάνει περιοριστικά μέτρα για συγκεκριμένη υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος, υπό τις εξής προϋποθέσεις :

α) Τα μέτρα πρέπει :

I) Να είναι αναγκαία για λόγους που αφορούν τη δημόσια τάξη, ιδίως πρόληψη, έρευνα, διαπίστωση και δίωξη εγκλημάτων, στα οποία περιλαμβάνονται η προστασία των ανηλίκων και η καταπολέμηση της πρόκλησης μίσους λόγω φυλής, φύλου, θρησκείας ή εθνικότητας, καθώς και οι παραβιάσεις της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μεμονωμένων προσώπων, την προστασία της δημόσιας υγείας, τη δημόσια ασφάλεια, περιλαμβανομένης της προάσπισης της εθνικής ασφάλειας και άμυνας, την προστασία του καταναλωτή, περιλαμβανομένου και του επενδυτή.

II) Να στρέφονται κατά μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, η οποία βλάπτει ή προκαλεί σοβαρό κίνδυνο βλάβης των στόχων που αναφέρονται στο σημείο I).

III) Να είναι ανάλογα προς τους παραπάνω αναφερόμενους στόχους.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, υπάρχει εισαγωγή από δύο βασικούς κανόνες.

Σύμφωνα με τον πρώτο κανόνα, αν ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας είναι εγκατεστημένος στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από τον τόπο παροχής τους, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), εφαρμόζεται το εθνικό δίκαιο. Πρόκειται για την αρχή του κράτους προέλευσης⁶⁹.

Σύμφωνα με τον δεύτερο κανόνα, δεν επιτρέπεται ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).

Κατ' εξαίρεση, προβλέπεται ρητά απόκλιση από τον δεύτερο κανόνα, που δικαιολογείται μόνο εφόσον συντρέχουν οι παραπάνω σοβαροί λόγοι περιοριστικά.

Τέλος, η παραπάνω απόκλιση πρέπει να επιβάλλεται από την αρχή της αναλογικότητας, σε κάθε περίπτωση.

2.5 Η Ηλεκτρονική σύμβαση σύμφωνα με το Π.Δ. 131/2003

2.5.1 Τα Υποκείμενα της ηλεκτρονικής σύμβασης

Τα υποκείμενα της σύμβασης από απόσταση μέσω του διαδικτύου (internet), δηλαδή τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, είναι ο Φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας και ο αποδέκτης της υπηρεσίας της πληροφορίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 β) του Π.Δ. 131/2003, Φορέας παροχής υπηρεσιών είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που παρέχει μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας⁷⁰.

Η παροχή πραγματοποιείται κατά την άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας⁷¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 δ) του Π.Δ. 131/2003, Αποδέκτης της υπηρεσίας είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί, επαγγελματικώς ή

---

⁶⁹ Η παραπάνω αρχή δεν βρίσκεται σε αντίθεση με την Σύμβαση της Ρώμης, βλ. Χαρακτινιώτης Σ., Ηλεκτρονικό διακοινοτικό εμπόριο και εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 2008, σελ. 1746, 1751

⁷⁰ Για τις κατηγορίες των Φορέων παροχής υπηρεσιών στο διαδίκτυο (internet), βλ. Διαμαντή Ε., Ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών στο διαδίκτυο κατά το Π.Δ. 131/2003. Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο στο εθνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 986

⁷¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 235

άλλως, μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως για να αναζητήσει πληροφορίες ή για να προσφέρει πρόσβαση σε αυτές.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, ο Αποδέκτης της υπηρεσίας μπορεί να ενεργεί εντός της επαγγελματικής δραστηριότητά του⁷². Επίσης, ότι δεν πρέπει να φέρει την ιδιότητα του Καταναλωτή υποχρεωτικά⁷³.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 ε) του Π.Δ. 131/2003, Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που επιδιώκει στόχους μη εντασσόμενους στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας.

Πρόκειται για την στενή έννοια του Καταναλωτή, σύμφωνα με την Οδηγία 2000/31/ΕΚ και την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 (σε αντίθεση με την ευρεία έννοια του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 α) του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 5 παρ. του Ν. 3587/2007).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το Π.Δ. 131/2003 δεν εφαρμόζεται και παρέχεται προστασία στον Καταναλωτή με την ευρεία έννοια, δηλαδή τον τελικό αποδέκτη προϊόντων ή υπηρεσιών⁷⁴, αλλά μόνο στον Καταναλωτή με την στενή έννοια, δηλαδή αυτόν που προβαίνει σε συναλλαγές εκτός της επαγγελματικής δραστηριότητά του⁷⁵.

Ο λόγος επιλογής της στενής έννοιας του Καταναλωτή είναι η επιτακτική ανάγκη προστασίας του, καθώς η προισχύουσα νομοθεσία δεν τον κάλυπτε επαρκώς⁷⁶.

2.5.2 Το Αντικείμενο της ηλεκτρονικής σύμβασης

---

⁷² Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 235

⁷³ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

⁷⁴ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 επ., 1495 επ.

⁷⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 235

⁷⁶ Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 185

Το αντικείμενο της σύμβασης από απόσταση μέσω του διαδικτύου (internet), είναι οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, σύμφωνα με το άρθρο 1 α) του Π.Δ. 131/2003⁷⁷.

2.6 Η Σύναψη της ηλεκτρονικής σύμβασης

2.6.1 Η Υποχρέωση του Φορέα παροχής υπηρεσιών για πληροφόρηση του Αποδέκτη

2.6.1.1 Η Παροχή γενικών πληροφοριών

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών οφείλει εκτός από τα στοιχεία που προβλέπονται στις παρ. 2 και 9 του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994⁷⁸ να προσφέρει στους Αποδέκτες του και στις αρμόδιες αρχές εύκολη, άμεση και συνεχή πρόσβαση στις ακόλουθες τουλάχιστον πληροφορίες :

- α) επωνυμία του Φορέα παροχής της υπηρεσίας
- β) γεωγραφική διεύθυνση στην οποία ο Φορέας είναι εγκατεστημένος
- γ) στοιχεία που να επιτρέπουν την ταχεία επαφή και την άμεση και ουσιαστική επικοινωνία με το Φορέα παροχής της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής του διεύθυνσης
- δ) εφόσον ο Φορέας είναι εγγεγραμμένος σε εμπορικό μητρώο, ή παρόμοιο δημόσιο μητρώο, το οικείο μητρώο και τον αριθμό εγγραφής του σε αυτό, ή ισοδύναμο τρόπο αναγνώρισης στο μητρώο αυτό
- ε) εφόσον η δραστηριότητα υπόκειται σε καθεστώς έγκρισης, τα στοιχεία της σχετικής εποπτικής αρχής
- στ) όσον αφορά τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα
  - επαγγελματική ένωση ή παρόμοιο όργανο στο οποίο είναι εγγεγραμμένος ο Φορέας παροχής υπηρεσιών
  - επαγγελματικό τίτλο και το κράτος μέλος που τον έχει χορηγήσει

⁷⁷ Βλ παραπάνω, υπό 3.3, και Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 233

⁷⁸ Βλ. παρακάτω, υπό 3.1

- μνεία των επαγγελματικών κανόνων που ισχύουν στο κράτος μέλος εγκατάστασης, καθώς και του τρόπου πρόσβασης σ' αυτούς

ζ) εφόσον η δραστηριότητα που ασκεί ο Φορέας υπόκειται σε ΦΠΑ, τον αριθμό αναγνώρισης που προβλέπεται από το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας κύκλου εργασιών σύμφωνα με το άρθρο 36 του Ν. 2859/2000 (Α 248) « κύρωση του κώδικα φόρου προστιθέμενης αξίας »⁷⁹.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, όταν οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας αναφέρονται σε τιμές, αυτές πρέπει να αναγράφονται σαφώς και επακριβώς και, ειδικότερα να διευκρινίζεται αν περιλαμβάνουν φόρο και έξοδα αποστολής.

Καταρχήν, η παραπάνω διάταξη αποτελεί την μεταφορά του αντίστοιχου άρθρου 5 της Οδηγίας 2000/31/EK στην ελληνική έννομη τάξη.

Έτσι, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση παροχής πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, για το σύνολο των παραπάνω στοιχείων. Ωστόσο, η απαρίθμηση τους είναι ενδεικτική, όπως προκύπτει από την χρησιμοποίηση του όρου « τουλάχιστον ».

Πρόκειται για πληροφορίες γενικής φύσεως και περιεχομένου, οι οποίες πρέπει να παρέχονται με σαφήνεια και επαρκώς, αμέσως, με την έναρξη των διαπραγματεύσεων, και πριν την σύναψη της ηλεκτρονικής σύμβασης, σε κάθε περίπτωση.

Ειδικότερα, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση να προσφέρει τις παραπάνω πληροφορίες, εύκολα, με την έννοια της άμεσης, και όχι έμμεσης, πρόσβασης, καθώς και με τρόπο συνεχή, με την μόνιμη αποτύπωσή τους στην ιστοσελίδα (site) του⁸⁰.

Μάλιστα, κατά μία άποψη⁸¹, η παροχή των παραπάνω πληροφοριών είναι υποχρεωτική, ανεξάρτητα από την δυνατότητα κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet).

⁷⁹ Βλ. ΦΕΚ Α 248/7-11-2000

⁸⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 161

⁸¹ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/EK και 2000/31/EK στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

Ακόμη, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση να θέτει τις παραπάνω πληροφορίες, εκτός από τον συγκεκριμένο Αποδέκτη της υπηρεσίας, στην διάθεση, όχι μόνο, κάθε Αρμόδιας Αρχής, αλλά και οποιουδήποτε⁸².

Σε σχέση με το άρθρο 4 παρ. 1 στ) του Π.Δ. 131/2003, η έννοια των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων ορίζεται ρητά στο άρθρο 2 παρ. 3 του Π.Δ. 165/2000⁸³, σύμφωνα με το οποίο είναι κάθε επάγγελμα, το οποίο εντάσσεται σε ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που πιστοποιεί τριτοβάθμια εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών⁸⁴.

Σε σχέση με το άρθρο 4 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, θα πρέπει, προς αποφυγή κάθε αμφιβολίας, να διευκρινιστεί ότι ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση πληροφόρησης για την συνολική τιμή του αγαθού ή της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένου κάθε φόρου ή πρόσθετης δαπάνης, εκ των προτέρων, δηλαδή πριν την σύναψη της ηλεκτρονικής σύμβασης.

Τέλος, η παραπάνω υποχρέωση του Φορέα παροχής υπηρεσιών είναι επιπρόσθετη της υποχρέωσης πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας ως Καταναλωτή, τόσο στο προσυμβατικό, όσο και στο συμβατικό στάδιο, στην σύμβαση από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 και 9 του Ν. 2251/1994, και ήδη τα άρθρα 3 β και 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αντίστοιχα. Δηλαδή, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση να τηρεί παράλληλα και τις δύο ρυθμίσεις, για την μέγιστη εξασφάλιση της προστασίας του Αποδέκτη υπηρεσίας και εν προκειμένω Καταναλωτή.

2.6.1.2 Η Παροχή ειδικών πληροφοριών

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, εκτός από άλλες απαιτήσεις παροχής πληροφοριών προβλεπόμενες από τις κείμενες διατάξεις και εφόσον δεν έχουν συμφωνήσει διαφορετικά τα συμβαλλόμενα μέρη που δεν είναι Καταναλωτές, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών πρέπει να παρέχει τουλάχιστον τις εξής

---

⁸² Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 236

⁸³ Βλ. ΦΕΚ Α 149/28-6-2000, το οποίο, ωστόσο, καταργήθηκε με το άρθρο 60 του Π.Δ. 38/2010, ΦΕΚ Α 78/25-5-2010

⁸⁴ Π.χ. το επάγγελμα του γιατρού, του δικηγόρου, του μηχανικού

πληροφορίες κατά τρόπο σαφή, κατανοητό και αδιαφιλονίκητο, πριν από την ανάθεση της παραγγελίας από τον Αποδέκτη της υπηρεσίας :

- α) τα διάφορα τεχνικά στάδια έως τη σύναψη της σύμβασης
- β) εάν ο Φορέας παροχής υπηρεσιών θα αρχειοθετήσει ή όχι τη σύμβαση μετά τη σύναψή της καθώς και εάν προβλέπεται δυνατότητα πρόσβασης σε αυτήν
- γ) τα τεχνικά μέσα που θα επιτρέπουν τον εντοπισμό και τη διόρθωση σφαλμάτων ηλεκτρονικού χειρισμού πριν από την ανάθεση της παραγγελίας
- δ) τις γλώσσες στις οποίες μπορεί να συναφθεί η σύμβαση
- ε) τους σχετικούς κώδικες δεοντολογίας στους οποίους υπόκειται, καθώς και τα στοιχεία που επιτρέπουν την πρόσβαση στους εν λόγω κώδικες με ηλεκτρονικά μέσα.

Η παραπάνω διάταξη αποτελεί ενσωμάτωση του άρθρου 10 της Οδηγίας 2000/31/EK στο ελληνικό δίκαιο.

Πρόκειται για ρύθμιση, η οποία εισάγει υποχρέωση του Φορέα παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, για την διαδικασία κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης, ειδικότερα, και φυσικά, πριν αυτή λάβει χώρα. Ο σκοπός θέσπισης της παραπάνω διάταξης είναι η έλλειψη εξουκείωσης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, σε σχέση με τον τρόπο κατάρτισης της σύμβασης με ηλεκτρονικά μέσα⁸⁵.

Ωστόσο, οι παραπάνω ειδικότερες πληροφορίες συνιστούν ένα minimum ενημέρωσης, καθώς, όπως προκύπτει, και πάλι, από την χρήση του όρου « τουλάχιστον », η απαρίθμηση δεν είναι αποκλειστική.

Σε σχέση με το α), θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι ως τεχνικά στάδια νοούνται τα προγενέστερα της σύναψης της ηλεκτρονικής σύμβασης, και όχι ό,τι έπεται, ενώ, ως σύναψη νοείται, αποκλειστικά και μόνο, η ολοκλήρωση της σύμβασης πλήρως, δηλαδή και η πλήρωση τυχόν όρων ή προϋποθέσεων και αιρέσεων ή προθεσμιών.

Σε σχέση με το β), η παροχή ενημέρωσης για τον τρόπο πρόσβασης στο αρχείο της ηλεκτρονικής σύμβασης, μετά την σύναψη, υφίσταται μόνο σε περίπτωση που λαμβάνει χώρα σχετική καταχώρηση ή αρχειοθέτηση, προηγουμένως, με σκοπό την προστασία των προσωπικών δεδομένων⁸⁶.

---

⁸⁵ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, παρ. 8 επ., Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003, σελ. 166 επ.

⁸⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό

Σε σχέση με το γ), ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στην απολύτως σαφή επεξήγηση του τρόπου διόρθωσης της παραγγελίας, λόγω ενδεχόμενου λάθους κατά τον ηλεκτρονικό χειρισμό, με τα κατάλληλα, προσιτά και αποτελεσματικά, τεχνικά μέσα, και οπωσδήποτε, πριν την διαβίβαση της σχετικής δήλωσης βούλησης, με επιβεβαίωσή της (config)⁸⁷, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αντιστοιχία της με την αληθή βούληση του Αποδέκτη της υπηρεσίας. Από την σιωπή του νόμου, και εφόσον δεν υπάρχει πιο ευνοϊκή ειδική ρύθμιση, για την αντιμετώπιση ανάλογου σφάλματος, μετά την κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι⁸⁸ εφαρμογής τυγχάνουν τα ΑΚ 140 – 146 περί πλάνης.

Σε σχέση με το δ), αν υπάρχει δυνατότητα κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης σε περισσότερες από μία γλώσσες, θα πρέπει να γίνεται ρητή αναφορά του συνόλου τους.

Τέλος, σε σχέση με το ε), θα πρέπει να καθίσταται γνωστό στον Αποδέκτη της υπηρεσίας το ακριβές περιεχόμενο του κώδικα δεοντολογίας στον οποίο υπόκειται ο Φορέας παροχής υπηρεσιών, που μεταξύ άλλων μπορεί να περιλαμβάνει και ρυθμίσεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η παραπάνω υποχρέωση είναι πρόσθετη της γενικής υποχρέωσης του Φορέα παροχής της υπηρεσίας για πληροφόρηση του Αποδέκτη στο προσυμβατικό στάδιο, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Π.Δ. 131/2003.

Επίσης, με ευκρίνεια συνάγεται ότι το άρθρο 9 του Π.Δ. 131/2003 έχει συμπληρωματική λειτουργία με την υποχρέωση του Προμηθευτή (e – supplier) για πληροφόρηση του Καταναλωτή, στην σύμβαση από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 και 9 του Ν. 2251/1994, και ήδη τα άρθρα 3 β και 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αντίστοιχα, και δεν αντικαθιστά την παραπάνω διάταξη⁸⁹. Όπως εξάλλου προεκτέθηκε⁹⁰ το ίδιο

Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 162

⁸⁷ Βλ. Μήτκα Κ., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 1122 επ.

⁸⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 239

⁸⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 237

⁹⁰ Βλ. παραπάνω, υπό 2.6.1.1

συμβαίνει και με το άρθρο 4 του Π.Δ. 131/2003 και το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2251/1994, και ήδη τα άρθρα 3 β και 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της παραπάνω ΚΥΑ.

Επομένως, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, πριν την σύναψη της ηλεκτρονικής σύμβασης, αν φέρει και την ιδιότητα του Καταναλωτή, και με όλα τα στοιχεία της σύμβασης από απόσταση, σωρευτικά, μεταξύ άλλων, ιδίως, για τον τρόπο πληρωμής, παράδοσης των αγαθών, εκτέλεσης της σύμβασης, και άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης⁹¹.

Ακόμη, όπως προκύπτει ρητά, με γραμματική ερμηνεία του νόμου, η διάταξη είναι, καταρχήν, ενδοτικού δικαίου, με δυνατότητα αντίθετης συμφωνίας των δύο αντισυμβαλλόμενων μερών που δεν είναι Καταναλωτές αλλά επισχειρήσεις (B2B). Εξ αντιδιαστολής συνάγεται ότι, αποκλειστικά και μόνο, στην περίπτωση που ένας από τους δύο έχει την ιδιότητα του Καταναλωτή (B2C)⁹², το περιεχόμενο της διάταξης δεν επιδέχεται αποκλίσεις⁹³.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, ατομικοί όροι της σύμβασης και γενικοί όροι συναλλαγών που παρέχονται στον Αποδέκτη πρέπει να διατίθενται κατά τρόπο επιτρέποντα την αποθήκευση και την αναπαραγωγή τους. Συνεπώς, εξειδίκευση της παραπάνω υποχρέωσης πληροφόρησης του Φορέα παροχής υπηρεσιών, συνιστά η παροχή στον Αποδέκτη της υπηρεσίας των ατομικών συμβατικών, αλλά και γενικών όρων των συναλλαγών (ΓΟΣ), με τρόπο που επιτρέπει την αποθήκευση και αναπαραγωγή τους. Τέτοιον τρόπο αποτελεί η δυνατότητα λήψης, αποθήκευσης και αποτύπωσής τους στην οθόνη του προσωπικού ηλεκτρονικού υπολογιστή του Αποδέκτη της υπηρεσίας⁹⁴.

⁹¹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.1.1.1

⁹² Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 160

⁹³ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 237, Αλεξανδρίδου Ελ., Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 επ.

⁹⁴ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ., Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 187

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 του Π.Δ. 131/2003, η υποχρέωση παροχής πληροφόρησης πριν την παραγγελία της παραγράφου 1 δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις που συνάπτονται αποκλειστικά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλων ισοδύναμων ατομικών μέσων επικοινωνίας, π.χ. με δήλωση βούλησης στο facebook ή στο twitter, τα οποία, εξάλλου, έκαναν εμφάνιση στον καθημερινό βίο και την συναλλακτική ζωή, μετά την θέσπιση του Π.Δ. 131/2003.

2.6.2 Η Διαδικασία κατάρτισης της ηλεκτρονικής σύμβασης

2.6.2.1 Γενικά

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν, σωρευτικά, για την κατάρτιση οποιουδήποτε είδους σύμβασης είναι οι εξής :

- 1) Η πρόταση κατάρτισης της σύμβασης
- 2) Η αποδοχή της πρότασης
- 3) Η λήψη της αποδοχής

Αν οι παραπάνω όροι δεν πληρούνται, έστω και ένας, τότε δεν υφίσταται σύμβαση⁹⁵.

Επομένως, και η ηλεκτρονική σύμβαση (e - contract) μέσω του διαδικτύου (internet), υπάγεται στον παραπάνω κανόνα⁹⁶.

Τόσο η πρόταση, όσο και η αποδοχή, έχουν τη νομική φύση της δήλωσης βούλησης.

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν, σωρευτικά, για την έγκυρη δήλωση βούλησης⁹⁷ είναι οι εξής :

- 1) Ο δηλών να έχει βούληση πράξης και δήλωσης
- 2) Η βούληση να είναι δικαιοπρακτική
- 3) Η δήλωση να ανταποκρίνεται στην αληθινή βούληση

Αν οι παραπάνω όροι δεν πληρούνται, έστω και ένας, τότε δεν υφίσταται έγκυρη δήλωση βούλησης⁹⁸.

⁹⁵ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 1 επ.

⁹⁶ Βλ. Μούζουλας Σ., Συναλλαγές δια μέσου του Internet, ΕλλΔνη 1998, σελ. 15

⁹⁷ Βλ. Παπαστερίου Δ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, 30, I, II, III

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι, σε καμία περίπτωση δεν υφίσταται υποκατάσταση της βούλησης του προσώπου από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή⁹⁹, ο οποίος χρησιμοποιείται για την διαβίβαση της δήλωσης βούλησης, απλά και μόνο, χωρίς να επεμβαίνει στην διαμόρφωσή της, αφού η τελευταία προηγείται χρονικά¹⁰⁰.

Η ηλεκτρονική δήλωση βούλησης¹⁰¹ δεν αρκεί να είναι έγκυρη, αλλά και έγκαιρη, δηλαδή η διαβίβασή της πρέπει να γίνει εγκαίρως, δεδομένου ότι η κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet) πραγματοποιείται μεταξύ αντισυμβαλλομένων προσώπων τα οποία είναι απόντες¹⁰², δηλαδή χωρίς ταυτόχρονη φυσική παρουσία.

Σε συνέχεια, η ηλεκτρονική δήλωση βούλησης είναι, ως προς τη νομική φύση, απευθυντέα δήλωση βούλησης. Αυτό σημαίνει ότι η συντέλεση επέρχεται με την απλή εξωτερίκευση, η οποία, όμως, δεν αρκεί για την απόκτηση νομικής ενέργειας και ισχύος, αλλά, η ηλεκτρονική δήλωση βούλησης επιφέρει παραγωγή εννόμων αποτελεσμάτων και συνεπειών, από την χρονική στιγμή περιέλευσής της στην σφαίρα επιρροής του αποδέκτη λήπτη, δηλαδή στο πρόσωπο το οποίο απευθύνεται¹⁰³, σύμφωνα με την θεωρία της λήψης ή παραλαβής του ΑΚ 167¹⁰⁴.

Η διαβίβαση της ηλεκτρονικής δήλωσης βούλησης πραγματοποιείται με δύο τρόπους, ήτοι με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e - mail) ή μέσω της ιστοσελίδας (site) του Φορέα παροχής υπηρεσιών. Η λειτουργία του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail) δεν παρουσιάζει κάποια ουσιώδη διαφορά, σε σχέση με τον κλασσικό

---

⁹⁸ Βλ. Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1983, σελ.1 επ.

⁹⁹ Βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΕΧΡΔ 2010, σελ. 841

¹⁰⁰ Βλ. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 165

¹⁰¹ Βλ. Ψούνη Ν., Δήλωση Βουλήσεως μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, Ένταξη στο σύστημα του ΑΚ, δυνατότητες ακύρωσης, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1988, σελ. 1 επ.

¹⁰² Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 160

¹⁰³ Βλ. Δημαράς Ν., Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, 4 η Έκδοση, Εκδ. Πάτρα – Αθήνα, 2004, σελ. 115

¹⁰⁴ Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο και Ίντερνετ : Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου (Επιμέλεια Πυργάκης Δ.), Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ. 189, Ιγγλεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 128 – 130

παραδοσιακό τρόπο αποστολής τηλεομοιοτυπίας (fax)¹⁰⁵. Έτσι, από την χρονική στιγμή αποθήκευσης της ηλεκτρονικής δήλωσης βούλησης, μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος (e - mail), στο ηλεκτρονικό γραμματοκιβώτιο (εισερχόμενα μηνύματα) του παραλήπτη¹⁰⁶, θεωρείται ότι έχει περιέλθει σε αυτόν¹⁰⁷, και, πλέον, φέρει την ευθύνη για τυχόν καταστροφή ή για καθυστέρηση γνώσης του περιεχομένου της, λόγω, π.χ. τεχνικού προβλήματος, εφόσον, όμως, ανήκει στην σφαίρα επιρροής του, της οποίας το βάρος, μέχρι τότε, είχε ο αποστολέας¹⁰⁸. Τα παραπάνω δεν ισχύουν αν υπάρχει συμφωνία ότι η δήλωση θεωρείται πως περιήλθε σε στον παραλήπτη από την επιβεβαίωση της λήψης της¹⁰⁹.

Σε σχέση με το ζήτημα της νομικής φύσης της ιστοσελίδας (site) του Φορέα παροχής υπηρεσιών έχουν διατυπωθεί δύο αντικρουόμενες απόψεις.

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, η προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών μέσω του διαδικτύου (internet) από τον Φορέα παροχής υπηρεσιών, αποτελεί πρόσκληση για υποβολή πρότασης¹¹⁰, εκτός αν προκύπτει σαφώς το αντίθετο¹¹¹.

Ωστόσο, σύμφωνα με την άλλη, ορθότερη άποψη¹¹², συνιστά πρόταση για σύναψη σύμβασης, γιατί με την συμπλήρωση από τον Αποδέκτη της υπηρεσίας ενός ηλεκτρονικού εντύπου, που βρίσκεται στην ιστοσελίδα (site) του Φορέα παροχής υπηρεσιών, επέρχεται ως αποτέλεσμα η κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet), με εξαίρεση την ύπαρξη αντίθετης ένδειξης¹¹³. Επίσης, μόνο από το γεγονός ότι ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει στην διάθεσή του την ιστοσελίδα (site), η πρωτοβουλία σύναψης ανήκει σε αυτόν¹¹⁴.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, εφόσον δεν έχουν συμφωνήσει διαφορετικά τα συμβαλλόμενα μέρη που δεν είναι Καταναλωτές,

¹⁰⁵ Βλ. παρακάτω, υπό 3.4.3 για τις συμβάσεις από απόσταση, αντίστοιχα

¹⁰⁶ Βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 842

¹⁰⁷ Βλ. Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 993 επ.

¹⁰⁸ Βλ. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 164 επ.

¹⁰⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 160

¹¹⁰ Βλ. Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 993 επ.

¹¹¹ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 369

¹¹² Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο και Ίντερνετ : Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου (Επιμέλεια Πυργάκης Δ.), Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ. 183

¹¹³ Βλ. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 164 επ.

¹¹⁴ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820 επ.

όταν ένας Αποδέκτης υπηρεσίας προβαίνει σε παραγγελία με τεχνολογικά μέσα, ισχύουν οι ακόλουθες αρχές :

- ο Φορέας παροχής υπηρεσιών οφείλει να αποστείλει αποδεικτικό παραλαβής της παραγγελίας του Αποδέκτη χωρίς περιττή καθυστέρηση και με ηλεκτρονικά μέσα
- η παραγγελία και το αποδεικτικό παραλαβής θεωρείται ότι έχουν παραληφθεί όταν τα μέρη στα οποία απευθύνονται έχουν πρόσβαση σε αυτά
- ο Φορέας παροχής οφείλει να θέτει στη διάθεση του Αποδέκτη της υπηρεσίας κατάλληλα, αποτελεσματικά και προσιτά μέσα που θα επιτρέψουν να επισημάνει και να διορθώσει τα λάθη του κατά τον ηλεκτρονικό χειρισμό πριν από την ανάθεση της παραγγελίας.

Αν ο Αποδέκτης της υπηρεσίας φέρει και την ιδιότητα του Καταναλωτή, πρέπει να προβεί σε διαβίβαση της δήλωσης βούλησης για την παραγγελία με ηλεκτρονικά τεχνολογικά μέσα¹¹⁵.

Ο Φορέας παροχής υπηρεσιών – Προμηθευτής έχει υποχρέωση να προβεί σε δήλωση παραλαβής της, με αποστολή σχετικής απόδειξης, με ηλεκτρονικά τεχνολογικά μέσα, χωρίς καθυστέρηση, εκτός αν συντρέχει σπουδαίος λόγος.

Η περιέλευση της δήλωσης βούλησης για παραγγελία, αλλά και για την απόδειξη παραλαβής της, θεωρείται ότι έχει συντελεστεί, μόνο όταν, τόσο ο Αποδέκτης της υπηρεσίας - Καταναλωτής, όσο και ο Φορέας παροχής υπηρεσιών – Προμηθευτής, έχουν την δυνατότητα πρόσβασης με ηλεκτρονικά τεχνολογικά μέσα, αντίστοιχα. Ο σκοπός θέσπισης του παραπάνω τεκμηρίου¹¹⁶ έγκειται στην αδυναμία ακριβούς προσδιορισμού της χρονικής στιγμής κατάρτισης της ηλεκτρονική σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet), με διαφορετικό τρόπο.

Τέλος, σε περίπτωση που κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν έχει την ιδιότητα του Καταναλωτή, δεν είναι υποχρεωτική η τήρηση των παραπάνω αρχών, αλλά είναι δυνατή η διαφορετική μεταξύ τους συμφωνία.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, η παράγραφος 1, πρώτη και τρίτη περίπτωση δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις που συνάπτονται αποκλειστικά

---

¹¹⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 238

¹¹⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 161

μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μέσω άλλων ισοδύναμων ατομικών μέσων επικοινωνίας. Επομένως, αν χρησιμοποιείται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail) για την κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης, ή ισοδύναμα μέσα προσωπικής επικοινωνίας, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών – Προμηθευτής δεν βαρύνεται με την υποχρέωση αποστολής αποδεικτικού παραλαβής της παραγγελίας του Αποδέκτη της υπηρεσίας και διάθεσης μεσών που του επιτρέπουν την διόρθωση λαθών πριν την ανάθεση της παραγγελίας¹¹⁷.

Πάντως, ο νόμος δεν απαιτεί να φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή, τόσο η δήλωση βούλησης για την παραγγελία, όσο και αυτή για την απόδειξη παραλαβής της πρώτης, κάτι που, εξάλλου, είναι και πρακτικά αδύνατο να πραγματοποιηθεί σε ηλεκτρονικό περιβάλλον¹¹⁸, λόγω της φύσης του. Σημειώνεται ότι δεν απαιτείται ούτε ηλεκτρονική υπογραφή¹¹⁹.

2.6.2.2 Η Διάκριση της ηλεκτρονικής δήλωσης βούλησης σε πλήρως αυτοματοποιημένη ή μη και οι συμβάσεις μέσω EDI

Ως συμβάσεις μέσω EDI (Electronic Data Interchange)¹²⁰ νοούνται οι συναλλαγές, οι οποίες πραγματοποιούνται με το σύστημα ηλεκτρονικής, και ειδικότερα διαδικτυακής, διακίνησης, μεταφοράς και ανταλλαγής δεδομένων (ή

---

¹¹⁷ Για την ερμηνεία της τρίτης περίπτωσης του άρθρου 10 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, βλ. παραπάνω, υπό 2.6.1.2

¹¹⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 238

¹¹⁹ Εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, η ηλεκτρονική υπογραφή εξομοιώνεται με την ιδιόχειρη, και διασφαλίζει την γνησιότητα και ακρίβεια του περιεχομένου της ηλεκτρονικής δήλωσης βούλησης, και την ταυτότητα του προσώπου που προβαίνει στην δήλωση βούλησης, αποτρέποντας τυχόν αλλοίωση ή πλαστογραφία του ηλεκτρονικού εγγράφου, σύμφωνα με το Π.Δ. 150/2001, ΦΕΚ Α 125/25-6-2001, με το οποίο έγινε η προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στην Οδηγία 1999/93/ΕΚ, βλ. Πιτσιρίκος Ι., Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το Π.Δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, ΕΕμπΔ 2011, σελ. 317 – 320, Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 238, Τσούκας Α., Ηλεκτρονικό εμπόριο και φορολόγηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών, Ε 7 2008, σελ. 1185, Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 993 επ., Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 164 επ.

¹²⁰ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου – Επιτομή [Σειρά : Πανεπιστημιακά Εγχειρίδια – Τ. 1], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 14 – 20, Σιδηρόπουλος Θ., Το δίκαιο του διαδικτύου (internet), Ηλεκτρονικές συμβάσεις – Πνευματική ιδιοκτησία – Προστασία προσωπικών δεδομένων - Κατοχύρωση και χρήση domain names, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 105, Μήτκα Κ., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕπισκΕΔ 2000, σελ. 1126

μηνυμάτων EDI), κυρίως οικονομικού περιεχομένου και χαρακτήρα, τόσο κατά την σύναψη με την παραγγελία της σύμβασης, όσο και στην εκτέλεσή της, με την εντολή πληρωμής του τιμήματος και την απόδειξη παραλαβής του αγαθού ή της υπηρεσίας.

Ως προς τον προβληματισμό αν η δήλωση βούλησης είναι πλήρως αυτοματοποιημένη ή μη¹²¹, υποστηρίζονται τα ακόλουθα :

Μη πλήρως αυτοματοποιημένες είναι οι δηλώσεις βούλησης που διαμορφώνονται κανονικά από το άτομο, ενώ η παρεμβολή και μεσολάβηση του ηλεκτρονικού υπολογιστή γίνεται αποκλειστικά και μόνο για την εξωτερίκευση και διαβίβασή τους, με καθαρά διεκπεραιωτική λειτουργία, ως χρησιμοποιούμενο εργαλείο, χωρίς απολύτως καμία αλλοίωση του περιεχομένου τους. Πρόκειται, δηλαδή, για γνήσια δικαιοπρακτική δήλωση βούλησης, ως προς τη νομική φύση.

Αντίθετα, πλήρως αυτοματοποιημένες είναι οι δηλώσεις βούλησης που έχουν διαμορφωθεί από λογισμικό πρόγραμμα σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, ήδη προηγουμένως, ενώ διαβιβάζεται στον αποδέκτη λήπτη, αυτόματα.

Από την άλλη πλευρά, αυτοματοποιημένες δηλώσεις βούλησης είναι αυτές στις οποίες ο ηλεκτρονικός υπολογιστής παρεμβαίνει στον πυρήνα της διαδικασίας για την δημιουργία τους, κατά την οποία ο χειρισμός του δεν γίνεται με άμεση ανθρώπινη ενέργεια, αλλά από προγραμματισμένο λογισμικό, σε προηγούμενο χρονικό στάδιο.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, η δήλωση βούλησης στις συμβάσεις μέσω EDI, δεν είναι πλήρως αυτοματοποιημένη, αφού έχει συντελεσθεί, ήδη, πριν γίνει η μεταφορά της ηλεκτρονικά¹²².

2.7 Η Εφαρμογή άλλων διατάξεων στις ηλεκτρονικές συμβάσεις

---

¹²¹ Για τη διακρίση σε πλήρως αυτοματοποιημένες και μη βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 128 – 130. Ενδιαφέρουσα είναι και η άποψη, που διακρίνει ανάμεσα σε ηλεκτρονικά διαβιβαζόμενες δηλώσεις βούλησης και σε αυτοματοποιημένες. Κατά την άποψη αυτή, ως ηλεκτρονικά διαβιβαζόμενες δηλώσεις βούλησης νοούνται αυτές στις οποίες ο άνθρωπος έχει τον απόλυτο έλεγχο διαμόρφωσης και καθορισμού του περιεχομένου τους, και η λειτουργία του ηλεκτρονικού υπολογιστή περιορίζεται στην διαβίβασή τους, χωρίς άλλη υποκατάσταση του προσώπου, βλ. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 166, αναφορά σε Γεωργιάδης Γ.Α. Από την άλλη πλευρά, αυτοματοποιημένες δηλώσεις βούλησης είναι αυτές στις οποίες ο ηλεκτρονικός υπολογιστής παρεμβαίνει στον πυρήνα της διαδικασίας για την δημιουργία τους, κατά την οποία ο χειρισμός του δεν γίνεται με άμεση ανθρώπινη ενέργεια, αλλά από προγραμματισμένο λογισμικό, σε προηγούμενο χρονικό στάδιο, π.χ., βλ. Ντάτη Π., Η διευκόλυνση των συναλλαγών των επιχειρήσεων μέσω του πληροφοριακού συστήματος « Εργάνη », Ε 7 2013, σελ. 1257 - 1260

¹²² Βλ. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 166

Εκτός από τις διατάξεις του Π.Δ. 131/2003, στις ηλεκτρονικές συμβάσεις, εφαρμογή βρίσκουν και άλλες ρυθμίσεις.

2.7.1 Οι Διατάξεις για την πώληση

Οι διατάξεις για την πώληση πράγματος του ΑΚ 513 επ.¹²³ εφαρμόζονται σε κάθε σύμβαση αγοραπωλησίας, επομένως και στην ηλεκτρονική σύμβαση¹²⁴, ανεξάρτητα¹²⁵ από το αν τα δύο αντισυμβαλλόμενα μέρη φέρουν την ιδιότητα του Καταναλωτή και του Προμηθευτή, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το ΑΚ 534, ο πωλητής υποχρεούται να παραδώσει το πράγμα με τις συνομολογημένες ιδιότητες και χωρίς πραγματικά ελαττώματα¹²⁶.

Σύμφωνα με το ΑΚ 540, στις περιπτώσεις ευθύνης του πωλητή για πραγματικό ελάττωμα ή για έλλειψη συνομολογημένης ιδιότητας ο αγοραστής δικαιούται κατ' επιλογήν του :

- 1) Να απαιτήσει, χωρίς επιβάρυνσή του, τη διόρθωση ή αντικατάσταση του πράγματος με άλλο, εκτός αν μια τέτοια ενέργεια είναι αδύνατη ή απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες
- 2) Να μειώσει το τίμημα
- 3) Να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση, εκτός αν πρόκειται για επουσιώδεις πραγματικό ελάττωμα.

Ο πωλητής οφείλει να πραγματοποιήσει τη διόρθωση ή την αντικατάσταση σε εύλογο χρόνο και χωρίς σημαντική ενόχληση του αγοραστή.

Επομένως, σύμφωνα με τα παραπάνω, στην περίπτωση που το πράγμα έχει πραγματικό ελάττωμα ή έλλειψη συνομολογημένης ιδιότητας, ο αγοραστής έχει

---

¹²³ Βλ. Κορηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη,

2012, σελ. 160 επ., Πρόκειται για μεταφορά στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 1999/44/ΕΚ σχετικά με « Ορισμένες νομικές πτυχές της πώλησης και των εγγυήσεων καταναλωτικών αγαθών », ΕΕ L 171 της 7-7-1999, σελ. 12 - 16

¹²⁴ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 173 επ., αριθ. 271

¹²⁵ Βλ. Schmid C., The Instrumentalist Conception of the Acquis Communautaire in Consumer Law and its Implications on a European Contract Law Code, σε Grundmann St. and Schauer M., The Architecture of European Codes and Contract Law, 2006, σελ. 255 επ.

¹²⁶ Βλ. και Βαλτούδης Α., Η ευθύνη από τα ελαττωματικά προϊόντα, Κατά το άρθρο 6 Ν. 2251/1994, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1999, σελ. 1 επ.

δικαίωμα να προβεί στην άσκηση των παραπάνω, εναλλακτικά, ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα του πωλητή¹²⁷, ο οποίος υπέχει αντικειμενική ευθύνη.

Η διόρθωση ή αντικατάσταση του πράγματος γίνεται υπό την προϋπόθεση να μην συνεπάγεται υπέρμετρες και δυσανάλογες δαπάνες εκ μέρους του πωλητή, ή να μην υφίσταται αδυναμία πραγματοποίησης για οποιοδήποτε αληθινό λόγο¹²⁸, χωρίς την οποιαδήποτε οικονομική επιβάρυνση του αγοραστή.

Από την άλλη, περιορισμό συνιστά ότι το δικαίωμα υπαναχώρησης από την σύμβαση δεν μπορεί να ασκηθεί, παρά μόνο, αν το πραγματικό ελάττωμα του πράγματος είναι ουσιώδες¹²⁹.

Σύμφωνα με το ΑΚ 543, αν κατά το χρόνο που ο κίνδυνος μεταβαίνει στον αγοραστή λείπει η συνομολογημένη ιδιότητα του πράγματος, ο αγοραστής δικαιούται, αντί για τα δικαιώματα του άρθρου 540, να απαιτήσει αποζημίωση για μη εκτέλεση της σύμβασης ή, σωρευτικά με τα δικαιώματα αυτά, να απαιτήσει αποζημίωση για τη ζημία που δεν καλύπτεται από την άσκησή τους. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση παροχής ελαττωματικού πράγματος, η οποία οφείλεται σε πταίσμα του πωλητή.

Έτσι, σε περίπτωση πταίσματος του πωλητή, ή μη κάλυψης της ζημίας από την μη εκτέλεση της σύμβασης, ο αγοραστής έχει, επίσης, δικαίωμα να ασκήσει αγωγή περαιτέρω αποζημίωσης, και, μάλιστα, σωρευτικά¹³⁰ με τα παραπάνω.

2.7.2 Οι Διατάξεις για την προστασία του Καταναλωτή

Γενικότερα, οι διατάξεις του Π.Δ. 131/2003 συμπληρώνουν τις αντίστοιχες του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών

¹²⁷ Βλ. Παπανικολάου Π. / Ρούσος Κ. / Χριστοδούλου Κ. / Καραμπάτσος Α., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 377 επ., αριθ. 542

¹²⁸ Βλ. Παπανικολάου Π. / Ρούσος Κ. / Χριστοδούλου Κ. / Καραμπάτσος Α., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 376 επ., αριθ. 540, Γεωργιάδης Απ., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή για ελαττώματα του πράγματος, ΧρΙΔ 2004, σελ. 5 επ., 13 επ.

¹²⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 239

¹³⁰ Βλ. Παπανικολάου Π. / Ρούσος Κ. / Χριστοδούλου Κ. / Καραμπάτσος Α., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 428 επ., αριθ. 606 επ., Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Έκδοση 2004, σελ. 174 επ., 273 επ., Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 283 επ., Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 253 επ.

Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹³¹.

2.7.2.1 Η Διάταξη του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994

Στις ηλεκτρονικές συμβάσεις είναι σχεδόν απίθανο να μην συμπεριλαμβάνονται Γενικοί Όροι των Συναλλαγών (ΓΟΣ).

Πρόκειται για όρους, οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί και διατυπωθεί ως προς το περιεχόμενο στο κείμενο της σύμβασης, μονομερώς, από το ισχυρό αντισυμβαλλόμενο μέρος, σε προγενέστερο χρονικό στάδιο, πριν την σύναψη της σύμβασης, τους οποίους η άλλη πλευρά, είτε αποδέχεται στο σύνολό τους και προβαίνει σε προσχώρηση στην σύμβαση, είτε τους απορρίπτει καθολικά, χωρίς δυνατότητα διαπραγμάτευσης.

Στην περίπτωση, όμως, που ένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη έχει την ιδιότητα του Καταναλωτή, εφαρμόζεται το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994.

Έτσι, ο τρόπος παρουσίασης και εμφάνισης των όρων αυτών πρέπει να επιτρέπει την δυνατότητα ανάγνωσής τους πριν την κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης¹³². Αυτό σημαίνει, καταρχήν, ότι οι παραπάνω όροι πρέπει να βρίσκονται σε ευδιάκριτο σημείο στην ιστοσελίδα (site) του Φορέα παροχής υπηρεσιών - Προμηθευτή, ή τουλάχιστον να γίνεται ρητή παραπομπή σε αυτούς μέσω άλλου συνδέσμου (link)¹³³. Περαιτέρω, έχει την έννοια ότι, είναι απαραίτητο να επισημαίνονται στην αρχική σελίδα της σύμβασης, χωρίς, ωστόσο, να αρκεί κάτι τέτοιο, αλλά απαιτείται, επιπρόσθετα, να υπάρχει ξεκάθαρη υπόδειξή τους και στην σελίδα, με την οποία πραγματοποιείται η υποβολή της δήλωσης βούλησης για την παραγγελία¹³⁴.

---

¹³¹ Βλ. Στυλιανίδου Μ., Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Κοινοτικές Ρυθμίσεις για την Προστασία του Καταναλωτή, ΦΟΡΕΠΠΘ 2002, σελ. 377 - 381

¹³² Βλ. Τζίβα Ε., Το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε γενικούς όρους συναλλαγών, ΔΕΕ 2003, σελ. 1039 επ., Καράκωστας Ι., Βασικά ζητήματα της προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, σελ. 499 επ.

¹³³ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 181

¹³⁴ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 240

Επίσης, αν το περιεχόμενο των παραπάνω όρων συνίσταται σε απαλλακτικές από την ευθύνη ρήτρες για τον Φορέα παροχής υπηρεσιών – Προμηθευτή, ή αντίθετα, σε ρήτρες επαύξησης των υποχρεώσεων ή αποστέρησης δικαιωμάτων για τον Αποδέκτη της υπηρεσίας - Καταναλωτή, βρίσκει ευθεία εφαρμογή το άρθρο 2 παρ. 6 και 7 του Ν. 2251/1994, με αποτέλεσμα να υπόκεινται σε έλεγχο καταχρηστικότητας¹³⁵.

2.7.2.2 Η Διάταξη του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Όπως είναι, ήδη, γνωστό, η κατάρτιση της ηλεκτρονικής σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet), αποτελεί τον πιο διαδεδομένο τρόπο σύναψης σύμβασης πώλησης αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση, στις σύγχρονες συναλλαγές.

Επομένως, όταν στο Π.Δ. 131/2003 δεν υφίσταται ρύθμιση ειδικότερων θεμάτων, για την κάλυψη του νομοθετικού κενού, εφαρμογής τυγχάνει το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013¹³⁶.

Το παραπάνω ισχύει, βέβαια, υπό την προϋπόθεση ότι συντρέχει στο πρόσωπο οποιουδήποτε από τους δύο αντισυμβαλλομένους η προϋπόθεση της ιδιότητας του Καταναλωτή.

Ο λόγος απουσίας αντίστοιχων διατάξεων στο Π.Δ. 131/2003 έγκειται στο ότι αφορά συμβάσεις με συμβαλλόμενα μέρη τον Αποδέκτη της υπηρεσίας και τον Φορέα παροχής υπηρεσιών, ανεξάρτητα αν πρόκειται για φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα¹³⁷.

---

¹³⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 240, της ίδιας, Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 163

¹³⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 240

¹³⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 63 επ., αριθ. 60, της ίδιας, Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 164

Έτσι, λοιπόν, μία σοβαρή νομοθετική παράλειψη στο Π.Δ. 131/2003, αλλά και της Οδηγίας 2000/31/EK, είναι η μη πρόβλεψη δικαιώματος υπαναχώρησης για την εξασφάλιση της προστασίας του Αποδέκτη της υπηρεσίας, ίσως γιατί υπάρχει σχετική πρόβλεψη στο Ν. 2251/1994.

Αν, όμως, πρόκειται για Αποδέκτη της υπηρεσίας – Καταναλωτή, έχει δικαίωμα υπαναχώρησης από την ηλεκτρονική σύμβαση μέσω του διαδικτύου (internet), αναιτιολόγητα και αζημίως, μέσα σε προθεσμία δεκατεσσάρων (14) ημερολογιακών ημερών από την σύναψή της, με εφαρμογή του άρθρου 4 παρ. 10, και, ήδη, των άρθρων 3 ε – 3 β του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013¹³⁸.

2.8 Οι Εμπορικές επικοινωνίες στο ηλεκτρονικό εμπόριο

2.8.1 Η Ηλεκτρονική διαφήμιση ως έκφανση του ηλεκτρονικού εμπορίου

Είναι αναμφισβήτητο ότι η διαφήμιση κατέχει μία καίρια θέση στο ηλεκτρονικό εμπόριο¹³⁹, καθώς, αφενός, φέρνει σε άμεση αμφίδρομη επαφή τον διαφημιζόμενο με τον χρήστη του διαδικτύου (internet), αφετέρου, αποτελεί την πιο σημαντική πηγή χρηματοδότησης για τον Φορέα παροχής υπηρεσιών του κάθε διαδικτυακού τόπου (site), με αντάλλαγμα την προβολή του διαφημιζόμενου, που έχει ως τελικό αποτέλεσμα, την παροχή δωρεάν πρόσβασης του Αποδέκτη της υπηρεσίας σε αυτούς. Για τον λόγο αυτό, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η διαφήμιση στο διαδίκτυο (internet), με την μορφή, κυρίως, των διαφημιστικών εικονιδίων ή πλαισίων (banners) ή των αναδυόμενων παραθύρων (pop – up και pop – under advertising), έχει χαρακτηριστεί ως ξεχωριστή μορφή διαφήμισης¹⁴⁰.

¹³⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 240

¹³⁹ Βλ. Μικρούλεα Α., Δίκαιο της διαφήμισης και Internet, ΔΕΕ 2001, σελ. 1091 επ., Delouka – Inglessi C., Web – advertising : Consumer protection within the European community, σε ΝΟΜΟΣ Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη, Έκδοση 2004, σελ. 279 επ., Dickie J., Internet and Electronic Commerce Law in the European Union, Έκδοση 1999, σελ. 65 επ., Stallard H., Webvertising, σε Chissick M. / Kelman A., Electronic Commerce Law and Practice, Έκδοση 2002, σελ. 241 επ.

¹⁴⁰ Βλ. Σιναιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών ε – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 260 - 261

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, η διαφήμιση μέσω του διαδικτύου (internet), αποτελεί πρόσκληση για υποβολή παραγγελίας, και όχι δεσμευτική πρόταση, σύμφωνα με το ΑΚ 185¹⁴¹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), προκειμένου να πετύχει την απόδοση της ποικιλίας των σύγχρονων τρόπων προώθησης των πωλήσεων, προέβη σε επιλογή του γενικού όρου « εμπορικές επικοινωνίες » (commercial communications), αρκετά εύστοχα, προχωρώντας στην έκδοση του « Πράσινου Βιβλίου »¹⁴².

Ο ορισμός για τις εμπορικές επικοινωνίες που είχε δοθεί στο παραπάνω κείμενο, μεταφέρθηκε αυτούσιος στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ, και, εν συνεχεία, στο Π.Δ. 131/2003.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 1 στ) εδ. 1 του Π.Δ. 131/2003, ως εμπορικές επικοινωνίες νοούνται όλες οι μορφές επικοινωνίας, οι οποίες αποσκοπούν να προωθήσουν, άμεσα ή έμμεσα, αγαθά, υπηρεσίες ή την εικόνα μιας επιχείρησης, ενός οργανισμού ή ενός προσώπου, που ασκεί εμπορική, βιομηχανική ή βιοτεχνική δραστηριότητα¹⁴³ ή νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα¹⁴⁴.

Επομένως, στην παραπάνω έννοια εμπίπτει κάθε είδους διαφημιστική μέθοδος ή πρακτική, συμπεριλαμβανομένης και της διαδικτυακής χορηγίας (website sponsoring)¹⁴⁵.

Αντίθετα, σύμφωνα με το άρθρο 1 στ) εδ. 2 του Π.Δ. 131/2003, δεν συνιστούν καθ' αυτό εμπορική επικοινωνία :

1) Τα στοιχεία που επιτρέπουν την άμεση πρόσβαση στη δραστηριότητα της εν λόγω επιχείρησης, του οργανισμού ή του προσώπου, ιδίως το όνομα του τομέα ή η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,

¹⁴¹ Βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΡΑ 2010, σελ. 846

¹⁴² « Πράσινο Βιβλίο της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ για τις εμπορικές επικοινωνίες στην εσωτερική αγορά COM 96/192 του 1996 », αναλυτικά, βλ. Σιανιώτη – Μαυρουδή Α., Το πράσινο βιβλίο : κοινοτικές σκέψεις και στόχοι για τις εμπορικές επικοινωνίες και ιδιαίτερα τη διαφήμιση, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 233 - 250

¹⁴³ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Internet, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820 επ.

¹⁴⁴ Βλ. Μικρουλέα Α., Δίκαιο της διαφήμισης και Internet, ΔΕΕ 2001, σελ. 1091 επ., Delouka – Inglessi C., Web – advertising : Consumer protection within the European community, σε ΝΟΜΟΣ Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη, Έκδοση 2004, σελ. 279 επ.

¹⁴⁵ Βλ. Σιανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 261

2) Οι επικοινωνίες που αφορούν αγαθά, υπηρεσίες ή την εικόνα της εν λόγω επιχείρησης, του οργανισμού ή του προσώπου οι οποίες πραγματοποιούνται κατά τρόπο ανεξάρτητο από τη θέλησή τους, ιδίως χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα.

Επομένως, κατ' εξαίρεση, δεν αποτελεί εμπορική επικοινωνία, η ηλεκτρονική διεύθυνση (domain name), και οι σύνδεσμοι (links)¹⁴⁶, που παραπέμπουν στην ιστοσελίδα (site) ή στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail) της επιχείρησης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου¹⁴⁷.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 18 της Οδηγίας 2000/31/EK, οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτουν μεγάλο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων σε απευθείας σύνδεση (on line) οι οποίες μπορούν να συνίστανται, συγκεκριμένα, στην πώληση εμπορευμάτων σε απευθείας σύνδεση ενώ δεν καλύπτονται δραστηριότητες όπως η παράδοση αγαθών ή η παροχή υπηρεσιών off line. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας δεν περιορίζονται σε υπηρεσίες επιτρέπουσες τη σύναψη συμβάσεων σε απευθείας σύνδεση αλλά επίσης, εφόσον συνιστούν οικονομικές δραστηριότητες, εκτείνονται και σε υπηρεσίες που δεν αμείβονται από τον Αποδέκτη τους, όπως είναι η παροχή πληροφοριών σε απευθείας σύνδεση ή εμπορικές επικοινωνίες, ή οι υπηρεσίες αναζήτησης, πρόσβασης και ανάκτησης δεδομένων. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτουν επίσης τη διαβίβαση πληροφοριών μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας, με την παροχή πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνίας ή με την καταχώριση πληροφοριών τις οποίες παρέχει ο Αποδέκτης της υπηρεσίας. Η τηλεοπτική μετάδοση κατά την έννοια της Οδηγίας 89/552/EK και η ραδιοφωνική μετάδοση δεν αποτελούν υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας διότι δεν παρέχονται κατόπιν ατομικού αιτήματος. Αντιθέτως, οι υπηρεσίες που διαβιβάζονται από σημείο σε σημείο, όπως η μαγνητοσκόπηση κατ' αίτηση ή η παροχή εμπορικών επικοινωνιών μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αποτελούν υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Η χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή αντίστοιχων ατομικών επικοινωνιών, π.χ., από φυσικά πρόσωπα που δεν ενεργούν στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής τους δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης τους προς σύναψη συμβάσεων μεταξύ των εν λόγω προσώπων, δεν αποτελεί υπηρεσία της κοινωνίας της

¹⁴⁶ Βλ. Σπυρόπουλος Σ., Η διάκριση των παρόχων υπηρεσιών στο διαδίκτυο και η οριοθέτηση της ευθύνης τους με βάση την κοινοτική Οδηγία 2000/31/EK σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 378

¹⁴⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 140

πληροφορίας. Η συμβατική σχέση μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη δεν αποτελεί υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας. Οι υπηρεσίες οι οποίες εξ ορισμού δεν παρέχονται εξ αποστάσεως και με ηλεκτρονικά μέσα, όπως ο κατά νόμο έλεγχος των λογιστικών εταιρείας ή η παροχή ιατρικών συμβουλών όταν απαιτείται φυσική εξέταση του ασθενούς, δεν αποτελούν υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.

Από το παραπάνω προκύπτει, ρητά, ότι, οι εμπορικές επικοινωνίες είναι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αφού συνιστούν οικονομική δραστηριότητα που δεν αμείβεται από τον Αποδέκτη τους.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 1 ι) περ. 2 του Π.Δ. 131/2003, ο συντονισμένος τομέας, δηλαδή οι κανόνες για το ηλεκτρονικό εμπόριο αφορά κανόνες που πρέπει να τηρεί ο Φορέας παροχής υπηρεσιών σχετικά με :

- την άσκηση δραστηριότητας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά του Φορέα παροχής υπηρεσιών, σχετικά με την ποιότητα ή το περιεχόμενο της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων για τη διαφήμιση και τη σύναψη συμβάσεων, ή κανόνες σχετικά με την ευθύνη του Φορέα παροχής υπηρεσιών.

Περαιτέρω, εφόσον οι εμπορικές επικοινωνίες αποτελούν υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, που εμπίπτουν, μάλιστα, στον συντονισμένο τομέα, πρέπει να διέπονται από το δίκαιο της χώρας εγκατάστασης του Φορέα παροχής των υπηρεσιών. Αυτό σημαίνει ότι όταν ο Φορέας παροχής των υπηρεσιών είναι εγκατεστημένος στην Ελλάδα, για την παροχή υπηρεσιών εμπορικής επικοινωνίας, στην Ελλάδα ή σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), πρέπει να εφαρμόζεται η ελληνική νομοθεσία, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003¹⁴⁸, με το οποίο πραγματοποιήθηκε η προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στο άρθρο 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2000/31/EK, που καθιερώνει την αρχή της χώρας προέλευσης.

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 α) του Ν. 2251/1994, διαφήμιση κατά την έννοια του παρόντος νόμου είναι κάθε ανακοίνωση που γίνεται με κάθε μέσο στα πλαίσια εμπορικής, βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας με στόχο την προώθηση της διάθεσης αγαθών ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των ακινήτων και των συναφών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Για την διαφήμιση εφαρμόζονται τα άρθρα 9 α, 9 β, 9 γ, 9 δ, 9 ε, 9 στ,

¹⁴⁸

Βλ. παραπάνω, υπό 2.4

9 ζ, 9 η και 9 θ του Ν. 2251/1994, που προστέθηκαν με το άρθρο 12 του Ν. 3587/2007¹⁴⁹.

Συνεπώς είναι πιθανό μια διαφήμιση να είναι παραπλανητική, και, επομένως, να αποτελεί ταυτόχρονα και αθέμιτη ανταγωνιστική πράξη, η απαγόρευση της οποίας ρυθμίζεται, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 3 του Ν. 146/1914¹⁵⁰.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 146/1914¹⁵¹, απαγορεύεται κατά τις εμπορικές, βιομηχανικές ή γεωργικές συναλλαγές κάθε προς τον σκοπό ανταγωνισμού γινόμενη πράξη, αντικείμενη στα χρηστά ήθη. Ο παραβάτης δύναται να εναχθεί προς παράλειψη και προς ανόρθωση της προσγενομένης ζημίας.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 146/1914, απαγορεύονται οι δημόσιες γνωστοποιήσεις ή ανακοινώσεις, προοριζόμενες για ευρύ κύκλο προσώπων, κάθε ανακριβής δήλωση περί σχέσεων αναφερομένων στις κατά το άρθρο 1 συναλλαγές ιδίως δε περί της ποιότητας, της αρχικής προέλευσης, του τρόπου της κατασκευής ή της τιμολόγησης εμπορευμάτων η βιομηχανικών εργασιών, περί του τρόπου ή της πηγής της προμήθειας, της κατοχής βραβείων ή άλλων τιμητικών διακρίσεων, περί της αιτίας ή του σκοπού της πώλησης ή περί του ποσού των προς διάθεση εμπορευμάτων, ικανή να παραγάγει την εντύπωση ιδιαίτερας ευνοϊκής προσφοράς. Ο παραβάτης δύναται να εναχθεί προς παράλειψη των ανακριβών δηλώσεων και ανόρθωση της προσγενομένης ζημίας.

2.8.2 Οι Υποχρεώσεις του Φορέα παροχής υπηρεσιών για πληροφόρηση του Αποδέκτη για τις εμπορικές επικοινωνίες

---

¹⁴⁹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 260, 266 – 267, και παρακάτω, υπό 2.8.2.2

¹⁵⁰ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 263

¹⁵¹ ΦΕΚ Β 16-12-1913/27-1-1914, βλ. Μαρίνος Μ. – Θ., Αθέμιτος Ανταγωνισμός, 3 η Έκδοση Έκδοση, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015, σελ.231 επ.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Π.Δ. 131/2003, οι εμπορικές επικοινωνίες που συνιστούν υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας ή αποτελούν μέρος της οφείλουν να πληρούν τους ακόλουθους όρους :

- α) Η εμπορική επικοινωνία πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμη,
- β) Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου γίνεται η εμπορική επικοινωνία πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμο,
- γ) Οι προσφορές όπως είναι οι εκπτώσεις, τα πριμ και τα δώρα, στο μέτρο που επιτρέπονται, πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμες, η πρόσβαση στους όρους υπό τους οποίους μπορεί κανείς να επωφεληθεί από τις προσφορές πρέπει να είναι εύκολη, οι δε όροι να παρουσιάζονται σαφώς και επακριβώς,
- δ) Οι διαφημιστικοί διαγωνισμοί ή παιχνίδια, στο μέτρο που επιτρέπονται, οφείλουν να είναι σαφώς αναγνωρίσιμοι, η πρόσβαση στους όρους συμμετοχής πρέπει να είναι εύκολη, οι δε όροι να παρουσιάζονται σαφώς και επακριβώς.

Το άρθρο 5 του Π.Δ. 131/2003 συνιστά την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στο άρθρο 6 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ.

Προκειμένου, λοιπόν, να εξασφαλίζεται η ύπαρξη ενός ελάχιστου επιπέδου διαφάνειας στις ηλεκτρονικές συναλλαγές, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών επιφορτίζεται με την επιπλέον υποχρέωση πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, για τις εμπορικές επικοινωνίες, με τρόπο ευχερώς αντιληπτό¹⁵².

Έτσι, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, για την αποστολή του διαφημιστικού μηνύματος, μέσω του διαδικτύου (internet), με τρόπο που να είναι σαφώς αναγνωρίσιμο από τον τελευταίο, δηλαδή, ο Αποδέκτης της υπηρεσίας να καταλαβαίνει αμέσως ότι πρόκειται για διαφήμιση, και όχι για κάποια ηλεκτρονική αντικειμενική πηγή πληροφόρησης¹⁵³, χωρίς να αναγκάζεται να εισέλθει στο μήνυμα¹⁵⁴, ούτως ώστε να το εξακριβώσει.

---

¹⁵² Ειδικά για τα αγροτικά προϊόντα και τα τρόφιμα, βλ. Κυριτσάκη Ι., Κοινωνική πολιτική προστασίας καταναλωτή στο πεδίο των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, ΕλλΔνη 2011, σελ. 1579

¹⁵³ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 270

¹⁵⁴ Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 187, Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 156

Επίσης, και το διαφημιζόμενο πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, πρέπει να είναι αναγνωρίσιμο με πλήρη σαφήνεια. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε άμεσα, με ρητή αναφορά ή κατονομασία του, είτε έμμεσα, με παραπομπή στην ιστοσελίδα (site), που περιλαμβάνει πληροφορίες για την ταυτότητά του¹⁵⁵.

Ειδικότερα, σε περίπτωση που μια ιστοσελίδα (site) αποτελεί αντικείμενο χορηγίας για διαφημιστικούς σκοπούς, θα πρέπει και αυτό να καθίσταται, εξίσου, σαφές. Σκοπός της παραπάνω ρύθμισης είναι η αποτροπή πραγματοποίησης συγκαλυμμένων διαφημίσεων στο περιβάλλον του διαδικτύου (internet).

Ακόμη, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, εκτός από την άμεση, και για την έμμεση ή έργω διαφήμιση, και μάλιστα για όλα τα είδη αυτής, όπως αναλυτικά απαριθμούνται ενδεικτικά παραπάνω, ήτοι τις εκπτώσεις, τις πριμοδοτήσεις, τα δώρα, και κάθε είδους άλλη προσφορά, καθώς και τους διαγωνισμούς ή παιχνίδια, με σαφήνεια, κατά τρόπο που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση¹⁵⁶, με ταυτόχρονη υποχρέωση παροχής της δυνατότητας εύκολης πρόσβασης στους όρους συμμετοχής του Αποδέκτη της υπηρεσίας σε αυτά, με ευκρινή παρουσίασή τους, παράλληλα, υπό την προϋπόθεση ότι επιτρέπονται από το κράτος μέλος εγκατάστασης του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, όπως προκύπτει από την συνδυασμένη ερμηνεία με το αντίστοιχο άρθρο 6 γ) και δ) της Οδηγίας 2000/31/EK.

Τέλος, σύμφωνα με μία άποψη¹⁵⁷, το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2251/2994, και, ήδη, 3 β παρ. 1¹⁵⁸ και 4 δ¹⁵⁹ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, πρέπει να εφαρμόζεται και στις ηλεκτρονικές συμβάσεις που καταρτίζονται μέσω του διαδικτύου (internet), αφού συνιστούν την πλέον διαδεδομένη έκφανση της σύμβασης από απόσταση.

2.8.2.1 Οι Διαφημιστικές προσφορές ειδικότερα

---

¹⁵⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 140

¹⁵⁶ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Internet, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820

¹⁵⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 241

¹⁵⁸ Βλ. αναλυτικά παρακάτω, υπό 3.5.1.1.2

¹⁵⁹ Βλ. αναλυτικά παρακάτω, υπό 3.5.1.2

Η ελληνική νομοθεσία επιτρέπει την παραπάνω διαφημιστική μέθοδο ή πρακτική, υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι δεν πραγματοποιείται κατά τρόπο αθέμιτο¹⁶⁰, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 146/1914¹⁶¹. Τέτοιος θεωρείται ότι συντρέχει, στην περίπτωση που η άσκηση ψυχολογικής πίεσης δημιουργεί αίσθημα υποχρέωσης στον Αποδέκτη της υπηρεσίας, να προβεί σε μία αγορά, λόγω προσφοράς μιας άλλης δωρεάν παροχής, από τον Φορέα παροχής των υπηρεσιών. Το ίδιο ισχύει και όταν ο επηρεασμός της βούλησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, η άλωση της σκέψης και η αδρανοποίηση της κριτικής αξιολόγησής του¹⁶², εκ μέρους του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, είναι τόσο έντονα προσελκυστική, με αποτέλεσμα να καταλήγει σε μια απόφαση αγοράς, που δεν καλύπτει καμία ανάγκη του, με μοναδικό σκοπό, απλώς, την απόκτηση του δώρου¹⁶³. Πρόκειται για την περίπτωση της διαφήμισης με πρόσθετες παροχές¹⁶⁴.

Η παραπάνω διαφήμιση, αν και δεν είναι αθέμιτη, ωστόσο, είναι αντίθετη προς τον αποδοτικό ανταγωνισμό (workable competition), ενώ, ταυτόχρονα, υποβόσκει ο κίνδυνος νόθευσης του υγιούς ανταγωνισμού. Μάλιστα, δεν αποκλείεται να υπάρχει και παραπλάνηση του Καταναλωτή, αν η αξία του δώρου έχει συνυπολογιστεί στην τελική τιμή του κύριου προϊόντος.

Παρεμφερής είναι και η διαφήμιση με συνδυασμένη πώληση. Με το σύστημα αυτό, ο Φορέας των υπηρεσιών, με σκοπό την πώληση ενός κύριου προϊόντος, σε κανονική τιμή, προβαίνει στην πώληση και ενός άλλου δευτερεύοντος, μαζί, με ενιαία τιμή και για τα δύο. Αν η συνδυασμένη πώληση είναι καλυμμένη, δηλαδή αν δεν καθίσταται γνωστή η τιμή του κάθε προϊόντος χωριστά, με συνέπεια να είναι

---

¹⁶⁰ Βλ. Ευαγγελάτου Ν., Η προστασία των καταναλωτών ως κριτήριο λειτουργίας της αγοράς, ΑΡΧΝ 2010, σελ. 267 - 269

¹⁶¹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 271

¹⁶² Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 270

¹⁶³ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, Μετά την ψήφιση του Ν. 1961/91 περί προστασίας του καταναλωτή, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 162 επ.

¹⁶⁴ Βλ. Τζουγανάτος Δ., Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία καταναλωτή, Παρατηρήσεις με αφορμή την τροποποίηση του Ν. 2251/1994 με το Ν. 3587/2007, ΔΕΕ 2008, σελ. 510

ανέφικτη η σύγκριση με άλλα όμοια, από τον Αποδέκτη της υπηρεσίας, θεωρείται αθέμιτη¹⁶⁵. Στην αντίθετη περίπτωση, είναι θεμιτή, με εξαίρεση αν η προσφορά είναι ιδιαίτερα δελεαστική για τον Καταναλωτή, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να οδηγείται σε αγορά του κύριου προϊόντος, ανεξάρτητα από την καλύτερη ποιότητα ή τιμή, με μετάθεση του κέντρου βάρους ανταγωνισμού στο δευτερεύον προϊόν¹⁶⁶.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9 ζ του Ν. 2251/1994, μια εμπορική πρακτική θεωρείται επιθετική εάν, στο πραγματικό της πλαίσιο, λαμβανομένων υπόψη όλων των χαρακτηριστικών της και των περιστάσεων, χρησιμοποιεί παρενόχληση, καταναγκασμό, συμπεριλαμβανομένης και της άσκησης σωματικής βίας, ή κατάχρηση επιρροής και, ως εκ τούτου, παρεμποδίζει ή ενδέχεται να παρεμποδίσει σημαντικά την ελευθερία επιλογής ή συμπεριφοράς του μέσου Καταναλωτή ως προς το προϊόν, με αποτέλεσμα να τον οδηγήσει ή να είναι πιθανόν να τον οδηγήσει να λάβει απόφαση συναλλαγής που διαφορετικά δεν θα ελάμβανε. Επομένως, αν η διαφημιστική προσφορά συνιστά επιθετική εμπορική πρακτική¹⁶⁷, κατά τα παραπάνω, απαγορεύεται¹⁶⁸.

2.8.2.2 Οι Διαφημιστικοί διαγωνισμοί ή παιχνίδια

Όπως οι διαφημιστικές προσφορές, έτσι και οι διαγωνισμοί ή τα παιχνίδια, επιτρέπονται ως μέσο προώθησης των πωλήσεων, αρκεί να μην διενεργούνται με αθέμιτο τρόπο¹⁶⁹. Κριτήριο για τον παραπάνω χαρακτηρισμό αποτελεί η αποστέρηση της δυνατότητας ελεύθερης επιλογής στον Καταναλωτή, αντικειμενικά, με εκμετάλλευση της ροπής του προς τα τυχερά παιχνίδια και το εύκολο κέρδος, ο

---

¹⁶⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, Μετά την ψήφιση του Ν. 1961/91 περί προστασίας του καταναλωτή, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 171 επ.

¹⁶⁶ Βλ. Κοτσίρης Λ., Δίκαιο Ανταγωνισμού : Αθέμιτου και Ελεύθερου, 4 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 116 επ.

¹⁶⁷ Βλ. Τζουγανάτος Δ., Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία καταναλωτή, Παρατηρήσεις με αφορμή την τροποποίηση του Ν. 2251/1994 με το Ν. 3587/2007, ΔΕΕ 2008, σελ. 508 - 509

¹⁶⁸ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 270

¹⁶⁹ Ειδικά για την περίπτωση που οι παίχτες είναι παιδιά, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Κοινωνία της πληροφορίας και νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων της οικογένειας και των μελών της, ΕλλΔνη 2008, τόμ. 49, σελ. 698

οποίος ωθείται στην αγορά ενός προϊόντος, όχι γιατί το χρειάζεται ή το προτιμά, αλλά, έχοντας ως βασικό στόχο την συμμετοχή στον διαγωνισμό ή το παιχνίδι, ή λόγω του είδους ή της αξίας του δώρου, που πρόκειται να κερδίσει από αυτά. Με τον τρόπο, όμως, αυτό, δημιουργείται παρεμπόδιση στον ανταγωνισμό, καθώς οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταγωνιστούν τις μεγάλες και εύρωστες οικονομικά, αλλά χάνουν την πελατεία τους¹⁷⁰. Έτσι, στις παραπάνω περιπτώσεις, πρόκειται για πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού, ο οποίος απαγορεύεται, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 146/1914¹⁷¹.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 9 στ) περ. κε) και κη) του Ν. 2251/1994, απαγορεύονται, σε κάθε περίπτωση, ως παραπλανητικές, εμπορικές πρακτικές, που συνίστανται ιδίως σε:

κε) Ισχυρισμό, ότι τα προϊόντα μπορούν να διευκολύνουν το κέρδος σε τυχερά παίγνια,

κη) Ισχυρισμό για μία εμπορική πρακτική διεξαγωγής διαγωνισμού ή καταβολής επάθλων χωρίς τη χορήγηση των περιγραφόμενων επάθλων ή του ισοδυνάμου τους.

Επομένως, αν ο διαφημιστικός διαγωνισμός ή το παιχνίδι συνιστά παραπλανητική εμπορική πρακτική¹⁷², κατά τα παραπάνω, απαγορεύεται¹⁷³.

Από την εφαρμογή του άρθρου 5 δ) του Π.Δ. 131/2003¹⁷⁴, εξαιρείται η συμμετοχή στα τυχερά παιχνίδια, όταν ο παίκτης στοιχηματίζει χρηματική αξία,

---

¹⁷⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 146

¹⁷¹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 271

¹⁷² Βλ. Ευαγγελάτου Ν., Η προστασία των καταναλωτών ως κριτήριο λειτουργίας της αγοράς, ΑΡΧΝ 2010, σελ. 272 - 275

¹⁷³ Βλ. ΔικΕΕ υποθ. C – 248/2011 αποφ. της 18-10-2011 (με σημ. Χατζηπαναγιώτου Μ., ΔΕΕ 2012, σελ. 1135 επ.), Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 271 - 272

¹⁷⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 5 δ) του Π.Δ. 131/2003, οι εμπορικές επικοινωνίες που συνιστούν υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας ή αποτελούν μέρος της οφείλουν να πληρούν τους ακόλουθους όρους : α) η εμπορική επικοινωνία πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμη, β) το φυσικό ή νομικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου γίνεται η εμπορική επικοινωνία πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμο, γ) οι προσφορές όπως είναι οι εκπτώσεις, τα πριμ και τα δώρα, στο μέτρο που επιτρέπονται, πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμες, η πρόσβαση στους όρους υπό τους οποίους μπορεί κανείς να επωφεληθεί από τις προσφορές πρέπει να είναι εύκολη, οι δε όροι να παρουσιάζονται σαφώς και επακριβώς, δ) οι διαφημιστικοί διαγωνισμοί ή παιχνίδια, στο μέτρο που επιτρέπονται,

συμπεριλαμβανομένων των λαχείων και των στοιχημάτων, σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 δ) του Π.Δ.131/2003¹⁷⁵. Πλέον, το θέμα αυτό ρυθμίζεται από το Ν. 4002/2011¹⁷⁶.

2.8.3 Η Διαφήμιση και τα νομοθετικά κατοχυρωμένα νομοθετικά επαγγέλματα

Όπως είναι εύλογο, η διαφήμιση μέσω του διαδικτύου (internet) αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο μέσο για την προσέλκυση πελατείας, επίσης, και για τα πρόσωπα, που ασκούν ελεύθερα επαγγέλματα¹⁷⁷. Ωστόσο, ο τρόπος, με τον οποίο πρέπει οι ελεύθεροι επαγγελματίες να διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους στο διαδίκτυο (internet), καθορίζεται από συγκεκριμένους κανόνες, ιδίως αν το επάγγελμα συγκαταλέγεται σε αυτά που έχουν κατοχυρωθεί νομοθετικά, όπως του δικηγόρου, του γιατρού, του φαρμακοποιού, του φοροτεχνικού, του μηχανικού, κ.α.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, η χρήση εμπορικών επικοινωνιών που συνιστούν υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας ή αποτελούν μέρος της, η οποία παρέχεται από μέλος νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος, επιτρέπεται εφόσον το μέλος αυτό τηρεί τους επαγγελματικούς κανόνες οι οποίοι διέπουν την ανεξαρτησία, την αξιοπρέπεια και το ήθος του επαγγέλματος, καθώς και το επαγγελματικό απόρρητο και την εντιμότητα προς τους πελάτες και τους συναδέλφους. Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, η προηγούμενη παράγραφος εφαρμόζεται επιπλέον των διατάξεων που είναι σχετικές με την πρόσβαση σε νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα καθώς και την άσκησή τους.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 της Οδηγίας 2000/31/EK, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η χρήση εμπορικών επικοινωνιών που συνιστούν υπηρεσία

οφείλουν να είναι σαφώς αναγνωρίσιμα, η πρόσβαση στους όρους συμμετοχής πρέπει να είναι εύκολη, οι δε όροι να παρουσιάζονται σαφώς και επακριβώς, βλ. και παραπάνω, υπό 2.8.2

¹⁷⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 2.3.1

¹⁷⁶ ΦΕΚ Α 180/22-8-2011, βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 269, Λιναρίτης Ι., Ζητήματα ενωσιακού και τραπεζικού δικαίου από τη ρύθμιση της ηλεκτρονικής αγοράς τυχερών παιχνιδιών, ΔΕΕ 2013, σελ. 19 – 20, Γεωργούλας Α., Η ασυμβατότητα του καθιερωμένου με το ελληνικό δίκαιο καθεστώς προσωρινής αδειοδότησης παρόχων διαδικτυακών τυχερών παιχνιδιών με την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τη νομολογία του ΔΕΕ, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 346 - 347

¹⁷⁷ Βλ. Παμπούκης Κ., Η διαφήμιση στα ελεύθερα επαγγέλματα, Αρμ 2000, σελ. 465 επ., Παναγιωτίδου Ε., Το δικαίωμα των δικηγόρων να διαφημίζονται, ΕπισκΕΔ 2001, σελ. 78 επ., Ιγγλεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 119 επ.

της κοινωνίας της πληροφορίας ή αποτελούν μέρος της, η οποία παρέχεται από μέλος νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος, επιτρέπεται εφόσον τηρεί τους επαγγελματικούς κανόνες οι οποίοι διέπουν την ανεξαρτησία, την αξιοπρέπεια και το ήθος του επαγγέλματος, καθώς και το επαγγελματικό απόρρητο και την πίστη προς τους πελάτες και τους συναδέλφους. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2000/31/EK, με την επιφύλαξη της αυτονομίας των επαγγελματικών οργανισμών και ενώσεων, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή ενθαρρύνουν τις επαγγελματικές ενώσεις και οργανισμούς να καταρτίζουν κώδικες δεοντολογίας σε κοινοτικό επίπεδο προκειμένου να προσδιορίζουν ποιες πληροφορίες μπορούν να δοθούν στα πλαίσια της εμπορικής επικοινωνίας, σύμφωνα με τους κανόνες που αναφέρονται στην παράγραφο 1. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 3 της Οδηγίας 2000/31/EK, κατά την κατάρτιση προτάσεων για κοινοτικές πρωτοβουλίες, οι οποίες μπορούν να γίνουν αναγκαίες για να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς σε σχέση με τις πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 2, η Επιτροπή λαμβάνει δεόντως υπόψη τους κώδικες δεοντολογίας που ισχύουν σε κοινοτικό επίπεδο και συνεργάζεται στενά με τις σχετικές επαγγελματικές ενώσεις και οργανισμούς. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 4 της Οδηγίας 2000/31/EK, η παρούσα Οδηγία εφαρμόζεται επιπλέον των κοινοτικών οδηγιών που αφορούν την πρόσβαση σε νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα καθώς και την άσκησή τους.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, ο έλληνας νομοθέτης δεν ακολούθησε τον κοινοτικό, κατά την μεταφορά στην εθνική έννομη τάξη του άρθρου 8 της Οδηγίας 2000/31/EK, σε σχέση με την προτροπή κάθε εγχώριας επαγγελματικής ένωσης και οργάνωσης, για σύνταξη κοινοτικού κώδικα διαφημιστικής δεοντολογίας, αφού δεν προχώρησε σε θέσπιση αντίστοιχης διάταξης¹⁷⁸. Πάντως, αυτό δεν εμπόδισε την σύνταξη τέτοιων κειμένων, από ενεργούς επαγγελματικούς συλλόγους της χώρας, όπως των δικηγόρων και των ιατρών, οι οποίοι προχώρησαν σε έκδοσή τους και ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων, όπως με το άρθρο 18 του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας, και το άρθρο 9 του Κώδικα Δεοντολογίας του Δικηγορικού Λειτουργήματος¹⁷⁹.

¹⁷⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 149

¹⁷⁹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 273

Σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 4 του Π.Δ. 131/2003¹⁸⁰ εφαρμόζεται και για Φορέα παροχής υπηρεσιών που είναι ελεύθερος επαγγελματίας¹⁸¹.

2.9 Η Παραβίαση των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003

2.9.1 Οι Κυρώσεις της παραβίασης των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003

Κρίθηκε σκόπιμο να εκτεθούν οι κυρώσεις για την παραβίαση των διατάξεων του παραπάνω Π.Δ. Οι κυρώσεις αφορούν και την παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στον χώρο των ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Οι κυρώσεις που προβλέπονται για την παραβίαση των διατάξεων του παραπάνω Π.Δ. είναι οι ακόλουθες.

Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Π.Δ. 131/2003, οι παραβάτες των διατάξεων του Π.Δ. τιμωρούνται με τις προβλεπόμενες στην παράγραφο 3 του άρθρου 14 του Ν. 2251/1994, και ήδη στο άρθρο 13 α του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 17 του Ν. 3587/2007¹⁸², κυρώσεις, καθώς και με τις κυρώσεις που προβλέπονται στον Αγορανομικό Κώδικα, όπως αυτός ισχύει. Πρόκειται για :

---

¹⁸⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, ο Φορέας παροχής υπηρεσιών οφείλει εκτός από τα στοιχεία που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 9 του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994 (Α` 191) να προσφέρει στους Αποδέκτες του και στις αρμόδιες αρχές εύκολη, άμεση και συνεχή πρόσβαση στις ακόλουθες τουλάχιστον πληροφορίες : α) επωνυμία του Φορέα παροχής της υπηρεσίας, β) γεωγραφική διεύθυνση στην οποία ο Φορέας είναι εγκατεστημένος, γ) στοιχεία που να επιτρέπουν την ταχεία επαφή και την άμεση και ουσιαστική επικοινωνία με το Φορέα παροχής της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής του διεύθυνσης, δ) εφόσον ο Φορέας είναι εγγεγραμμένος σε εμπορικό μητρώο, ή παρόμοιο δημόσιο μητρώο, το οικείο μητρώο και τον αριθμό εγγραφής του σε αυτό, ή ισοδύναμο τρόπο αναγνώρισης στο μητρώο αυτό, ε) εφόσον η δραστηριότητα υπόκειται σε καθεστώς έγκρισης, τα στοιχεία της σχετικής εποπτικής αρχής, στ) όσον αφορά τα νομοθετικές κατοχυρωμένα επαγγέλματα, - επαγγελματική ένωση ή παρόμοιο όργανο στο οποίο είναι εγγεγραμμένος ο Φορέας παροχής υπηρεσιών, - επαγγελματικό τίτλο και το κράτος μέλος που τον έχει χορηγήσει, - μνεία των επαγγελματικών κανόνων που ισχύουν στο κράτος μέλος εγκατάστασης, καθώς και του τρόπου πρόσβασης σ` αυτούς, ζ) εφόσον η δραστηριότητα που ασκεί ο Φορέας υπόκειται σε ΦΠΑ, τον αριθμό αναγνώρισης που προβλέπεται από το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας κύκλου εργασιών σύμφωνα με το άρθρο 36 του Ν. 2859/2000 ( Α` 248) " κύρωση του κώδικα φόρου προστιθέμενης αξίας ". Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.2 του Π.Δ. 131/2003, όταν οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας αναφέρονται σε τιμές, αυτές πρέπει να αναγράφονται σαφώς και επακριβώς και, ειδικότερα να διευκρινίζεται αν περιλαμβάνουν φόρο και έξοδα αποστολής, βλ. και παραπάνω, υπό 2.6.1.1

¹⁸¹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 273

¹⁸² Βλ. Καραγκουνίδης Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 13 α, σελ. 632 επ.

α) Σύσταση για συμμόρφωση, εντός οριζόμενης προθεσμίας και άρση της προσβολής και παράλειψης στο μέλλον.

β) Πρόστιμο από χίλια πεντακόσια (1.500) έως ένα εκατομμύριο (1.000.000) Ευρώ. Σε περίπτωση που εκδοθούν σε βάρος του ίδιου Προμηθευτή περισσότερες από τρεις (3) αποφάσεις επιβολής προστίμου, το ανώτατο όριο προστίμου διπλασιάζεται.

γ) Προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της επιχείρησης ή τμήματος της για χρονικό διάστημα από τρεις (3) μήνες έως ένα (1) έτος σε περίπτωση που εκδοθούν σε βάρος του ίδιου Προμηθευτή περισσότερες από τρεις (3) αποφάσεις επιβολής προστίμου¹⁸³.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 13 α παρ. 5 του Ν. 2251/1994, ο Υπουργός Ανάπτυξης, σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του παρόντος, μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και τη βαρύτητα της παράβασης, καθώς και τις συνέπειές της στο ευρύτερο καταναλωτικό κοινό, να δημοσιοποιεί, δια του τύπου ή με άλλο πρόσφορο τρόπο, τις κυρώσεις που επιβάλλονται κατά τις προηγούμενες παραγράφους 2 και 3, καθώς και τα περιοριστικά μέτρα που λαμβάνονται κατά τις κείμενες διατάξεις από αρμόδιες διοικητικές αρχές ή τους Προμηθευτές σχετικά με τη διάθεση καταναλωτικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά.

2.9.2 Τα Ένδικα βοηθήματα για την παραβίαση των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003

Από δικονομική άποψη τα ένδικα βοηθήματα που παρέχονται για την παραβίαση των διατάξεων του Π.Δ. 131/2003 είναι η συλλογική αγωγή και τα ασφαλιστικά μέτρα.

Ειδικότερα, η συλλογική αγωγή προβλέπεται στο άρθρο 10 παρ. 16 περ. α) του Ν. 2251/1994¹⁸⁴, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 13 του Ν. 3587/2007¹⁸⁵.

---

¹⁸³ Σύμφωνα με το άρθρο 13 α παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 42 παρ. 1 του Ν. 4177/2013, ΦΕΚ Α 173/8-8-2013, με την επιφύλαξη των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, των Κανόνων Ρύθμισης της Αγοράς Προϊόντων και της Παροχής Υπηρεσιών και διατάξεων άλλων ειδικών νομοθετημάτων, σε βάρος των Προμηθευτών που παραβαίνουν τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιβάλλεται, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, κατόπιν καταγγελίας ή και αυτεπαγγέλτως, μια ή περισσότερες από τις παρακάτω κυρώσεις

¹⁸⁴ Ιδίως μπορεί να ζητήσει : α) Την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του Προμηθευτή, ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί, ιδίως όταν συνίσταται σε παράβαση των διατάξεων : αα) των άρθρων 2, 3, 4, 4α, 5, 6, 7, 7α, 8, 9, 9α έως 9θ του παρόντος νόμου, όπως η περ. αα) αντικαταστάθηκε με τα άρθρα 6 και 10 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, από 13-6-2014, ββ) της υπ' αριθμό Ζ1 - 699/2010 (ΦΕΚ Β

917) Κοινής Υπουργικής Απόφασης « Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23 ης Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 1987/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, αριθμός L 133 της 22-5-2008 », όπως η περ. ββ) αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 εδ. περ. α της ΥΑ Ζ1-111/2012 των Υπουργών Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, γγ) του Π.Δ. 339/1996 « Περί οργανωμένων ταξιδιών, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία (19) 90/314/ΕΚ (Ε.Ε. L 158/59) για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις » (ΦΕΚ 225 Α), όπως ισχύει, δδ) της ΥΑ υπ' αριθμό ΔΥΤ 3 (α)/83657 « Εναρμόνιση της Ελληνικής Νομοθεσίας προς την αντίστοιχη κοινοτική στον τομέα της παραγωγής και της κυκλοφορίας φαρμάκων, που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση σε συμμόρφωση με την υπ' αριθμό 2001/1983/ΕΚ Οδηγία « περί Κοινοτικού Κώδικα για τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση », όπως τροποποιήθηκε από τις υπ' αριθμό 2004/27/ΕΚ, 2004/24/ΕΚ Οδηγίες για τα παραδοσιακά φάρμακα φυτικής προέλευσης και το άρθρο 31 της υπ' αριθμό 2002/1998/ΕΚ Οδηγίας για τη θέσπιση προτύπων ποιότητας και ασφάλειας για τη συλλογή, τον έλεγχο, την επεξεργασία, την αποθήκευση και τη διανομή ανθρώπινου αίματος και συστατικών αίματος (ΦΕΚ 59 Β), εε) της υπ' αριθμό Ζ1 - 130/2011 (ΦΕΚ Β 295) Κοινής Υπουργικής Απόφασης « Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς την Οδηγία 2008/122/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14 ης Ιανουαρίου 2009, για την προστασία των Καταναλωτών ως προς ορισμένες πτυχές των συμβάσεων χρονομεριστικής μίσθωσης, μακροπρόθεσμων προϊόντων διακοπών, μεταπώλησης και ανταλλαγής, που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. αριθμός L 33 της 3-2-2009 », όπως η περ. εε) αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 εδ. περ. β της ΥΑ Ζ1-111/2012 των Υπουργών Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στστ) του Π.Δ. 131/2003 « Προσαρμογή στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) » (ΦΕΚ 116 Α), όπως ισχύει, ζζ) του Ν. 2328/1995 « Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις » (ΦΕΚ 159 Α), ηη) του Π.Δ. 100/2000 « Εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 1997/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30 ης Ιουνίου 1997 (Ε.Ε. αριθμός L 202 της Οδηγίας (19) 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου Ε.Ε. αριθμός L 298 της 17-10-1989 σ. 23) σχετικά με την παροχή υπηρεσιών », θθ) του Ν. 3844/2010 (ΦΕΚ Α 63) « Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά και άλλες διατάξεις », όπως η περ. θθ) προστέθηκε με το άρθρο 36 του Ν. 3844/2010, ΦΕΚ Α 63/3-5-2010, και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 εδ. περ. γ της ΥΑ Ζ1-111/2012 των Υπουργών Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

185

Προηγούμενος ίσχυε το Π.Δ. 301/2002, ΦΕΚ Α 267/4-11-2002, για την « Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 98/27/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 19 ης Μαΐου 1998 περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των Καταναλωτών (ΕΕ αριθ. L 166 της 11/06/1998, σ. 51-55) και τροποποίηση του Ν. 2251/1994 για την Προστασία των Καταναλωτών (ΦΕΚ Α 191) ». Το Π.Δ. 301/2002 αποτελούσε την μεταφορά στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 98/27/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2000/31/ΕΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Π.Δ. 301/2002, σε περίπτωση παράβασης : i. Των διατάξεων του Ν. 2251/1994 σχετικά με τους Γενικούς Όρους των Συναλλαγών (άρθρο 2), τις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος (άρθρο 3), την εμπορία από απόσταση αγαθών και υπηρεσιών, πλην των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (άρθρο 4), την εμπορία από απόσταση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (άρθρο 4 α), την πώληση καταναλωτικών αγαθών και εγγυήσεις (άρθρο 5, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 του Ν. 3043/2002, ΦΕΚ Α 192), τη διαφήμιση (άρθρο 9), ii. Καθώς και των διατάξεων σχετικά με την καταναλωτική πίστη (Φ1 - 983/1991, ΦΕΚ Β 172 Κοινή Υπουργική Απόφαση, όπως ισχύει), τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις (Π.Δ. 339/1996, όπως ισχύει, ΦΕΚ Α 225), τη διαφήμιση των φαρμάκων που προορίζονται για ανθρώπους (Υ6α/776/23-6-1993, ΦΕΚ Β 536/20-7-1993 Κοινή Υπουργική Απόφαση), τη χρονομεριστική μίσθωση (Π.Δ. 182/1999, όπως ισχύει, ΦΕΚ Α 171), την ευθύνη του πωλητή για πραγματικά ελαττώματα και έλλειψη συνομολογημένων ιδιοτήτων (κεφάλαιο Α, άρθρα 1 4 του Ν. 3043/2002, ΦΕΚ Α 192), και το ηλεκτρονικό εμπόριο (Π.Δ. 131/2003, ΦΕΚ Α 116), η οποία διαπράχθηκε στην Ελληνική επικράτεια, κάθε νομιμοποιούμενος φορέας από άλλο κράτος μέλος, όταν θίγονται τα συμφέροντα τα οποία προστατεύει, μπορεί να ασκεί τη συλλογική

Με την συλλογική αγωγή και υπό τις προϋποθέσεις του παραπάνω άρθρου η Ένωση Καταναλωτών¹⁸⁶ μπορεί να ζητήσει την παράλειψη της αντίθετης προς το Π.Δ. 131/2003 συμπεριφοράς, την παύση αυτής στο μέλλον και, επιπλέον, τη δέσμευση, την απόσυρση ή την καταστροφή ελαττωματικών προϊόντων που είναι επικίνδυνα για την ασφάλεια ή την υγεία του καταναλωτικού κοινού, καθώς και τη λήψη μέτρων, όπως είναι η κατάλληλη δημοσίευση του συνόλου ή μέρους της απόφασης ή και η δημοσίευση επανορθωτικής δήλωσης, ώστε να εκλείψουν τα συνεχιζόμενα αποτελέσματα της παράβασης.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 16 περ. γ) του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 13 του Ν. 3587/2007, η Ένωση Καταναλωτών μπορεί να ζητήσει τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων εξασφάλισης των απαιτήσεων του καταναλωτικού κοινού για την παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς ή τη χρηματική ικανοποίηση μέχρι την έκδοση εκτελεστής απόφασης. Σε περίπτωση ελαττωματικών προϊόντων που είναι επικίνδυνα για την ασφάλεια ή την υγεία του καταναλωτικού κοινού, μπορεί να διαταχθεί, ως ασφαλιστικό μέτρο, η δέσμευση αυτών.

2.9.3 Η Διεθνής δικαιοδοσία στο ηλεκτρονικό εμπόριο

Το ηλεκτρονικό εμπόριο, δηλαδή οι συναλλαγές μέσω του διαδικτύου (internet), πραγματοποιούνται διασυνοριακά, κατεξοχήν, αφού ο κυβερνοχώρος δεν ταυτίζεται με τους επί μέρους γεωγραφικούς τόπους¹⁸⁷, με αποτέλεσμα να ανακύπτει εμπλοκή διαφορετικών εννόμων τάξεων και το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας για

αγωγή των περιπτώσεων α' και γ' της παραγράφου 9 του άρθρου 10 του Ν. 2251/1994. Οι διατάξεις των παραγράφων 10 και 12 του άρθρου 10 του Ν. 2251/1994 εφαρμόζονται αναλόγως. Π.Δ. 301/2002 καταργήθηκε με το άρθρο 5 της ΚΥΑ Ζ1 – 111/2012 των Υπουργών Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΦΕΚ Β 627/7-3-2012

¹⁸⁶ Η Ένωση Καταναλωτών πρέπει να έχει τουλάχιστον πεντακόσια (500) ενεργά μέλη και να έχει εγγραφεί στο Μητρώο Ενώσεων Καταναλωτών πριν από ένα τουλάχιστον έτος. Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 16 περ. α) και γ) του Ν. 2251/1994, μπορεί να ασκεί, κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού (συλλογική αγωγή). Η αγωγή του προηγούμενου εδαφίου μπορεί να ασκηθεί και όταν η παράνομη συμπεριφορά προσβάλλει τα συμφέροντα τριάντα (30), τουλάχιστον, Καταναλωτών. Άλλος τέτοιος νομιμοποιούμενος φορέας είναι, για παράδειγμα, ο Συνήγορος του Καταναλωτή, η αντίστοιχη ονομασία του οποίου, στα κράτη της Σκανδιναβίας, είναι « Consumer Ombudsman »

¹⁸⁷ Βλ. Δεληκωστόπουλος Ι., Εναλλακτικοί δικαιοδοτικοί μηχανισμοί για διαφορές στο διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2012, σελ. 1228

τις προκύπτουσες διαφορές, σε σχέση με το αρμόδιο δικαστήριο και το εφαρμοστέο δίκαιο¹⁸⁸, για την επίλυσή τους¹⁸⁹.

Για τη διεθνή δικαιοδοσία εφαρμόζεται ο Κανονισμός ΕΚ/44/2001¹⁹⁰, ο οποίος έχει ειδική ρύθμιση για την διεθνή δικαιοδοσία στις συμβάσεις Καταναλωτών¹⁹¹. Εξάλλου, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ.

¹⁸⁸ Βλ. Thunken A., Multi – State Advertising over the Internet and the PIL of Unfair Competition, ICLQ 51 (2002), σελ. 909 επ., 938, αναλυτικά, Καργόπουλος Α.Ι., Οι συμβάσεις των καταναλωτών υπό το πλαίσιο του νέου Κανονισμού Ρώμη Ι για το εφαρμοστέο δίκαιο σε συμβατικές ενοχές – Μια πρώτη κριτική προσέγγιση, ΧρΙΔ 2008, σελ. 957 - 959

¹⁸⁹ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/861/2007 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11 ης Ιουλίου 2007 για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας μικροδιαφορών », ΕΕ L 199 της 31-7-2007, σελ. 1 - 22

¹⁹⁰ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22 ας Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 12 της 16-1-2001, σελ. 1 – 23, όπως τροποποιήθηκε, αλλεπάλληλα, από τους Κανονισμούς ΕΚ/1937/2004 « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/1937/2004 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 9 ης Νοεμβρίου 2004 για την τροποποίηση των παραρτημάτων I, II, III και IV του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 334 της 10-11-2004, σελ. 3 – 4, ΕΚ/280/2009 « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/280/2009 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 6 ης Απριλίου 2009 για τροποποίηση των παραρτημάτων I, II, III και IV του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 93 της 7-4-2009, σελ. 13 – 19, στον οποίο μία από τις σημαντικότερες αλλαγές αποτελεί η θέσπιση της αρχής δικαίου της χώρας Καταναλωτή, βλ. Καργόπουλος Α.Ι., Οι συμβάσεις των καταναλωτών υπό το πλαίσιο του νέου Κανονισμού Ρώμη Ι για το εφαρμοστέο δίκαιο σε συμβατικές ενοχές – Μια πρώτη κριτική προσέγγιση, ΧρΙΔ 2008, σελ. 954 - 955, ΕΕ/416/2010 « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/416/2010 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 12 ης Μαΐου 2010 για την τροποποίηση των παραρτημάτων I, II και III του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 119 της 13-5-2010, σελ. 7 - 13 , ΕΕ/156/2012 « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/156/2012 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 22 ας Φεβρουαρίου 2012 για την τροποποίηση των παραρτημάτων I έως IV του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 50 της 23-2-2012, σελ. 3 - 10, και, τελευταία, ΕΕ/566/2013 « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/566/2013 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 18 ης Ιουνίου 2013 για την τροποποίηση του παραρτήματος I του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/44/2001 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 167 της 19-6-2013, σελ. 29 – 29, Βλ. Τζίβα Ε., Η εξωδικαστηριακή επίλυση των καταναλωτικών διαφορών ιδίως στον χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 729 επ. Ο « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/593/2008 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17 ης Ιουνίου 2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) », ΕΕ L 177 της 4-7-2008, σελ. 6 - 16, δεν παύει να ισχύει, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, Εισαγωγή, Το κοινοτικό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή, σελ. 13, αριθ. 26 επ., της ίδιας, Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 241, Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο – Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ 1998, σελ. 409 επ., της ίδιας, Ηλεκτρονικό εμπόριο, ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, διεθνές ομοίμορφο δίκαιο και κοινοτικές ρυθμιστικές προσπάθειες – μια συγκριτική μελέτη, ΕΕΕυρΔ 2001, σελ. 135 επ., Χαρακτινώτης Σ., Ηλεκτρονικό διακοινοτικό εμπόριο και εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 2008, σελ. 1759 - 1761

¹⁹¹

Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 1 του Κανονισμού ΕΚ/44/2001, σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του προσώπου που τις καταρτίζει, του Καταναλωτή, η διεθνή δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, με την επιφύλαξη των άρθρων 4 και 5, σημείο 5 : α) Όταν πρόκειται για πώληση

4 της Οδηγίας 2000/31/EK, η παρούσα Οδηγία δεν θεσπίζει πρόσθετους κανόνες στον τομέα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου¹⁹², ούτε αφορά τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων¹⁹³.

Από τα άρθρα αυτά προκύπτει ότι, με τις παρεκκλίσεις του άρθρου 17 παρ. 1 του Κανονισμού EK/44/2001¹⁹⁴, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα να ασκήσει αγωγή κατά του Προμηθευτή, στα δικαστήρια του τόπου που έχει την κατοικία του, τόσο ο ίδιος, όσο και ο τελευταίος. Όμως, αντίθετα, ο Προμηθευτής έχει δικαίωμα να

ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος, ή β) Όταν πρόκειται για δάνειο με σταδιακή εξόφληση ή για άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεδεμένη με τη χρηματοδότηση αγοράς ενσωμάτων κινητών, ή γ) Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η σύμβαση καταρτίστηκε με πρόσωπο, το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του Καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσον τέτοιου είδους δραστηριότητες σ' αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 2 του Κανονισμού EK/44/2001, όταν ο αντισυμβαλλόμενος του Καταναλωτή δεν έχει κατοικία στο έδαφος κράτους μέλους, αλλά διαθέτει υποκατάστημα, πρακτορείο ή άλλη εγκατάσταση σε κράτος μέλος, θεωρείται, ως προς τις διαφορές τις σχετικές με την εκμετάλλευσή τους, ότι έχει την κατοικία του στο έδαφος του κράτους αυτού. Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 3 του Κανονισμού EK/44/2001, το παρόν τμήμα δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις μεταφοράς πλην των συμβάσεων, στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος. Το τελευταίο εδάφιο αποτελεί την σημαντικότερη καινοτομία σε σχέση με το προισχύον δίκαιο, καθώς καθιερώνει το κριτήριο της « κατευθυνόμενης δραστηριότητας », βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 245, Δεληκωστόπουλος Ι., Εναλλακτικοί δικαιοδοτικοί μηχανισμοί για διαφορές στο διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2012, σελ. 1238 – 1239. Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 του Κανονισμού EK/44/2001, η αγωγή Καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλόμενου μπορεί να ασκηθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του Καταναλωτή. Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 του Κανονισμού EK/44/2001, η αγωγή του αντισυμβαλλόμενου κατά του Καταναλωτή μπορεί να ασκηθεί μόνον ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο Καταναλωτής. Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 3 του Κανονισμού EK/44/2001, το άρθρο αυτό δεν θίγει το δικαίωμα άσκησης ανταγωγής ενώπιον του δικαστηρίου στο οποίο είναι εκκρεμής η κύρια αγωγή που έχει εισαχθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος τμήματος. Ακόμη, βλ. Hondius E., The Notion of Consumer : European Union versus Member States, 28 Sydney L.R. (2006) 89 seq, αναλυτικά, βλ. Δέλλιος Γ., Η έννοια του καταναλωτή και ο έλεγχος των ρητρών διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου στις καταναλωτικές συμβάσεις – Δύο ζητήματα στο σημείο τομής μεταξύ Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, κοινοτικών Οδηγιών και εσωτερικής έννομης τάξης, ΕφΑΔ 2010, σελ. 652 - 656

¹⁹² Ωστόσο, βλ. Χριστοδούλου Κ., Αστική ευθύνη του παρόχου δικτύου ως μεσάζοντος στην παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 355

¹⁹³ Για την σύγκρουση που δημιουργείται με το άρθρο 3 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2000/31/EK και την ερμηνεία που προκρίνεται, βλ. Πανόπουλος Γ., Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο : Ραντεβού στα τυφλά ; (Με αφορμή την απόφαση eDate Advertising GmbH), ΔΕΕ 2012, σελ. 313, 316 - 317

¹⁹⁴ Η παρέκταση της δωσιδικίας επιτρέπεται, διαζευκτικά, σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού EK/44/2001, παρέκκλιση από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος είναι δυνατή μόνο με συμφωνίες : 1. Μεταγενέστερες από τη γένεση της διαφοράς, ή 2. Που επιτρέπουν στον Καταναλωτή να προσφύγει και σε άλλα δικαστήρια εκτός από αυτά που προβλέπονται στο παρόν τμήμα, ή 3. Που, έχοντας συναφθεί ανάμεσα σε Καταναλωτή και αντισυμβαλλόμενο με κατοικία ή συνθήκη διαμονής, κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης, στο ίδιο κράτος μέλος, απονέμουν διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια αυτού του κράτους μέλους, εκτός αν το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους απαγορεύει τέτοιες συμφωνίες, βλ. ΕφΑθ 5861/2006, ΔΕΕ 2007, σελ. 62 επ.

ασκήσει αγωγή κατά του Καταναλωτή, αποκλειστικά και μόνο, στα δικαστήρια του τόπου που έχει την κατοικία του ο Καταναλωτής¹⁹⁵. Τα παραπάνω ισχύουν σε περιπτώσεις που ο Προμηθευτής ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες ή τις κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσο, στο κράτος που έχει τον τόπο κατοικίας του ο Καταναλωτής, ή σε διάφορα κράτη μεταξύ των οποίων και το πρώτο, και η σύμβαση έχει ως αντικείμενο τις παραπάνω δραστηριότητες¹⁹⁶.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, ο Κανονισμός ΕΚ/44/2001 θέτει πιο ευνοϊκούς όρους για τον Καταναλωτή του διαδικτύου (internet), ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες που προέκυψαν από τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις¹⁹⁷, με συνέπεια την ενίσχυση¹⁹⁸ και τον εκσυγχρονισμό της προστασίας αυτού.

Κατά μία άποψη¹⁹⁹, οι παραπάνω διατάξεις του Κανονισμού ΕΚ/44/2001 εφαρμόζονται, μόνο στην περίπτωση που η ιστοσελίδα (site) του Προμηθευτή, στην οποία ο Καταναλωτής έχει πρόσβαση από το κράτος της κατοικίας του, παρέχει την δυνατότητα απευθείας (on line) κατάρτισης της σύμβασης, και όχι μόνο, απλώς, πληροφορίες.

2.9.4 Η Εξωδικαστική επίλυση των διαφορών του ηλεκτρονικού εμπορίου

Σύμφωνα με το άρθρο 16 του Π.Δ. 131/2003, οι διαφορές που ανακύπτουν στο ηλεκτρονικό εμπόριο επιλύονται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στις διατάξεις του άρθρου 11 του Ν. 2251/1994, ως ισχύει, για την προστασία των Καταναλωτών.

---

¹⁹⁵ Βλ. ΑΠ (Τμ. Α 2) 903/2010, ΝοΒ 58 (2010), σελ. 2489, Πανόπουλος Γ., Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο : Ραντεβού στα τυφλά ; (Με αφορμή την απόφαση eDate Advertising GmbH), ΔΕΕ 2012, σελ. 318

¹⁹⁶ Μάλιστα, η Αμερικανική Δικαιοσύνη έκρινε ως επαρκή σύνδεσμο το κράτος διαφήμισης για τον καθορισμό του αρμόδιου δικαστηρίου, βλ. Μούζουλας Σ., Συναλλαγές δια μέσου του Internet, ΕλλΔνη 1998, σελ. 16 επ.

¹⁹⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 245

¹⁹⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 246

¹⁹⁹ Βλ. Καράκωστας Ι., Βασικά ζητήματα της προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, σελ. 499 επ.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 2251/1994²⁰⁰, η αρμοδιότητα για την εξώδικη επίλυση των διαφορών από το ηλεκτρονικό εμπόριο ανήκει στις Επιτροπές Φιλικού Διακανονισμού, που έχουν έδρα σε κάθε Νομαρχία²⁰¹, και ήδη, Περιφέρεια, σύμφωνα με το Ν. 3852/2010²⁰².

Επίσης, αρμόδιος είναι και ο Συνήγορος του Καταναλωτή²⁰³.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 51 της Οδηγίας 2000/31/EK, κάθε κράτος μέλος οφείλει, ενδεχομένως, να προσαρμόσει τη νομοθεσία του έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η εξώδικη επίλυση των διαφορών²⁰⁴ με τα κατάλληλα ηλεκτρονικά μέσα²⁰⁵. Η προσαρμογή πρέπει να καθιστά πραγματικά και ουσιαστικά εφικτή τη λειτουργία παρόμοιων μηχανισμών, τόσο νομικώς (de jure) όσο και πρακτικώς (de facto), ακόμη και διασυνοριακώς²⁰⁶.

Πάντως, ο διεθνής χαρακτήρας της ανάπτυξης της οικονομίας, που δημιουργεί ανάμειξη πολλών κρατών, ολοένα και ενισχύει την εμφάνιση εναλλακτικών τρόπων εξωδικαστηριακής επίλυσης των διακρατικών διαφορών που αναδύονται από τις ηλεκτρονικές συναλλαγές²⁰⁷, οι οποίες αφορούν, κυρίως, προϊόντα και υπηρεσίες

---

²⁰⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του Ν. 2251/1994, σε κάθε Νομαρχία συνιστάται από τον αρμόδιο Νομάρχη, μέσα σε έξι μήνες από τη δημοσίευση του νόμου αυτού, Επιτροπή φιλικού διακανονισμού για την εξώδικη επίλυση των διαφορών ανάμεσα σε Προμηθευτές κα σε Καταναλωτές ή Ενώσεις Καταναλωτών. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, αρμόδια είναι η Επιτροπή του Νομού όπου εκτελέστηκε ή συμφωνήθηκε να εκτελεστεί η Επιτροπή του Προμηθευτή στον Καταναλωτή. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 7 του Ν. 2251/1994, η Επιτροπή κρίνει κατά το ισχύον δίκαιο. Συμπληρωματικά λαμβάνονται υπόψη τα συναλλακτικά ήθη. Η Επιτροπή μπορεί να ζητήσει πληροφορίες από δημόσιες υπηρεσίες, δημόσιους οργανισμούς, επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, επιμελητήρια και επαγγελματικούς συλλόγους. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, τα πορίσματα των Επιτροπών φιλικού διακανονισμού αρχειοθετούνται από τις οικείες Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να λάβει γνώση και να ζητήσει αντίγραφο αυτών

²⁰¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 220, αριθ. 308

²⁰² Βλ. ΦΕΚ Α 87/7-6-2010

²⁰³ Βλ. Παπαιωάννου Γ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 11, σελ. 591 επ., Τζίβα Ε., Η εξωδικαστηριακή επίλυση των καταναλωτικών διαφορών ιδίως στον χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 729 επ.

²⁰⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 2.9.4

²⁰⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, Αρμ 2001, σελ. 1721 επ., Schultz T., Does Online Dispute Resolution Need Governmental Intervention ? The Case for Architectures of Control and Trust, σε North Carolina Journal of Law & Technology, 2004, Vol. 6 (1), σελ. 71 – 72, Katsh E., Rifkin J., Gaitenby Alan, E – Commerce, E – Disputes and E – Resolutions : In the Shadow of “ eBay Law ”, σε Ohio State journal on Dispute Resolution, 2000, Vol. 15 (3), σελ. 705

²⁰⁶ Βλ. Μακρής Σ., Online Dispute Resolution, Νέες μέθοδοι εξωδικαστικής επίλυσης εμπορικών διαφορών από ηλεκτρονικές συναλλαγές, ΔΕΕ 2009, σελ. 165

²⁰⁷ Βλ. Mireze P., Where is everyone going with Online Dispute Resolution ?, σε Revue de Droit des Affaires Internationales (RDAI), 2002, σελ. 167, 200, Rule C., On line Dispute Resolution for Business, San Francisco, 2002, σελ. 95 επ., Katsh E., Rifkin J., Online Dispute Resolution – Resolving Conflicts in Cyberspace, San Fransisco 2001, σελ. 2

καθημερινής χρήσης, και όχι μεγάλης χρηματικής αξίας²⁰⁸. Η ονομασία αυτών είναι Ηλεκτρονική Επίλυση Διαφορών (ΗΕΔ)²⁰⁹ ή Alternative Dispute Resolution (ADR)²¹⁰. Για παράδειγμα τέτοιους συνιστούν οι θεσμοί της διαιτησίας (on line arbitration)²¹¹ και της διαμεσολάβησης²¹² (on line meditation)²¹³. Στα πλεονεκτήματά τους συγκαταλέγονται η διαφάνεια, η αμεροληψία, καθώς και η εύκολη, οικονομική, αλλά και ταχύτατα άμεση πρόσβαση σε αυτούς από τα ενδιαφερόμενα μέρη²¹⁴.

2.10 Η Διοικητική εποπτεία, οι κώδικες δεοντολογίας και η διασυνοριακή συνεργασία στο ηλεκτρονικό εμπόριο

Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, το Υπουργείο Ανάπτυξης είναι αρμόδιο για τον έλεγχο και την έρευνα της αποτελεσματικής εφαρμογής του παρόντος. Στο πλαίσιο αυτό και με την επιφύλαξη της νομοθεσίας για την προστασία του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων, έχει δικαίωμα να ζητεί κάθε απαραίτητη πληροφορία από τους Φορείς παροχής υπηρεσιών.

Επιπλέον, στο ίδιο άρθρο προβλέπεται η διασυνοριακή συνεργασία του Υπουργείου Ανάπτυξης με τους αρμόδιους φορείς και αρχές των κρατών μελών και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή²¹⁵, η δημιουργία²¹⁶ Ευρωπαϊκών Κέντρων²¹⁷ ή Σημείων

---

²⁰⁸ Βλ. Ponte Lucille, Throwing Bad Money After Bad : Can Online Dispute Resolution Deliver the Goods for the Unhappy Internet Shopper ?, σε Tulane Journal of Technology and Intellectual Property, 2001, Vol. 3, σελ. 55, 89

²⁰⁹ Βλ. Κόμνιος Κ., ONLINE Διαμεσολάβηση ΕφΑΔ 2013, σελ. 419

²¹⁰ Βλ. Μακρής Σ., Online Dispute Resolution, Νέες μέθοδοι εξωδικαστικής επίλυσης εμπορικών διαφορών από ηλεκτρονικές συναλλαγές, ΔΕΕ 2009, σελ. 159 – 160, Perritt H. Jr., Dispute Resolution in Cyberspace : Demand for New forms of ADR, σε Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2000, Vol. 15 (3), σελ. 675, 699, Gibson C., Digital Dispute Resolution – Internet Domain Names and WIPO' S Role, σε : Computer and Recht International (CRi), 2001, σελ. 33, 35 επ.

²¹¹ Βλ. Hong – Lin Y., Motassem N., Can Online Arbitration Exist Within the Traditional Arbitration Framework ?, σε Journal of International Arbitration, 2003, Vol. 20 (5), σελ. 455 - 456

²¹² Για το νομικό υπόβαθρο, βλ. Κόμνιος Κ., ONLINE Διαμεσολάβηση ΕφΑΔ 2013, σελ. 421 – 422, και « ΟΔΗΓΙΑ 2008/52/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 21 ης Μαΐου 2008 για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις », ΕΕ L 136 της 24-5-2008, σελ. 3 - 8

²¹³ Βλ. Μήτκα Κ., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕπισκεΔ 2000, σελ. 1122 επ., Μακρής Σ., Online Dispute Resolution, Νέες μέθοδοι εξωδικαστικής επίλυσης εμπορικών διαφορών από ηλεκτρονικές συναλλαγές, ΔΕΕ 2009, σελ. 161

²¹⁴ Βλ. Τζίβα Ε., Η εξωδικαστηριακή επίλυση των καταναλωτικών διαφορών ιδίως στον χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 729 επ.

²¹⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, παρέχει, με τα κατάλληλα ηλεκτρονικά μέσα, τη συνδρομή και τις πληροφορίες που ζητούνται

Επαφής (contact points)²¹⁸ σε κάθε κράτος μέλος, προκειμένου α) να λαμβάνουν γενικές πληροφορίες όσον αφορά το ισχύον δίκαιον πάνω σε θέματα σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο, β) να λαμβάνουν τα στοιχεία των ελληνικών αρχών, οργανισμών ή ενώσεων²¹⁹, καθώς και η κοινοποίηση σημαντικών ελληνικών διοικητικών ή δικαστικών αποφάσεων για την επίλυση διαφορών στο πλαίσιο των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας²²⁰.

Εξάλλου, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 10 του προοιμίου του Κανονισμού ΕΚ/2006/2004²²¹, όπως τροποποιήθηκε, διαδοχικά, από τους Κανονισμούς ΕΕ/1177/2010²²², ΕΕ/181/2011²²³, ΕΕ/954/2011²²⁴, ΕΕ/524/2013²²⁵, και, τέλος, από την Οδηγία 2013/11/ΕΕ²²⁶, οι σημερινές προκλήσεις στην επιβολή της νομοθεσίας υπερβαίνουν τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα συμφέροντα των

---

²¹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 3 του Π.Δ. 131/2003, το Υπουργείο Ανάπτυξης ορίζει ένα ή περισσότερα σημεία επαφής, τα στοιχεία των οποίων κοινοποιεί στα άλλα κράτη μέλη και την Επιτροπή

²¹⁷ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

²¹⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 214 επ., αριθ. 5 επ.

²¹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 4 του Π.Δ. 131/2003, στα σημεία επαφής μπορούν να απευθύνονται με ηλεκτρονικά μέσα, τόσο οι Αποδέκτες, όσο και οι Φορείς παροχής υπηρεσιών, για περισσότερες πληροφορίες ή πρακτική βοήθεια

²²⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 5 του Π.Δ. 131/2003, το Υπουργείο Ανάπτυξης μεριμνά για την κοινοποίηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και πληροφοριών σχετικά με τις πρακτικές, τα συναλλακτικά ήθη και τα έθιμα που αφορούν το ηλεκτρονικό εμπόριο στην Ελλάδα

²²¹ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚ/2006/2004 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27 ης Οκτωβρίου 2004 σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των Καταναλωτών (Κανονισμός για τη συνεργασία όσον αφορά την προστασία των Καταναλωτών) », ΕΕ L 364 της 9-12-2004, σελ. 1 - 11

²²² « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/1177/2010 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24 ης Νοεμβρίου 2010 για τα δικαιώματα των επιβατών στις θαλάσσιες και εσωτερικές πλωτές μεταφορές και για την τροποποίηση του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/2006/2004 », ΕΕ L 334 της 17-12-2010, σελ. 1 - 16

²²³ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/181/2011 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 16 ης Φεβρουαρίου 2011 για τα δικαιώματα των επιβατών λεωφορείων και πούλμαν και για την τροποποίηση του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/2006/2004 », ΕΕ L 55 της 28-2-2011, σελ. 1 - 12

²²⁴ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/954/2011 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14 ης Σεπτεμβρίου 2011 για την τροποποίηση του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/2006/2004 σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των Καταναλωτών », ΕΕ L 259 της 4-10-2011, σελ. 1 - 4

²²⁵ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/524/2013 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 21 ης Μαΐου 2013 για την ηλεκτρονική επίλυση καταναλωτικών διαφορών και για την τροποποίηση του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/2006/2004 και της Οδηγίας 2009/22/ΕΚ (Κανονισμός για την ΗΕΚΔ) », ΕΕ L 165 της 18-6-2013, σελ. 1 - 12

²²⁶ « ΟΔΗΓΙΑ 2013/11/ΕΕ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 21 ης Μαΐου 2013 για την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών και για την τροποποίηση του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΚ/2006/2004 και της Οδηγίας 2009/22/ΕΚ (Οδηγία ΕΕΚΔ) », ΕΕ L 165 της 18-6-2013, σελ. 63 - 79

Καταναλωτών της Κοινότητας πρέπει να προστατεύονται από ανέντιμους εμπορευόμενους που εδρεύουν σε τρίτες χώρες. Υπάρχει, επομένως, η ανάγκη διεξαγωγής διαπραγματεύσεων για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών με τρίτες χώρες σχετικά με την αμοιβαία συνδρομή στην επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των συμφερόντων των Καταναλωτών. Αυτές οι διεθνείς συμφωνίες θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε κοινοτικό επίπεδο στους τομείς που καλύπτονται από τον παρόντα Κανονισμό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η μέγιστη προστασία των Καταναλωτών της Κοινότητας και η ομαλή λειτουργία της συνεργασίας με τρίτες χώρες στον τομέα της επιβολής της νομοθεσίας²²⁷.

Αναφορικά με το ζήτημα της αυτορρύθμισης, σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή ενθαρρύνουν την κατάρτιση από τις Ενώσεις Επαγγελματιών και Καταναλωτών Κωδίκων Δεοντολογίας για την εφαρμογή των ρυθμίσεων ηλεκτρονικού εμπορίου, την εθελοντική διαβίβαση των σχεδίων των Κωδίκων δεοντολογίας εθνικού ή κοινοτικού επιπέδου στην Επιτροπή, τη δυνατότητα πρόσβασης με ηλεκτρονικά μέσα στους Κώδικες δεοντολογίας στις κοινοτικές γλώσσες, την κοινοποίηση και προς τα κράτη μέλη και την Επιτροπή, των αξιολογήσεων της εφαρμογής των Κωδίκων δεοντολογίας τους και των συνεπειών των Κωδίκων στις πρακτικές, στα συναλλακτικά ήθη και έθιμα του ηλεκτρονικού εμπορίου και την κατάρτιση Κωδίκων δεοντολογίας όσον αφορά την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή ενθαρρύνουν τη συμμετοχή Ενώσεων ή Οργανώσεων Καταναλωτών στη διαδικασία κατάρτισης και εφαρμογής των Κωδίκων δεοντολογίας που

²²⁷

Ο Κανονισμός ΕΚ/2006/2004 εφαρμόζεται και στις συμβάσεις από απόσταση, και κυρίως, πια, μέσω του διαδικτύου (internet). Σκοπός του είναι η ενίσχυση της ασφάλειας των συναλλαγών σε διασυνοριακό επίπεδο, με μείωση της πιθανότητας ο Καταναλωτής να πέσει θύμα εκμετάλλευσης κατά την διενέργεια αυτών. Πρόκειται για την αντίστοιχου περιεχομένου, με το άρθρο 10 παρ. 16 περ. α) του Ν. 2251/1994, κοινοτική ρύθμιση, με την οποία οι φορείς που νομιμοποιούνται, σχετικά, σε κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), έχουν δικαίωμα να προβούν σε άσκηση αγωγής παράλειψης προσβολής για τα συμφέροντα Καταναλωτή της χώρας τους, που διαπράχθηκε από Προμηθευτή, στην Ελλάδα. Επομένως, η διασυνοριακή διοικητική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία του Καταναλωτή, αλλά και του ηλεκτρονικού εμπορίου, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 246, Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 216

συντάσσονται βάσει της παραγράφου 1 στοιχείο α) για θέματα που τις αφορούν. Εν ανάγκη και για να ληφθούν υπόψη οι ειδικές τους ανάγκες, θα πρέπει να ζητείται η γνώμη Ενώσεων που εκπροσωπούν άτομα με προβλήματα οράσεως και άτομα με ειδικές ανάγκες γενικώς²²⁸.

Στα πλαίσια αυτά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει δημιουργία και προώθηση μεθόδων αυτορρύθμισης, με διάφορα συστήματα από Κώδικες δεοντολογίας, π.χ. όπως το Federation of European Direct Marketing με την συναλλακτική πρακτική των labeling systems²²⁹, σύμφωνα με τα οποία η επιχείρηση εφοδιάζεται με το σήμα (label), το οποίο εμφανίζεται υποχρεωτικά στην ιστοσελίδα (site) της, σηματοδοτώντας την υιοθέτηση του Κώδικα δεοντολογίας και την ένταξη στους κανόνες του συστήματός του.

3. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Μέχρι τώρα έγινε αναφορά στο ηλεκτρονικό εμπόριο που ισχύει γενικά. Επειδή, όμως, ολοένα και περισσότερο ιδιώτες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο (internet) για συναλλαγές ως Καταναλωτές, στο εν λόγω κεφάλαιο θα γίνει παρουσίαση της σύμβασης από απόσταση, που αφορά την προστασία του Καταναλωτή.

3.1 Η Ηλεκτρονική συναλλαγή ως σύμβαση από απόσταση

Στην Ελλάδα ισχύει μία από τις πληρέστερες και αυστηρότερες νομοθετικές ρυθμίσεις για την προστασία του Καταναλωτή στην Ευρώπη²³⁰, στο πλαίσιο της οποίας τίθενται ειδικότεροι κανόνες για την προστασία του Καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση, όπως είναι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές. Ειδικότερα,

---

²²⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 15 του Π.Δ. 131/2003, Κώδικες Δεοντολογίας συντασσόμενοι από τις ενδιαφερόμενες Ενώσεις Επαγγελματιών και Καταναλωτών εγκρίνονται από τον Υπουργό Ανάπτυξης και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Στους παραπάνω Κώδικες λαμβάνονται ιδίως υπόψη τα συμφέροντα ατόμων με προβλήματα όρασης και εν γένει με ειδικές ανάγκες

²²⁹ Βλ. Μήτκα Κ., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕπισκεΔ 2000, σελ. 1129

²³⁰ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 347

πρωταρχικά, θεσπίστηκε ο Ν. 1961/1991²³¹, ο οποίος καταργήθηκε με το Ν. 2251/1994²³², με τον οποίον υπήρξε ρύθμιση της σύμβασης από απόσταση με αυτοτελή διάταξη²³³, με την εισαγωγή του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994. Μάλιστα, ο έλληνας νομοθέτης επέλεξε οικειοθελώς, χωρίς να υφίσταται υποχρέωση, να συμμορφωθεί στην τότε ακόμη πρόταση Οδηγίας 97/7/ΕΚ. Οπότε, όταν τέθηκε σε ισχύ η Οδηγία 97/7/ΕΚ²³⁴, χρειάστηκαν ελάχιστες τροποποιήσεις για την μεταφορά της στην ελληνική έννομη τάξη²³⁵, οι οποίες επήλθαν με την ΚΥΑ Ζ1 – 496/2000 των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης²³⁶. Στην συνέχεια, με την ΚΥΑ Ζ1- 629/2005 των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης²³⁷, για την ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2002/65/ΕΚ²³⁸, προστέθηκε στο Ν. 2251/1994 το άρθρο 4 α, το οποίο ρυθμίζει τις συμβάσεις από απόσταση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, αποτελώντας ειδικότερη έκφανση της γενικής ρύθμισης του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994. Πιο πρόσφατα, με το άρθρο 4 του Ν. 3587/2007²³⁹, με το οποίο έγινε η μεταφορά στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2005/29/ΕΚ²⁴⁰, τα άρθρα 4 και 4 α του Ν. 2251/1994 υπέστησαν εκτεταμένες τροποποιήσεις.

---

²³¹ « Νόμος 1961 της 3/3-9-1991 Για την προστασία του Καταναλωτή και άλλες διατάξεις », ΦΕΚ Α 132/3-9-1991

²³² « ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2251 Προστασία των Καταναλωτών », ΦΕΚ Α 191/16-11-1994

²³³ Βλ. Αντίθετος στο ζήτημα της αυτοτέλειας Σταθόπουλος Μ., Προστασία ασθενέστερου συμβαλλομένου – Συμβατική δέσμευση και αποδέσμευση, σε Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανιάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 70, Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 118

²³⁴ « ΟΔΗΓΙΑ 97/7/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 20 ής Μαΐου 1997 για την προστασία των Καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις », ΕΕ L 144 της 4-6-1997, σελ. 19 - 27

²³⁵ Βλ. περ. η) της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 1338/1983, ΦΕΚ Α 34/17-3-1983, σύμφωνα με το οποίο, με απόφαση του αρμοδίου καθ' ύλην Υπουργού και του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας ρυθμίζονται τα της εφαρμογής και συμμορφώσεως προς τις κοινοτικές πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 εφ' όσον οι πράξεις αυτές ανάγονται στα παρακάτω αντικείμενα : η) Προστασία Καταναλωτών

²³⁶ ΦΕΚ Β 1545/18-12-2000

²³⁷ ΦΕΚ Β 720/30-5-2005

²³⁸ « ΟΔΗΓΙΑ 2002/65/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23 ης Σεπτεμβρίου 2002 σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους Καταναλωτές και την τροποποίηση των Οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ », ΕΕ L 271 της 9-10-2002, σελ. 16 - 24

²³⁹ ΦΕΚ Α 152/10-7-2007

²⁴⁰ « ΟΔΗΓΙΑ 2005/29/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11 ης Μαΐου 2005 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους Καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της Οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, των Οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ και του Κανονισμού ΕΚ/2006/2004 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του

Η τελευταία και καίρια τροποποίηση πραγματοποιήθηκε με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την « Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25 ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των Καταναλωτών, την τροποποίηση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της Οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της Οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της Οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αριθμ. L 304 της 22.11.2011 », σύμφωνα με τον σκοπό του άρθρου 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁴¹.

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ στο ελληνικό δίκαιο με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, έγινε σύμφωνα με την Πρόταση της ίδιας Οδηγίας²⁴², που αντίθετα από την ελάχιστη εναρμόνιση (*minimum harmonization directive*), που είχε ως στόχο, απλά, την ευρωπαϊκή δικαιική προσέγγιση και σύγκλιση²⁴³, προέκρινε, κατ' επιταγή²⁴⁴, την πλήρη εναρμόνιση²⁴⁵ (*full ή maximal harmonization directive*)

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ (Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές), ΕΕ L 149 της 11-6-2005, σελ. 22 - 39

²⁴¹ ΦΕΚ Β 2144/30-8-2013

²⁴² Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα δικαιώματα των Καταναλωτών της 8-10-2008, COM (2008) 614 τελικό, βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 57, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 142, Hondius E., (2010) *The Proposal for a European Directive on Consumer Rights : A step Forward*, ERPL 103, Howells G. and Schulze R., (eds) (2009) *Modernizing and Harmonizing Consumer Contract Law*, Munich, Sellier 2009, Micklitz H.W. and Reich N., (2009) *Cronica de una muerte Annunciada : The Commission Proposal for a Directive on Consumer Rights*, CMLRev. 2009, 471

²⁴³ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143

²⁴⁴ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 10, κατά τον οποίο η ρύθμιση για επέκταση του κοινοτικού κεκτημένου για τον Καταναλωτή της παραπάνω πολύ –Οδηγίας δεν είναι αναντίλεκτη, αφού καταργεί το αντίστοιχο ευνοϊκότερο εθνικό κεκτημένο, και είναι αντίθετη στην αρχή της επικουρικότητας του κοινοτικού δικαίου και στο ΣυνθΕΚ 169

²⁴⁵ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 58, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 729, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των

οριζόντιας εφαρμογής²⁴⁶, με αυτούσια μεταφορά των ρυθμίσεων της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ²⁴⁷, χωρίς αποκλίσεις και παρεκκλίσεις²⁴⁸ και απόλυτη συμμόρφωση²⁴⁹, με κατάργηση ευνοϊκότερων²⁵⁰ ή αυστηρότερων εθνικών ρυθμίσεων²⁵¹, για την απλούστευση ή επικαιροποίηση και εκσυγχρονισμό τους²⁵², με σκοπό την ευρωπαϊκή δικαιοκή ενοποίηση και ολοκλήρωση²⁵³.

Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143, Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 10, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 193

²⁴⁶ Βλ. Reding V., An Ambitious Consumer Rights Directive : Boosting Consumers' Protection an Helping Businesses, 15 March 2010, SPEECH/10/91, Faure M. , Towards a Maximum Harmonization of Consumer Contract Law, (2008) Maastricht Journal of Transnational and International Law, 440, Loos MB., Full harmonisation as a regulatory concept and its consequences for the national legal orders : The example of the Consumer rights directive, (2010), 3, Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series, Trstenjak V. and Beysen E., European Consumer Protection Law : Curia Semper Dabit Remedium, (2011), 48 CMLR, 110, Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1630, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143, Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 58, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 193

²⁴⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 170

²⁴⁸ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143, με αμφισβήτηση ως προς την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των Καταναλωτών αναφορικά με την πλήρη εναρμόνιση, με στέρηση της ενδεχόμενης υψηλότερης προστασίας των διατάξεων του κάθε εθνικού δικαίου, σελ. 144

²⁴⁹ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 11

²⁵⁰ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143

²⁵¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1632, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 193

²⁵² Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 170, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143, Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 12, Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης,

Η παραπάνω ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 αναμόρφωσε τα άρθρα 4 και 4 α του Ν. 2251/1994 στο σύνολό τους και, σύμφωνα με το άρθρο 10, έχει τεθεί σε ισχύ και έναρξη εφαρμογής από 13-6-2014, και ισχύει για τις συμβάσεις από απόσταση που καταρτίζονται από την ημερομηνία αυτή και στο εξής.

Σημειώνεται²⁵⁴ ότι οι καινοτομίες της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ όχι μόνο δεν έχουν επιτυχή σειρά από νομοτεχνική άποψη, αλλά και βρίθουν ατέρμονης περιπτώσιολογίας. Από την άλλη, όμως, πλευρά επικροτείται η ιδέα της στοχοθετημένης πλήρους εναρμόνισης²⁵⁵ επί ορισμένων θεμάτων, στοχευμένα (in a target way)²⁵⁶, η οποία και εν τέλει επικράτησε, σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, έναντι της ανελαστικής, τελειωτικά δεσμευτικής ρύθμισης²⁵⁷ της ολοκληρωτικής εναρμόνισης. Τα παραπάνω συγκεκριμένα θέματα προβλέπονται ρητά στα άρθρα 3 παρ. 4, 6 παρ. 7 και 8, 7 παρ. 4, 8 παρ. 6 και 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ.

Η Οδηγία 2011/83/ΕΕ δίνει έμφαση στις συναλλαγές μέσω φορητών ηλεκτρονικών συσκευών, όπως το κινητό τηλέφωνο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής²⁵⁸, ιδίως στο διαδίκτυο (internet)²⁵⁹, χωρίς να επηρεάζεται υπερβολικά από τις τρέχουσες οικονομικές θεωρήσεις²⁶⁰, με αυξημένη δημοκρατική αναλογία²⁶¹

Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 58

²⁵³ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 143

²⁵⁴ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 9 , 12

²⁵⁵ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 145, Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 59, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 193 -194

²⁵⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 196

²⁵⁷ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 23

²⁵⁸ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 346

²⁵⁹ Βλ. McCann FitzGerald, Consumer Rights & Wrongs, November 2011, at <http://www.mccannfitzgerald.ie/McfcgFiles/knowledge/4521Consumer%20Rights%20and%20Wrong%20-%20Briefing.pdf>

²⁶⁰ Βλ. Gomez F. and Ganuza J.J., An Economic Analysis of Harmonization Regimes : Full Harmonisation, Minimum Harmonization or Optional Instrument ?, at

και δίκαιη²⁶² κατανομή της ανταγωνιστικότητας²⁶³ σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)²⁶⁴.

3.2 Ο Σκοπός της διάταξης που ρυθμίζει τη σύμβαση από απόσταση

Ο λόγος θέσπισης του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, είναι καταρχήν η στάθμιση του ελλείμματος πληροφόρησης²⁶⁵ του Καταναλωτή σε σχέση με την αξιοπιστία του Προμηθευτή και την ποιότητα του αντικειμένου της παροχής του, αγαθού ή υπηρεσίας²⁶⁶.

Όμως, ο κύριος στόχος του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, είναι η εξισορρόπηση της υστέρησης της διαπραγματευτικής θέσης του

---

ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0052/.../166_en.pdf, Kerber W. and Grundmann S., An Optional European Contract Law Code : Advantages and Disadvantages, (2006), 21 Eur J of L & Ec, 215

²⁶¹ Βλ. Gerven Van W., Communication on European Contract Law – Codifying European private law, in Schulte - Nolke H., Schulze R. and Bernardeau L., (eds), European Contract Law in Community Law (Mohr Siebeck, 2002), 239 – 26, Karsten J. and Sinai AR., The Action Plan on European Contract Law : Perspectives for the Future of European Contract Law and EC Consumer Law, (2003), 26 J of Consumer Policy, 173

²⁶² Βλ. Macdonald E., Unifying Unfair Terms Legislation, (2004), 67 MLR, 69 – 93

²⁶³ Βλ. Twigg – Flesner C., Time to Do the Job Properly – The Case for a New Approach to EU Consumer Legislation, (2010), 33 J of Consumer Policy, 361, Chirita A.D., The Impact of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights, at <http://ssrn.com/abstract=1998993>, p. 27, Hesselink M., Towards a Sharp Distinction between b2b and b2c ? On Consumer, Commercial and General Contract Law after the Consumer Rights Directive, (2010), 1 ERPL, 60, Haupt S., An Economic Analysis of Consumer Protection in Contract Law, (2003), 11 German L J, 1137

²⁶⁴ Βλ. και το Σχέδιο Κοινού Πλαισίου Αναφοράς (Draft Common Frame of Reference), που εκδόθηκε τον Οκτώβριο 2009, Whittaker S., Burden of Proof in the Consumer Acquis and in the DCFR, ERLC 2008, σελ. 411 επ., Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 729 - 731

²⁶⁵ Βλ. Ulen T. S., Information in the Market Economy – Cognitive errors and Legal Correctives, σε Grundmann / Kerber / Weatherill, Party Autonomy and the role of information in the Internal Market, 2001, σελ. 98

²⁶⁶ Αντίθετα, για τις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος, η αιτία θέσπισης του άρθρου 3 είναι περισσότερο η προστασία του Καταναλωτή από τον κίνδυνο υπαρπαγής της συμβατικής δέσμευσής του ως συνεπεία του αιφνιδιασμού, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ 119, Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο του Καταναλωτή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 87, Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 290 επ. Αντίθετος Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 335

Καταναλωτή²⁶⁷ από την διαπραγματευτική ισχύ του Προμηθευτή²⁶⁸. Ο Προμηθευτής ασκεί την επαγγελματική δραστηριότητά του, έχοντας οργανωμένη επιχείρηση, με συνέπεια την απόκτηση εξειδίκευσης και τεχνογνωσίας. Ταυτόχρονα, η μαζικότητα και συχνότητα ίδιου είδους συναλλαγών τον οδηγεί στην διαμόρφωση συμβάσεων προσχώρησης με προδιατυπωμένους γενικούς όρους συναλλαγών (ΓΟΣ)²⁶⁹. Επομένως, ο σκοπός του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, είναι η προστασία της μειωμένης διαπραγματευτικής ικανότητας του Καταναλωτή για τα οικονομικά συμφέροντά του από την παρούσα, τυπικά και ουσιαστικά, « εικονική » (virtual) συναλλακτική σχέση²⁷⁰, που δημιουργείται με την σύμβαση από απόσταση.

3.3 Το Πεδίο εφαρμογής των διατάξεων για τη σύμβαση από απόσταση

3.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Το άρθρο 3 της Οδηγίας 97/7/EK προέβλεπε εξαιρέσεις συμβάσεων από το πεδίο εφαρμογής της ή από ορισμένες διατάξεις της.

Ωστόσο, η μεταφορά για την προσαρμογή του ελληνικού δικαίου σε αυτή δεν έγινε με ορθό τρόπο, καθώς, αφενός υπήρξε παράλειψη εξαίρεσης πλήθους συμβάσεων από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, αφετέρου υπήρξε ολική εξαίρεση συμβάσεων από το πεδίο εφαρμογής του, αντί από ορισμένες μόνο διατάξεις του²⁷¹.

Με την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 13 του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 4 παρ. 13 του Ν. 3587/2007, έγινε προσπάθεια επανόρθωσης σε μεγάλο βαθμό. Έτσι,

---

²⁶⁷ Βλ. Boom Van W. and M. Loos M., Effective enforcement of consumer law in Europe : Private, public, and collective mechanisms, in van Boom and Loos (eds), Collective enforcement of consumer law in Europe, Securing compliance in Europe through private group action and public authority intervention, (Europa Law Publishing, 2007), 231 – 254, Loos MB., Individual private enforcement of consumer rights in civil courts in Europe, (2010), 1 Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series, 9 – 11

²⁶⁸ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 312 επ.

²⁶⁹ Βλ. Atiyah PS. and Smith SA., Atiyah' s Introduction to the Law of Contract, (6th ed. Clarendon Press, 2005), 12

²⁷⁰ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

²⁷¹ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 305, Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 576

σύμφωνα με το τροποποιημένο άρθρο 4 παρ. 13 του Ν. 2251/1994, προβλέπονται δύο κατηγορίες συμβάσεων, εκείνες στις οποίες το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994 δεν εφαρμόζεται καθόλου, και εκείνες στις οποίες δεν εφαρμόζεται εν μέρει ή εφαρμόζονται ορισμένες μόνο διατάξεις του.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 13 εδ. α του Ν. 2251/1994, οι διατάξεις του παρόντος νόμου δεν εφαρμόζονται : α) στους αυτόματους διανομείς, β) στους εμπορικούς χώρους αυτόματης πώλησης, γ) στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους φορείς των τηλεπικοινωνιών διά της χρήσης των δημόσιων τηλεφωνικών θαλάμων.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις συμβάσεις με συσκευές που διαθέτουν προϊόντα με κερματοδέκτη ή σύστημα αυτόματης χρέωσης πιστωτικών καρτών, στις οποίες ο Καταναλωτής έχει την δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης, π.χ. αυτόματοι διανομείς εισιτηρίων, αναψυκτικών.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις συμβάσεις με συσκευές αυτόματης πληρωμής και προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών, σε καταστήματα χωρίς προσωπικό, στις οποίες ο Καταναλωτής έχει την δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης, π.χ. δημόσια πλυντήρια ρούχων²⁷².

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τις συμβάσεις με τους φορείς των τηλεπικοινωνιών με την χρήση των δημόσιων τηλεφωνικών θαλάμων. Παρά την αυτούσια μεταφορά του άρθρου 3 παρ. 1 της Οδηγίας 97/7/EK, θα μπορούσε να χρησιμοποιείται ο όρος ηλεκτρονικές επικοινωνίες που στο μεταξύ επικράτησε, σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. στ) λα) και κζ) του Ν. 3441/2006.

Επομένως, σε όλες τις παραπάνω συμβάσεις δεν εφαρμόζεται το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994.

Επίσης, το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994 δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις από απόσταση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 α του Ν. 2251/1994 αποκλειστικά²⁷³.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 της Οδηγίας 97/7/EK, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της συμβάσεις που αφορούν την ανέγερση και πώληση ακινήτων ή άλλα εμπράγματα δικαιώματα σε ακίνητα ή που καταρτίζονται σε δημοπρασία.

---

²⁷² Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 193

²⁷³ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 77 επ.

Ωστόσο, δεν υπήρξε προσθήκη των παραπάνω, σύμφωνα με το Ν. 3587/2007, για τους λόγους ότι η κατάρτιση σύμβασης από απόσταση δεν είναι δυνατή, καθώς στην πώληση και μεταβίβαση κυριότητας ακινήτου ή άλλων εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε ακίνητα ή σε δημοπρασία απαιτείται η τήρηση συμβολαιογραφικού τύπου ή διαδικασίας, σύμφωνα με τα άρθρα ΑΚ 369, 1033, 1121, 1143, 1187, 1191, 1266 και το άρθρο ΚΠολΔ 959, ή είναι ξένη πρακτική στις συναλλαγές στην Ελλάδα εντελώς, π.χ. σύμβαση έργου ανέγερσης οικοδομής.

Σύμφωνα το άρθρο 4 παρ. 13 εδ. β του Ν. 2251/1994, οι παρ. 2, 7, 8, 9, 10 και 11 πρώτο εδάφιο του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις προμήθειας τροφίμων, ποτών ή άλλων αγαθών που προορίζονται για την τρέχουσα οικιακή κατανάλωση και τα οποία παραδίδουν, κατ' οίκον ή στον τόπο διαμονής ή εργασίας του Καταναλωτή, διανομείς σε τακτά ή συχνά χρονικά διαστήματα.

Σύμφωνα το άρθρο 4 παρ. 13 εδ. β του Ν. 2251/1994, οι παρ. 2 περ. στ, 7, 8, 9 περ. δ, 10 και 11 πρώτο εδάφιο του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις παροχής υπηρεσιών με αντικείμενο μεταφορές, κατάλυμα, σίτιση και ψυχαγωγία, στην περίπτωση που ο Προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει τις υπηρεσίες αυτές σε συγκεκριμένη ημερομηνία ή συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει, π.χ. παράδοση εδεσμάτων ή ειδών παντοπωλείου κατ' οίκον.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει, π.χ. κράτηση θέσεων σε μέσα μεταφοράς, ξενοδοχεία, εστιατόρια.

Επομένως, στις παραπάνω συμβάσεις το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994 εφαρμόζεται, εκτός από τις παραπάνω παραγράφους, εδάφια και περιπτώσεις του, που δεν εφαρμόζονται.

Η εν μέρει εξαίρεση στην πρώτη κατηγορία δικαιολογείται καταρχήν από το γεγονός ότι πρόκειται για προϊόντα μικρής αξίας, με αναλώσιμο χαρακτήρα και ευπαθή, σε συνδυασμό με τον περιορισμένο κίνδυνο υφαρπαγής της δικαιοπρακτικής δήλωσης του Καταναλωτή²⁷⁴, με συνέπεια η εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων είναι αδύνατη πρακτικά για τον Καταναλωτή, και ιδιαίτερα δυσχερής ή ακόμη και επαχθής για τον Προμηθευτή, αντίστοιχα.

---

²⁷⁴ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 62

Στην δεύτερη κατηγορία, λόγω της προώθησης της ανάπτυξης του τουρισμού, αλλά και της προστασίας του καταναλωτή για τα οργανωμένα ταξίδια από την Οδηγία 90/314/ΕΟΚ, της οποίας η μεταφορά για την προσαρμογή του ελληνικού δικαίου σε αυτή έγινε με το Π.Δ. 339/1996²⁷⁵.

Σύμφωνα με την Οδηγία 97/7/ΕΚ, υπάρχουν εξαιρέσεις από ορισμένες διατάξεις της π.χ. η εξαίρεση από το δικαίωμα υπαναχώρησης για ορισμένες συμβάσεις από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ²⁷⁶, η εξαίρεση από την υποχρέωση του Προμηθευτή να επιστρέψει στον Καταναλωτή που άσκησε το δικαίωμα υπαναχώρησης τα ποσά που του είχε καταβάλει στις υπαίθριες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 εδ. τελευταίο της Οδηγίας 97/7/ΕΚ, η εξαίρεση από την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή από τον Προμηθευτή υπηρεσιών στο συμβατικό στάδιο, αν παρέχονται μία φορά και τιμολογούνται από τον φορέα του μέσου επικοινωνίας από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ.

Παρά ταύτα, δεν υπήρξε προσθήκη ούτε των παραπάνω, σύμφωνα με το Ν. 3587/2007.

3.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 3 έως και 4 η εφαρμόζονται, βάσει των όρων και στον βαθμό που ορίζεται στις διατάξεις τους, σε οποιαδήποτε σύμβαση συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή. Εφαρμόζονται επίσης σε συμβάσεις προμήθειας νερού, φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας ή τηλεθέρμανσης, μεταξύ άλλων και από δημόσιους παρόχους, στον βαθμό που τα προϊόντα αυτά παρέχονται σε συμβατική βάση.

---

²⁷⁵ ΦΕΚ Α 225/5-11-1996, βλ. Κουτσουράδης Α., Τουρισμός και Ιδιωτικό Δίκαιο, ΕπισκεΔ 1998, σελ 589 επ., ιδίως 598 επ., Δέλλιος Γ., Οργανωμένα ταξίδια και προστασία των καταναλωτών, ΧρΙΔ 2002, σελ. 298 επ., Ιγγλεζάκης Ι., Ζητήματα από την ταξιδιωτική σύμβαση και ιδίως οι αξιώσεις πληροφόρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή, ΕπισκεΔ 2004, σελ. 41 επ., Κουμάνης Σ., Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού κατά το ΠΔ 339/1996, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, passim, Ψυχομάνης Σπ., Τουριστικό Δίκαιο, Ερμηνευτικά και νομοθετικά ζητήματα και προτάσεις, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 11 επ. και 65 επ.

²⁷⁶ Βλ. Τζίβα Ε., Το ηλεκτρονικό εμπόριο των φαρμάκων, Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσίρης, [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 32], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 352 επ.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, ορίζεται το πεδίο εφαρμογής των παραπάνω άρθρων και θετικά, χωρίς να προκύπτει μόνο έμμεσα, a contrario, από τις συμβάσεις που εξαιρούνται από αυτό, για πρώτη φορά.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το αυτό, τα παραπάνω άρθρα εφαρμόζονται σε κάθε σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ δύο προσώπων εκ των οποίων ο ένας φέρει την ιδιότητα του Προμηθευτή και ο άλλος του Καταναλωτή. Επομένως, και στην σύμβαση εξ αποστάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Ακόμη, ορίζεται ρητά ότι εφαρμόζονται στις συμβάσεις παροχής νερού, φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας και τηλεθέρμανσης με Προμηθευτή πρόσωπο δημοσίου δικαίου, προκειμένου να μην υπάρχει καμιά αμφιβολία περί του αντιθέτου, αφού οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται με τέτοιους φορείς κατά κύριο λόγο, στην συναλλακτική πραγματικότητα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι διατάξεις των άρθρων 3 έως 4 η ισχύουν με την επιφύλαξη ειδικότερων ενωσιακών πράξεων ή εναρμονισμένων προς αυτές εθνικών διατάξεων που ρυθμίζουν ειδικούς τομείς. Από το παραπάνω προκύπτει ότι, κατ' εξαίρεση τα παραπάνω άρθρα δεν εφαρμόζονται σε περίπτωση ύπαρξης Οδηγιών ή Υπουργικών Αποφάσεων ή Προεδρικών Διαταγμάτων, με τα οποία πραγματοποιείται η μεταφορά και ενσωμάτωση των Οδηγιών στην ελληνική έννομη τάξη, για την προσαρμογή του ελληνικού δικαίου σε αυτές, που ρυθμίζουν ορισμένους τομείς, ειδικότερα. Στην περίπτωση αυτή, οι σχετικές συμβάσεις εξαιρούνται και δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των παραπάνω άρθρων.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 3 έως 4 η δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις :

α) για κοινωνικές υπηρεσίες που σχετίζονται με την κοινωνική στέγαση, την παιδική μέριμνα και τη στήριξη των οικογενειών και των ατόμων που έχουν μονίμως ή προσωρινώς ανάγκης, περιλαμβανομένης της μακροπρόθεσμης μέριμνας.

β) για υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, δηλαδή υπηρεσίες υγείας που παρέχονται σε ασθενείς από επαγγελματίες της υγείας προκειμένου να εκτιμηθεί να διατηρηθεί ή να αποκατασταθεί η κατάσταση της υγείας τους, συμπεριλαμβανομένης της συνταγογράφησης, της χορήγησης και της προμήθειας φαρμάκων και

ιατροτεχνολογικών βοηθημάτων, είτε παρέχονται μέσω υγειονομικών εγκαταστάσεων είτε όχι.

γ) για δραστηριότητες τζόγου, που περιλαμβάνουν τυχερά παιχνίδια στα οποία ο παίκτης ποντάρει χρηματικά, περιλαμβανομένων των λαχειοφόρων αγορών, τα παιχνίδια σε καζίνο και τις συναλλαγές που αφορούν στοιχήματα.

δ) για χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

ε) για τη δημιουργία, απόκτηση ή μεταβίβαση δικαιωμάτων επί ακινήτων ή δικαιωμάτων εντός ακίνητης περιουσίας.

στ) για την κατασκευή νέων κτιρίων, τη ριζική μετατροπή υφιστάμενων κτιρίων και τη μίσθωση στέγης ως κατοικίας.

ζ) οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Προεδρικού Διατάγματος 339/96 (Α 225) « Περί οργανωμένων ταξιδιών, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 90/314/ΕΟΚ (ΕΕL 158/59) για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις ».

η) οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Κοινής Υπουργικής Απόφασης Ζ1 – 130/11 (Β 295) « Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς την Οδηγία 2088/122/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14 ης Ιανουαρίου 2009, για την προστασία των Καταναλωτών ως προς ορισμένες πτυχές των συμβάσεων χρονομεριστικής μίσθωσης, μακροπρόθεσμων προϊόντων διακοπών, μεταπώλησης και ανταλλαγής, που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. αριθμ. L 33 της 3-2-2009.

θ) οι οποίες, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, καταρτίζονται με δημόσιο τύπο.

ι) για την προμήθεια τροφίμων, ποτών ή άλλων αγαθών που προορίζονται για τρέχουσα κατανάλωση στο πλαίσιο του νοικοκυριού και τα οποία παραδίδονται από τον Προμηθευτή σε συχνή και τακτική βάση στο σπίτι, την κατοικία ή τον χώρο εργασίας του Καταναλωτή.

ια) για υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών, με την εξαίρεση του άρθρου 3 δ παράγραφος 2 και των άρθρων 4 γ και 4 στ.

ιβ) οι οποίες συνάπτονται μέσω αυτόματων μηχανών πώλησης ή εμπορικών καταστημάτων αυτόματης πώλησης.

ιγ) οι οποίες συνάπτονται με τηλεπικοινωνιακούς φορείς μέσω δημόσιων τηλεφωνικών θαλάμων για τη χρήση αυτών ή οι οποίες συνάπτονται για τη χρήση μιας μοναδικής κλήσης που πραγματοποιεί ο Καταναλωτής μέσω τηλεφώνου, διαδικτύου ή τηλεομοιοτυπίας.

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής :

Οι τρεις πρώτες κατηγορίες εισάγονται στο πεδίο εξαίρεσης για πρώτη φορά. Η πρώτη αναφέρεται σε κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, όπως άστεγους, άπορους, αμεα, ηλικιωμένους και παιδιά. Η δεύτερη σε ιατρικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου και την χορήγηση φαρμάκων, είτε παρέχονται σε δημόσιο ή ιδιωτικό υγειονομικό χώρο, είτε όχι, π.χ. κατ' οίκον. Η τρίτη αφορά τα παίγνια κάθε είδους, με την προϋπόθεση της καταβολής χρηματικού τιμήματος, και όχι παροχής σε είδος, από τον παίκτη²⁷⁷.

Επίσης, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες εξαιρούνται ρητά, για πρώτη φορά, γεγονός που προκύπτει έμμεσα από την ρύθμιση αυτών από το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Ακόμη, δεν εμπίπτουν ρητά στο πεδίο εφαρμογής των παραπάνω άρθρων και οι συμβάσεις απόκτησης ή μεταβίβασης εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε ακίνητα, ανέγερσης ή μετατροπής κτιρίων με αναθεώρηση της πολεοδομικής άδειας, και όσες άλλες, στις οποίες απαιτείται η τήρηση δημόσιου τύπου για την έγκυρη κατάρτισή τους²⁷⁸.

Στις εξαιρέσεις περιλαμβάνονται και οι μισθώσεις κατοικίας, για πρώτη φορά.

Περαιτέρω, εξαιρούνται ρητά οι ταξιδιωτικές συμβάσεις, σύμφωνα με το Π.Δ. 339/1996, οι χρονομεριστικές μισθώσεις (timesharing), σύμφωνα με την Κοινή Υπουργική Απόφαση Ζ1 – 130/2011²⁷⁹ των Υπουργών Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας – Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης – Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Πολιτισμού και Τουρισμού, αλλά και οι συμβάσεις μεταφοράς επιβατών, χωρίς να υπονοούνται από την γενική αναφορά σε συμβάσεις παροχής υπηρεσιών με αντικείμενο μεταφορές, κατάλυμα, σίτιση και ψυχαγωγία, σε συγκεκριμένη ημερομηνία ή χρονική περίοδο. Μάλιστα, οι παραπάνω συμβάσεις εξαιρούνται από το σύνολο των παραπάνω άρθρων, και όχι από μεμονωμένες διατάξεις τους, για πρώτη φορά, εκτός την μοναδική εξαίρεση της σύμβασης μεταφοράς επιβατών, στην οποία εφαρμόζονται το άρθρο 3 δ παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 –

---

²⁷⁷ Βλ. Department of Jobs, Enterprise and Innovation, Consultation on the Implementation of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights, May 2013, p. 38

²⁷⁸ Πάντως, οι πλειστηριασμοί ακινήτων, πλέον, διενεργούνται και ηλεκτρονικά, βλ. Διαμαντόπουλος Γ., Ηλεκτρονική διεξαγωγή αναγκαστικού πλειστηριασμού : « requiem » των συνηθέστερων ακυροτήτων αναγκαστικού πλειστηριασμού ;, ΔΕΕ 2011, σελ. 751, 754 - 755

²⁷⁹ ΦΕΚ Β 295/22-2-2011

891/2013, και τα άρθρα 4 γ και 4 στ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Και οι συμβάσεις προμήθειας τροφίμων, ποτών ή άλλων αγαθών εξαιρούνται, πλέον, από όλα τα παραπάνω άρθρα, για πρώτη φορά. Η διατύπωση της παρούσας εξαίρεσης είναι σαφώς πιο ορθή συντακτικά και αναλυτική. Η οικιακή κατανάλωση εξειδικεύεται στα πλαίσια του νοικοκυριού και ο διανομέας συγκεκριμενοποιείται στον Προμηθευτή, ενώ μοναδική αστοχία, οφειλόμενη προφανώς σε παραδρομή, είναι η χρησιμοποίηση των ταυτόσημων όρων σπίτι και κατοικία, αντί του προηγουμένως σωστού τρόπου διαμονής, εκτός αν γίνει δεκτό ότι πρόκειται για νομοθετική επιλογή.

Τέλος, εξακολουθούν να μην εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των παραπάνω άρθρων οι συμβάσεις που εξαιρούνταν μέχρι σήμερα, με την λεκτική εκφορά των όρων που χρησιμοποιούνται πιο συγκεκριμένη και σημαντικά βελτιωμένη, σε σχέση με πριν, αφού οι αυτόματοι διανομείς ορίζεται ρητά ότι πρόκειται για μηχανές, οι εμπορικοί χώροι αυτόματης πώλησης για εμπορικά καταστήματα, και η σύμβαση με τους τηλεπικοινωνιακούς φορείς για χρήση των δημόσιων τηλεφωνικών θαλάμων, με τη νέα προσθήκη και των περιπτώσεων της μιας κλήσης μέσω τηλεφώνου, διαδικτύου (internet) ή τηλεομοιοτυπίας (fax).

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι διατάξεις των άρθρων 3 έως 4 η δεν θίγουν το εθνικό δίκαιο περί συμβάσεων, όπως τις διατάξεις σχετικά με το κύρος, την κατάρτιση ή τα έννομα αποτελέσματα μιας σύμβασης, στον βαθμό που στις διατάξεις τους δεν ρυθμίζονται γενικές έννοιες του δικαίου των συμβάσεων.

Το παραπάνω αναφέρεται, μεταξύ άλλων, και στα άρθρα 3 ε ως 3 ιβ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, που ρυθμίζουν την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση εκ μέρους του Καταναλωτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 6 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 3 έως 4 η δεν εμποδίζουν τους Προμηθευτές να προσφέρουν στους Καταναλωτές συμβατικές διευθετήσεις που προχωρούν πέρα από την προστασία που τα άρθρα αυτά παρέχουν. Από το παραπάνω, εκτός του ότι τα άνω άρθρα αποτελούν το ελάχιστο πλέγμα

προστασίας²⁸⁰, επιπλέον προκύπτει πως ο Προμηθευτής έχει την διακριτική ευχέρεια να τα εφαρμόσει και στις παραπάνω εξαιρούμενες συμβάσεις, προκειμένου να παρέχει ένα υψηλότερο επίπεδο κάλυψης στον Καταναλωτή²⁸¹.

3.4 Η Έννοια της σύμβασης από απόσταση

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, όπως ίσχυε πριν την τροποποίηση από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σύμβαση από απόσταση είναι κάθε σύμβαση που αφορά αγαθό ή υπηρεσία, η οποία συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή, χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία τους, στο πλαίσιο ενός συστήματος προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση, που οργανώνεται από τον Προμηθευτή, ο οποίος χρησιμοποιεί αποκλειστικά ένα ή περισσότερα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, μέχρι και την σύναψη της σύμβασης.

Μετά την τροποποίηση της παραπάνω διάταξης από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 και τη νέα της αρίθμηση ως άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εξ αποστάσεως σύμβαση είναι κάθε σύμβαση η οποία συνάπτεται μεταξύ του Προμηθευτή και του Καταναλωτή στο πλαίσιο ενός οργανωμένου συστήματος πωλήσεων εξ αποστάσεως ή παροχής υπηρεσιών χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία του Προμηθευτή και του Καταναλωτή, με αποκλειστική χρήση ενός ή περισσότερων μέσων επικοινωνίας εξ αποστάσεως, όπως ενδεικτικά το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, το τηλέφωνο, το φαξ ή το διαδίκτυο, μέχρι και τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης²⁸².

Και από τους δύο παραπάνω ορισμούς προκύπτει ότι τα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρώνει ή οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί μία σύμβαση για να χαρακτηριστεί ως σύμβαση από απόσταση, είναι σωρευτικά οι εξής :

- 1) Να συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή
- 2) Να αφορά αγαθά ή υπηρεσίες που παρέχει ο Προμηθευτής στον Καταναλωτή

---

²⁸⁰ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 11, γ)

²⁸¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1632, που την χαρακτηρίζει ουτοπική, σε συνδυασμό και με την απομάκρυνση από την ελάχιστη εναρμόνιση

²⁸² Για την διεύρυνση της έννοιας στην οποία, πλέον, εμπίπτει κάθε επαγγελματική ηλεκτρονική δικαιοπραξία, και όχι μόνο, π.χ. με το παραδοσιακό ταχυδρομείο, βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 12

- 3) Να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά ένα ή περισσότερα μέσα επικοινωνίας από απόσταση, μέχρι και την στιγμή της σύναψης της σύμβασης
- 4) Να συνάπτεται στο πλαίσιο οργανωμένου συστήματος πωλήσεων ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση

Αν η σύμβαση δεν φέρει έστω και ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά ή δεν πληροί έστω και μία από τις παραπάνω προϋποθέσεις δεν είναι σύμβαση από απόσταση, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.4.1 Τα Υποκείμενα της σύμβασης από απόσταση

Τα συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης από απόσταση είναι ο Προμηθευτής και ο Καταναλωτής.

3.4.1.1 Η Έννοια του Προμηθευτή

3.4.1.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 και 4 περίπτωση β) του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, Προμηθευτής²⁸³ είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, οποιασδήποτε μορφής του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, το οποίο κατά την άσκηση της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του, προμηθεύει προϊόντα ή παρέχει υπηρεσίες στον Καταναλωτή. Προμηθευτής νοείται και ο διαφημιζόμενος.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 του Ν. 2251/1994, οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται σε κάθε Προμηθευτή, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, οποιασδήποτε μορφής, του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι ο Προμηθευτής είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, είτε του δημοσίου, είτε του ιδιωτικού τομέα, το οποίο ως

---

²⁸³ Στην Οδηγία 2011/83/ΕΕ προκρίθηκε ο όρος « trade » αντί του « business », βλ. Zimmermann R., The Present State of European Private Law, (2009), 57 Am J of Comparative L, 479 - 512

επαγγελματίας ή επιχειρηματίας συναλλάσσεται με τον Καταναλωτή, χωρίς να φέρει την ιδιότητα του εμπόρου²⁸⁴ υποχρεωτικά.

Δηλαδή, στην έννοια του Προμηθευτή εμπίπτουν το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ²⁸⁵, τα ΟΤΑ και οι ΔΕΚΟ, αλλά και οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι τεχνίτες, π.χ. δικηγόροι, γιατροί, ηλεκτρολόγοι, υδραυλικοί²⁸⁶.

Το εύρος του αντικειμένου και ο οικονομικός όγκος της δραστηριότητας δεν έχουν καμία σημασία. Αντίθετα, μάλιστα, η επιδίωξη του κέρδους δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να στοιχειοθετηθεί η έννοια του Προμηθευτή. Έτσι, και οι κοινωφελείς οργανισμοί εμπίπτουν στην έννοια του Προμηθευτή.

Όμως, το καίριο στοιχείο που πρέπει να συντρέχει προκειμένου να χαρακτηριστεί κάποιος ως Προμηθευτής, είναι να διαθέτει οργανωμένη επιχείρηση και να ασκεί την επαγγελματική δραστηριότητά του με τρόπο συστηματικό και διαρκή, με την πραγματοποίηση ίδιων συναλλαγών κατά επανάληψη, με αποτέλεσμα να αποκτά εμπειρία, και άρα διαπραγματευτική δύναμη και ισχύ έναντι του ασθενέστερου αντισυμβαλλόμενου μέρους, δηλαδή του Καταναλωτή, ανεξάρτητα αν η εν λόγω δραστηριότητα διεξάγεται με σκοπό τον βιοπορισμό του Προμηθευτή. Πάντως, Προμηθευτής είναι αυτός που ασκεί δική του δραστηριότητα, όχι τρίτου.

Επίσης Προμηθευτής είναι αυτός που φαίνεται ότι ενεργεί ως Προμηθευτής, ο έμμεσος αντιπρόσωπος του Προμηθευτή και το παρένθετο πρόσωπο. Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 περ. β) του Ν. 2251/1994, Προμηθευτής νοείται και ο διαφημιζόμενος. Τέλος, με Προμηθευτή εξομοιώνονται ο παραγωγός και ο εισαγωγέας, και ο παρέχων υπηρεσίες, σύμφωνα με τα άρθρα 6 παρ. 2 και 8 παρ. 1 του Ν. 2251/1994, αντίστοιχα.

3.4.1.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 2) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, Προμηθευτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο ή κάθε νομικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από το εάν διέπεται από το ιδιωτικό ή δημόσιο

²⁸⁴ Βλ. Σκαλίδης Ε., Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, Εκδ. JuS, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1 επ.

²⁸⁵ Βλ. Βενιέρης Ι., Είναι τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου καταναλωτές κατά το Ν. 2251/1994 ; Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου 155/2008 (τμήμα VI), ΔΕΕ 2009, σελ. 1317 - 1320

²⁸⁶ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 65

δίκαιο, το οποίο ενεργεί, ακόμη και μέσω κάθε άλλου προσώπου ενεργούντος εξ ονόματός του ή για λογαριασμό του, για σκοπούς οι οποίοι σχετίζονται με τις εμπορικές, επιχειρηματικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές δραστηριότητές του σε σχέση με συμβάσεις καλυπτόμενες από τα άρθρα 3 έως 4 η. Ο ορισμός αυτός προβλέπεται ειδικά για τις συμβάσεις από απόσταση και εκτός εμπορικού καταστήματος.

Μέχρι τώρα δεν υπήρχε ειδικός ορισμός για τον Προμηθευτή στην σύμβαση από απόσταση, αλλά είχε ισχύ και εφαρμογή ο γενικός ορισμός, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 και 4 περίπτωση β) του Ν. 2251/1994²⁸⁷. Πλέον, η έννοια του Προμηθευτή ορίζεται ειδικά για την σύμβαση από απόσταση, ρητά.

Επίσης, ορίζεται ρητά ότι Προμηθευτής είναι τόσο ο άμεσος, όσο και ο έμμεσος αντιπροσωπευόμενος²⁸⁸.

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι ο Προμηθευτής δεν είναι έμπορος υποχρεωτικά, αφού η εμπορική αναφέρεται ρητά ως μία από τις περισσότερες δραστηριότητες που ενεργεί στα πλαίσια της σύμβασης από απόσταση. Στο σημείο αυτό κανείς παρατηρεί ότι ο νόμος υιοθετεί την άποψη που είχε εκφραστεί στη θεωρία, υπό το προηγούμενο νομικό καθεστώς.

Α *contrario*, προκύπτει ότι ο διαφημιζόμενος δεν είναι Προμηθευτής, αν δεν συντρέχουν οι υπόλοιπες προϋποθέσεις, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 2) του Ν. 2251/1994, όπως ισχύει μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Κατά τα λοιπά, ο Προμηθευτής, όπως και πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο του ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου.

3.4.1.1.3 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για εγγραφή και καταχώριση στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης πριν την έναρξη της δραστηριότητάς του

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 περίπτωση α) εδ. α του Ν. 2251/1994, όπως ίσχυε πριν την τροποποίηση από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, κάθε Προμηθευτής, ο οποίος προτίθεται να συνάπτει συμβάσεις από απόσταση, υποχρεούται πριν από την έναρξη της δραστηριότητάς του αυτής, να ζητήσει την καταχώρισή του στο ειδικό μητρώο που τηρείται στο Υπουργείο Ανάπτυξης.

²⁸⁷ Βλ. παραπάνω, υπό 3.4.1.1.1

²⁸⁸ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 107 - 108

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 περίπτωση α) εδ. β του Ν. 2251/1994, κανένας Προμηθευτής δεν μπορεί να προτείνει την σύναψη των ανωτέρω συμβάσεων, εάν δεν εγγραφεί στο μητρώο αυτό.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι δεν επιτρέπεται η κατάρτιση συμβάσεων από απόσταση πριν από την εγγραφή και καταχώριση του Προμηθευτή στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης.

Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 περίπτωση β) του Ν. 2251/1994, η ανωτέρω καταχώριση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την θεώρηση των αναγκαίων φορολογικών βιβλίων και στοιχείων από την αρμόδια ΔΟΥ και αποδεικνύεται με βεβαίωση που χορηγείται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Ανάπτυξης.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 περίπτωση α) εδ. γ του Ν. 2251/1994, για την καταχώριση στο μητρώο αυτό συνεκτιμώνται και η συμπεριφορά του αιτούντος σχετικά με την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του που απορρέουν από τις διατάξεις του παρόντος, καθώς και οι διοικητικές κυρώσεις που ενδεχομένως του έχουν επιβληθεί για την παράβαση των διατάξεων αυτών.

Από την χρησιμοποίηση του όρου « και » προκύπτει ότι πρόκειται για ενδεικτική απαρίθμηση των συνεκτιμώμενων στοιχείων για την εγγραφή στο μητρώο.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 περίπτωση γ) του Ν. 2251/1994, ο Υπουργός Ανάπτυξης μπορεί, με αιτιολογημένη απόφασή του, να αρνείται, για σπουδαίους λόγους, την εγγραφή, ή να προβαίνει, πέραν της επιβολής των κυρώσεων που προβλέπονται στις παρ. 2 και 3 του άρθρου 13 α, και σε προσωρινή ή οριστική διαγραφή του Προμηθευτή από το μητρώο, σε περίπτωση παράβασης από τον Προμηθευτή των διατάξεων του παραπάνω νόμου.

Από αυτό προκύπτει ότι σε περίπτωση άρνησης εγγραφής και καταχώρισης ή προσωρινής ή οριστικής διαγραφής του Προμηθευτή από ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης, απαγορεύεται η σύναψη συμβάσεων από απόσταση, ανεξάρτητα από τον αυτοδίκαιο ή μη χαρακτήρα της ακυρότητας²⁸⁹.

---

²⁸⁹ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μώλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 367. Σημειώνεται ότι πριν την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 12 περίπτωση γ) του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 4 παρ. 15 του Ν. 3587/2007 προβλεπόταν η αυτοδίκαιη ακυρότητα που καταργήθηκε

Σύμφωνα με την 2150/2002²⁹⁰ απόφαση του ΣτΕ, η άρνηση εγγραφής και καταχώρησης του Προμηθευτή στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης, είναι νόμιμη σε περίπτωση που έχει επιβληθεί διοικητικό πρόστιμο, όχι μόνο για πρώτη, ή ακόμη και για δεύτερη, φορά, για παράβαση των υποχρεώσεων, σύμφωνα με το άρθρο 14 του Ν. 2251/1994, αλλά και αν συντρέχουν ειδικοί σοβαροί λόγοι, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Αντίθετα, σύμφωνα με τις 461/2007 και 462/2007 αποφάσεις του ΣτΕ²⁹¹, συντρέχει ειδικός σοβαρός λόγος άρνησης εγγραφής και καταχώρησης του Προμηθευτή σε περίπτωση επιβολής σειράς διοικητικών προστίμων και εξάντλησης της κλίμακας των διοικητικών κυρώσεων, για κατά συρροή και καθ' υποτροπή παραπλανητική διαφήμιση, κατ' άρθρο 14 του Ν.2251/1994, παρότι ο ενθέματι Προμηθευτής ο οποίος ζήτησε την εγγραφή και καταχώρηση στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης, ως φορέας νέας εταιρίας, αλλά με την ίδια έδρα, σκοπό και μέλη.

Η ρύθμιση του άρθρου 4 παρ. 14 περίπτωση α) εδ. α του Ν. 2251/1994 διατηρήθηκε αυτούσια και μετά την ισχύ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.4.1.2 Η Έννοια του Καταναλωτή

3.4.1.2.1 Ο Ορισμός της έννοιας του Καταναλωτή

3.4.1.2.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους. Καταναλωτής είναι και αα) κάθε αποδέκτης διαφημιστικού μηνύματος, ββ) κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εγγυάται υπέρ Καταναλωτή,

²⁹⁰ Βλ. ΝοΒ 2003, σελ. 1745

²⁹¹ Βλ. ΝΟΜΟΣ

εφόσον δεν ενεργεί στο πλαίσιο της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του²⁹².

Η έννοια του Καταναλωτή ορίζεται, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 του Ν. 2251/1994. Από το παραπάνω προκύπτει ότι πρόκειται για τον γενικό ορισμό του Καταναλωτή, και ότι υπάρχουν και ειδικότεροι.

Για τις συμβάσεις από απόσταση, ισχύει ο γενικός ορισμός του Καταναλωτή. Αυτό προκύπτει *a contrario*, αφού δεν τίθεται ειδικότερος ορισμός του Καταναλωτή, όπως συμβαίνει στο άρθρο 4 α του Ν. 2251/1994, για τις συμβάσεις από απόσταση που αφορούν τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

Με την τροποποίηση του άρθρου 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, διευρύνθηκε η έννοια του Καταναλωτή²⁹³ και προστέθηκαν οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, και ο εγγυητής, υπό την προϋπόθεση ότι δεν ενεργούσε στο πλαίσιο της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του.

Ο ορισμός της έννοιας του Καταναλωτή ήταν ιδιαίτερα ευρύς²⁹⁴ και έχει προκαλέσει αμφισβητήσεις και αντιδράσεις. Η ευρεία διατύπωση έχει το πλεονέκτημα της παροχής προστασίας σε μια μεγάλη ομάδα προσώπων. Ωστόσο, η υπερβολική διεύρυνση εμπεριέχει τον κίνδυνο, αφενός, προστασίας προσώπων που δεν έχουν ανάγκη, π.χ. οικονομικά εύρωστοι επαγγελματίες²⁹⁵, με το συνακόλουθο κίνδυνο καταχρηστικής εκ μέρους τους επίκληση της ιδιότητας του Καταναλωτή, αφετέρου, μετακύλισης του κόστους προστασίας στον Καταναλωτή, με συνέπεια να καταλήγει και να αποβαίνει τελικά σε βάρος του.

Σε σχέση με την εφαρμογή του ΑΚ 281 υπάρχουν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις²⁹⁶.

---

²⁹² Βλ. Θεοχαροπούλου Ζ., Προστασία Καταναλωτή των τραπεζικών υπηρεσιών ενώπιον της Ανεξάρτητης Αρχής «Συνήγορος του Καταναλωτή», ΕφΑΔ 2008, σελ. 397 – 398

²⁹³ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 32, Αλεξανδρίδου Ελ., Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 επ., Howells G., The scope of European Consumer Law, ERCL 2005, 360 seq

²⁹⁴ Βλ. Παπανικολάου Π., Η έννοια του καταναλωτή σήμερα, Ιδίως στις καταρτιζόμενες με ΓΟΣ πιστωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2010, σελ. 6 – 10

²⁹⁵ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 38

²⁹⁶ Βλ. Αυγητίδης Δ., Το δίκαιο του καταναλωτή στη θαλάσσια ασφάλιση, ΕπισκΕΔ 2006, σελ. 351 επ.

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, το ΑΚ 281 πρέπει να εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση καταχρηστικής επίκλησης της ιδιότητας του Καταναλωτή, με βάση τα κριτήρια της έλλειψης εμπειρίας του Καταναλωτή, την διαπραγματευτική υπεροχή του Προμηθευτή και την έλλειψη προσωπικής τους γνωριμίας, λόγω απόστασης²⁹⁷.

Σύμφωνα με την αντίθετη άποψη, το ΑΚ 281 δεν πρέπει να εφαρμόζεται²⁹⁸, καθώς προκαλεί αμφιβολία και ανασφάλεια, τόσο στον Καταναλωτή, αφού η ιδιότητά του μπορεί να αμφισβητηθεί οποτεδήποτε²⁹⁹, όσο και στον Προμηθευτή, αφού δεν έχει την δυνατότητα γνώσης της ιδιότητας του Καταναλωτή ανά πάσα στιγμή.

Επίσης, υποστηρίζεται η άποψη ότι είναι σκοπιμότερη η διατήρηση της στενής έννοιας³⁰⁰ του Καταναλωτή, και μόνο σε συγκεκριμένη περίπτωση που εμφανίζεται ομοιότητα με τον Καταναλωτή φυσικό πρόσωπο³⁰¹ και υπάρχει ανάγκη προστασίας, να εμπίπτουν στην έννοια του Καταναλωτή οι μικρέμποροι και οι επαγγελματίες με αναλογική εφαρμογή.

Ωστόσο, κατά την αντίθετη γνώμη³⁰², δεν κρίνεται σκόπιμη η υιοθέτηση της στενής έννοιας του Καταναλωτή, ούτε με αναλογική εφαρμογή του άρθρου 4 α παρ. 1 εδ. δ του Ν. 2251/1994.

Σε σχέση με το ζήτημα της διευρυμένης ή μη έννοιας του Καταναλωτή από την οπτική της ενσωμάτωσης των Ευρωπαϊκών Οδηγιών 97/7/ΕΚ υποστηρίζονται τα ακόλουθα : Οι Οδηγίες προβλέπουν την βασική αρχή της ελάχιστης εναρμόνισης. Σύμφωνα με αυτή, ο εθνικός νομοθέτης έχει το δικαίωμα και την ευχέρεια να θεσπίσει αυστηρότερες διατάξεις, να διαφοροποιεί το εύρος του προστατευτικού

---

²⁹⁷ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 53

²⁹⁸ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 110

²⁹⁹ Βλ. Αυγητίδης Δ., Το δικαίο του καταναλωτή στη θαλάσσια ασφάλιση, ΕπισκΕΔ 2006, σελ. 351 επ.

³⁰⁰ Βλ. Incardona R. / Poncibo C., The average consumer, the unfair commercial practices directive, and the cognitive revolution, J. Consum. Policy 2007, 21 seq

³⁰¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 42

³⁰² Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, αρ. 62, 87 επ., 99, Τζίβα Ε., Το ηλεκτρονικό εμπόριο των φαρμάκων, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 32], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 183 επ.

πεδίου³⁰³ και να παρέχει υψηλότερο επίπεδο προστασίας, είτε με διεύρυνση της προστασίας στον Καταναλωτή, είτε με επέκταση της προστασίας και σε άλλες ομάδες προσώπων³⁰⁴.

Έτσι, σύμφωνα με μια άποψη, δικαιολογείται η ευρεία έννοια του Καταναλωτή από τον έλληνα νομοθέτη³⁰⁵. Ακόμη, σύμφωνα με άλλη άποψη, εφόσον στην παραπάνω έννοια του Καταναλωτή συμπεριλαμβάνονται και τα πρόσωπα που προστατεύονται από το κοινοτικό δίκαιο, δεν τίθεται θέμα αντίθεσης με αυτό³⁰⁶.

Υποστηρίζεται τέλος και η γνώμη ότι ο εθνικός νομοθέτης έχει την δυνατότητα επέκτασης της προστασίας που παρέχεται στον Καταναλωτή και σε άλλα πρόσωπα, τα οποία χρήζουν τέτοιας, π.χ. μικρέμποροι, βιοτέχνες, αλλά μόνο σε φυσικά πρόσωπα, όχι σε νομικά. Αλλιώς, η απόδοση της έννοιας του Καταναλωτή σε νομικά πρόσωπα και η υπαγωγή τους σε αυτή, αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο³⁰⁷.

3.4.1.2.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, όσον αφορά τις συμβάσεις που καλύπτουν τα άρθρα 3 έως και 4 η, ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα. Ο ορισμός αυτός καλύπτει την έννοια του Καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση και στις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος.

---

³⁰³ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 77

³⁰⁴ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 50

³⁰⁵ Βλ. Δωρής Φ., Ο χαρακτηρισμός των αντισυμβαλλόμενων τραπεζών ως καταναλωτών ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς όρους συναλλαγών, ΝοΒ 2004, σελ. 729 επ.

³⁰⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 -1512

³⁰⁷ Βλ. Κοτσίρης Λ., Η έννοια του καταναλωτή (γνωμοδότηση), ΔΕΕ 2005, σελ. 1128, Δέλλιος Γ., Η έννοια του καταναλωτή και ο έλεγχος των ρητρών διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου στις καταναλωτικές συμβάσεις – Δύο ζητήματα στο σημείο τομής μεταξύ Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, κοινοτικών Οδηγιών και εσωτερικής έννομης τάξης, ΕφΑΔ 2010, σελ. 643, 645 – 646, ΕφΑθ 3884/2006, ΕλλΔνη 2007, σελ. 305. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την καταργηθείσα Οδηγία 97/7/ΕΚ, τα νομικά πρόσωπα δεν είναι Καταναλωτές, για τον λόγο ότι έχει εμπειρία και διαπραγματευτική δύναμη και ισχύ έναντι του Προμηθευτή, λόγω της λήψης αποφάσεων με συλλογικές διαδικασίες, βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 55

Μέχρι τώρα δεν υπήρχε ειδικός ορισμός για τον Καταναλωτή στην σύμβαση από απόσταση, αλλά είχε ισχύ και εφαρμογή ο γενικός ορισμός, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994.

Πλέον, η έννοια του Καταναλωτή ορίζεται ειδικά για την σύμβαση από απόσταση, ρητά, επιφέροντας ουσιώδεις μεταβολές στα μέχρι τώρα ισχύοντα.

Με τον ορισμό της έννοιας του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, επήλθε δραστικός περιορισμός της ευρείας έννοιας του Καταναλωτή³⁰⁸, προκειμένου, αφενός να μην υπάρχει αντίθεση στο κοινοτικό δίκαιο, αφετέρου να επέλθει συρρίκνωση ή και εξάλειψη στα φαινόμενα καταχρηστικής επίκλησης της ιδιότητας του Καταναλωτή, από μη φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν ανάγκη προστασίας³⁰⁹, με επικράτηση της στενής έννοιας³¹⁰, τελικά.

Πάντως, σε περίπτωση σύμβασης διττού σκοπού, η Οδηγία 2011/83/ΕΕ, και ειδικότερα στην Σκέψη 17 του Προοιμίου της, προωθεί την επέκταση της έννοιας του Καταναλωτή, βάση του κύριου σκοπού της σύμβασης, δηλαδή ακόμη και αν ενεργεί εν μέρει εντός των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες, όμως, δεν κατέχουν εξέχον ρόλο στο πλαίσιο της σύμβασης, που σημαίνει ότι, σε σχέση με την παγιωμένη θέση του κοινοτικού δικαίου, μέχρι τώρα, επήλθε κάποιου βαθμού διεύρυνση της έννοιας του Καταναλωτή³¹¹.

3.4.1.2.2 Οι Προυποθέσεις της έννοιας του Καταναλωτή

Για την έννοια του Καταναλωτή πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις :

³⁰⁸ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1634

³⁰⁹ Βλ. Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 317

³¹⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 199

³¹¹ Βλ. Kingisepp M. /Varv A., The Notion of Consumer in EU Consumer Aquis and the Consumer Rights Directive – A Significant Change of Paradigm ;, 2011, Juridica International, 44, Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 107

- 1) Να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Πρόκειται για την υποκειμενική προϋπόθεση.
- 2) Τα προσφερόμενα προϊόντα ή οι υπηρεσίες να είναι διαθέσιμα στην αγορά. Πρόκειται για την αντικειμενική προϋπόθεση.
- 3) Τα προσφερόμενα προϊόντα ή οι υπηρεσίες να προορίζονται για να κάνει χρήση τους. Πρόκειται για την λειτουργική προϋπόθεση.
- 4) Να αποτελεί τον τελικό αποδέκτη των προϊόντων ή των υπηρεσιών. Πρόκειται για την περιοριστική προϋπόθεση.

Αν το πρόσωπο δεν πληροί έστω και μία από τις παραπάνω προϋποθέσεις δεν είναι Καταναλωτής, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994.

3.4.1.2.2.1 Η Υποκειμενική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή

3.4.1.2.2.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το ισχύον καθεστώς πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή έπρεπε να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, το νομικό πρόσωπο είναι Καταναλωτής, γιατί υπάρχουν νομικά πρόσωπα που έχουν την ίδια απειρία και μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα και ισχύ με τα φυσικά πρόσωπα και τον απλό ιδιώτη, π.χ. νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με μη εμπορικό σκοπό.

Επίσης, με την τροποποίηση του άρθρου 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, στην έννοια του Καταναλωτή προστέθηκαν και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα.

Κατά την κρατούσα νομολογία³¹², οι παραπάνω είναι φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών τους και έχουν την ικανότητα διαδίκου, δηλαδή μπορούν να ενάγουν και να ενάγονται για αυτά, σύμφωνα και με το άρθρο 62 του ΚΠολΔ.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 περίπτωση α) του Ν. 2251/1994, Καταναλωτής είναι και ο αποδέκτης διαφήμισης.

³¹²

Βλ. ΑΠΟΛ 14/2007, ΔΕΕ 2007, σελ. 932

3.4.1.2.2.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Πλέον, ορίζεται ρητά ότι Καταναλωτής είναι αποκλειστικά και μόνο το φυσικό πρόσωπο, και όχι το νομικό πρόσωπο ή οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, στα πλαίσια της σύμβασης από απόσταση.

Προφανώς, κατά την εφαρμογή του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, υπερίσχυσε η άποψη ότι οι ομάδες προσώπων δεν χρήζουν ειδικής προστασίας, λόγω της οργάνωσης που διαθέτουν, ενόψει και της αλματώδους και ραγδαίας ανάπτυξης και εξέλιξης της τεχνολογίας, η οποία τους επιτρέπει να έχουν πρόσβαση σε πλήθος πληροφοριών σε σχέση με την προστασία από τον Προμηθευτή, άμεσα και ταχύτατα, ενώ παράλληλα τα τεχνολογικά μέσα τους είναι και οικονομικά προσιτά³¹³.

Πάντως, ως Καταναλωτής μπορεί να θεωρηθεί και η μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ)³¹⁴.

Στη νέα ρύθμιση παραλείπεται η διάταξη κατά την οποία Καταναλωτής είναι ο αποδέκτης διαφήμισης. Από την εσκεμμένη αυτή παράλειψη του νομοθέτη προκύπτει ότι ο αποδέκτης διαφήμισης δεν είναι από αυτόν και μόνο τον λόγο Καταναλωτής, αν δεν συντρέχουν οι υπόλοιπες προϋποθέσεις, σύμφωνα με το ισχύον άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994.

3.4.1.2.2.2 Η Αντικειμενική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή

3.4.1.2.2.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή έπρεπε τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προορίζονται για αυτόν να προσφέρονται στην αγορά.

Το περιεχόμενο της παρούσας προϋπόθεσης συνίσταται στο ότι, τόσο το προϊόν, υλικό ή άυλο, όσο και η υπηρεσία, πρέπει να μην είναι άγνωστο ή εκτός αγοράς. Επίσης, να μην κατασκευάζεται για μεμονωμένο πελάτη, μετά από ατομική

---

³¹³ Ωστόσο, βλ. Reich N., Protection of Consumers' Economic Interests by EC Contract Law – Some Follow - up Remarks, (2006), 14 Sydney L Rev, 23

³¹⁴ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 106

παραγγελία³¹⁵, ούτε να είναι τόσο εξειδικευμένο που κανείς να μην έχει την δυνατότητα να προβεί στην αγορά του³¹⁶. Στην έννοια της αγοράς συμπεριλαμβάνεται και το διαδίκτυο (internet)³¹⁷.

Στην έννοια των προϊόντων δεν θεωρείται ότι εμπίπτουν τα ακίνητα, για τον λόγο ότι στις συμβάσεις αυτές, αφενός ο Καταναλωτής είναι ιδιαίτερα προσεκτικός λόγω της σπουδαιότητας της φύσης τους, αφετέρου γιατί η τήρηση του συμβολαιογραφικού εγγράφου που απαιτείται εξασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας³¹⁸. Βέβαια, σε τυχόν εμφάνιση αθέμιτων συναλλακτικών πρακτικών στο μέλλον, δεν αποκλείεται η προστασία του Καταναλωτή να είναι απαραίτητη και στις συμβάσεις αυτές.

3.4.1.2.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Η αντικειμενική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή συνδέεται με τον ορισμό του αγαθού που είναι αντικείμενο της εξ αποστάσεως πώλησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 3) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αγαθό είναι κάθε ενσώματο κινητό πράγμα, πλην των πραγμάτων τα οποία πωλούνται στο πλαίσιο μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης ή με άλλο τρόπο από νόμιμη αρχή. Το νερό, το φυσικό αέριο και η ηλεκτρική ενέργεια θεωρούνται αγαθά κατά την έννοια των άρθρων 3 έως 4 η, εφόσον διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα.

Σε σχέση με το νερό, το φυσικό αέριο και η ηλεκτρική ενέργεια, πρόκειται για συμβάσεις προμήθειας από δημόσιους παρόχους, εφόσον παρέχονται σε συμβατική βάση, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ.

Ακόμη, προκύπτει ότι, η προσφορά στην αγορά πρέπει να γίνεται οικειοθελώς και αυτοβούλως, και όχι να επιβάλλεται με αναγκαστική εκτέλεση ή με άλλο τρόπο από νόμιμη αρχή, π.χ. δήμευση.

³¹⁵ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 78

³¹⁶ Βλ. Περάκης Ε., Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, σελ. 32 επ.

³¹⁷ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 41

³¹⁸ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 59

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 4) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αγαθό κατασκευασμένο σύμφωνα με τις προδιαγραφές του πελάτη είναι κάθε αγαθό το οποίο δεν είναι προκατασκευασμένο και κατασκευάζεται βάσει της ατομικής επιλογής ή απόφασης του πελάτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ιβ περ. γ) του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το δικαίωμα υπαναχώρησης που προβλέπεται στα άρθρα 3 ε έως 3 ια για τις εξ αποστάσεως συναπτόμενες συμβάσεις δεν ισχύει όσον αφορά την προμήθεια αγαθών που κατασκευάζονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Καταναλωτή ή σαφώς εξατομικευμένων.

Από των συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι, πλέον το αγαθό επιτρέπεται να είναι εξατομικευμένο και κατασκευασμένο μετά ατομική παραγγελία, για έναν συγκεκριμένο πελάτη, βάσει των προδιαγραφών, που αυτός αποφασίζει και θέτει. Τα ανωτέρω δεν ίσχυαν πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013³¹⁹.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 3 περ. περ. ε) και θ) του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 3 έως και 4 η δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις για τη δημιουργία, απόκτηση ή μεταβίβαση δικαιωμάτων επί ακινήτων ή δικαιωμάτων εντός ακίνητης περιουσίας, και οι οποίες, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, καταρτίζονται με δημόσιο τύπο, αντίστοιχα.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω με το άρθρο 3 στοιχείο 3) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, προκύπτει, ρητά και άμεσα, στην δεύτερη περίπτωση, αλλά και έμμεσα, στην πρώτη, ότι τα ακίνητα εξακολουθούν να μην εμπίπτουν στην έννοια του αγαθού, που σημαίνει ότι προς το παρόν δεν έχουν εμφανιστεί οι σχετικές αθέμιτες συναλλακτικές τακτικές και ότι η υπάρχουσα προστασία είναι επαρκής.

3.4.1.2.2.3 Η Λειτουργική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή

3.4.1.2.2.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή έπρεπε τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες να προορίζονται για αυτόν ή να κάνει χρήση αυτών, διαζευκτικά.

³¹⁹

Βλ. παραπάνω, υπό 3.4.1.2.2.1

Με την τροποποίηση του άρθρου 1 παρ. 4 περ. α) του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, καταργήθηκε η διάζευξη του προορισμού των προϊόντων ή των υπηρεσιών για αυτόν από την χρήση αυτών.

Ωστόσο, εξακολουθεί να υποστηρίζεται³²⁰ ότι η διάζευξη ισχύει και μετά την παραπάνω νέα τροποποίηση, δηλαδή το περιεχόμενο της παρούσας προϋπόθεσης συνίσταται στο ότι για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή πρέπει τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες να προορίζονται για αυτόν ή να κάνει χρήση αυτών, διαζευκτικά.

3.4.1.2.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Στον ορισμό της έννοιας του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δεν υπάρχει αντίστοιχη διάκριση, αλλά και καμία ρητή αναφορά σε σχέση με τα παραπάνω.

Έτσι μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι για την έννοια του Καταναλωτή δεν απαιτείται να συντρέχει η λειτουργική προϋπόθεση του προισχύοντος.

Ωστόσο, από την χρησιμοποίηση του γενικού όρου « ενεργεί », μπορεί να συναχθεί ότι η λειτουργική προϋπόθεση για τον Καταναλωτή είναι ευρύτερη και αποδίδεται με τον παραπάνω πολυσήμαντο όρο, που μπορεί να περιλαμβάνει - μεταξύ άλλων - και τον προορισμό και την χρήση των αγαθών για τον συγκεκριμένο Καταναλωτή.

3.4.1.2.4 Η Περιοριστική προϋπόθεση της έννοιας του Καταναλωτή

3.4.1.2.4.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή έπρεπε να αποτελεί τον τελικό αποδέκτη των προϊόντων ή των υπηρεσιών.

Το περιεχόμενο της παρούσας προϋπόθεσης συνίσταται στο ότι πρέπει να είναι ο τελευταίος σταθμός και το τέρμα της εμπορικής αλυσίδας κυκλοφορίας και

---

³²⁰ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 42

διαδρομής του προϊόντος ή της υπηρεσίας προς την κατανάλωση³²¹, ώστε να μην απομένει τίποτα άλλο εκτός από την χρήση, ανάλωση ή ένταξη του προϊόντος στην περιουσία του³²², ή την απόλαυση της υπηρεσίας για λογαριασμό του προσωπικά. Πρόκειται για αντικειμενικά κριτήρια.

Σε αντίθετη περίπτωση, δηλαδή αν είναι ενδιάμεσος κρίκος³²³, και ειδικότερα αν προμηθεύεται το προϊόν με σκοπό την διάθεση, μεταβίβαση ή παραχώρηση της χρήσης του, είτε αυτούσιο, είτε κατόπιν επεξεργασίας³²⁴, ή λαμβάνει μια υπηρεσία με σκοπό την διοχέτευσή της, σε άλλους περαιτέρω, δεν πρόκειται για Καταναλωτή, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι αρκεί να είναι ο τελικός αποδέκτης, δηλαδή δεν είναι απαραίτητο να ενεργεί εκτός της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του. Αντίθετα, μπορεί να ενεργεί και εντός της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του, για την κάλυψη προσωπικών ή επαγγελματικών αναγκών του.

Επομένως, και ο έμπορος μπορεί να είναι Καταναλωτής, αν είναι ο τελικός αποδέκτης του προϊόντος ή της υπηρεσίας.

3.4.1.2.4.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Πλέον, από τον ορισμό της έννοιας του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προκύπτει ρητά ότι για να έχει κάποιος την ιδιότητα του Καταναλωτή πρέπει να ενεργεί εκτός εμπορικής, επιχειρηματικής, βιοτεχνικής ή ελευθέριας επαγγελματικής δραστηριότητας, που σημαίνει ότι, πλέον, ο έμπορος δεν μπορεί να είναι Καταναλωτής στα πλαίσια της σύμβασης από απόσταση.

³²¹ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 42

³²² Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 43

³²³ Βλ. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου Ι, , Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 41

³²⁴ Βλ. Περάκης Ε., Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, σελ. 32 επ.

Επίσης, από την σιωπή του νόμου, σε αντίθεση με την ρητή αναφορά, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 α) του Ν. 2251/1994, μπορεί να συναχθεί ότι δεν είναι απαραίτητο για την στοιχειοθέτηση της έννοιας του Καταναλωτή να αποτελεί τον τελικό αποδέκτη.

3.4.1.2.3 Ο Εγγυητής ως Καταναλωτής

Με την τροποποίηση του άρθρου 1 παρ. 4 περ. α) του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 1 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, στην έννοια του Καταναλωτή προστέθηκε και ο εγγυητής. Επομένως, ο εγγυητής είναι Καταναλωτής.

Ωστόσο, οι προϋποθέσεις για να έχει την ιδιότητα του Καταναλωτή είναι αφενός ο πρωτοφειλέτης να είναι Καταναλωτής³²⁵, και αφετέρου ο εγγυητής να ενεργεί εκτός της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του, αντίθετα από τον πρωτοφειλέτη, ο οποίος πρέπει να είναι ο τελικός αποδέκτης, ακόμη και αν ενεργεί εντός της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του. Σε αντίθετη περίπτωση, δεν πρόκειται για Καταναλωτή, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994.

Οι λόγοι ένταξης του εγγυητή στην έννοια του Καταναλωτή είναι ο παρακολουθηματικός χαρακτήρας της σύμβασης εγγύησης, αλλά και γιατί η ανάληψη της εγγυητικής γίνεται από πρόσωπα του στενού οικογενειακού κύκλου του Καταναλωτή, που δρουν με αλτρουιστικό κίνητρο, π.χ. γονείς, σύζυγος, κυρίως και συνήθως, με συνέπεια να έχουν την ίδια απειρία και μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα και ισχύ με τον πρωτοφειλέτη Καταναλωτή³²⁶.

Ο ορισμός της έννοιας του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δεν εντάσσει ρητά τον εγγυητή στην έννοια του Καταναλωτή με αποτέλεσμα να μην αποκλείεται ο εγγυητής να είναι Καταναλωτής, αν συντρέχουν οι υπόλοιπες προϋποθέσεις, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 δηλαδή αν ενεργεί εκτός της εμπορικής, επιχειρηματικής, βιοτεχνικής ή ελευθέριας επαγγελματικής

³²⁵ Βλ. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 47

³²⁶ Βλ. Παπανικολάου Π., Η έννοια του καταναλωτή σήμερα, Ιδίως στις καταρτιζόμενες με ΓΟΣ πιστωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2010, σελ. 13 - 14

δραστηριότητάς του. Άλλωστε ο παρεπόμενος χαρακτήρας της εγγύησης συνηγορεί για αυτό.

3.4.1.2.4 Το Παιδί ως ειδική κατηγορία Καταναλωτή

Ο άνθρωπος δεν έχει αναπτύξει την κριτική ικανότητά του στην παιδική ηλικία. Το παιδί δεν μπορεί να αντιληφθεί την υπερβολή ή να διακρίνει το ψέμα, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται και να πείθεται εύκολα από ότι ακούει και βλέπει, ιδίως στην τηλεόραση, καθώς και στο διαδίκτυο (internet)³²⁷, στην σύγχρονη εποχή³²⁸, σε συνδυασμό με την ευκολία προσαρμοστικότητας στις νέες τεχνολογίες που επιδεικνύουν τα νεαρά άτομα³²⁹. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπάρχει ειδικός κίνδυνος για την ευάλωτη παιδική ψυχή.

Ακόμη, το παιδί ασκεί πίεση στους γονείς προκειμένου να του αγοράσουν ένα παιχνίδι που διαφημίζεται στην τηλεόραση, αλλά και οι ίδιοι οι γονείς νιώθουν την πίεση από μόνοι τους, να ώστε να μη νιώθει το παιδί τους μειονεκτικά σε σχέση με άλλα παιδιά, με συνέπειες για τον οικογενειακό προϋπολογισμό, αφού με την γνωστοποίηση των στοιχείων μιας πιστωτικής κάρτας των γονιών, υπάρχει όχι μόνο ο κίνδυνος υπερχρέωσης, αλλά και απόκτησης από τρίτους των οικονομικών στοιχείων τους³³⁰. Από αυτό προκύπτει ότι επιπλέον υπάρχει ειδικός κίνδυνος για την ισορροπία της οικογένειας και την οικογενειακή ηρεμία και γαλήνη.

Για τους παραπάνω λόγους, ο ανήλικος συνιστά ειδική κατηγορία Καταναλωτή, και υπάρχει ανάγκη ειδικής προστασίας από το νόμο³³¹. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 6 του Ν. 2251/1994, απαγορεύεται στους τηλεοπτικούς σταθμούς η μετάδοση διαφημίσεων παιδικών παιχνιδιών από ώρα 7:00 μέχρι και ώρα 22:00 κάθε ημέρας. Επίσης, σύμφωνα με το Π.Δ. 100/2000³³², η τηλεοπτική διαφήμιση δεν πρέπει να θίγει σωματικά ή ηθικά τον ανήλικο, ενώ απαγορεύεται να τον παροτρύνει

³²⁷ Βλ. Alexandropoulou E., Minors' internet navigation and personal data protection, 5th International Conference on Information Law and Ethics, Ionian University, 29-30 June 2012

³²⁸ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Κοινωνία της πληροφορίας και νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων της οικογένειας και των μελών της, ΕλλΔνη 2008, τόμ. 49, σελ. 697, της ίδιας, Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο και η νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αρμ 2007, σελ. 848 – 854

³²⁹ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

³³⁰ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

³³¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Πρακτικές προώθησης των πωλήσεων, τηλεόραση και παιδί, ΔιΜΕΕ 2008, σελ. 13 επ.

³³² ΦΕΚ Α 98/17-3-2000

να αγοράσει το προϊόν ο ίδιος ή πείθοντας κάποιον άλλο. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Π.Δ. 100/2000³³³, απαγορεύεται η πώληση παιδικών προϊόντων μέσω της τηλεόρασης, απόλυτα.

Εκτός από τα παραπάνω, υφίσταται και κίνδυνος από επιβλαβείς και απαγορευμένες ουσίες ή πράγματα, που σε καμία περίπτωση δεν θα επέτρεπαν οι γονείς να έχουν τα ανήλικα παιδιά τους³³⁴. Για τους λόγους αυτούς, στον Κώδικα Καταναλωτικής Δεοντολογίας που έχει εκπονηθεί από τον Συνήγορο του Καταναλωτή, εμπεριέχονται σχετικές διατάξεις δημοσιότητας και πιστοποίησης των Προμηθευτών με σήμα εμπιστοσύνης³³⁵.

3.4.2 Το Αντικείμενο της σύμβασης από απόσταση

3.4.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, η σύμβαση από απόσταση αφορά αγαθά ή υπηρεσίες που παρέχει ο Προμηθευτής στον Καταναλωτή. Έτσι αντικείμενο της σύμβασης είναι τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που παρέχει ο Προμηθευτής στον Καταναλωτή.

Ο τίτλος του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994 είναι εμπορία από απόσταση αγαθών και υπηρεσιών. Από αυτό συνάγεται ότι αφορά επαχθείς συμβάσεις. Δηλαδή το περιεχόμενο αυτής της συμφωνίας συνίσταται στο ότι ο Προμηθευτής θα παρέχει αγαθά ή υπηρεσίες στον Καταναλωτή έναντι ανταλλάγματος ή τιμήματος, ή στο ότι ο Προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει αγαθά ή υπηρεσίες στον Καταναλωτή και ο Καταναλωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλει το αντάλλαγμα ή τίμημα στον Προμηθευτή. Ωστόσο, το αντάλλαγμα ή τίμημα δεν είναι απαραίτητο να καταβάλλεται σε χρήμα³³⁶.

---

³³³ Γενικά για τις προϋποθέσεις μετάδοσης εκπομπών τηλεπώλησης, βλ. Σιδηρόπουλος Θ., Η νομιμότητα της μετάδοσης εκπομπών τηλεπώλησης, Αρμ 2001, σελ. 432 - 433

³³⁴ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

³³⁵ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 350

³³⁶ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 155

Η έννοια των αγαθών ή υπηρεσιών δεν ορίζεται στο άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, αντίθετα από την έννοια των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που ορίζεται ρητά στο άρθρο 4α παρ. 1 περ. γ) του Ν. 2251/1994.

Για τον λόγο αυτό, σε συνδυασμό με τον σκοπό του νόμου, που συνίσταται στην προστασία του Καταναλωτή, όχι από το αντικείμενο της σύμβασης, αλλά από την φύση της, και ειδικότερα τις περιστάσεις κατάρτισής της, η έννοια των αγαθών ή υπηρεσιών πρέπει να ερμηνεύεται με ευρύτητα.

Επομένως, τέτοια είναι κάθε είδους αγαθά ή υπηρεσίες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επαχθούς σύμβασης.

Εντούτοις, είναι αναγκαία η διάκριση μεταξύ της έννοιας της παροχής αγαθών και υπηρεσιών, καθώς ανάλογα με την φύση της παροχής, ορίζονται διαφορετικά χρονικά σημεία έναρξης της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή, αλλά και γιατί σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος αυτού, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει στον Προμηθευτή την παροχή, μόνο αν συνίσταται σε αγαθό, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2251/1994 ενώ, όπως είναι αυτονόητο, όχι, αν πρόκειται για υπηρεσία.

Κατά μία άποψη³³⁷, αφού η έννοια της παροχής αγαθών και υπηρεσιών προβλέπεται στην Οδηγία 97/7/ΕΚ, είναι κοινοτικής προέλευσης, με αποτέλεσμα η παροχή αγαθών πρέπει να ερμηνεύεται βάσει της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 23 της ΕΚ, ενώ η παροχή υπηρεσιών με βάση την αρχή της κοινοτικής ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, σύμφωνα με το άρθρο 50 της ΕΚ.

Κατά άλλη άποψη³³⁸, η διάκριση μεταξύ της έννοιας της παροχής προϊόντων και υπηρεσιών πρέπει να γίνεται με τελολογικά κριτήρια, ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα του Καταναλωτή όσο το δυνατόν καλύτερα σε σχέση με την προθεσμία και την διαδικασία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Ειδικότερα, παροχή αγαθών υπάρχει όταν συνίσταται σε αντικείμενο, δηλαδή σε πράγμα, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η δεκτική εξουσίασης φυσική δύναμη ή ενέργεια, όταν περιορίζεται σε ορισμένο χώρο, σύμφωνα με το άρθρο ΑΚ 947 παρ. 2, δικαίωμα ή άλλο άυλο αγαθό, το οποίο μεταβαίνει στην σφαίρα ελέγχου του Καταναλωτή, σε

³³⁷ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 186, με περαιτέρω παραπομπές

³³⁸ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 187

ορισμένο χρονικό σημείο, και, αν χρειαστεί, μπορεί να επιστραφεί στον Προμηθευτή αυτούσιο.

Έτσι, ενδεικτικά τέτοιες είναι η πώληση³³⁹ κινητών πραγμάτων, ηλεκτρικού ρεύματος, θερμότητας, αλλά και η διάθεση δικαιωμάτων και ασώματων αγαθών, π.χ. λογισμικού³⁴⁰ ή ηλεκτρονικών δεδομένων κειμένου, ήχου και εικόνας³⁴¹, ακόμη και αν διαβιβάζονται στον Καταναλωτή on line και τίθενται στη διάθεσή του για απεριόριστο χρονικό διάστημα, πόσο μάλλον όταν διαβιβάζονται αποθηκευμένα σε ενσώματους φορείς, π.χ. ψηφιακούς δίσκους.

Με βάση την παραπάνω τελεολογική ερμηνεία, σε κάθε άλλη περίπτωση πρόκειται για παροχή υπηρεσιών. Αυτό σημαίνει ότι η έννοια της παροχής υπηρεσιών δεν εξαντλείται στις συμβάσεις επιμέλειας αλλότριων υποθέσεων, π.χ. συμβάσεις ανεξάρτητων υπηρεσιών, έργου, εντολής, αλλά αντίθετα αποκτά ευρύτατο περιεχόμενο, καταλαμβάνοντας πλήθος συμβάσεων, και ειδικότερα κάθε επώνυμη, ανώνυμη ή μικτή, επαχθή σύμβαση, που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παροχή αγαθών, ή στην οποία δεν μπορούν να εφαρμοστούν τα άρθρα ΑΚ 513 επ. για την πώληση. Έτσι, ενδεικτικά τέτοιες είναι οι συμβάσεις παραχώρησης χρήσης κινητού πράγματος, π.χ. συμβάσεις μίσθωσης, ξενοδοχειακές, οι συμβάσεις επιμέλειας αλλότριων υποθέσεων, π.χ. συμβάσεις μεταξύ φορέων παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών ή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, σύμφωνα με την έννοια του Π.Δ. 131/2003³⁴², και των πελατών τους, συμβάσεις παροχής νομικών υπηρεσιών, ακόμη και συμβάσεις ανάληψης ευθύνης για αλλότριες υποχρεώσεις, π.χ. συμβάσεις αναδοχής χρέους, εγγύησης.

3.4.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

---

³³⁹ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 572

³⁴⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 63 – 64, 71, της ίδιας, The Hellenic framework for computer program copyright protection following the implementation of the relative European Union Directives, in Investigating Cyber Law and Cyber Ethics, IGI Global, Pennsylvania, USA, Έκδοση 2011. Ειδικά για την προστασία τους ως έργα πνευματικής ιδιοκτησίας, της ίδιας, Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012, σελ. 30 - 33

³⁴¹ Βλ. Σιδηρόπουλος Θ., Το Δίκαιο του Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 6, σημ. 14

³⁴² ΦΕΚ Α 116/16-5-2003

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 5) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σύμβαση πώλησης είναι κάθε σύμβαση βάσει της οποίας ο Προμηθευτής μεταβιβάζει ή αναλαμβάνει να μεταβιβάσει την κυριότητα αγαθών στον Καταναλωτή, ο δε Καταναλωτής καταβάλλει ή αναλαμβάνει να καταβάλλει το τίμημα, καθώς και κάθε σύμβαση που έχει ως αντικείμενο ταυτόχρονα την παροχή αγαθών και υπηρεσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 6) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σύμβαση παροχής υπηρεσιών είναι κάθε σύμβαση πλην σύμβασης πώλησης βάσει της οποίας ο Προμηθευτής παρέχει ή αναλαμβάνει να παράσχει υπηρεσία στον Καταναλωτή, ο δε Καταναλωτής καταβάλλει ή αναλαμβάνει να καταβάλει το τίμημα. Επομένως, πλέον, ορίζεται ρητά και επιβεβαιώνεται ότι πρόκειται για επαχθείς συμβάσεις, οι οποίες, μάλιστα, καταλαμβάνουν τόσο την εκπαινετική, όσο και την υποσχρητική, δικαιοπραξία, όπως προκύπτει από την διάζευξη καταβολής ή παροχής και ανάληψης τέτοιας.

Επίσης, πλέον, η έννοια του αγαθού ορίζεται ρητά, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 3) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Έτσι, πλέον, αγαθό δεν είναι κάθε αντικείμενο ή πράγμα, αλλά αποκλειστικά και μόνο τα κινητά, και όχι τα ακίνητα, καθώς και τα ενσώματα, και όχι τα άυλα, ακόμη και αν υπόκεινται σε εξουσίαση και περιορίζονται σε ορισμένο χώρο, σύμφωνα με το ΑΚ 947 παρ. 2. Από αυτά εξαιρούνται μόνο το νερό, το φυσικό αέριο και η ηλεκτρική ενέργεια, και μόνο αν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα. Από την μη χρησιμοποίηση του όρου « ιδίως » ή ισοδύναμου όρου, προκύπτει ότι η απαρίθμηση είναι αποκλειστική.

Μάλιστα, πλέον, προβλέπεται ρητά και επαληθεύεται ότι η έννοια της παροχής αγαθού δεν καταλαμβάνει κάθε είδους διάθεση του αγαθού, αλλά καθίσταται συγκεκριμένη και περιορίζεται μόνο στην πώληση αγαθού.

Σε κάθε άλλη περίπτωση, πρόκειται για παροχή υπηρεσιών. Έτσι, πλέον, π.χ. η πώληση θερμότητας³⁴³, ή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας σε λογισμικό ηλεκτρονικού υπολογιστή, ή η δωρεά ή ο δανεισμός κινητού πράγματος, αποτελούν παροχή υπηρεσιών.

---

³⁴³ Το ίδιο ισχύει και για το ηλεκτρικό ρεύμα, εφόσον δεν διατίθεται σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, βλ. τον ορισμό του άρθρου 3 στοιχείο 3) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Πάντως, καινοτομία συνιστά η πρόβλεψη ότι σε περίπτωση που ταυτόχρονα με την πώληση αγαθού λαμβάνει χώρα και παροχή υπηρεσίας, δεν λογίζεται ότι πρόκειται για δύο ξεχωριστές συμβάσεις, αλλά θεωρείται πλασματικά ως μία σύμβαση, και μάλιστα, πώλησης, με σκοπό την διευκόλυνση στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης εκ μέρους του Καταναλωτή.

3.4.3 Η Αποκλειστική χρήση μέσων επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και την στιγμή της σύναψης της σύμβασης από απόσταση

3.4.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Η έννοια του μέσου τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση ορίζεται στο 4 παρ. 1 εδ. β του Ν. 2251/1994. Σύμφωνα με αυτό, μέσο τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση είναι ιδίως τα έντυπα χωρίς παραλήπτη, τα έντυπα με παραλήπτη, οι τυποποιημένες επιστολές, τα διαφημιστικά έντυπα με στέλεχος παραγγελίας, οι κατάλογοι, το τηλέφωνο με ή χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, το ραδιόφωνο, το εικονοτηλέφωνο, το βιντεοτέξτ (μικροπολογιστής και τηλεοπτική οθόνη) με πληκτρολόγιο ή οθόνη αμφίδρομης επικοινωνίας, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, η τηλεομοιοτυπία και η τηλεόραση. Από την χρησιμοποίηση του όρου « ιδίως », προκύπτει ότι η απαρίθμηση είναι ενδεικτική, ώστε να είναι δυνατό να συμπεριληφθούν στην έννοια του μέσου τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση οι μελλοντικές τεχνολογικές εξελίξεις.

Τα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση διακρίνονται στις εξής κατηγορίες :

- 1) Στα έντυπα μέσα, δηλαδή τα έντυπα χωρίς παραλήπτη, τα οποία διοχετεύονται ή διανέμονται στο καταναλωτικό κοινό, αλλά και τα έντυπα με παραλήπτη, τα οποία αποστέλλονται σε συγκεκριμένους παραλήπτες ταχυδρομικά, στα οποία περιλαμβάνονται : οι τυποποιημένες επιστολές, τα ενημερωτικά ή διαφημιστικά φυλλάδια, οι κατάλογοι προϊόντων ή υπηρεσιών, με αποκοπτόμενο στέλεχος, κουπόνι ή δελτίο παραγγελίας ή μη.
- 2) Στα τηλεπικοινωνιακά μέσα, στα οποία περιλαμβάνονται : το τηλέφωνο, τόσο το σταθερό όσο και το κινητό, με ή χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, π.χ. ηχογραφημένο μήνυμα από αυτόματες συσκευές κλήσης, το εικονοτηλέφωνο και η τηλεομοιοτυπία (fax). Σε σχέση με την αποστολή γραπτών μηνυμάτων από το κινητό τηλέφωνο,

λόγω της περιορισμένης, αφενός έκτασης της οθόνης, αφετέρου χωρητικότητας της μνήμης για αποθήκευση, ο Προμηθευτής δεν είναι δυνατό να εκπληρώσει την υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής πληροφοριών, στο προσυμβατικό στάδιο, δηλαδή πριν από την σύναψη της σύμβασης, σύμφωνα με το άρθρο 5 της Οδηγίας 97/7/EK και το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2251/1994³⁴⁴.

3) Στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, δηλαδή τα μέσα διάδοσης προσφορών μέσω ραδιοτηλεοπτικών μηνυμάτων, στα οποία περιλαμβάνονται : η τηλεόραση, η τηλεεικονογραφία ή βιντεοτέξτ (μικροπολογιστής και τηλεοπτική οθόνη) με πληκτρολόγιο ή οθόνη αμφίδρομης επικοινωνίας και το ραδιόφωνο, π.χ. τηλεπώληση³⁴⁵, τηλεαγορές, telemarketing, teleshopping³⁴⁶.

4) Στο διαδίκτυο³⁴⁷ (Internet), καθώς κατά την κρατούσα άποψη³⁴⁸ στην έννοια του μέσου τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση δεν περιλαμβάνεται μόνο η υπηρεσία της ανταλλαγής μηνυμάτων μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail) ή ιστοσελίδας διαδικτυακού τόπου (site), αλλά και κάθε άλλη υπηρεσία του διαδικτύου (Internet), π.χ. η διαδικτυακή τηλεφωνία.

5) Σε κάθε άλλο μέσο αμφίδρομης διαβίβασης ή μετάδοσης δεδομένων ή σημάτων, κειμένου, εικόνας και ήχου.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, σύμβαση από απόσταση, με την έννοια αυτού του άρθρου, είναι σύμβαση που αφορά αγαθό ή υπηρεσία και συνάπτεται ύστερα από πρόταση του Προμηθευτή χωρίς ταυτόχρονη φυσική παρουσία του Προμηθευτή και του Καταναλωτή, με τη χρησιμοποίηση τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση για τη διαβίβαση της πρότασης για σύναψη σύμβασης και της αποδοχής.

---

³⁴⁴ Βλ. Σόμπολος Β., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα ηλεκτρονικού εμπορίου. Συνέχεια : Ηλεκτρονικό εμπόριο μέσω κινητής τηλεφωνίας (m – commerce), ΕπισκεΕΔ 2002, σελ. 894 επ.

³⁴⁵ Βλ. Τσίγκου Χ., Η χρήση των υπηρεσιών τηλεχοπληροφόρησης στους τηλεοπτικούς διαγωνισμούς, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 209 επ.

³⁴⁶ Βλ. Σιδηρόπουλος Θ., Η νομιμότητα της μετάδοσης εκπομπών τηλεπώλησης, Αρμ 2001, σελ. 434 - 435

³⁴⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 53 επ. και 62 επ., Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 286 επ., Σιδηρόπουλος Θ., Το Δίκαιο του Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 7 επ., Ιγγλεζάκης Ι., Εισαγωγή στο Δίκαιο της Πληροφορικής, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 150 επ., Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 996

³⁴⁸ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΕΔ 2005, σελ. 573, υποσημ. 52, Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 62 επ., Συνοδινού Τ. – Ε., Δίκτυα Διανομής και Διαδίκτυο, ΕΕμπΔ 2008, σελ. 276

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, τα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται μέχρι και την σύναψη της σύμβασης. Επομένως, τα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται και για την σύναψη της σύμβασης.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι η σύμβαση από απόσταση καταρτίζεται μόνο αν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι αμφοτέρα απόντα μεταξύ τους και ότι για να καταρτιστεί πρέπει οι δηλώσεις δικαιοπρακτικής βούλησης, τόσο η πρόταση του Προμηθευτή, όσο και η αποδοχή από τον Καταναλωτή, να διαβιβάζονται με μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, τα οποία υποκαθιστούν την έλλειψη της ταυτόχρονης φυσικής παρουσίας των δύο αντισυμβαλλομένων. Έτσι, αν μία από τις δύο δηλώσεις δεν διαβιβαστεί με μέσο τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση δεν καταρτίζεται η σύμβαση από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994.

Μετά την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994 από άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 3587/2007, σύμβαση από απόσταση είναι κάθε σύμβαση που αφορά αγαθό ή υπηρεσία, η οποία συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή, χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία τους, στο πλαίσιο ενός συστήματος προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση, που οργανώνεται από τον Προμηθευτή, ο οποίος χρησιμοποιεί, αποκλειστικά, ένα ή περισσότερα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και τη σύναψη της σύμβασης. Επιτρέπεται ρητά η χρησιμοποίηση περισσότερων από ένα μέσων τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, είτε διαδοχικά, είτε σωρευτικά. Όμως, σε κάθε περίπτωση, οι συμβαλλόμενοι δεν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούν το ίδιο μέσο τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση. Αυτό συνάγεται από την φύση κάποιων από τα παραπάνω μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, τα οποία βρίσκονται στην διάθεση και είναι πρόσφορα να χρησιμοποιηθούν μόνο από τον Προμηθευτή, π.χ. η τηλεόραση, το ραδιόφωνο. Για παράδειγμα, αν ο Προμηθευτής προβεί σε πρόταση πώλησης πραγμάτων μέσω της τηλεόρασης ή του ραδιοφώνου, και ο Καταναλωτής, τηλεθεατής ή ακροατής, προβεί σε αποδοχή της τηλεφωνικά, πρόκειται για σύμβαση από απόσταση, ενώ όχι, αν επισκέπτεται το κατάστημα για επί τόπου αγορά.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, τα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται αποκλειστικά μέχρι και την σύναψη της σύμβασης. Επομένως, τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται και πριν την σύναψη της σύμβασης, δηλαδή στο στάδιο των διαπραγματεύσεων.

Σύμφωνα με μια άποψη³⁴⁹, από τον συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι η σύμβαση από απόσταση καταρτίζεται μόνο αν και οι διαπραγματεύσεις γίνουν με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση, και μάλιστα από την αρχή τους, ή ότι για να καταρτιστεί πρέπει η χρήση των μέσων επικοινωνίας από απόσταση να είναι συνεχής από την έναρξή των διαπραγματεύσεων μέχρι και την στιγμή της σύναψη της σύμβασης.

Έτσι, αν η σύμβαση καταρτιστεί με την χρησιμοποίηση μέσων τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, αλλά οι διαπραγματεύσεις δεν γίνουν με την χρησιμοποίηση αυτών, στο σύνολο ή σε μέρος τους, δηλαδή αν ενδιάμεσα υπάρξει ταυτόχρονη φυσική παρουσία των δύο αντισυμβαλλομένων, δεν πρόκειται για σύμβαση από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994.

Πριν την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994 από άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 3587/2007, είχε υποστηριχθεί η αντίθετη άποψη³⁵⁰, ότι δηλαδή αρκούσε η πρόταση και η αποδοχή να διαβιβαστούν με μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, ακόμη και αν οι προηγούμενες διαπραγματεύσεις σε ενδιάμεσο στάδιο έγιναν μεταξύ των δύο προσώπων παρόντων, η οποία μάλιστα ήταν αντίθετη με την Οδηγία 97/7/ΕΚ.

Με την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994 από άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 3587/2007, και ειδικότερα με την προσθήκη του όρου « αποκλειστικά », εξαλείφεται κάθε υπόνοια και δεν υφίσταται καμία αμφιβολία πλέον περί του αντιθέτου.

3.4.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Στην ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η έννοια των μέσων επικοινωνίας εξ αποστάσεως δεν ορίζεται σε ξεχωριστή διάταξη, αλλά εντάσσεται στον ορισμό της σύμβασης εξ

---

³⁴⁹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 190

³⁵⁰ Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 187, Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 156. Έτσι μάλλον και Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 573. Αντίθετη Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 331

αποστάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013³⁵¹.

Από την χρησιμοποίηση του όρου « ενδεικτικά », προκύπτει ότι η απαρίθμηση παραμένει ενδεικτική.

Πλέον, η αναφορά περιορίζεται στα μέσα επικοινωνίας εξ αποστάσεως, τα οποία είναι τα πιο διαδεδομένα στην πράξη, στην σύγχρονη εποχή, δηλαδή τα τηλεπικοινωνιακά μέσα και τα μέσα του διαδικτύου. Επίσης, προβλέπεται ρητά το διαδίκτυο ως μέσο επικοινωνίας εξ αποστάσεως, επιβεβαιώνοντας πανηγυρικά την κρατούσα άποψη³⁵².

Ακόμη, με το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, επήλθε απόλειψη του όρου « τεχνικής », η οποία κρίνεται σκόπιμη και ορθή, αφού στην έννοια των μέσων επικοινωνίας εξ αποστάσεως περιλαμβάνονται πρωταρχικά και τα έντυπα μέσα, και όχι μόνο τα σύγχρονα μέσα της τεχνολογίας.

Τέλος, με την προσθήκη του όρου « στιγμή », δίνεται έμφαση και υπερτονίζεται η αποκλειστική χρησιμοποίηση των μέσων επικοινωνίας εξ αποστάσεως, τόσο στο στάδιο των διαπραγματεύσεων, πριν την κατάρτιση της σύμβασης εξ αποστάσεως, όσο και κατά την κατάρτισή της.

Σύμφωνα με αντίθετη άποψη³⁵³, σύμβαση από απόσταση υπάρχει και όταν η διαπραγμάτευση έγινε στον επαγγελματικό χώρο του εμπόρου, κατόπιν επίσκεψης του Καταναλωτή, αλλά, στην συνέχεια, η σύναψή της έγινε με μέσα αποκλειστικής επικοινωνίας από απόσταση.

Σε ότι αφορά την διαβίβαση τόσο της πρότασης του Προμηθευτή, όσο και της αποδοχής από τον Καταναλωτή, με μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση, είτε διαδοχικά, είτε σωρευτικά, αν δεν τηρηθούν, δεν καταρτίζεται η σύμβαση από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.4.4 Η Σύναψη της σύμβασης από απόσταση στο πλαίσιο οργανωμένου συστήματος πωλήσεων αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση

³⁵¹ Βλ. τον ορισμό παραπάνω, υπό 3.4

³⁵² Βλ. παραπάνω, υπό 3.4.3.1

³⁵³ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 108 - 109

3.4.4.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2251/1994, η σύμβαση από απόσταση συνάπτεται στο πλαίσιο ενός εξ αποστάσεως συστήματος προμήθειας αγαθών ή παροχή υπηρεσιών, που οργανώνεται από τον Προμηθευτή.

Από αυτό προκύπτει ότι η σύμβαση από απόσταση καταρτίζεται μόνο αν ο Προμηθευτής έχει οργανωμένο σύστημα προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση³⁵⁴ ή για να καταρτιστεί πρέπει ο Προμηθευτής να διαθέτει οργανωμένη επιχείρηση με προσωπικό, υποδομή και τεχνικά μέσα³⁵⁵, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα διαπραγμάτευσης και σύναψης σύμβασης προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών, με την χρησιμοποίηση μέσων τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση³⁵⁶ αποκλειστικά, με συστηματικό, σταθερό και μόνιμο τρόπο.

Έτσι, αν δεν υπάρχει οργανωμένο σύστημα και η διαπραγμάτευση και σύναψη της σύμβασης προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών γίνεται με την χρησιμοποίηση μέσων τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση αποκλειστικά, αλλά ευκαιριακά, περιστασιακά και κατά εξαίρεση, δεν καταρτίζεται η σύμβαση από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994. Για παράδειγμα, αν ο Καταναλωτής προβεί σε παραγγελία βιβλίου από ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο, π.χ. Amazon, ή ρούχου από ηλεκτρονικό κατάστημα (e – shop), π.χ. Diesel, πρόκειται για σύμβαση από απόσταση, ενώ όχι, αν γίνει τηλεφωνικά από το συνοικιακό βιβλιοπωλείο ή το μαγαζί της γειτονιάς, αντίστοιχα, το οποίο δέχεται να εξυπηρετήσει έναν καλό πελάτη του.

Πάντως, ο Προμηθευτής δεν απαιτείται να έχει οργανωμένο σύστημα με την παραπάνω έννοια αποκλειστικά, αλλά μπορεί να διατηρεί παραδοσιακό κατάστημα

---

³⁵⁴ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 825 επ., Μουζουλίας Σ., Συναλλαγές δια μέσου του Internet, Ελληνη 1998, σελ. 20

³⁵⁵ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 370

³⁵⁶ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 294 επ., Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 884, Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 574 επ.

παράλληλα και ταυτόχρονα³⁵⁷, πρακτική που ακολουθείται ιδίως από τις μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων πάγια σήμερα.

Επίσης, η ύπαρξη οργανωμένου συστήματος δεν έχει την έννοια ότι η πρόταση για την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση πρέπει να προέρχεται μόνο από τον Προμηθευτή, παρά το γεγονός ότι στην πράξη είναι το πιο συνηθισμένο³⁵⁸. Αντίθετα, η συναλλακτική πρωτοβουλία μπορεί να ανήκει τόσο στον Προμηθευτή, όσο και στον Καταναλωτή³⁵⁹.

Ο Καταναλωτής φέρει το βάρος επίκλησης και απόδειξης των παραπάνω προϋποθέσεων ώστε να είναι σύμβαση από απόσταση, δηλαδή να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994³⁶⁰. Όμως, η επίκληση και απόδειξη της προϋπόθεσης που αναλύεται στην παρούσα παράγραφο, είναι ιδιαίτερα δυσχερής.

Για διευκόλυνση του Καταναλωτή, με την θέσπιση της υποχρέωσης εγγραφής καταχώρησης στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 του Ν. 2251/1994, και ήδη με το άρθρο 3 ιγ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τεκμαίρεται έμμεσα ότι ο Προμηθευτής που είναι εγγεγραμμένος και καταχωρημένος διαθέτει οργανωμένο σύστημα προμήθειας αγαθών ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση.

Πάντως, ακόμη και αν ο Καταναλωτής δεν προβεί σε έρευνα στο ειδικό μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης, πριν την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, αλλά ο Προμηθευτής ισχυρίζεται την εγγραφή και καταχώρηση, ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο προκαλεί εύλογη πεποίθηση και δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στον Καταναλωτή, δημιουργείται φαινόμενο δικαίου, με συνέπεια ο Προμηθευτής να μην μπορεί να προβάλει έναντι του Καταναλωτή τον ισχυρισμό ότι δεν διαθέτει τέτοιου είδους σύστημα.

3.4.4.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

³⁵⁷ Βλ. Μακρής Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά την μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

³⁵⁸ Βλ. Συνοδινού Τ. – Ε., Δίκτυα Διανομής και Διαδίκτυο, ΕΕμπΔ 2008, σελ. 277

³⁵⁹ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 135. Αντίθετος Καράκωστας Ι., Προστασία του καταναλωτή : Ν. 2251/1994, Με την συνεργασία του Δημήτρη Ν. Τζουγανάτου, (Επιμέλεια Σειράς : Δωρής Φ., Καράκωστας Ι.), (Επίκαιρα Θέματα Ιδιωτικού Δικαίου - τ. 7), Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 139

³⁶⁰ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 156

Με το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, επήλθε απόλειψη του όρου από τον Προμηθευτή, ώστε να μην δημιουργείται η εντύπωση ότι η πρόταση για σύναψη της σύμβασης από απόσταση ανήκει αποκλειστικά και μόνο σε αυτόν.

Ωστόσο, το περιεχόμενο της παρούσας προπόθεσης, φαίνεται ότι εξακολουθεί να είναι το ίδιο, αφού η οργανωτική δομή αποτελεί το καίριο στοιχείο της έννοιας του Προμηθευτή³⁶¹.

3.5 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 και 9 του Ν. 2251/1994, και ήδη τα άρθρα 3 β και 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να ενημερώσει τον Καταναλωτή για τα στοιχεία που ορίζει ο νόμος, σε δύο χρονικά σημεία, ήτοι, τόσο στο προσυμβατικό στάδιο, δηλαδή πριν την σύναψη της σύμβασης, όσο και στο συμβατικό, δηλαδή μετά την σύναψη της σύμβασης, αντίστοιχα, αυτοτελώς.

Ο λόγος θέσπισης της υποχρέωσης πληροφόρησης είναι αφενός ο μετριασμός της παραπάνω υστέρησης του Καταναλωτή, αφετέρου η διασφάλιση της διαφάνειας των όρων της συναλλαγής³⁶².

Έτσι, το άρθρο 4 παρ. 2 και 9 του Ν. 2251/1994, και ήδη τα άρθρα 3 β και 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, καθιερώνουν τον κανόνα του μη αιφνιδιασμού του Καταναλωτή, σε σχέση με τα ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης (*essentialia negotii*), χωρίς να στερεί το δικαίωμα στους αντισυμβαλλόμενους να τα καθορίσουν ελεύθερα κατά βούληση³⁶³.

---

³⁶¹ Βλ. αντίθετα Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 12, για ανάγκη προστασίας των Καταναλωτών και όταν ο έμπορος είναι περιστασιακός πωλητής εξ αποστάσεως

³⁶² Βλ. Βαλτούδης Α., Ζητήματα από τις υποχρεώσεις πληροφόρησης και την σύναψη της σύμβασης στο ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων, ΧρΙΔ 2004, σελ. 204

³⁶³ Βλ. Γκούσκου Α., Οι περιορισμοί στην συμβατική διαμόρφωση του κόστους πίστωσης κατά το Ν. 2251/1994, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 195 επ.

3.5.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης

3.5.1.1 Το Περιεχόμενο της προσυμβατικής πληροφόρησης

3.5.1.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2251/1994, η σύμβαση από απόσταση είναι άκυρη, υπέρ του Καταναλωτή, εάν πριν από την σύναψη της, ο Καταναλωτής δεν ενημερώθηκε με τα μέσα της χρησιμοποιούμενης τεχνικής επικοινωνίας κατά τρόπο ευκρινή, σαφή και κατανοητό, τηρουμένων των αρχών της καλής πίστης κατά τις εμπορικές συναλλαγές και των διατάξεων που διέπουν το κύρος των δικαιοπραξιών, για τα ακόλουθα ιδίως στοιχεία³⁶⁴, καθώς και για κάθε μεταβολή αυτών :

α) την ταυτότητα και τη διεύθυνση του Προμηθευτή, ώστε ο Καταναλωτής να έχει γνώση του αντισυμβαλλομένου του. Το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2251/1994 δεν εξειδικεύει την έννοια της διεύθυνσης, αν δηλαδή πρόκειται για την ταχυδρομική διεύθυνση της αστικής ή της ειδικής εμπορικής κατοικίας, σύμφωνα με το ΑΚ 51, της έδρας, της κύριας εγκατάστασης, ή του εγγύτερου υποκαταστήματος στον Καταναλωτή. Τελεολογικοί λόγοι συνηγορούν υπέρ της πρώτης εκδοχής³⁶⁵, ώστε ο Καταναλωτής να έχει γνώση του τόπου της κατοικίας όπου πρέπει να γίνει η επίδοση των δικογράφων που απευθύνονται προς τον Προμηθευτή, σύμφωνα με την δωσιδικία του ΚΠολΔ 22 και 23. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 4 του Ν.4242/2014³⁶⁶, ορίζεται ότι, η περ. α) της παρ. 14 του άρθρου 4 του Ν. 2251/ 1994 αντικαθίσταται ως εξής : Κάθε Προμηθευτής, ο οποίος προτίθεται να συνάψει με τους Καταναλωτές συμβάσεις από απόσταση αγαθών και υπηρεσιών, υποχρεούται να ζητήσει τηνκαταχώριση του στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο (Γ.Ε.ΜΗ.) σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 3419/2005 - Γενικό Εμπορικό Μητρώο (Γ.Ε.ΜΗ.) και Εκσυγχρονισμός της Επιμελητηριακής Νομοθεσίας.

³⁶⁴ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 578 επ.

³⁶⁵ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 196

³⁶⁶ ΦΕΚ Α 50/28-2-2014

β) τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του αγαθού ή της υπηρεσίας, ώστε ο Καταναλωτής να έχει γνώση του αντικειμένου της σύμβασης από απόσταση.

γ) την τιμή, την ποσότητα και τις δαπάνες μεταφοράς, καθώς και το φόρο προστιθέμενης αξίας, εφόσον δεν περιλαμβάνεται στην τιμή, ώστε να υπάρχει η διασφάλιση της διαφάνειας των τιμών.

δ) τον τρόπο πληρωμής, παράδοσης και εκτέλεσης, ώστε ο Καταναλωτής να έχει γνώση των βασικών στοιχείων των υποχρεώσεων των δύο συμβαλλομένων μερών.

ε) τη διάρκεια ισχύος της προσφοράς ή της τιμής, ώστε ο Καταναλωτής να έχει γνώση του χρονικού σημείου μέχρι το οποίο θα ισχύουν οι ευνοϊκότεροι όροι για τον ίδιο, ώστε να προβεί στην σύναψη της σύμβασης από απόσταση εγκαίρως.

στ) το δικαίωμα υπαναχώρησης

ζ) το κόστος χρησιμοποίησης του μέσου επικοινωνίας από απόσταση, όταν υπολογίζεται με βάση άλλη εκτός των βασικών τιμολογίων, με την επιφύλαξη της παρ. 3 του παρόντος άρθρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση που η τηλεφωνική κλήση του Καταναλωτή προς τον Προμηθευτή χρεώνεται ακριβότερα από τις συνήθεις κλήσεις, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να ενημερώσει τον Καταναλωτή, ήδη από την υποβολή της πρότασης προς κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση.

η) την ελάχιστη διάρκεια ισχύος της σύμβασης στην περίπτωση συμβάσεων για την προμήθεια αγαθών ή υπηρεσιών που επιτελείται διαρκώς ή περιοδικώς.

Συναφώς, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται με τις δαπάνες της επικοινωνίας από απόσταση για τη διαβίβαση της αποδοχής ή για την εκτέλεση της υπηρεσίας, εκτός αν αυτό αναφέρεται σαφώς στην πρόταση για σύναψη σύμβασης.

Όπως προκύπτει από την χρησιμοποίηση του όρου « ιδίως », η απαρίθμηση είναι ενδεικτική³⁶⁷.

Επομένως, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να ενημερώσει τον Καταναλωτή για οποιοδήποτε άλλο επιβαρυντικό όρο, οικονομικής φύσης³⁶⁸ ή μη.

Επίσης, σε περίπτωσης επιλογής εκ μέρους του Προμηθευτή εκπλήρωσης της υποχρέωσης με έγγραφο, το κείμενο θα πρέπει να είναι ευανάγνωστο³⁶⁹.

³⁶⁷ Αντίθετα, είναι εξαντλητική στις συμβάσεις πίστωσης, βλ. Wolf M., Party Autonomy and Information in the Unfair Contract Terms Directive, σε Grudmann / Kerber / Weatherill, Party Autonomy and the role of information in the Internal Market, 2001, σελ. 313 επ.

³⁶⁸ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/EK και 2000/31/EK στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

Ειδικά, στην περίπτωση τηλεφωνικών επικοινωνιών, η ταυτότητα του Προμηθευτή και ο εμπορικός σκοπός της κλήσης πρέπει να διευκρινίζονται σαφώς στην αρχή οποιασδήποτε συζήτησης με τον Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 εδ. 2 του Ν. 2251/1994, ώστε ο Καταναλωτής να έχει την δυνατότητα διακοπής της τηλεφωνικής επικοινωνίας ανά πάσα στιγμή.

Στην πράξη, οι Προμηθευτές συμμορφώνονται στην παραπάνω υποχρέωση με προδιατυπωμένους όρους στην προσφορά τους, είτε πρόκειται για πρόσκληση προς υποβολή πρότασης προς κατάρτιση σύμβασης από απόσταση (invitation ad offerendum), είτε πρόκειται για πρόταση προς κατάρτιση σύμβασης από απόσταση απευθυνόμενη σε αόριστο αριθμό προσώπων (ad incertas personas)³⁷⁰.

Αντίθετα από το αστικό δίκαιο, το δίκαιο της προστασίας του Καταναλωτή έχει ως στόχο την πρόληψη και αποτροπή της ελαττωματικότητας της δήλωσης βούλησης του Καταναλωτή και κατά επέκταση της ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση, με την παροχή επαρκούς πληροφόρησης και χρόνου διάσκεψης³⁷¹.

3.5.1.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, πριν δεσμευτεί ο Καταναλωτής με σύμβαση συναπτόμενη εξ αποστάσεως, ο Προμηθευτής παρέχει στον Καταναλωτή τις ακόλουθες πληροφορίες με ευκρινή και κατανοητό τρόπο :

- α) τα κύρια χαρακτηριστικά των αγαθών ή των υπηρεσιών, στον βαθμό που ενδείκνυται σε σχέση με το μέσο και τα αγαθά ή τις υπηρεσίες.
- β) την ταυτότητα του Προμηθευτή, λόγου χάρη την εμπορική επωνυμία του.
- γ) τη γεωγραφική διεύθυνση όπου ο Προμηθευτής είναι εγκατεστημένος και τον αριθμό τηλεφώνου του Προμηθευτή, τον αριθμό τηλεομοιοτυπίας και τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του, εάν υπάρχει, ώστε να μπορεί ο Καταναλωτής να επικοινωνήσει με τον Προμηθευτή γρήγορα και αποτελεσματικά και, κατά

---

³⁶⁹ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπώλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 381

³⁷⁰ Βλ. Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1983, σελ. 303 επ., Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 395 επ.

³⁷¹ Βλ. Γκούσκου Α., Οι περιορισμοί στην συμβατική διαμόρφωση του κόστους πίστωσης κατά το Ν. 2251/1994, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 195 επ.

περίπτωση, τη γεωγραφική διεύθυνση και την ταυτότητα του Προμηθευτή για λογαριασμό του οποίου ενεργεί.

δ) εάν διαφέρει από τη διεύθυνση που παρέχεται βάσει της περίπτωσης γ), τη γεωγραφική διεύθυνση της εμπορικής έδρας του Προμηθευτή και, όπου ενδείκνυται, τη διεύθυνση του Προμηθευτή για λογαριασμό του οποίου ενεργεί, όπου ο Καταναλωτής μπορεί να απευθύνει τυχόν παράπονά του.

ε) τη συνολική τιμή των αγαθών ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων του Φ.Π.Α. και κάθε άλλου τέλους, ή αν, λόγω της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών, η τιμή δεν μπορεί ευλόγως να καθοριστεί εκ των προτέρων, τον τρόπο με τον οποίο πρόκειται να υπολογιστεί η τιμή, καθώς και, όπου τυγχάνει εφαρμογής, όλες τις πρόσθετες επιβαρύνσεις αποστολής, παράδοσης ή ταχυδρομείου και κάθε άλλη δαπάνη, ή όταν αυτές οι επιβαρύνσεις δεν μπορούν ευλόγως να υπολογιστούν εκ των προτέρων, το γεγονός ότι μπορεί να απαιτηθούν τέτοιες πρόσθετες επιβαρύνσεις. Σε περίπτωση σύμβασης αορίστου χρόνου ή σύμβασης που περιλαμβάνει συνδρομή, η συνολική τιμή περιλαμβάνει τη συνολική δαπάνη ανά περίοδο χρέωσης. Εάν οι συμβάσεις αυτές επιβαρύνονται με σταθερή τιμή, η συνολική τιμή σημαίνει επίσης τη συνολική μηνιαία δαπάνη. Εάν η συνολική δαπάνη δεν μπορεί ευλόγως να υπολογισθεί εκ των προτέρων, περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο η τιμή πρόκειται να υπολογιστεί.

στ) το κόστος χρησιμοποίησης του μέσου επικοινωνίας εξ αποστάσεως για τη σύναψη της σύμβασης, όταν αυτό υπολογίζεται με βάση άλλη εκτός των βασικών τιμολογίων.

ζ) τις διευθετήσεις πληρωμής, παράδοσης, εκτέλεσης, της προθεσμίας εντός της οποίας ο Προμηθευτής αναλαμβάνει να παραδώσει τα αγαθά ή να παράσχει τις υπηρεσίες, και όπου τυγχάνει εφαρμογής, της πολιτικής που εφαρμόζει ο Προμηθευτής για την αντιμετώπιση των παραπόνων.

η) όπου υπάρχει δικαίωμα υπαναχώρησης, τις προϋποθέσεις, την προθεσμία και τις διαδικασίες άσκησης του δικαιώματος σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παράγραφος 1³⁷², καθώς και το υπόδειγμα του εντύπου υπαναχώρησης που παρατίθεται στο τμήμα Β

---

³⁷² Σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, πριν από τη λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης, ο Καταναλωτής ενημερώνει τον προμηθευτή για την απόφασή του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση. Προς τον σκοπό αυτό, ο Καταναλωτής δύναται : α) είτε να χρησιμοποιήσει το υπόδειγμα εντύπου υπαναχώρησης που παρατίθεται στο τμήμα Β του Παραρτήματος του Ν. 2251/1994, β) είτε να κάνει οποιαδήποτε άλλη σαφή δήλωση που να παρουσιάζει την απόφασή του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση

του Παραρτήματος το οποίο προσαρτάται και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Ν. 2251/1994 « Για την προστασία των Καταναλωτών »

θ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, ότι ο Καταναλωτής θα επιβαρυνθεί με τη δαπάνη επιστροφής των αγαθών σε περίπτωση υπαναχώρησης και, για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, εάν τα αγαθά από τη φύση τους δεν μπορούν υπό κανονικές συνθήκες να επιστραφούν ταχυδρομικώς, τη δαπάνη επιστροφή τους.

ι) σε περίπτωση που ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης αφού έχει κάνει χρήση της δυνατότητας του άρθρου 3 γ παράγραφος 3³⁷³ ή του άρθρου 3 δ παράγραφος 8³⁷⁴, ότι ο Καταναλωτής δεσμεύεται να καταβάλει το εύλογο κόστος στον Προμηθευτή σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παράγραφος 3³⁷⁵.

ια) όταν δεν παρέχεται δικαίωμα υπαναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 3 ιβ³⁷⁶, την πληροφορία ότι ο Καταναλωτής δεν θα έχει δικαίωμα υπαναχώρησης ή, κατά περίπτωση, τις περιστάσεις υπό τις οποίες ο Καταναλωτής χάνει το δικαίωμά του υπαναχώρησης.

ιβ) υπενθύμιση της ύπαρξης της ευθύνης του πωλητή για πραγματικά ελαττώματα και έλλειψη συνομολογημένων ιδιοτήτων σύμφωνα με τα άρθρα 534 επ. του Αστικού Κώδικα.

ιγ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, την ύπαρξη και τους όρους εφαρμογής υπηρεσιών υποστήριξης του πελάτη μετά την πώληση, εξυπηρέτησης μετά την πώληση και εμπορικών εγγυήσεων.

---

³⁷³ Σύμφωνα με το άρθρο 3 γ παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφόσον ο Καταναλωτής επιθυμεί η παροχή υπηρεσιών ή η παροχή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, όταν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή η παροχή τηλεθέρμανσης να άρχεται στη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 3ε παράγραφος 2, ο Προμηθευτής απαιτεί από τον Καταναλωτή να καταθέσει τη ρητή αίτησή του πάνω σε σταθερό μέσο

³⁷⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 8 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφόσον ο Καταναλωτής επιθυμεί η παροχή υπηρεσιών ή η παροχή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, εάν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή η παροχή τηλεθέρμανσης να άρχεται στη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 3ε παράγραφος 2, ο Προμηθευτής απαιτεί από τον Καταναλωτή να καταθέσει ρητή αίτηση

³⁷⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης αφού έχει ήδη καταθέσει αίτηση σύμφωνα με το άρθρο 3γ παράγραφος 3 ή το άρθρο 3δ παράγραφος 8, ο Καταναλωτής οφείλει να καταβάλει στον Προμηθευτή, σε σύγκριση με την πλήρη κάλυψη της σύμβασής, ένα ποσό ανάλογο προς τα παρασχεθέντα μέχρι τη στιγμή που ο Καταναλωτής ενημέρωσε τον προμηθευτή ότι θα ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης. Το αναλογούν ποσό που ο Καταναλωτής οφείλει να καταβάλει στον Προμηθευτή υπολογίζεται βάσει της συνολικής τιμής που είχε συμφωνηθεί στη σύμβαση. Εάν η συνολική τιμή είναι υπερβολική, το αναλογούν ποσό θα πρέπει να υπολογιστεί βάσει της αγοραίας αξίας των παρασχεθέντων

³⁷⁶ Βλ. παρακάτω, υπό 3.7.7

ιδ) την ύπαρξη σχετικών κωδίκων συμπεριφοράς, όπως ορίζονται στο άρθρο 9 α περίπτωση στ) του Ν. 2251/1994, και του τρόπου απόκτησης αντιγράφων τους, κατά περίπτωση.

ιε) τη διάρκεια της σύμβασης, όπου τυγχάνει εφαρμογής, ή, εάν η σύμβαση είναι αορίστου χρόνου ή αυτόματης παράτασης, τους όρους για τη λήξη της σύμβασης.

ιστ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, την ελάχιστη διάρκεια των υποχρεώσεων του Καταναλωτή βάσει της σύμβασης

ιζ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, την ύπαρξη και τους όρους κατάθεσης χρημάτων ή άλλων χρηματοοικονομικών εγγυήσεων που πρέπει να καταβληθούν ή να παρασχεθούν από τον Καταναλωτή όποτε το ζητήσει ο Προμηθευτής.

ιη) όπου τυγχάνει εφαρμογής, τις δυνατότητες λειτουργίας του ψηφιακού περιεχομένου, μαζί με τα ισχύοντα τεχνικά μέτρα προστασίας.

ιθ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, κάθε τυπική διαλειτουργικότητα ψηφιακού περιεχομένου με υλισμικό και λογισμικό της οποίας ο Προμηθευτής έχει γνώση ή ευλόγως αναμένεται να έχει γνώση.

ικ) όπου τυγχάνει εφαρμογής, τη δυνατότητα προσφυγής σε εξωδικαστικό μηχανισμό παραπόνων και επανόρθωσης, στον οποίο υπάγεται ο Προμηθευτής, καθώς και τους τρόπους πρόσβασης σε αυτόν.

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής :

Καταρχήν, καταργείται η ενδεικτική απαρίθμηση και μετατρέπεται σε αποκλειστική³⁷⁷.

Σύμφωνα με μια άποψη³⁷⁸, ο κατάλογος των πληροφοριών της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 που μεταφέρει αυτούσιο τον κατάλογο των πληροφοριών της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ δεν είναι περιοριστικός, λόγω καθιέρωσης της αρχής της ελάχιστης εναρμόνισης, που επιτρέπει θέσπιση πρόσθετων υποχρεώσεων ενημέρωσης.

Οι πληροφορίες σε σχέση με τα κύρια χαρακτηριστικά των αγαθών ή των υπηρεσιών διατηρούνται σε ισχύ, με την προσθήκη δύο κριτηρίων για τον βαθμό παροχής τους, του μέσου επικοινωνίας εξ αποστάσεως που χρησιμοποιείται και την φύση των παραπάνω.

³⁷⁷ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 12

³⁷⁸ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 118

Η ταυτότητα του Προμηθευτή διακρίνεται από την διεύθυνση και προσδιορίζεται ενδεικτικά, όπως προκύπτει από τον όρο « λόγου χάρη », στην εμπορική επωνυμία.

Πλέον, γεωγραφική διεύθυνση της εγκατάστασης ορίζεται ρητά η εμπορική εγκατάσταση του Προμηθευτή, καθώς και εμπλουτίζεται με επιπλέον πληροφορίες, ήτοι τον αριθμό τηλεφώνου και τηλεομοιοτυπίας (fax) και την διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail), αν υπάρχει, αλλά και την ταυτότητα και διεύθυνση του Προμηθευτή για λογαριασμό του οποίου ενεργεί, όπου ενδείκνυται, προκειμένου ο Καταναλωτής να μπορεί να επικοινωνήσει και να απευθύνει τυχόν παράπονά του γρήγορα και αποτελεσματικά.

Η τιμή προσδιορίζεται ρητά ως η συνολική, στην οποία συμπεριλαμβάνεται ο Φ.Π.Α., αλλά και κάθε άλλο τέλος³⁷⁹, ενώ αν δεν είναι δυνατός ο εκ των προτέρων καθορισμός της, πρέπει να αναφέρεται ο τρόπος υπολογισμού της. Οι δαπάνες μεταφοράς εξειδικεύονται σε δαπάνες αποστολής, παράδοσης ή ταχυδρομείου. Επίσης, η υποχρέωση πληροφόρησης αφορά, πλέον, και κάθε άλλη πρόσθετη δαπάνη, ενώ σε περίπτωση που δεν είναι δυνατός ο υπολογισμός τους από πριν, πρέπει να αναφέρεται η ενδεχόμενη ύπαρξη τέτοιων. Τέλος, η υποχρέωση αναλύεται ειδικά για τις συμβάσεις αορίστου χρόνου ή συνδρομής.

Σε σχέση με το στ), διατηρείται αυτούσιο το άρθρο 4 παρ. 2 περ. ζ) του Ν. 2251/1994, χωρίς την εκεί επιφύλαξη³⁸⁰.

Η πληροφόρηση για την πληρωμή, παράδοση και εκτέλεση, ενισχύεται με τον ορισμό συγκεκριμένης προθεσμίας εκπλήρωσης της υποχρέωσης του Προμηθευτή και την ενημέρωση για την πολιτική αντιμετώπισης παραπόνων που ακολουθεί.

Η υποχρέωση πληροφόρησης για την χρονική διάρκεια της τυχόν προσφοράς παύει να ισχύει.

Όσον αφορά το δικαίωμα υπαναχώρησης, ο νόμος δεν αρκείται σε μια γενική αναφορά, αλλά οι πληροφορίες για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή εξειδικεύονται ενδελεχώς. Έτσι, ο Προμηθευτής οφείλει να ενημερώσει τον Καταναλωτή για τις προϋποθέσεις, την προθεσμία και τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος, καθώς και για το σχετικό έντυπο υπόδειγμα. Επίσης, για την τυχόν υποχρέωση καταβολής δαπανών επιστροφής, και αν δεν είναι εφικτή η

---

³⁷⁹ Βλ. Smits J., Full Harmonisation of Consumer Law ? A Critique of the Draft on Consumer Rights, (2010), 1 ERPL, 8
³⁸⁰ Βλ παραπάνω, υπό 3.5.1.1.1

επιστροφή, ταχυδρομικώς, για τη δαπάνη επιστροφής. Ακόμη, για το εύλογο κόστος, ανάλογο της υπηρεσίας που έχει παρασχεθεί μέχρι τον χρόνο ενημέρωσης άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, που θα υποχρεωθεί ο Καταναλωτής να καταβάλει στον Προμηθευτή, σε περίπτωση κατάθεσης ρητής αίτησης παροχής των υπηρεσιών στην έναρξη της προθεσμίας υπαναχώρησης. Τέλος, η ενημέρωση περιλαμβάνει και την έλλειψη ύπαρξης δικαιώματος υπαναχώρησης.

Στην συνέχεια, υπάρχει προσθήκη από πλήθος με νέες υποχρεώσεις πληροφόρησης.

Η πρώτη από αυτές αφορά το δίκαιο της πώλησης, με υπενθύμιση της ευθύνης του πωλητή για τα πραγματικά ελαττώματα και την έλλειψη συνομολογημένων ιδιοτήτων του αγαθού ή της υπηρεσίας, σύμφωνα με το ΑΚ 534 επ., και της τυχόν ύπαρξης εμπορικής εγγύησης, υποστήριξης και εξυπηρέτησης του Καταναλωτή μετά την πώληση, καθώς και όρους αυτών.

Ακόμη, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για την τυχόν ύπαρξη κώδικα συμπεριφοράς και τον τρόπο απόκτησης αντιγράφου του, σύμφωνα με το άρθρο 9 α περ. στ) του Ν. 2251/1994.

Πλέον, η πληροφόρηση δεν αφορά μόνο την ελάχιστη διάρκεια, αλλά και την συνολική χρονική ισχύ της σύμβασης. Πάντως, η ελάχιστη διάρκεια συγκεκριμενοποιείται υπέρ του Καταναλωτή, σε κάθε σύμβαση, ανεξάρτητα αν είναι διαρκής ή περιοδικής παροχής. Μάλιστα, η προστασία του Καταναλωτή ενισχύεται με την προσθήκη της υποχρέωσης εκ των προτέρων καθορισμού ρητά των προϋποθέσεων λήξης της σύμβασης, σε περίπτωση αορίστου χρόνου ή αυτόματης παράτασης.

Επίσης, θεσπίζεται μία καινούργια, πολύ σημαντική για τα οικονομικά συμφέροντα του Καταναλωτή, υποχρέωση πληροφόρησης για την τυχόν υποχρέωση χρηματοοικονομικής εγγύησης από τον Καταναλωτή, καθώς και τους όρους της, και ιδίως αν ο Προμηθευτής έχει δικαίωμα να προβάλει αίτημα καταβολής οποτεδήποτε, προκειμένου ο Καταναλωτής να μην βρεθεί ξαφνικά αντιμέτωπος με επαχθείς συνέπειες για την περιουσία του.

Σε σχέση με το ψηφιακό περιεχόμενο³⁸¹, η πληροφόρηση περιλαμβάνει τις δυνατότητες λειτουργίας, την τεχνική προστασία που υφίσταται στον τρέχοντα χρόνο

---

³⁸¹ Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 11) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ψηφιακό περιεχόμενο είναι τα δεδομένα που παράγονται και παρέχονται σε ψηφιακή μορφή

και την τυπική διαλειτουργικότητα με υλισμικό και λογισμικό, σε περίπτωση γνώσης από τον Προμηθευτή, έστω και εύλογα αναμενόμενης.

Τέλος, νέα υποχρέωση συνιστά και η πληροφόρηση για τυχόν υπαγωγή του Προμηθευτή σε διαδικασία εξωδικαστικού μηχανισμού παραπόνων και επανόρθωσης, στον οποίο υπάγεται ο Προμηθευτής, και τους τρόπους πρόσβασης σε αυτόν³⁸².

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η παράγραφος 1 ισχύει επίσης για τις συμβάσεις παροχής νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, όταν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, παροχής τηλεθέρμανσης ή παροχής ψηφιακού περιεχομένου που δεν παρέχεται πάνω σε υλικό μέσο.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση παροχής στον Καταναλωτή του συνόλου από τις παραπάνω πληροφορίες, πριν την σύναψη της σύμβασης εξ αποστάσεως, ακόμη και όταν δεν υπάρχει σύμβαση πώλησης, με την έννοια ότι δεν υφίσταται ενσώματο υλικό αγαθό, a contrario από τον συνδυασμό των περ. 3) και 5) του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σε περίπτωση δημόσιου πλειστηριασμού³⁸³, οι πληροφορίες που προβλέπονται στις περ. β), γ) και δ) της παραγράφου 1 μπορούν να αντικαθίστανται από αντίστοιχα στοιχεία του εκπλειστηριαστή³⁸⁴.

³⁸²

Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, πολλές από τις παραπάνω υποχρεώσεις είναι κοινές ή προσομοιάζουν σε μεγάλο βαθμό με αυτές του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όπως χαρακτηριστικά οι περ. γ), δ), ε), η), θ) και ια), καθώς δεν είναι δυνατό η γενική ρύθμιση, που αφορά πλήθος συμβάσεων εξ αποστάσεως να μην περιλαμβάνει τουλάχιστον τα θεμελιώδη και βασικά στοιχεία της ειδικής για την σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

³⁸³

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 13) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δημόσιος πλειστηριασμός είναι μέθοδος πώλησης κατά την οποία τα αγαθά ή οι υπηρεσίες προσφέρονται από τον Προμηθευτή σε Καταναλωτές, οι οποίοι συμμετέχουν ή έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στον πλειστηριασμό οι ίδιοι, μέσω διαφανούς ανταγωνιστικής διαδικασίας προσφορών που διεξάγεται από έναν εκπλειστηριαστή και όπου ο νικητής πλειοδότης δεσμεύεται να αγοράσει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες

³⁸⁴

Εκπλειστηριαστής είναι ο συμβολαιογράφος. Επομένως, στην περίπτωση του δημόσιου πλειστηριασμού θα πρέπει να αναφέρεται το ονοματεπώνυμο του Συμβολαιογράφου, η διεύθυνση της έδρας του γραφείου του, καθώς και οι υπόλοιπες πληροφορίες που αναφέρονται σε σχέση με τις περ. β), γ) και δ), ενώ καλό θα ήταν να αναφέρεται και ο Συμβολαιογραφικός Σύλλογος στον οποίο ανήκει, σύμφωνα με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) και ι) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 η εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσης πραγματοποιούνταν με την χρησιμοποίηση των μέσων τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση.

Στο άρθρο 3 β του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δεν αναφέρεται τίποτα σχετικό, εκτός από την παράγραφο 4.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι πληροφορίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 περ. η), θ) και ι) μπορούν να παρέχονται με το υπόδειγμα οδηγιών για την υπαναχώρηση που παρατίθεται στο τμήμα Α του Παραρτήματος του Ν. 2251/1994. Ο Προμηθευτής έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών που ορίζονται στην παράγραφο 1 περ. η), θ) και ι), εφόσον έχει παράσχει αυτές τις οδηγίες, σωστά συμπληρωμένες, στον Καταναλωτή.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, ο Προμηθευτής έχει την δυνατότητα, και όχι την υποχρέωση, ενημέρωσης του Καταναλωτή για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την σύμβαση εξ αποστάσεως, με το έντυπο υπόδειγμα του Α τμήματος του Παραρτήματος του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 9 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Όμως, στην περίπτωση που θα επιλέξει τον παραπάνω τρόπο ενημέρωσης, η εκπλήρωση της υποχρέωσης επέρχεται μόνο υπό την προϋπόθεση της ορθής συμπλήρωσης των οδηγιών. Επομένως, αν αυτή είναι εσφαλμένη ή ελλιπής, ανεξάρτητα από δόλο ή αμέλεια, ο Προμηθευτής δεν τηρεί, αλλά παραβιάζει την υποχρέωσή του.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της σύμβασης που συνάπτεται εξ αποστάσεως και δεν μεταβάλλονται πλην ρητής συμφωνίας των συμβαλλομένων μερών.

Πρόκειται για μια νέα ρύθμιση υπέρ της προστασίας του Καταναλωτή, με την οποία οι παραπάνω πληροφορίες ανάγονται σε αναπόσπαστα ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης εξ αποστάσεως, και όχι αντικείμενο παρεπόμενης συμφωνίας, ρυθμίζοντας, έτσι, κατά ένα σημαντικό μέρος το περιεχόμενο των καταναλωτικών συμβάσεων³⁸⁵. Αντίθετα από το προηγούμενο καθεστώς, που ο Προμηθευτής για κάθε μεταβολή της οποιαδήποτε παραπάνω πληροφορίας είχε απλά υποχρέωση

³⁸⁵ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 61

ενημέρωσης του Καταναλωτή μονομερώς, πλέον απαιτείται ρητή συμφωνία και των δύο αντισυμβαλλομένων μερών.

Κατά μία άποψη³⁸⁶, η υπερπληθώρα των πληροφοριών μπορεί να καταλήξει αντιπαραγωγική, με την έννοια της μη επίτευξης του σκοπού της προστασίας του Καταναλωτή, αλλά της αναπόφευκτης σύγχυσής του, αφού από την σωρεία των πληροφοριών δεν είναι σε θέση να αξιολογήσει ποιες είναι ουσιώδεις και επωφελείς για τα συμφέροντά του³⁸⁷.

Τέλος, παράλειψη της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, συνιστά η συγκεκριμένη τοποθέτηση του ευρωπαϊκού νομοθέτη για την γλώσσα της χώρας που πρέπει να χρησιμοποιηθεί, κατά την εκπλήρωση της υποχρέωσης πληροφόρησης, που θα έπρεπε να παρέχεται σε δύο, από τις πιο διαδεδομένες, γλώσσες, τουλάχιστον³⁸⁸, και όχι γενικές ρυθμίσεις για, απλώς, ευχερή κατανόηση, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 7 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ. Πάντως, παρά το γεγονός ότι εν προκειμένω τίθεται η ευχέρεια της ελάχιστης εναρμόνισης, ο έλληνας νομοθέτης δεν προέβη σε καμιά σχετική ρύθμιση³⁸⁹.

3.5.1.1.3 Η Επέκταση της υποχρέωσης πληροφόρησης στο Ν. 3844/2010 και στο Π.Δ. 131/2003 και ο περιορισμός της από τα άρθρα 8 και 10 του Π.Δ. 131/2003 μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 7 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι οριζόμενες στα άρθρα 3 έως 4 η υποχρεώσεις ενημέρωσης σωρευτικά προστίθενται στις απαιτήσεις πληροφόρησης που περιέχουν ο Ν. 3844/2010 (Α 63) « Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία

³⁸⁶ Βλ. Loos M.B.M. et al., Digital Content Contracts for Consumers, Amsterdam Law School Legal Studies, Research Paper No. 66, 2012, 4.3.2, Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 63

³⁸⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 200

³⁸⁸ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 62, Micklitz H.W. and Reich N., (2009) Cronica de una muerte Anunciada : The Commission Proposal for a Directive on Consumer Rights, CMLRev. 2009, 486

³⁸⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 200

2006/123 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά και άλλες διατάξεις » και το Προεδρικό Διάταγμα 131/2003 (Α 116) « Προσαρμογή στην Οδηγία 2000/31 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) ». Με την επιφύλαξη του πρώτου εδαφίου, αν διάταξη του Ν. 3844/2010 ή του Προεδρικού Διατάγματος 131/2003 σχετικά με το περιεχόμενο και τον τρόπο με τον οποίο παρέχονται οι πληροφορίες έρχεται σε σύγκρουση με διάταξη των άρθρων 3 έως 4 η, υπερισχύει η διάταξη των άρθρων αυτών.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι, σε περίπτωση εφαρμογής του Ν. 3844/2010³⁹⁰ και του Π.Δ. 131/2003, ο Προμηθευτής, εκτός από τις υποχρεώσεις πληροφόρησης που προβλέπονται σε αυτά, επιπλέον έχει υποχρέωση παροχής του συνόλου των πληροφοριών που προβλέπονται στα άρθρα 3 έως 4 η του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με εξαίρεση την περίπτωση μεταξύ τους αντίθεσης και σύγκρουσης, με συνέπεια την τήρηση μόνο των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο Ν. 3844/ 2010 και το Π.Δ. 131/2003.

Πρόκειται για μια νέα ρύθμιση με στόχο την απόλυτη κατοχύρωση του Καταναλωτή σε περίπτωση εφαρμογής του Ν. 3844/ 2010 και του Π.Δ. 131/2003.

Σε αντιστοιχία, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 9 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη των διατάξεων σχετικά με τη σύναψη ηλεκτρονικών συμβάσεων και την αποστολή ηλεκτρονικών παραγγελιών, όπως καθορίζονται στα άρθρα 8 και 10 του Π.Δ. 131/2003.

Αυτό σημαίνει ότι στην σύναψη ηλεκτρονικών συμβάσεων και την αποστολή ηλεκτρονικών παραγγελιών, εφαρμόζονται και οι υποχρεώσεις του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή, κατά το προσυμβατικό στάδιο, που ορίζονται, σύμφωνα με τα άρθρα 8 και 10 του Π.Δ. 131/2003.

Το παραπάνω συνιστά, αφενός, εξειδίκευση της κύρια περίπτωσης αντίθεσης και σύγκρουσης των δύο ρυθμίσεων, και, αφετέρου, αναδιατύπωση αντίστροφα του περιορισμού της υποχρέωσης πληροφόρησης, πριν την σύναψη της σύμβασης από

---

³⁹⁰

απόσταση, του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, από το Π.Δ. 131/2003.

3.5.1.2 Οι Τυπικές προϋποθέσεις της προσυμβατικής πληροφόρησης μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σημειώνεται ότι ενώ το περιεχόμενο ενημέρωσης είναι ίδιο για τις συμβάσεις από απόσταση και τις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος, οι τυπικές απαιτήσεις είναι διαφορετικές.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όσον αφορά στις εξ αποστάσεως συμβάσεις, ο Προμηθευτής παρέχει τις πληροφορίες που προβλέπονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 ή θέτει αυτές τις πληροφορίες στη διάθεση του Καταναλωτή με τρόπο κατάλληλο για το μέσο της επικοινωνίας εξ αποστάσεως που χρησιμοποιείται σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Εφόσον οι εν λόγω πληροφορίες παρέχονται πάνω σε σταθερό μέσο, οφείλουν να είναι ευανάγνωστες.

Έτσι, από την παραπάνω ειδικότερη τυπική απαίτηση για τις συμβάσεις εξ αποστάσεως προκύπτει ότι, εν τέλει, η εκπλήρωση της υποχρέωσης του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή, σε σχέση με τα στοιχεία που προβλέπονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δηλαδή για τις πληροφορίες στην παροχή των οποίων πρέπει να προβεί πριν την σύναψη της σύμβασης από απόσταση, εξακολουθεί να πραγματοποιείται με την χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας από απόσταση.

Εντούτοις, υπάρχει προσθήκη ορισμένων, αν και φαινομενικά μικρής σημασίας, ουσιωδών λεπτομερειών στην παραπάνω υποχρέωση. Συγκεκριμένα, ο τρόπος εκπλήρωσης πρέπει να είναι ανάλογος με το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση κάθε φορά. Για παράδειγμα, αν ο Προμηθευτής κάνει χρήση κάποιου έντυπου μέσου, δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι οι παραπάνω πληροφορίες υπάρχουν καταγεγραμμένες στον διαδικτυακό τόπο (site) του ηλεκτρονικού καταστήματός (e – shop) του. Κατ' αντιστοιχία με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, δεν αρκεί απλώς η χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας από απόσταση, αλλά πρέπει να τίθεται στην διάθεση του Καταναλωτή. Επίσης, η έννοια του κατανοητού τρόπου εστιάζεται κυρίως στην απλότητα του νοήματος, αναφορικά με την δυνατότητα αντίληψής του από τον Καταναλωτή, ώστε να μην δημιουργείται

η παραμικρή σύγχυση που, ενδεχομένως, προκαλούνταν πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σε σχέση με την σημασία των χρησιμοποιούμενων όρων της ευκρίνειας και σαφήνειας.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 10) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σταθερό μέσο είναι κάθε μέσο που επιτρέπει στον Καταναλωτή ή στον Προμηθευτή να αποθηκεύει πληροφορίες που απευθύνονται προσωπικά σε αυτόν κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική πρόσβαση επί χρονικό διάστημα επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών, όπως ενδεικτικά το χαρτί, τα κλειδιά USB, τα CD – ROM, τα DVD, οι κάρτες μνήμης ή οι σκληροί δίσκοι υπολογιστών, όπως και τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου³⁹¹.

Ο ορισμός του σταθερού μέσου παραμένει ο ίδιος με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με εξαίρεση την προσθήκη του Προμηθευτή και την ρητή ενδεικτική αναφορά σταθερών μέσων, που επιβεβαιώνει την υπάρχουσα ερμηνεία της θεωρίας³⁹². Έτσι, κατά μία γνώμη, πρόκειται για κάθε μέσο επικοινωνίας, στο οποίο η ενσωμάτωση του εμπεριεχόμενου διανοήματος είναι τόσο σταθερή, ώστε ο εκδότης δεν μπορεί πια να την ανακαλέσει³⁹³.

Στην περίπτωση αυτή, ο νόμος απαιτεί, πλέον, ρητά, οι πληροφορίες να είναι ευανάγνωστες, το οποίο υπονοούταν, εμμέσως, πλην σαφώς, μέχρι τώρα, αφού το σταθερό μέσο, λόγω των παραπάνω λειτουργιών και ιδιοτήτων του, είναι οιονεί έγγραφο, εξειδικεύοντας, παράλληλα, ακόμη περισσότερο την έννοια της κατανοητής γλώσσας, για πρώτη φορά.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 2 εδ. α του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν μια εξ αποστάσεως σύμβαση που πρόκειται να συναφθεί με ηλεκτρονικό μέσο επιβάλλει στον Καταναλωτή την υποχρέωση να πληρώσει, ο Προμηθευτής οφείλει να παράσχει στον Καταναλωτή με σαφή και ευκρινή τρόπο και αμέσως προτού ο Καταναλωτής υποβάλει την παραγγελία του τις πληροφορίες που προβλέπονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 περ. α), ε), ιε) και ιστ).

³⁹¹ Καθώς και αρχείο pdf, Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 13

³⁹² Βλ. παρακάτω, υπό 3.7.3.1 και 3.7.3.2

³⁹³ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 13

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 2 εδ. β του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι πληροφορίες αυτές πρέπει να εμφανίζονται πολύ κοντά προς την επιβεβαίωση που απαιτείται για την υποβολή της παραγγελίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 2 εδ. γ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Προμηθευτής οφείλει να μεριμνήσει ώστε ο Καταναλωτής, υποβάλλοντας την παραγγελία του, να αναγνωρίσει ρητώς ότι η παραγγελία συνεπάγεται υποχρέωση πληρωμής. Εάν η υποβολή παραγγελίας απαιτεί την ενεργοποίηση ενός εικονιδίου επιλογής ή ανάλογης λειτουργίας, το εικονίδιο επιλογής ή η ανάλογη λειτουργία πρέπει να φέρουν ευανάγνωστη σήμανση που να αναγράφει τις λέξεις « παραγγελία με υποχρέωση πληρωμής » ή μια ανάλογη σαφή διατύπωση που να δείχνει ότι η υποβολή παραγγελίας συνεπάγεται υποχρέωση πληρωμής στον Προμηθευτή.

Από τον συνδυασμό όλων των παραπάνω, προκύπτουν ότι, ειδικά στην περίπτωση που η παραγγελία, δηλαδή η δήλωση βούλησης αποδοχής του Καταναλωτή, πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνο με ηλεκτρονικό μέσο επικοινωνίας από απόσταση, π.χ. μέσω του διαδικτύου (internet), και όχι με οποιοδήποτε άλλο μέσο επικοινωνίας από απόσταση, π.χ. σταθερό τηλέφωνο, και, παράλληλα, επισύρει ως συμβατική δέσμευση, την καταβολή χρηματικού τιμήματος εκ μέρους του, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση, αφενός, να εξασφαλίσει την βέβαιη αναγνώριση της παραπάνω συνέπειας από τον Καταναλωτή, αφετέρου, να παρέχει οπωσδήποτε ορισμένες πληροφορίες, και συγκεκριμένα τα κύρια χαρακτηριστικά του αγαθού ή της υπηρεσίας, το σύνολο της τιμής, συμπεριλαμβανομένων του ΦΠΑ και άλλων τελών και δαπανών, την ελάχιστη και μέγιστη χρονική διάρκεια της σύμβασης, με ευκρίνεια, σαφήνεια και ευανάγνωστη διατύπωση, και μάλιστα ακριβώς δίπλα στο εικονίδιο επιλογής αποδοχής της πρότασης του Προμηθευτή στον διαδικτυακό τόπο (site) του ηλεκτρονικού καταστήματός (e - shop) του, καθώς και άμεσα, πριν την υποβολή του αιτήματος παραγγελίας.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι εμπορικές ιστοσελίδες οφείλουν να αναγράφουν σαφώς και ευανάγνωστα το αργότερο με την έναρξη της διαδικασίας υποβολής παραγγελίας κατά πόσον ισχύουν περιορισμοί στην παράδοση και ποια μέσα πληρωμής είναι δεκτά.

Σε συνέχεια των παραπάνω, ο νόμος απαιτεί τον εκ των προτέρων προσδιορισμό των αποδεκτών μέσων πληρωμής. Ακόμη, στην γενική υποχρέωση

πληροφόρησης για τον τρόπο παράδοσης, προστίθεται ειδικά, υπέρ του Καταναλωτή, η ενημέρωση για την ύπαρξη τυχόν περιορισμών κατά την παράδοση του αγαθού ή την παροχή της υπηρεσίας, ορθά, αφού, κανονικά, πρέπει να βρίσκεται σε άμεση ακολουθία με την πληρωμή, σύμφωνα με την ομαλή εξέλιξη της συναλλαγής.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν η σύμβαση συνάπτεται με μέσο επικοινωνίας εξ αποστάσεως το οποίο παρέχει περιορισμένο χώρο ή χρόνο για την απεικόνιση των πληροφοριών, ο Προμηθευτής παρέχει, πάνω στο συγκεκριμένο μέσο πριν από τη σύναψη αυτής της σύμβασης, τουλάχιστον τις προσυμβατικές πληροφορίες που αφορούν τα βασικά χαρακτηριστικά των αγαθών ή των υπηρεσιών, την ταυτότητα του Προμηθευτή, τη συνολική τιμή, το δικαίωμα υπαναχώρησης, τη διάρκεια της σύμβασης και, εάν η σύμβαση είναι αορίστου χρόνου, τις προϋποθέσεις καταγγελίας της σύμβασης, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 περ. α), β), ε), η) και ιε). Οι λοιπές πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 παρέχονται από τον Προμηθευτή στον Καταναλωτή κατά κατάλληλο τρόπο σύμφωνα με την παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου.

Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση, είναι η αποστολή γραπτού μηνύματος μέσω κινητού τηλεφώνου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω³⁹⁴. Επομένως, στην περίπτωση αυτή, ο νομοθέτης εξασφαλίζει, καταρχήν, ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας για τον Καταναλωτή, δηλαδή ο Προμηθευτής έχει, πλέον, υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή, τουλάχιστον, για τα παραπάνω στοιχεία, πριν από την σύναψη της σύμβασης από απόσταση. Επιπροσθέτως, ο νομοθέτης δεν αφήνει εκτεθειμένο τον Καταναλωτή, ούτε σε σχέση με τις υπόλοιπες πληροφορίες του άρθρου 3 β παράγραφος 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, για τις οποίες ορίζει ότι ο Προμηθευτής, σαφώς και έχει υποχρέωση να τις παρέχει, και αυτές, στο προσυμβατικό στάδιο, αλλά με άλλο κατάλληλο τρόπο για το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση, στην έννοια του οποίου, δεν αποκλείεται να συμπεριλαμβάνεται και η χρήση άλλου

---

³⁹⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 2.5.3, και Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 312, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 201

κατάλληλου μέσου επικοινωνίας από απόσταση, αφού, εξάλλου, η διαδοχική ή σωρευτική χρησιμοποίησή τους, ρητά, επιτρέπεται, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστήθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με την επιφύλαξη της παραγράφου 4, εάν ο Προμηθευτής προβεί σε τηλεφωνική κλήση προς τον Καταναλωτή με σκοπό τη σύναψη εξ αποστάσεως σύμβασης, οφείλει, στην αρχή της συνομιλίας με τον Καταναλωτή, να δηλώσει την ταυτότητά του και, όπου τούτο έχει εφαρμογή, την ταυτότητα του προσώπου εξ ονόματος του οποίου τηλεφωνεί και τον εμπορικό σκοπό της επικοινωνίας.

Η διάταξη επαναλαμβάνει το περιεχόμενο της ρύθμισης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 εδ. 2 του Ν. 2251/1994, με σαφώς βελτιωμένη σύνταξη και έκφραση, καθώς και αναλυτική διατύπωση, με την προσθήκη της υποχρέωσης ενημέρωσης του Καταναλωτή για την ταυτότητα του αντιπροσωπευόμενου Προμηθευτή, αν την τηλεφωνική κλήση και επικοινωνία πραγματοποιεί τρίτο πρόσωπο, αντιπρόσωπος του πρώτου, χωρίς να σημαίνει ότι ο Προμηθευτής απαλλάσσεται από την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για τα υπόλοιπα στοιχεία, που προβλέπονται στο άρθρο 3 β παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σε κάθε περίπτωση, όπως προκύπτει από την πρόταση « με την επιφύλαξη της παραγράφου 4 ». Η διατήρηση του, υπάρχοντος στο προισχύον παραπάνω άρθρο, όρου « σαφώς », ενδείκνυται προς αποφυγή οποιασδήποτε παρερμηνείας και παρατυπίας.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 6 εδ. α του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν πρόκειται να συναφθεί σύμβαση εξ αποστάσεως μέσω τηλεφώνου, με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών ή ταυτόχρονα την παροχή αγαθών και υπηρεσιών, ο Προμηθευτής υποχρεούται να επιβεβαιώσει την προσφορά του προς τον Καταναλωτή, ο οποίος δεσμεύεται μόνον όταν υπογράψει την προσφορά ή έχει στείλει τη γραπτή συγκατάθεσή του.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 6 εδ. β του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, οι επιβεβαιώσεις αυτές πρέπει να κοινοποιούνται πάνω σε σταθερό μέσο.

Πρόκειται για μια νέα ρύθμιση που αποσκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας του Καταναλωτή, στην περίπτωση χρησιμοποίησης ως μέσου επικοινωνίας από

απόσταση το τηλέφωνο, αποκλειστικά, και μόνο αν το αντικείμενο της σύμβασης από απόσταση συνίσταται σε υπηρεσία ή συνδυασμό υπηρεσίας και αγαθού, καθώς με την υποχρέωση κοινοποίησης της επιβεβαίωσης της πρότασης προσφοράς του Προμηθευτή με σταθερό μέσο, αλλά και την συμβατική δέσμευση του Καταναλωτή, μόνο μετά την υπογραφή του παραληφθέντος ή την αποστολή της γραπτής συγκατάθεσής του σε αυτό, θεσπίζεται υπέρ του διπλή δικλείδα ασφαλείας από τους κινδύνους που υποκρύπτει ο προφορικός λόγος και η όχι ενσώματη φύση της παροχής υπηρεσίας.

Α contrario συνάγεται ότι, σε περίπτωση κατάρτισης σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθού, με την χρήση άλλων μέσων επικοινωνίας από απόσταση, εκτός του τηλεφώνου, ο Προμηθευτής δεν βαρύνεται με την παραπάνω υποχρέωση.

Από τον ορισμό της σύμβασης από απόσταση, σε συνδυασμό με τους ορισμούς της σύμβασης πώλησης και παροχής υπηρεσιών, και τέλος του αγαθού, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχεία 7), 6), 5) και 3) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αντίστοιχα, προκύπτει ότι καταρχήν πρόκειται για σύμβαση πώλησης αγαθού ή / και παροχής υπηρεσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 α παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 4 γ, 4 ε και 4 στ εφαρμόζονται σε συμβάσεις πώλησης και παροχής υπηρεσιών και σε συμβάσεις παροχής νερού, φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας, τηλεθέρμανσης ή ψηφιακού περιεχομένου.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω, συνάγεται ότι το άρθρο άρθρο 4 ε του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφαρμόζεται και στην σύμβαση από απόσταση.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 ε εδ. 1 και εδ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όταν ο Προμηθευτής χρησιμοποιεί τηλεφωνική γραμμή για τηλεφωνική επικοινωνία μαζί του σχετικά με τις συναπτόμενες συμβάσεις, ο Καταναλωτής – τη στιγμή που επικοινωνεί με τον Προμηθευτή – δεν υποχρεούται να πληρώσει παραπάνω από τη βασική τιμή χρέωσης, και το πρώτο εδάφιο ισχύει με την επιφύλαξη του δικαιώματος των παρόχων των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών να επιβάλλουν χρέωση για αυτές τις κλήσεις, αντίστοιχα.

Αντίθετα από το άρθρο 4 παρ. 1 περ. ζ) του Ν. 2251/1994, πλέον, ο Προμηθευτής δεν έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για το κόστος της τηλεφωνικής κλήσης, πάνω από το βασικό τιμολόγιο, πριν από την σύναψη της

σύμβασης από απόσταση. Μάλιστα, αντίστροφα, κατοχυρώνεται, ρητά, δικαίωμα του Καταναλωτή να μην πληρώσει ακριβότερα από το σύνθηδες. Ακόμη, σε αντίθεση και με το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να καταβάλει τις δαπάνες της τηλεφωνικής επικοινωνίας για την διαβίβαση της αποδοχής του ή την εκπλήρωση της παροχής του Προμηθευτή, ακόμη και ούτε όταν γίνεται ρητή αναφορά στην πρόταση του τελευταίου, με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση της χρέωσης στους παρόχους τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 8 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφόσον ο Καταναλωτής επιθυμεί η παροχή υπηρεσιών ή η παροχή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, εάν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή η παροχή τηλεθέρμανσης να άρχεται στη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 3 ε παράγραφος 2, ο Προμηθευτής απαιτεί από τον Καταναλωτή να καταθέσει ρητή αίτηση.

Όπως προκύπτει από το παραπάνω, καταρχήν, αν ο Καταναλωτής θέλει η εκτέλεση της σύμβασης από απόσταση παροχής, όχι αγαθών, αλλά μόνο υπηρεσιών, ή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, στην περίπτωση που εξομοιώνονται με τέτοιες, αφού δεν διατίθενται σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή τηλεθέρμανσης, να ξεκινήσει από την έναρξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, έχει υποχρέωση να καταθέσει ρητή αίτηση στον Προμηθευτή, γι' αυτό. Όμως, προκειμένου ο Καταναλωτής να αποφύγει τους κινδύνους που συνεπάγεται, η μη εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσης, με παρελκυστικές μεθόδους και τεχνάσματα του Προμηθευτή, ο νομοθέτης, τελικά, αντιστρέφει το βάρος και το μετακυλίζει στον τελευταίο, με την χρησιμοποίηση του εύστοχου όρου « απαιτεί ». Έτσι, στην παραπάνω περίπτωση, ο Προμηθευτής, πλέον, έχει υποχρέωση να απαιτήσει την κατάθεση ρητής αίτησης από τον Καταναλωτή. Πρόκειται για την καθιέρωση μιας νέας υποχρέωσης στο πρόσωπο του Προμηθευτή, και μάλιστα, πριν την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, κατά το προσυμβατικό στάδιο, αφού, τόσο η εκτέλεσή της, όσο και η έναρξη της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από αυτήν, αφενός, έπονται της κατάθεσης της αίτησης, αφετέρου, έχουν ως προϋπόθεση την προηγούμενη σύναψη της σύμβασης.

3.5.2 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή μετά την σύναψη της σύμβασης

3.5.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, η σύμβαση από απόσταση είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή, εάν αυτός δεν λάβει σε εύθετο χρόνο, κατά την εκτέλεση της και το αργότερο κατά τη στιγμή της παράδοσης των αγαθών, τα οποία δεν πρόκειται να παραδοθούν σε τρίτους, εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο κατά την έννοια της περ. στ της παρ. 1 του άρθρου 4 α, στο οποίο ο Καταναλωτής έχει πρόσβαση, και στη γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε στην πρόταση σύναψης σύμβασης, τις ακόλουθες τουλάχιστον πληροφορίες :

- α) τις πληροφορίες που προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου αυτού
- β) την επωνυμία και τη διεύθυνση του πιο προσιτού για τον Καταναλωτή καταστήματος του Προμηθευτή, όπου ο Καταναλωτής μπορεί να απευθύνεται για την επισκευή του προϊόντος
- γ) τον τρόπο καταβολής του τιμήματος, περιλαμβανομένων των όρων πίστωσης ή πληρωμής με δόσεις, καθώς και τους όρους εξασφάλισης
- δ) τους όρους και τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης σύμφωνα με την παρ. 10 και, σε χωριστό έντυπο ή ηλεκτρονικό έγγραφο, υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης. Ο Καταναλωτής δικαιούται κατά το χρόνο ισχύος της σύμβασης, κατόπιν αιτήματός του, να λαμβάνει εγγράφως τις πληροφορίες αυτές.
- ε) πληροφορίες σχετικές με την εξυπηρέτηση μετά την πώληση και τις υφιστάμενες εμπορικές εγγυήσεις και
- στ) τους όρους καταγγελίας της σύμβασης, όταν πρόκειται για σύμβαση αορίστου χρόνου ή διάρκειας μεγαλύτερης του ενός έτους.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω ο Προμηθευτής έχει πρόσθετη υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή στο συμβατικό στάδιο, ανάλογης με αυτή που είχε στο προσυμβατικό. Συγκεκριμένα, σε εύλογο χρόνο μετά την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, και το αργότερο μέχρι την παράδοση του αγαθού ή την έναρξη παροχής της υπηρεσίας³⁹⁵.

³⁹⁵ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

Ακόμη, ο Προμηθευτής έχει την υποχρέωση να ενημερώσει τον Καταναλωτή, είτε εγγράφως, είτε με άλλο ισοδύναμο σταθερό μέσο, στο οποίο όμως ο Καταναλωτής έχει πρόσβαση³⁹⁶, π.χ. e – mail.

Από την χρησιμοποίηση του όρου « τουλάχιστον »³⁹⁷, προκύπτει ότι η απαρίθμηση είναι ενδεικτική.

Καταρχήν, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση παροχής στον Καταναλωτή των πληροφοριών από το προσυμβατικό στάδιο³⁹⁸ εκ νέου, εκτός αν τις είχε ήδη θέσει στην διάθεση του εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο, με εξαίρεση την περίπτωση που έχουν υποστεί τροποποιήσεις³⁹⁹.

Σε σχέση με τις παραπάνω πληροφορίες θα πρέπει να γίνουν οι εξής διευκρινήσεις.

Σε σχέση με το α), το πιο προσιτό κατάσταση του Προμηθευτή για τον Καταναλωτή είναι το εγγύτερο και πιο κοντινό στον τόπο κατοικίας ή συνήθους διαμονής του.

Σε σχέση με το β), οι όροι εξασφάλισης αφορούν την αξίωση του Προμηθευτή για την καταβολή του τιμήματος.

Σε σχέση με το γ), ο Καταναλωτής έχει το δικαίωμα να ζητήσει τις πληροφορίες εγγράφως, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 περ. δ εδ. 2 του Ν. 2251/1994, εφόσον είχαν τεθεί υπόψη του με άλλο σταθερό μέσο.

Πριν την τροποποίηση του άρθρου 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994 από το άρθρο 4 παρ. 8 του Ν. 3587/2007, η κρατούσα άποψη⁴⁰⁰ υποστήριζε ότι, από το γεγονός ότι

---

³⁹⁶ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Ίντερνετ : Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου (Επιμέλεια Πυργάκης Δ.), Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ. 206, Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο ΔΕΕ 2004, σελ. 886. Αντίθετος Σιδηρόπουλος Θ., Το Δίκαιο του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 10, σημ. 20

³⁹⁷ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

³⁹⁸ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 312, Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 580. Αντίθετοι Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο ΔΕΕ 2004, σελ. 886, σημ. 30, Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 159

³⁹⁹ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁰⁰ Βλ. Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 72, Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 135 επ., Καράκωστας Ι., Προστασία του καταναλωτή : Ν. 2251/1994, Με την συνεργασία του Δημήτρη Ν. Τζουγανάτου, (Επιμέλεια Σειράς : Δωρής Φ., Καράκωστας Ι.), (Επίκαιρα Θέματα Ιδιωτικού Δικαίου - τ. 7), Εκδ.

υπάρχει εξάρτηση του κύρους της σύμβασης από απόσταση από την έγγραφη ενημέρωση, συνάγεται ότι απαιτείται μονομερής συστατικός τύπος για την έγκυρη κατάρτισή της. Όμως, πλέον η παραπάνω άποψη δεν ευσταθεί⁴⁰¹, καθώς αρκεί ενημέρωση με άλλο σταθερό μέσο, χωρίς να απαιτείται έγγραφο ή ασφαλής προηγμένης ισοδύναμη με την ιδιόγραφη ηλεκτρονική υπογραφή, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του ΠΔ 150/2001⁴⁰². Επομένως, η τυχόν αποστολή εγγράφου έχει απλώς και μόνο επιβεβαιωτικό χαρακτήρα⁴⁰³.

Τέλος, στην Οδηγία 97/7/ΕΚ προβλέπεται εξαίρεση από την παραπάνω υποχρέωση στην περίπτωση παροχής υπηρεσίας εφάπαξ με τιμολόγηση από τον φορέα, π.χ. παροχή πληροφοριών από εταιρία τηλεφωνίας, υπό την προϋπόθεση ότι η γεωγραφική διεύθυνση του καταστήματος του Προμηθευτή είναι προσιτή στον Καταναλωτή.

Εντούτοις, η παραπάνω δεν συμπεριλήφθηκε στο άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, ούτε με το Ν. 3587/2007⁴⁰⁴.

3.5.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 141, Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο του Καταναλωτή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 88 επ., Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005, σελ. 194 επ., Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 826, Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 157, Χριστοδούλου Κ., Ηλεκτρονικά Έγγραφα και Ηλεκτρονική Δικαιοπραξία : με τα νεότερα νομοθετήματα, 2 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 105. Έτσι μάλλον και Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 121

⁴⁰¹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 198, Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 321 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 581 επ., Καράσης Μ., Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου – Δικαιοπραξία Ι, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1996, σελ. 86 επ., Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 336 επ.

⁴⁰² ΦΕΚ Α 125/25-6-2001, βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 321 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 581 επ., Καράσης Μ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου – Δικαιοπραξία Ι, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1996, σελ. 86 επ., Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 336 επ.

⁴⁰³ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁰⁴ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 7 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Προμηθευτής παρέχει στον Καταναλωτή την επιβεβαίωση της συναφθείσας σύμβασης, σε σταθερό μέσο σε εύλογο χρονικό διάστημα μετά τη σύναψη της εξ αποστάσεως σύμβασης και το αργότερο κατά τη στιγμή της παράδοσης των αγαθών ή προτού αρχίσει η εκτέλεση της υπηρεσίας. Η εν λόγω επιβεβαίωση περιλαμβάνει :

- α) το σύνολο των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1, εκτός εάν ο Προμηθευτής έχει ήδη παράσχει τις πληροφορίες στον Καταναλωτή πριν από τη σύναψη της εξ αποστάσεως σύμβασης σε σταθερό μέσο, και
- β) κατά περίπτωση, την επιβεβαίωση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης και αναγνώρισης του Καταναλωτή σύμφωνα με το άρθρο 3 ιβ περ. ιγ).

Από την παραπάνω διάταξη συνάγονται τα ακόλουθα :

Ο Προμηθευτής συνεχίζει να βαρύνεται με την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή, και μετά την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση. Ωστόσο, η υποχρέωση αυτή, δεν υφίσταται πάντα, ως ξεχωριστή και επιπρόσθετη της αντίστοιχης υποχρέωσης στο προσυμβατικό στάδιο, όπως ίσχυε μέχρι τώρα, αλλά μόνο αν δεν έλαβε χώρα η εκπλήρωση της τελευταίας, με σταθερό μέσο, αν δηλαδή πραγματοποιήθηκε εγγράφως, επιβεβαιώνοντας την προϋπάρχουσα ερμηνευτική άποψη της θεωρίας. Όμως, αυτό, με την σειρά του, σημαίνει ότι, πλέον, δεν αρκεί η εκπλήρωση της υποχρέωσης πληροφόρησης, πριν την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, με έγγραφο, αλλά απαιτείται αποκλειστικά και μόνο σταθερό μέσο, για την απαλλαγή του Προμηθευτή από την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή, στο συμβατικό στάδιο. Πάντως, θα έπρεπε να είχε συμπεριληφθεί ως εξαίρεση, η θέση της επιστήμης, για την περίπτωση που τυχόν επήλθαν τροποποιήσεις, στον ενδιάμεσο χρόνο⁴⁰⁵.

Βέβαια, τα προηγούμενα είναι απόρροια της υποχρέωσης παροχής μόνο των πληροφοριών του άρθρου 3 β παράγραφος 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, και όχι νέων ή διαφορετικών, αφού το σύνολο των πρώτων, όχι μόνο συμπεριλαμβάνει αυτές του άρθρου 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, αλλά υπερκαλύπτει, σχεδόν, και κάθε άλλη περίπτωση, με περαιτέρω επακόλουθο την κατάργηση της ενδεικτικής απαρίθμησης.

⁴⁰⁵

Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.2.1

Η περ. β) του άρθρου 3 δ παρ. 7 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εμπεριέχεται στο άρθρο 3 β παρ. 1 περ. ια) του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Παρά ταύτα, επαναλαμβάνεται, ως σοβαρής σημασίας, καθώς συνιστά την μοναδική περίπτωση απώλειας του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή, χωρίς την πλήρη εκπλήρωση της παροχής εκ μέρους του Προμηθευτή, a contrario και από το άρθρο 3 ιβ περ. α) του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Σε σχέση με τον χρόνο εκπλήρωσης της παραπάνω υποχρέωσης, υιοθετείται η ισχύουσα θεωρητική προσέγγιση⁴⁰⁶, αναφορικά με την παροχή υπηρεσίας, με αποτέλεσμα η νέα ρύθμιση να καθίσταται πιο ακριβής και ολοκληρωμένη.

Τέλος, η αποκλειστική χρήση του όρου « σταθερό μέσο », δεν αφήνει κανένα περιθώριο, αλλά, αντίθετα, εξαλείφει ολοσχερώς και διά παντός, οποιαδήποτε αμφιβολία ή αμφισβήτηση περί του, απλώς και μόνο, επιβεβαιωτικού, πληροφοριακού ή αποδεικτικού, και όχι συστατικού, χαρακτήρα του έγγραφου τύπου⁴⁰⁷.

Κατά μία άποψη, η υποχρέωση ενημέρωσης δεν είναι απαραίτητο να επαναληφθεί πανηγυρικά τόσο στο προσυμβατικό στάδιο (φάση warm – up), όσο και στο μετασυμβατικό (φάση cool – off), αλλά αρκεί η συνεκπλήρωσή τους *uno acto*⁴⁰⁸.

3.5.3 Οι Συνέπειες της παραβίασης της υποχρέωσης ενημέρωσης

3.5.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Όπως προκύπτει ρητά από το άρθρο 4 παρ. 2 και 9 του Ν. 2251/1994, η συνέπεια της παραβίασης της υποχρέωσης πληροφόρησης του Προμηθευτή, είναι η

---

⁴⁰⁶ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.2.1

⁴⁰⁷ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 13 – 15, ο οποίος, επίσης, υποστηρίζει ότι η ιδίχειρη υπογραφή δεν είναι απαραίτητη, αντίθετα από την υποχρεωτική ύπαρξη ενός σημείου που φανερώνει την προέλευση από τον εκδότη της, π.χ. λογότυπο, σήμα, διακριτικό γνώρισμα

⁴⁰⁸ Βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 13

ακυρότητα της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή⁴⁰⁹, τόσο στο προσυμβατικό στάδιο, όσο και στο συμβατικό.

Πρόκειται για σχετική ακυρότητα, την οποία μπορεί να επικαλεστεί μόνο ο Καταναλωτής και όχι ο Προμηθευτής⁴¹⁰.

Έτσι, αν ο Καταναλωτής την επικαλεστεί η σύμβαση από απόσταση καθίσταται και είναι άκυρη εξ' αρχής (*ex tunc*), με συνέπεια αμφοτέρωθεν οι συμβαλλόμενοι να έχουν υποχρέωση επιστροφής αμοιβαία της κάθε παροχής που έλαβαν, κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, σύμφωνα με το ΑΚ 904.

Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 1 του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης σχετικά με την προηγούμενη ενημέρωση, τη γραπτή επιβεβαίωση ή την επιβεβαίωση με σταθερά μέσα ή την τήρηση των προθεσμιών και τη συγκατάθεση του Καταναλωτή φέρει ο Προμηθευτής.

Η ακυρότητα ισχύει στην περίπτωση παντελούς έλλειψης πληροφόρησης, αλλά και πλημμελούς ή εσφαλμένης πληροφόρησης⁴¹¹. Σε περίπτωση που οι ελλείψεις είναι επουσιώδεις, η επίκληση της ακυρότητας εκ μέρους του Καταναλωτή είναι αντίθετη στην καλή πίστη και καταχρηστική, σύμφωνα με το ΑΚ 281. Επομένως, είναι ισχυρή μόνο όταν πρόκειται για πολύ σοβαρές ελλείψεις⁴¹².

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 4 του Ν. 2251/1994, στην περίπτωση προμήθειας αγαθών, εάν εντός της τρίμηνης προθεσμίας που αρχίζει από την παραλαβή του αγαθού από τον Καταναλωτή, αυτός λάβει τις πληροφορίες, είτε από τα έγγραφα ή από τα σταθερά μέσα, που τον ενημερώνουν για τη σύναψη της σύμβασης σύμφωνα με την παρ. 9, θεραπεύεται η ακυρότητα της σύμβασης και αρχίζει, από τη λήψη των πληροφοριών αυτών, νέα προθεσμία υπαναχώρησης δεκατεσσάρων (14) ημερολογιακών ημερών.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι αν σε σύμβαση από απόσταση παροχής αγαθών, ο Προμηθευτής εκπληρώσει την υποχρέωση πληροφόρησης του

---

⁴⁰⁹ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 493, Φύλιος Π., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, παρ. 143, σελ. 435 επ.

⁴¹⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 121

⁴¹¹ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 137

⁴¹² Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 563 επ.

Καταναλωτή στο συμβατικό στάδιο, έστω και με καθυστέρηση εκ των υστέρων, η ακυρότητα θεραπεύεται.

Κατά μία άποψη το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 4 του Ν. 2251/1994 πρέπει εφαρμόζεται αναλογικά σε σύμβαση από απόσταση παροχής υπηρεσιών και στο προσυμβατικό στάδιο⁴¹³.

Επιπρόσθετα, εκτός από την παραπάνω συνέπεια, η παράλειψη της υποχρέωσης πληροφόρησης ή η πλημμελής ή εσφαλμένη πληροφόρηση μπορεί να θεμελιώσει, στο προσυμβατικό στάδιο, ευθύνη του Προμηθευτή από τις διαπραγματεύσεις, σύμφωνα με τα ΑΚ 197 και 198, ενώ στο συμβατικό, αξίωση εκπλήρωσης παρεπόμενης παροχής ή αποζημίωσης για πλημμελή εκπλήρωσή της⁴¹⁴. Στην τελευταία περίπτωση, προϋπόθεση της αξίωσης εκπλήρωσης είναι η σιωπηρή παραίτηση από το δικαίωμα επίκλησης της σχετικής ακυρότητας⁴¹⁵.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, αν ο Προμηθευτής δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στην παρ. 9, η προθεσμία υπαναχώρησης είναι τρίμηνη. Επομένως, η παράβαση της υποχρέωσης πληροφόρησης του Προμηθευτή στο συμβατικό στάδιο, έχει επίπτωση στην διάρκεια της προθεσμίας υπαναχώρησης.

3.5.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

3.5.3.2.1 Οι Συνέπειες για τη μη προσυμβατική ενημέρωση

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 9 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Προμηθευτής δεν τηρήσει τις υποχρεώσεις ενημέρωσης που προβλέπονται στο άρθρο αυτό η σύμβαση εξ αποστάσεως είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ρητά, ότι η σχετική ακυρότητα με επίκληση υπέρ του Καταναλωτή, παραμένει η κύρια συνέπεια της παραβίασης από τον

---

⁴¹³ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 200

⁴¹⁴ Βλ. Γεωργιάδης Απ.,, Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, Έκδοση 1999, σελ. 76 επ.

⁴¹⁵ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 200

Προμηθευτή της υποχρέωσης ενημέρωσης του Καταναλωτή⁴¹⁶, τόσο πριν, όσο και μετά την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση. Επισημαίνεται ωστόσο ότι επειδή το περιεχόμενο της υποχρέωσης ενημέρωσης είναι ευρύτερο υπό το καθεστώς της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το βάρος απόδειξης που φέρει πάλι, ο Προμηθευτής είναι επαχθέστερο, με την έννοια ότι αφορά το διευρυμένο περιεχόμενο της υποχρέωσης ενημέρωσης⁴¹⁷.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 6 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Προμηθευτής δεν έχει τηρήσει τις υποχρεώσεις ενημέρωσης για τις πρόσθετες επιβαρύνσεις ή άλλες δαπάνες κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 περ. ε) ή για τις δαπάνες επιστροφής των αγαθών κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 περ. θ), ο Καταναλωτής δεν πληρώνει τις εν λόγω επιβαρύνσεις ή δαπάνες⁴¹⁸.

Ειδικότερα, λοιπόν, αν η παραβίαση συνίσταται σε μη εκπλήρωση της υποχρέωσης ενημέρωσης για την ύπαρξη πρόσθετων δαπανών, καθώς και δαπανών για την επιστροφή των αγαθών, στο προσυμβατικό στάδιο, η συνέπεια συνίσταται στην έλλειψη υποχρέωσης καταβολής τους εκ μέρους του Καταναλωτή, εφόσον δεν προταθεί η ακυρότητα της σύμβασης από τον Καταναλωτή.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 2 εδ. γ τέλος του Ν. 2251/1994⁴¹⁹, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Προμηθευτής δεν

---

⁴¹⁶ Η Οδηγία 2011/83/ΕΕ δεν προβλέπει αντίστοιχη κύρωση, αλλά επαφίεται στον κάθε εθνικό νομοθέτη για επιβολή αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων, που αποτελεί απογοητευτική παράλειψη και εμπόδιο στην πλήρη εναρμόνιση και ενοποίηση, βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 61

⁴¹⁷ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 63, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 200, με θετική αποτίμηση

⁴¹⁸ Αυτή είναι η μοναδική κύρωση που προβλέπει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ, βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 61

⁴¹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 2 εδ. γ του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής οφείλει να μεριμνήσει ώστε ο Καταναλωτής, υποβάλλοντας την παραγγελία του, να αναγνωρίσει ρητώς ότι η παραγγελία συνεπάγεται υποχρέωση πληρωμής. Εάν η υποβολή παραγγελίας απαιτεί την ενεργοποίηση ενός εικονιδίου επιλογής ή ανάλογη λειτουργία, το εικονίδιο επιλογής ή η ανάλογη λειτουργία πρέπει να φέρουν ευανάγνωστη σήμανση που να αναγράφει τις λέξεις « παραγγελία με υποχρέωση πληρωμής » ή μια ανάλογη σαφή διατύπωση που να δείχνει ότι η υποβολή παραγγελίας συνεπάγεται υποχρέωση πληρωμής στον Προμηθευτή. Εάν ο Προμηθευτής δεν συμμορφωθεί με το παρόν εδάφιο, ο Καταναλωτής δεν δεσμεύεται από τη σύμβαση ή την παραγγελία

συμμορφωθεί με το εδάφιο αυτό, ο Καταναλωτής δεν δεσμεύεται από τη σύμβαση ή την παραγγελία.

Πρόκειται για μια νέα ρύθμιση, ιδιαίτερα αυστηρή και επαχθή για τον Προμηθευτή. Έτσι, αν ο τελευταίος δεν εκπληρώσει την υποχρέωση ενημέρωσης του Καταναλωτή ότι, η παραγγελία του, με ηλεκτρονικό μέσο επικοινωνίας από απόσταση, επισύρει υποχρέωση πληρωμής εκ μέρους του, πριν την υποβάλει, στο προσυμβατικό στάδιο, δεν έχει ισχύ, ούτε η σύμβαση από απόσταση, ούτε η παραγγελία του, όμως, μόνο για τον Καταναλωτή. Αυτό σημαίνει ότι, άκυρη είναι, όχι μόνο η σύμβαση, αλλά και η ίδια η παραγγελία ως αποδοχή του Καταναλωτή⁴²⁰. Επισημαίνεται, επίσης, ότι το λεκτικό του εδ. γ τέλος, « ο Καταναλωτής δεν δεσμεύεται από τη σύμβαση ή την παραγγελία » δημιουργεί σύγχυση ως προς το είδος της ακυρότητας και ορθότερο θα ήταν είτε η απαλοιφή του, είτε η επανάληψη της διατύπωσης της παρ. 10 του άρθρου 3 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός αν γίνει δεκτό ότι ο νομοθέτης το επιδίωξε. Θα μπορούσε δηλαδή να υποστηριχθεί ότι ο νομοθέτης δεν φαίνεται να επιθυμεί την σχετική ακυρότητα, δηλαδή την ανάπτυξη της ενέργειας της σύμβασης από απόσταση πλήρως, μέχρι την επίκλησή της από τον Καταναλωτή, γιατί στην περίπτωση αυτή θα χρησιμοποιούσε την ίδια διατύπωση με τα άρθρα 3 β παρ. 9 και 3 δ παρ. 10 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Αντίθετα, από την έκφραση που τελικά διαλέγει, δεν μοιάζει να επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια του Καταναλωτή για την εκτέλεση της σύμβασης, αλλά τον απαλλάσσει από την υποχρέωση εκπλήρωσης της δικής του παροχής, επιτακτικά, για να του παρέχει την μεγαλύτερη δυνατή προστασία, προκρίνοντας, τελικά, ως σπουδαιότερης σημασίας όρο ή πιο ουσιώδες στοιχείο της σύμβασης από απόσταση, την συμφωνία των συμβαλλομένων μερών για το τίμημα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στ παρ. 1 και 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Προμηθευτής δεν έχει παράσχει στον Καταναλωτή τις πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα υπαναχώρησης όπως

---

⁴²⁰ Βλ Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 313, όπου γίνεται λόγος για άμεση έννομη συνέπεια της μη πλήρωσης της υποχρέωσης, την μη κατάρτιση της σύμβασης

απαιτείται από το άρθρο 3 β παράγραφος 1 περ. η), η 14 ήμερη προθεσμία υπαναχώρησης λήγει 12 μήνες μετά το τέλος της αρχικής προθεσμίας υπαναχώρησης, όπως αυτή προσδιορίζεται βάσει του άρθρου 3 ε παράγραφος 2, και εάν ο Προμηθευτής έχει παράσχει στον Καταναλωτή τις πληροφορίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου εντός 12 μηνών από την ημέρα που ορίζεται στο άρθρο 3 ε παράγραφος 2, η περίοδος υπαναχώρησης λήγει 14 ημερολογιακές ημέρες από την ημέρα που ο Καταναλωτής λαμβάνει τις εν λόγω πληροφορίες, αντίστοιχα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπό την ισχύ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, επήλθε επιμήκυνση της προθεσμίας υπαναχώρησης στους 12 μήνες, από τους 3 που προβλεπόταν στο προϊσχύον δίκαιο, όμως, μόνο για την περίπτωση που ο Προμηθευτής δεν εκπλήρωσε την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για το δικαίωμα υπαναχώρησης, και όχι κάθε πληροφόρησης, κατά το προσυμβατικό, και όχι συμβατικό, πλέον, στάδιο, δηλαδή πριν από την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Επίσης, η δυνατότητα εκπλήρωσης της υποχρέωσης του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή εκ των υστέρων, εξακολουθεί να υφίσταται, και μάλιστα, εντός της νέας, μεγαλύτερης, προθεσμίας, των 12 μηνών, αλλά, και πάλι, αφορά μόνο την ενημέρωση για το δικαίωμα υπαναχώρησης στο προσυμβατικό στάδιο. Ανίθετα, από το γεγονός ότι δεν υπάρχει αντίστοιχη ρύθμισή οταν έχει παραλειφθεί η υποχρέωση ενημέρωσης για την υπαναχώρηση στο συμβατικό στάδιο, φαίνεται να προκύπτει ότι δεν θεραπεύεται η σχετική ακυρότητα, στην περίπτωση μη εκπλήρωσης της παραπάνω υποχρέωσης, στο συμβατικό στάδιο, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 7 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Βέβαια, δεν γίνεται λόγος για θεραπεία της ακυρότητας, ρητά, αλλά, εξυπακούεται, από την στιγμή που προβλέπεται, ως συνέπεια, σε περίπτωση παράβασης της υποχρέωσης του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή, πριν από την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, για το σύνολο των πληροφοριών, άρα και για το δικαίωμα υπαναχώρησης, σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 9 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Ακόμη, η αναφορά στο άρθρο 3 ε παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σημαίνει ότι η θεραπεία της ακυρότητας ισχύει, τόσο στην σύμβαση από απόσταση πώλησης αγαθών, όσο και παροχής υπηρεσιών,

ακολουθώντας τις συστάσεις της θεωρίας⁴²¹. Τέλος, η διάρκεια και ο χρόνος έναρξης της νέας προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή, παραμένουν οι ίδιες με εκείνες του προϋσχόντος δικαίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 1 εδ. 2 στο τέλος του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής επιβαρύνεται μόνο με το άμεσο κόστος επιστροφής των αγαθών, εκτός εάν ο Προμηθευτής έχει παραλείψει να ενημερώσει τον Καταναλωτή ότι ο Καταναλωτής οφείλει να επιβαρυνθεί με αυτό.

Όταν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησής του, ως αποτέλεσμα επέρχεται, καταρχήν, η υποχρέωση να επιστρέψει στον Προμηθευτή τα αγαθά. Ταυτόχρονα, ο Καταναλωτής φέρει και την σχετική δαπάνη για την εκπλήρωσή της⁴²². Ωστόσο, αν ο Προμηθευτής υπέπεσε σε παράβαση της υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή, για την επιβάρυνση του τελευταίου με τα έξοδα επιστροφής των αγαθών, στο προσυμβατικό στάδιο, τότε, κατ' εξαίρεση, ο Καταναλωτής απαλλάσσεται από την εν λόγω υποχρέωση. Αυτό σημαίνει ότι, η παραβίαση της παραπάνω υποχρέωσης του Προμηθευτή, έχει ως συνέπεια διπλή κύρωση, ήτοι, τόσο την σχετική ακυρότητα της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών, όσο και την απουσία ευθύνης του Καταναλωτή, να προβεί στην επιστροφή των αγαθών, με δικά του έξοδα αποστολής, το οποίο θα όφειλε, κατά την ομαλή εξέλιξη της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής ευθύνεται για τυχόν μείωση της αξίας των αγαθών μόνο ως αποτέλεσμα της διαχείρισης των αγαθών άλλης πλην εκείνης που είναι αναγκαία για τη διαπίστωση της φύσης, των χαρακτηριστικών και της λειτουργίας των αγαθών. Ο Καταναλωτής δεν ευθύνεται σε καμία περίπτωση για οποιαδήποτε μείωση της αξίας των αγαθών όταν ο Προμηθευτής δεν έχει παράσχει κοινοποίηση του δικαιώματος υπαναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 3 β παράγραφος 1 περ. η).

Επίσης, όπως θα αναλυθεί παρακάτω⁴²³, μία από τις συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή, σε σχέση με αυτόν, εκτός από την υποχρέωση επιστροφής στον Προμηθευτή των αγαθών, κατά τις διατάξεις για τον

⁴²¹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.1

⁴²² Βλ. παρακάτω, υπό 3.7.4.2

⁴²³ Βλ. παρακάτω, υπό 3.7.4.2

αδικαιολόγητο πλουτισμό, σύμφωνα με το ΑΚ 904, είναι και η ευθύνη του, απέναντι στον Προμηθευτή, για την μείωση της αξίας των αγαθών, και όχι, όπως εύλογα γίνεται αντιληπτό, των υπηρεσιών, λόγω του άυλου χαρακτήρα τους, δηλαδή η υποχρέωση του Καταναλωτή, αποζημίωσης ή καταβολής, στον Προμηθευτή, του χρηματικού ποσού της ζημίας του τελευταίου, που αντιστοιχεί στην μείωση της αξίας των αγαθών, όμως, μόνο για αυτήν που προκλήθηκε από την διαχείριση του πρώτου, δηλαδή όχι, από τρίτο, ξένο στον Καταναλωτή, ή τυχαία, και, μάλιστα, όχι την αναγκαία και απαραίτητη, για την εξακρίβωση των ιδιοτήτων και λειτουργιών τους⁴²⁴. Αν, λοιπόν, στην περίπτωση αυτή, ο Προμηθευτής δεν εκπλήρωσε την υποχρέωση πληροφόρησης, ειδικά για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, στο προσυμβατικό στάδιο, αποκλειστικά, ο Καταναλωτής δεν φέρει την παραπάνω ευθύνη. Πρόκειται, για θέσπιση τρίτης εξαίρεσης στην παραπάνω ευθύνη, η οποία, ταυτόχρονα, συνιστά και επιπρόσθετη νέα συνέπεια παραβίασης της παραπάνω υποχρέωσης.

Στην προσπάθεια απόλυτης νομικής κατοχύρωσης του Καταναλωτή, ιδίως αναφορικά με την υποχρέωση του Προμηθευτή να τον ενημερώσει για το δικαίωμα υπαναχώρησης, ο νομοθέτης εισάγει και μία ακόμη καινοτομία. Επισημαίνεται ότι το δικαίωμα υπαναχώρησης είναι κεφαλαιώδους σημασίας.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται :

α) για την παροχή υπηρεσιών, την παροχή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, εάν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή για παροχή τηλεθέρμανσης, εν μέρει ή εν όλω, κατά τη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης, εφόσον :

ι) ο Προμηθευτής έχει παραλείψει να παράσχει τις πληροφορίες που προβλέπονται στο άρθρο 3 β παράγραφος 1 περ. η) ή ι) , ή

ιι) ο Καταναλωτής δεν έδωσε την προηγούμενη ρητή συγκατάθεσή του να ξεκινήσει η εκτέλεση της σύμβασης στη διάρκεια της προθεσμίας υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 3 δ παράγραφος 8, ή

β) για την εν όλω ή εν μέρει παροχή ψηφιακού περιεχομένου που δεν παραδίδεται πάνω σε υλικό μέσο, εφόσον :

---

⁴²⁴ Βλ. Loos M., Consumer Sales Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive, (2010), 1 EPLR, 23

ιι) ο Προμηθευτής έχει παραλείψει να παράσχει την επιβεβαίωση που προβλέπεται στο άρθρο 3 δ παράγραφος 7.

Επομένως, σύμφωνα με τα παραπάνω, καταρχήν, η παραβίαση της υποχρέωσης του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή, και πάλι για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, αλλά επιπρόσθετα και για την υποχρέωση καταβολής του, σχετικού με αυτό, εύλογου κόστους, από τον τελευταίο, όπως και όπου προβλέπεται, στο προσυμβατικό στάδιο, συνεπάγεται την απαλλαγή του Καταναλωτή από την υποχρέωση επιστροφής της αξίας, και όχι, *in natura*, της ίδιας, της παρασχεθείσας υπηρεσίας, λόγω της φύσης της, αλλά και της παροχής νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, μόνο στην περίπτωση, όμως, που εξομοιώνονται με υπηρεσίες, ή τηλεθέρμανσης, σε μέρος ή στο σύνολό τους, καθιερώνοντας εξαίρεση από τις συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης για τον Καταναλωτή, ο οποίος, κανονικά, έχει την παραπάνω υποχρέωση, ως απόρροια της άσκησης του παραπάνω δικαιώματος εκ μέρους του.

Η ίδια συνέπεια ισχύει, και στην περίπτωση που, ο Προμηθευτής παραβίασε την υποχρέωσή του, να απαιτήσει την κατάθεση αίτησης για εκπλήρωση των παραπάνω συμβάσεων, από την έναρξη της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, ρητά, από τον Καταναλωτή, στο προσυμβατικό στάδιο. Όμως, εδώ, η απαλλαγή από την επιστροφή, δεν αφορά το σύνολο της αξίας, αλλά μόνο το ανάλογο, των παρασχεθέντων, χρηματικό ποσό⁴²⁵, το οποίο ο Καταναλωτής θα όφειλε κανονικά, αν η υποχρέωση είχε τηρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Επομένως, η πρώτη εξαίρεση ισχύει, προφανώς, μόνο για την περίπτωση της πλήρους παροχής, και μάλιστα, όταν πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, χωρίς, όμως, την προηγούμενη ρητή συγκατάθεση του Καταναλωτή, αφού στην αντίθετη περίπτωση, ο Καταναλωτής στερείται του παραπάνω δικαιώματος, σύμφωνα με το άρθρο 3 ιβ περ. α) του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.5.3.2.2 Οι Συνέπειες για τη μη μετασυμβατική ενημέρωση

---

⁴²⁵ Βλ. Eide E., Is the consumer directive advantageous for the consumers ?, (2009), 28 Eur J of L & Ec, 293, 29, Lilleholt K., Notes on the Proposal for a New Directive on Consumer Rights, (2009), 3 Eur Revof Private Law, 337

Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 10 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Προμηθευτής δεν τηρήσει τις τυπικές απαιτήσεις που προβλέπονται στο άρθρο αυτό η σύμβαση εξ αποστάσεως είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 β παρ. 8 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ως προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεων ενημέρωσης που ορίζονται στα άρθρα 3 β έως 3 ιβ, το βάρος της απόδειξης το έχει ο Προμηθευτής.

Ακόμη, για πρώτη φορά καθιερώνεται ειδικότερη επιπλέον της σχτικής ακυρότητας συνέπεια, για την παράβαση της υποχρέωσης του Προμηθευτή για μετασυμβατική ενημέρωση του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παράγραφος 7 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, που αφορά συμβάσεις παροχής ψηφιακού περιεχομένου. Συγκεκριμένα, αν ο Προμηθευτής δεν εκπληρώσει την παραπάνω υποχρέωση ενημέρωσης, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται με την παροχή σ' αυτόν, εν όλω ή εν μέρει, του ψηφιακού περιεχομένου, που κανονικά θα ήταν συνέπεια της εκ μέρους του υπαναχώρησης, εφόσον, όμως, η παροχή και παράδοσή του δεν έγινε με υλικό⁴²⁶ μέσο, στο σύνολο ή σε μέρος του. Επομένως, μοναδική εξαίρεση της εξαίρεσης, με την οποία επανέρχεται ο κανόνας της επιβάρυνσης του Καταναλωτή, συνιστά η περίπτωση της παροχής του ψηφιακού περιεχομένου με υλικό μέσο, σε μέρος, και, πολύ περισσότερο, στο σύνολό του.

Εντούτοις, το γεγονός ότι η Οδηγία 2011/83/ΕΕ δεν προβλέπει συγκεκριμένες κυρώσεις για την παραβίαση της υποχρέωσης πληροφόρησης, αποτελεί ανοιχτή πληγή για την ευρωπαϊκή ενοποίηση⁴²⁷.

---

⁴²⁶ Παρατηρείται ότι στο άρθρο 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όπου περιλαμβάνονται οι ορισμοί, δεν υπάρχει ο ορισμός του υλικού μέσου, αλλά μόνο του σταθερού, που εικάζεται ότι συμπίπτουν

⁴²⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1634, Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 61, De Booy T. Q., Hessalink M. & Mak C., How the CFR Can Improve the Consumer Rights Directive, Centre for the Study of European Contract Law, Working Paper series No. 20099/09, p. 9 , Capilli G., The Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law : Out – line of Regulatoty Impact on Sales Guarantees Introduced by Directive 99/44/EC (2012) Edition II ELSA Malta Law Review, σελ.166

3.6 Άλλες υποχρεώσεις του Προμηθευτή

3.6.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για μη επιβάρυνση του Καταναλωτή με πρόσθετες δαπάνες εκτός του τιμήματος

3.6.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται με τις δαπάνες της επικοινωνίας από απόσταση για τη διαβίβαση της αποδοχής ή για την εκτέλεση της υπηρεσίας, εκτός αν αυτό αναφέρεται σαφώς στην πρόταση για σύναψη σύμβασης.

Όπως προαναφέρθηκε, το παραπάνω συνδέεται άρρηκτα με την υποχρέωση του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή σχετικά με το κόστος χρησιμοποίησης του μέσου τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση στο προσυμβατικό στάδιο, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 περ. ζ) του Ν. 2251/1994.

3.6.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σε σχέση με το παρόν ζήτημα, οι νέες ρυθμίσεις έχουν ως εξής :

Σύμφωνα με το άρθρο 4 γ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, απαγορεύεται στον Προμηθευτή να χρεώνει στους Καταναλωτές, για τη χρήση ενός συγκεκριμένου μέσου πληρωμής, δαπάνη υπερβαίνουσα το κόστος χρήσης αυτού του μέσου από τον ίδιο.

Προς αποφυγή χρέωσης του Καταναλωτή με επιπλέον δαπάνες, με κερδοσκοπία εκ μέρους του Προμηθευτή, αλλά, περιορισμού του τελευταίου, αποκλειστικά και μόνο, στο τίμημα, ο νομοθέτης συμπεριλαμβάνει στο νέο καθεστώς, διατάξεις που δεν υφίσταντο καθόλου στο προηγούμενο. Στα πλαίσια αυτά θέτει ρητή απαγόρευση στον Προμηθευτή, να μην μετακυλίζει στον Καταναλωτή, περισσότερες δαπάνες, από αυτές που συνεπάγεται η χρησιμοποίηση ενός μέσου πληρωμής για τον ίδιο, παρά μόνο αυτές. Έτσι, για παράδειγμα, αν το μέσο πληρωμής είναι χρεωστική ή πιστωτική κάρτα, και ο Προμηθευτής έχει διαμονή στο εξωτερικό, δεν δικαιούται να χρεώσει τον Καταναλωτή, με οποιοδήποτε άλλο ποσό, εκτός από την προμήθεια που παρακρατεί η Τράπεζα του εξωτερικού, κατά την ανάληψη από

την αυτόματη ταμειακή μηχανή (ATM), του τιμήματος, από τον Προμηθευτή, στον λογαριασμό του οποίου, το κατέθεσε ο Καταναλωτής, από την Ελλάδα. Επίσης, τέτοια περίπτωση συνιστά η είσπραξη του τιμήματος με αντικαταβολή για το κόστος της παροχής από τον μεταφορέα⁴²⁸. Η νέα αυτή ρύθμιση συνεισφέρει ιδιαίτερα στην προστασία του Καταναλωτή, από τον παραπάνω έμμεσο τρόπο καταστρατήγησης της εν λόγω υποχρέωσης από τον Προμηθευτή, που του επέτρεπε να επινοήσει, η έλλειψη της σχετικής ρητής απαγόρευσης, μέχρι τώρα.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 στ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, προτού ο Καταναλωτής δεσμευτεί από τη σύμβαση ή προσφορά, ο Προμηθευτής επιδιώκει τη ρητή συναίνεση του Καταναλωτή για κάθε πρόσθετη πληρωμή επιπλέον της αμοιβής που συμφωνείται για την κύρια συμβατική υποχρέωση του Προμηθευτή. Εάν ο Προμηθευτής δεν έχει λάβει τη ρητή συγκατάθεση του Καταναλωτή, αλλά την έχει συναγάγει, χρησιμοποιώντας τις προκαθορισμένες επιλογές τις οποίες ο Καταναλωτής απαιτείται να απορρίψει προκειμένου να αποφύγει την πρόσθετη πληρωμή, ο Καταναλωτής δικαιούται την επιστροφή αυτής της πληρωμής.

Με την παραπάνω ρύθμιση, θεσπίζεται, ρητά, για πρώτη φορά, η υποχρέωση του Προμηθευτή μη επιβάρυνσης του Καταναλωτή με πρόσθετες δαπάνες, εκτός του τιμήματος, η οποία, μέχρι σήμερα, συναγόταν, από το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 2251/1994⁴²⁹. Μάλιστα, πλέον, αφορά κάθε δαπάνη, και όχι μόνο αυτές της επικοινωνίας από απόσταση για τη διαβίβαση της αποδοχής ή για την εκτέλεση της υπηρεσίας. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η επιβάρυνση του Καταναλωτή με πρόσθετες δαπάνες, μόνο σε περίπτωση ρητής συγκατάθεσης του Καταναλωτή, πριν την κατάρτιση της σύμβασης. Και πάλι, όμως, η νομοτεχνική διατύπωση της διάταξης είναι, σαφώς βελτιωμένη, υπέρ του Καταναλωτή, αφού ο νομοθέτης μεταθέτει, εντέχνως, το βάρος από την πρόταση του Προμηθευτή, στην ρητή συγκατάθεση του Καταναλωτή, επιβάλλει, εμμέσως, την σχετική υποχρέωση στο

---

⁴²⁸ Βλ. Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 312

⁴²⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται με τις δαπάνες της επικοινωνίας από απόσταση για τη διαβίβαση της αποδοχής ή για την εκτέλεση της υπηρεσίας, εκτός αν αυτό αναφέρεται σαφώς στην πρόταση για σύναψη σύμβασης

πρόσωπο του Προμηθευτή, ενώ προχωρά και ένα βήμα παραπέρα, με τον εξοπλισμό του Καταναλωτή με δικαίωμα επιστροφής της πρόσθετης πληρωμής.

3.6.2 Η Δυνατότητα ή μη προείσπραξης του τιμήματος από τον Καταναλωτή

3.6.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 7 του Ν. 2251/1994, απαγορεύεται η είσπραξη όλου ή μέρους του τιμήματος, ακόμη και με μορφή αρραβώνα, εγγύησης, έκδοσης ή αποδοχής αξιόγραφων ή άλλη μορφή, πριν από την παράδοση του προϊόντος ή την παροχή της υπηρεσίας.

Όπως προκύπτει ρητά από το παραπάνω, η είσπραξη χρημάτων, με οποιοδήποτε τρόπο, πριν το παραπάνω χρονικό σημείο, απαγορεύεται.

Έτσι, στην απαγόρευση εμπίπτουν οι συναφείς συμβάσεις ενεχύρου και δόσης αντί ή χάριν καταβολής.

Στην τελευταία περίπτωση πρέπει να υπαχθεί και η πληρωμή με πιστωτική κάρτα, αφού η ανάληψη υποχρέωσης από την Εκδότρια Τράπεζα συνιστά δόση χάριν καταβολής του τιμήματος⁴³⁰.

Πάντως, μετά την παράδοση του προϊόντος ή την παροχή της υπηρεσίας, επιτρέπεται η είσπραξη του τιμήματος, χωρίς να απαιτείται επιπλέον και η παρέλευση της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, αντίθετα από τις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 5 του Ν. 2251/1994.

3.6.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Η πρόσφατη ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δεν προβλέπει, ρητά, τέτοια υποχρέωση για τον Προμηθευτή, ούτε προκύπτει έμμεσα, από κάποια άλλη ρύθμιση⁴³¹. Η συγκεκριμένη ρύθμιση, αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμη παράλειψη, καθώς εκθέτει τον Καταναλωτή στον κίνδυνο προκαταβολής του τιμήματος (ευκαιρία που θα σπεύσουν

---

⁴³⁰ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 209

⁴³¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1635

να εκμεταλλευτούν οι Προμηθευτές), το οποίο θα αναγκαστεί να αναζητήσει με δαπανηρές και χρονοβόρες διαδικασίες, σε κάθε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.

Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται⁴³² ότι η αδυναμία νομοθετικού περιορισμού της είσπραξης του τιμήματος εκ μέρους του Προμηθευτή, που οφείλεται στη δυνατότητα εκτέλεσης των υποχρεώσεων της σύμβασης από απόσταση κατά τη διάρκεια της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης από τους δύο αντισυμβαλλομένους, ισοδυναμεί με έκθεση του Προμηθευτή στον κίνδυνο μη είσπραξης του τιμήματος, κατά την παράδοση του αγαθού στον Καταναλωτή, η οποία μπορεί να ισοσταθμιστεί με την θέσπιση δέσμευσης ως εγγύησης του χρηματικού ποσού μέσω πιστωτικής κάρτας, μέχρι την παραπάνω παράδοση.

3.7 Το Δικαίωμα υπαναχώρησης του Καταναλωτή

Το δικαίωμα υπαναχώρησης του Καταναλωτή συνίσταται στην αποδέσμευση από τις ανειλημμένες υποχρεώσεις του από την σύμβαση από απόσταση, εκ των υστέρων, δηλαδή μετά την κατάρτισή της.

Όπως είναι προφανές, αποτελεί εξαίρεση από την αρχή *pacta sunt servanda*, δηλαδή ότι τα συμφωνηθέντα πρέπει να τηρούνται. Ωστόσο, είναι το πιο δραστικό μέσο προστασίας του ασθενέστερου συμβαλλόμενου μέρους, δηλαδή του Καταναλωτή.

Ο λόγος και ο σκοπός θέσπισης του δικαιώματος υπαναχώρησης έγκειται στις ιδιαίτερες περιστάσεις και συνθήκες σύναψης της σύμβασης από απόσταση, δηλαδή στην προστασία από τις πρακτικές και τεχνικές αιφνιδιασμού από τον Προμηθευτή⁴³³ και υφαρπαγής της δήλωσης βούλησης του Καταναλωτή, σε συνδυασμό με την φυσική αδυναμία επαρκούς πληροφόρησης και ίδιας προσωπικής αντίληψης του

---

⁴³² Βλ. Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 317 – 318, και παρακάτω, υπό 3.7.1 και 3.8

⁴³³ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 108 επ. και 1203 επ.

Καταναλωτή για τον Προμηθευτή και το αγαθό ή την υπηρεσία⁴³⁴, εκ των προτέρων, προκειμένου ο Καταναλωτής να έχει το απαραίτητο επαρκές χρονικό περιθώριο διάσκεψης και απόφασης, ψύχραιμα και απερίσπαστα, για την σκοπιμότητα κατάρτισης της σύμβασης από απόσταση⁴³⁵, καθώς και εξέτασης από κοντά και διαπίστωσης, τυχόν ύπαρξης πραγματικών ελαττωμάτων⁴³⁶, και ανταπόκρισης, των ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών, στην παραγγελία του.

Ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να αποδείξει ότι οι παραπάνω περιστάσεις και συνθήκες συντρέχουν, ενώ ο Προμηθευτής δεν έχει δικαίωμα να ανταποδείξει ότι δεν συντρέχουν, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Όπως στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, έτσι και στην σύμβαση από απόσταση, το δικαίωμα υπαναχώρησης τίθεται μονομερώς υπέρ του Καταναλωτή, δηλαδή το έχει αποκλειστικά και μόνο ο Καταναλωτής.

Το παραπάνω στοιχείο και η έλλειψη σύνδεσης με την αδυναμία παροχής από τον Προμηθευτή, αποτελούν τις βασικές διαφορές που οδηγούν στον διαχωρισμό και διάκριση από το δικαίωμα υπαναχώρησης, σύμφωνα με τον ΑΚ⁴³⁷.

Η παραίτηση του Καταναλωτή από το δικαίωμα υπαναχώρησης, δηλαδή εκ των προτέρων παραίτηση από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν επιτρέπεται, και είναι άκυρη. Όμως παραίτηση από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, δηλαδή εκ των υστέρων παραίτηση από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης επιτρέπεται. Αυτό διότι η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν είναι υποχρεωτική⁴³⁸. Επίσης, περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν επιτρέπονται. Έτσι, σε περίπτωση συμφωνίας που περιλαμβάνονται Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ), με τους οποίους καθίσταται

⁴³⁴ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ 122, Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 158

⁴³⁵ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 202, Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 334 επ.

⁴³⁶ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ 122

⁴³⁷ Βλ. Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 298 επ., Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανιάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 29 επ.

⁴³⁸ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 586

δυσχερής η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, είναι καταχρηστικοί⁴³⁹ και, άρα, άκυροι, σύμφωνα με το ΑΚ 281.

3.7.1 Η Νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στην ελληνική θεωρία⁴⁴⁰, το δικαίωμα της υπαναχώρησης του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2251/1994, είναι ως προς τη νομική φύση του διαπλαστικό δικαίωμα⁴⁴¹, το οποίο ανατρέπει τα νομικά αποτελέσματα της σύμβασης από απόσταση εκ των υστέρων.

Πιο αναλυτικά, διαπλαστικό είναι το δικαίωμα του οποίου η άσκηση επιφέρει την μεταβολή και την δημιουργία μιας νέας νομικής κατάστασης, μιας έννομης σχέσης, δηλαδή μιας κατεξοχήν συμβατικής σχέσης και επομένως προϋποθέτει την ύπαρξη εγκύτως καταρτισμένης σύμβασης. Άρα για να είναι ένα δικαίωμα διαπλαστικό πρέπει όταν ασκείται η σύμβαση να έχει συναφθεί. Για την ακρίβεια πρέπει να υπάρχει οριστική συμβατική δέσμευση, δηλαδή οριστική ανάληψη υποχρεώσεων που σημαίνει ότι οι υποχρεώσεις θα εκπληρωθούν οπωσδήποτε ανεξάρτητα από το πότε, δηλαδή είτε αμέσως μετά την ανάληψη είτε μεταγενέστερα αυτής.

Από την άλλη πλευρά, η υπαναχώρηση, η οποία χαρακτηρίζεται ως ελεύθερη, παρουσιάζει ομοιότητες τόσο με τη νόμιμη⁴⁴² υπαναχώρηση, αφού υπάρχει πρόβλεψη από το νόμο ρητά, όσο και με τη συμβατική υπαναχώρηση, αφού μπορεί να είναι αναιτιολόγητη⁴⁴³, με συνέπεια την αναλογική εφαρμογή των ΑΚ 382, 383, 387 παρ. 2 και 389 επ, αντίστοιχα. Επομένως οι διατάξεις του ΑΚ εφαρμόζονται κατ' αναλογία για κάλυψη των κενών του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, για την σε αυτό προβλεπόμενη υπαναχώρηση, εφόσον προσιδιάζουν στον σκοπό του, και στα

⁴³⁹ Βλ. Παντελίδου Ρ., Αυτοδέσμευση και αποδέσμευση στις συμβάσεις που καταρτίζονται εκτός εμπορικού καταστήματος, Αρμ 1995, σελ. 881

⁴⁴⁰ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Έκδοση 2004, σελ. 108 επ. και 1203 επ., Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999, σελ. 512, Παντελίδου Ρ., Αυτοδέσμευση και αποδέσμευση στις συμβάσεις που καταρτίζονται εκτός εμπορικού καταστήματος, Αρμ 1995, σελ. 879

⁴⁴¹ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁴² Βλ. Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 334 επ.

⁴⁴³ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της σύμβασης από απόσταση⁴⁴⁴. Για τον λόγο αυτό, ο Καταναλωτής, σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν έχει δικαίωμα και αξίωση εύλογης αποζημίωσης από τον Προμηθευτή⁴⁴⁵, σύμφωνα με αναλογική εφαρμογή του ΑΚ 387.

Βέβαια, στην ελληνική και διεθνή θεωρία και επιστήμη υπάρχουν διάφορες απόψεις σε σχέση με τη νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή στην σύμβαση από απόσταση⁴⁴⁶.

Μεταξύ αυτών η πιο διαδεδομένη είναι η άποψη⁴⁴⁷ σύμφωνα με την οποία, η σύμβαση από απόσταση είναι ανενεργή, δηλαδή δεν παράγει νομική ενέργεια, πριν την παρέλευση της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης και την απόσβεσή του, η οποία αποτελεί όρο του ενεργού⁴⁴⁸ της σύμβασης από απόσταση. Έτσι, έχει μετέωρη ισχύ⁴⁴⁹ όσο χρονικό διάστημα εκκρεμεί η δυνατότητα και ευχέρεια που έχει ο Καταναλωτής να καταστήσει την σύμβαση από απόσταση άκυρη οριστικά⁴⁵⁰ και να προβεί στην ματαίωσή της.

Όμως, η σύμβαση από απόσταση είναι καταρτισμένη πλήρως, έγκυρη και ισχυρή⁴⁵¹, αφού, αντίθετα από την σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 2251/1994, η εκπλήρωση των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών, δηλαδή η παράδοση των αγαθών ή η παροχή των υπηρεσιών του Προμηθευτή και η καταβολή του τιμήματος του Καταναλωτή, μπορεί να

---

⁴⁴⁴ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 589

⁴⁴⁵ Βλ. Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 301 επ., Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 57 επ.

⁴⁴⁶ Βλ. Χριστιανός Β., σε Λιακόπουλος Θ. / Χριστιανός Β. / Μιχαλόπουλος Γ., Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1993, σελ. 64 επ.

⁴⁴⁷ Βλ. Σταθόπουλος Μ., σε Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 55 επ., Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 86

⁴⁴⁸ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 1023 επ.

⁴⁴⁹ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 1023 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁵⁰ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁵¹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 205

πραγματοποιηθεί και πριν την παρέλευση της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης και την απόσβεσή του⁴⁵².

Τέλος, έχουν διατυπωθεί και απόψεις ότι η σύμβαση από απόσταση είναι σύμβαση πώλησης υπό δοκιμή με διαλυτική αίρεση⁴⁵³, δηλαδή ένα συμβατικό μόρφωμα που περιλαμβάνει και εμπεριέχει νόμιμη ρήτρα απαρέσκειας ή αποποίησης της σύμβασης από τον Καταναλωτή - Αγοραστή⁴⁵⁴.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ε παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν, εάν το επιθυμούν, να εκτελέσουν τις συμβατικές υποχρεώσεις τους κατά τη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης.

Από το παραπάνω επιβεβαιώνεται, ρητά, η άποψη της θεωρίας για πλήρη κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση⁴⁵⁵.

3.7.2 Η Προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

3.7.2.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 1, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 4 παρ. 11 του Ν. 3587/2007, σε κάθε σύμβαση από απόσταση ο Καταναλωτής έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει αναιτιολογήτως εντός δεκατεσσάρων (14) ημερολογιακών ημερών, αν δεν συμφωνήθηκε μεγαλύτερη προθεσμία, επιστρέφοντας το αγαθό στην αρχική του κατάσταση, χωρίς να επιβαρύνεται με οποιαδήποτε δαπάνη, εκτός από τα έξοδα επιστροφής.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 2 του Ν. 2251/1994, για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης η προθεσμία του προηγούμενου εδαφίου

---

⁴⁵² Βλ. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 129 και 137 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΕΔ 2005, σελ. 589

⁴⁵³ Βλ. Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 338 επ., Σκορίνη – Παπαρρηγοπούλου Ξ., Η προστασία του καταναλωτή στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999, σελ. 148

⁴⁵⁴ Βλ. Μπόσδας Δ., Περί συμφώνων υπερθεματισμού και απαρέσκειας στην πώληση, ΕλλΔνη 1982, σελ. 472 επ., Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1ος, Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 366

⁴⁵⁵ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 129 και 137 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΕΔ 2005, σελ. 589

αρχίζει, για τα αγαθά, από την παραλαβή τους, εφόσον ο Προμηθευτής τήρησε τις υποχρεώσεις της προηγούμενης παρ. 9⁴⁵⁶ και, για τις υπηρεσίες από τη λήψη των πληροφοριών, είτε με έγγραφα είτε με σταθερά μέσα, που ενημερώνουν τον Καταναλωτή ότι έχει συναφθεί η σύμβαση σύμφωνα με την ανωτέρω παρ. 9.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 3 και 4 του Ν. 2251/1994, αν ο Προμηθευτής δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στην παρ. 9, η προθεσμία υπαναχώρησης είναι τρίμηνη, και στην περίπτωση προμήθειας αγαθών, εάν εντός της τρίμηνης προθεσμίας που αρχίζει από την παραλαβή του αγαθού από τον Καταναλωτή, αυτός λάβει τις πληροφορίες, είτε από τα έγγραφα ή από τα σταθερά μέσα, που τον ενημερώνουν για τη σύναψη της σύμβασης σύμφωνα με την παρ. 9, θεραπεύεται η ακυρότητα της σύμβασης και αρχίζει, από τη λήψη των πληροφοριών αυτών, νέα προθεσμία υπαναχώρησης δεκατεσσάρων (14) ημερολογιακών ημερών, αντίστοιχα.

Η παραπάνω προθεσμία των 14 ημερολογιακών ημερών⁴⁵⁷ για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης είναι σχετικά σύντομη, για λόγους προστασίας και για τα συμφέροντα του Προμηθευτή. Πάντως, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν μεγαλύτερη προθεσμία, όμως όχι μικρότερη.

Η παραπάνω προθεσμία αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της παραλαβής⁴⁵⁸, για τα αγαθά, και για τις υπηρεσίες από τη λήψης των πληροφοριών,

---

⁴⁵⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, η σύμβαση από απόσταση είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή, εάν αυτός δεν λάβει σε εύθετο χρόνο, κατά την εκτέλεση της και το αργότερο κατά τη στιγμή της παράδοσης των αγαθών, τα οποία δεν πρόκειται να παραδοθούν σε τρίτους, εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο κατά την έννοια της περ. στ της παρ. 1 του άρθρου 4 α, στο οποίο ο Καταναλωτής έχει πρόσβαση, και στη γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε στην πρόταση σύναψης σύμβασης, τις ακόλουθες τουλάχιστον πληροφορίες :

α) τις πληροφορίες που προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου αυτού
β) την επωνυμία και τη διεύθυνση του πιο προσιτού για τον Καταναλωτή καταστήματος του Προμηθευτή, όπου ο Καταναλωτής μπορεί να απευθύνεται για την επισκευή του προϊόντος
γ) τον τρόπο καταβολής του τιμήματος, περιλαμβανομένων των όρων πίστωσης ή πληρωμής με δόσεις, καθώς και τους όρους εξασφάλισης
δ) τους όρους και τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης σύμφωνα με την παρ. 10 και, σε χωριστό έντυπο ή ηλεκτρονικό έγγραφο, υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης. Ο Καταναλωτής δικαιούται κατά το χρόνο ισχύος της σύμβασης, κατόπιν αιτήματός του, να λαμβάνει εγγράφως τις πληροφορίες αυτές.

ε) πληροφορίες σχετικές με την εξυπηρέτηση μετά την πώληση και τις υφιστάμενες εμπορικές εγγυήσεις και

στ) τους όρους καταγγελίας της σύμβασης, όταν πρόκειται για σύμβαση αορίστου χρόνου ή διάρκειας μεγαλύτερης του ενός έτους

⁴⁵⁷ Σε άλλα κράτη – μέλη οι ημέρες είναι εργάσιμες, βλ. Schulte – Nolke H. et al., EC Consumer Law Compendium : Comparative Analysis, 2008, p. 194 - 196

⁴⁵⁸ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 384

με έγγραφο ή με σταθερό μέσο, με τα οποία ενημερώνεται ο Καταναλωτής ότι έχει συναφθεί η σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994⁴⁵⁹, σύμφωνα με το ΑΚ 241. Σε κάθε περίπτωση, ο Καταναλωτής έχει την δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης και πριν την έναρξη της παραπάνω προθεσμίας⁴⁶⁰. Επίσης, σύμφωνα με μία άποψη, για την έναρξη της παραπάνω προθεσμίας απαιτείται, τόσο η παραλαβή του αγαθού, όσο και η λήψη των πληροφοριών. Μάλιστα, αρχίζει από όποιο από τα δύο παραπάνω πραγματοποιηθεί τελευταίο χρονικά⁴⁶¹.

Σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η μη παροχή υποδείγματος δήλωσης υπαναχώρησης, η προθεσμία μετατρέπεται και καθίσταται τρίμηνη.

Βέβαια, υπάρχει η δυνατότητα αναπλήρωσης της παραπάνω υποχρέωσης⁴⁶². Έτσι, αν ο Προμηθευτής προβεί σε εκπλήρωσή της, εντός της παραπάνω προθεσμίας, περιορίζεται στην αρχική, νόμιμη ή συμφωνηθείσα προθεσμία, η οποία αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της λήψης των πληροφοριών, με έγγραφο ή με σταθερό μέσο, με τα οποία ενημερώνεται ο Καταναλωτής ότι έχει συναφθεί η σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994.

Ο Ν. 3587/2007 ορθά⁴⁶³ προέβη στην παραπάνω πρόβλεψη μόνο για τα αγαθά, και όχι για τις υπηρεσίες, καθώς σε αυτές η προθεσμία αρχίζει από ίδιο χρονικό σημείο, ούτως ή άλλως.

Η τρίμηνη προθεσμία αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της παραλαβής, για τα αγαθά, ανεξάρτητα από την τήρηση ή μη της παραπάνω υποχρέωσης, παρά την αντίθετη διατύπωση, γιατί διαφορετικά η πρόβλεψή της δεν

---

⁴⁵⁹ Βλ. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 337

⁴⁶⁰ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

⁴⁶¹ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 168

⁴⁶² Βλ. Μώλος Α., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος στην πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ, ΕλλΔνη 2006, σελ. 687 επ.

⁴⁶³ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 203

θα είχε κανένα νόημα απολύτως⁴⁶⁴. Η έναρξη της παραπάνω προθεσμίας, είναι ανεξάρτητη από την τήρηση ή μη της παραπάνω υποχρέωσης ενημέρωσης, και για τις υπηρεσίες. Αλλιώς, θα ήταν υπερβολικά επαχθές για τον Καταναλωτή.

Έτσι, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη⁴⁶⁵, η παραπάνω προθεσμία αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της σύναψης της σύμβασης από απόσταση, για τις υπηρεσίες, σε περίπτωση μη τήρησης της παραπάνω υποχρέωσης, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ.

Σύμφωνα με μία άποψη⁴⁶⁶, αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της αναγκαίας, στην επιμέλεια αλλότριων υποθέσεων, υποβολής αιτήματος ή σύμπραξης από τον Καταναλωτή, αφού, στην παραπάνω λύση, υπάρχει ο κίνδυνος μη αντίληψης της σύναψης της σύμβασης από απόσταση, λόγω απειρίας ή απροσεξίας του Καταναλωτή.

Όπως προαναφέρθηκε⁴⁶⁷, σε περίπτωση παραβίασης της υποχρέωσης του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή, η συνέπεια είναι η σχετική ακυρότητα της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 9 του Ν. 2251/1994.

Όπως προκύπτει από τα όσα μέχρι τώρα εκτέθηκαν, στην παραπάνω περίπτωση, υφίσταται το δικαίωμα υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή, καθώς και η παράταση της προθεσμίας για την άσκηση του, παράλληλα και ταυτόχρονα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 3 και 4 του Ν. 2251/1994.

Επομένως, το δικαίωμα υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή είναι επιπρόσθετο στον ελληνικό νόμο, σε σχέση με την Οδηγία 97/7/ΕΚ.

Για την ακρίβεια, επιπρόσθετο είναι το δικαίωμα επίκλησης της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή, αφού στην Οδηγία 97/7/ΕΚ υπάρχει πρόβλεψη ως κύρωση μόνο η παράταση της προθεσμίας άσκησης

---

⁴⁶⁴ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 202

⁴⁶⁵ Βλ. Δεσποτιδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 585, Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 321 επ.

⁴⁶⁶ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 204

⁴⁶⁷ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.1

του δικαιώματος υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 5 διάταξη της Οδηγίας 97/7/ΕΚ. Αυτό σημαίνει ότι ο νομοθέτης, εκτός από την μεταφορά της παραπάνω κύρωσης της Οδηγίας 97/7/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, προχώρησε στην επιβολή και άλλης κύρωσης, αυτόνομα. Έτσι, ο Καταναλωτής έχει την δυνατότητα και ευχέρεια να διαλέξει ανάμεσα στα δύο παραπάνω δικαιώματα, με κριτήριο επιλογής το μέσο προστασίας, που είναι πιο πρόσφορο, στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Εξάλλου, σύμφωνα με την θεωρία του αστικού δικαίου, επιτρέπεται η συνύπαρξη δύο αυτοτελών λόγων ανατροπής μιας σύμβασης, π.χ. ακυρότητα και ακυρωσία⁴⁶⁸. Μάλιστα, η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης επιφέρει έννομες συνέπειες, οι οποίες είναι πιο ευνοικές για τον Καταναλωτή, σε σύγκριση με την επίκληση της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 και 11 του Ν. 2251/1994 και το ΑΚ 904, αντίστοιχα. Πάντως, η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης θεωρείται ως παραίτηση από το δικαίωμα επίκλησης της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή⁴⁶⁹ σιωπηρά.

Η παραπάνω 14 ήμερη προθεσμία είναι αποσβεστική, δηλαδή αν παρέλθει άπρακτη, επέρχεται ως συνέπεια η απόσβεση του δικαιώματος υπαναχώρησης και η δέσμευση του Καταναλωτή από την σύμβαση από απόσταση καθίσταται οριστική.

Ωστόσο, ο Καταναλωτής έχει την δυνατότητα ανατροπής και ακύρωσης της σύμβασης από απόσταση, λόγω πλάνης, απάτης, απειλής, καθώς και άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, λόγω υπαίτιας αδυναμίας παροχής από τον Προμηθευτή, σύμφωνα με τον ΑΚ⁴⁷⁰.

3.7.2.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ε παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός εάν ισχύουν οι εξαιρέσεις που προβλέπονται

⁴⁶⁸ Βλ. Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1983, σελ. 447, Σημαντήρας Κ., Γενικά Αρχαία του Αστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 490

⁴⁶⁹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 205, 208

⁴⁷⁰ Βλ. Καρακώστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 169, Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 318 επ.

στο άρθρο 3 ιβ, ο Καταναλωτής διαθέτει προθεσμία 14 ημερολογιακών ημερών για να υπαναχωρήσει από την εξ' αποστάσεως σύμβαση χωρίς να αναφέρει τους λόγους και χωρίς καμία επιβάρυνση πέρα από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 3 θ παράγραφος 2 και στο άρθρο 3 ι.

Εκτός των εξαιρέσεων που προβλέπεται από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης⁴⁷¹, και της υποχρέωσης του Καταναλωτή επιστροφής στον Προμηθευτή του αγαθού, στην αρχική του κατάσταση, που προβλέπεται σε ξεχωριστή διάταξη, σύμφωνα το άρθρο 3 ι παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η ρύθμιση παραμένει η ίδια.

Ωστόσο, μία ουσιώδης διαφορά και αντίθεση με το προϊσχύον καθεστώς είναι, η έμμεση, λόγω παράλειψης ρητής αναφοράς, απαγόρευση επιμήκυνσης της νόμιμης προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, σε μεγαλύτερη συμβατική, με συμφωνία των δύο αντισυμβαλλομένων μερών, ήτοι μεταξύ του Προμηθευτή με τον Καταναλωτή⁴⁷².

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, υπό την ισχύ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, καταργείται η δυνατότητα των δύο συμβαλλομένων μερών για συμφωνία μεγαλύτερης συμβατικής προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή.

Πάντως, θα μπορούσε να υπάρχει πρόβλεψη απαγόρευσης, μόνο για την μικρότερη προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, και όχι και για την μεγαλύτερη. Αυτό είναι πιθανό να υπαγορεύεται από το περιεχόμενο και την φύση, ιδίως, της υπηρεσίας, σε συγκεκριμένη περίπτωση, για την εξασφάλιση του Καταναλωτή, από την απόπειρα καταχρηστικής συμπεριφοράς εκ μέρους του Προμηθευτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ε παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με την επιφύλαξη του άρθρου 3 στ, η προβλεπόμενη στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου προθεσμία υπαναχώρησης λήγει 14 ημερολογιακές ημέρες :

α) από την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης, για τις συμβάσεις υπηρεσιών.

⁴⁷¹ Βλ. παρακάτω, υπό 3.7.7

⁴⁷² Σε σχέση για την βέλτιστη χρονική διάρκεια της προθεσμίας, βλ. Loos M., Rights of Withdrawal, Centre for the Study of European Contract Law, Working Paper No. 2009/4, Rekaiti P. & Van den Bergh R., Cooling – Off Periods in the Consumer Laws of the EC Member States : A Comparative Law and Economics Approach, Journal of Consumer Policy, 2000, pp. 371, Wilinska – Zelek A., Consumer rights – new tendencies, Considerations about directive 2011/83/EU, σελ. 6

β) για τις συμβάσεις πώλησης, από την ημέρα κατά την οποία ο Καταναλωτής ή ένα τρίτο μέρος το οποίο υποδεικνύεται από αυτόν, διαφορετικό από το μεταφορέα, αποκτά τη φυσική κατοχή των αγαθών ή :

ι) από την ημέρα κατά την οποία ο Καταναλωτής ή ένα τρίτο μέρος το οποίο υποδεικνύεται από αυτόν, διαφορετικό από τον μεταφορέα, αποκτά τη φυσική κατοχή του τελευταίου αγαθού, σε περίπτωση πολλών αγαθών παραγγελθέντων από τον Καταναλωτή με μια παραγγελία και παραδιδόμενων χωριστά.

ιι) από την ημέρα κατά την οποία ο Καταναλωτής ή ένα τρίτο μέρος το οποίο υποδεικνύεται από αυτόν, διαφορετικό από τον μεταφορέα, αποκτά τη φυσική κατοχή της τελευταίας παρτίδας ή του τελευταίου τεμαχίου, σε περίπτωση παράδοσης αγαθού αποτελούμενου από πολλές παρτίδες ή πολλά τεμάχια.

ιιι) από την ημέρα κατά την οποία ο Καταναλωτής ή ένα τρίτο μέρος το οποίο υποδεικνύεται από αυτόν, διαφορετικό από τον μεταφορέα, αποκτά τη φυσική κατοχή του πρώτου αγαθού, σε περίπτωση σύμβασης τακτικής παράδοσης αγαθών σε καθορισμένη χρονική περίοδο.

γ) από την ημέρα σύναψης της σύμβασης, σε περίπτωση συμβάσεων παροχής νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, εάν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, παροχής τηλεθέρμανσης ή παροχής ψηφιακού περιεχομένου που δεν παρέχεται πάνω σε σταθερό μέσο.

Σε σχέση με τα αγαθά, ο νομοθέτης προβαίνει σε συγκεκριμενοποίηση της έννοιας της παραλαβής από τον Καταναλωτή. Έτσι, για την έναρξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, δεν αρκεί η μεταβίβαση της κυριότητας του αγαθού, απλά, αλλά απαιτείται και η παράδοση της νομής και κατοχής του, δηλαδή η απόκτηση φυσικής εξουσίας σε αυτά.

Παραλήπτης είναι, καταρχήν, ο Καταναλωτής, αλλά μπορεί και οποιοδήποτε τρίτο πρόσωπο, κατόπιν προηγούμενης υπόδειξης και ορισμού του, ρητά, από τον Καταναλωτή, π.χ. προστηθείς, αντιπρόσωπος, εντολοδόχος, υπό την προϋπόθεση να μην ταυτίζεται με τον μεταφορέα, προς αποφυγή μεροληπτικής συμπεριφοράς, ιδίως, σε περίπτωση συνεργασίας του τελευταίου με τον Προμηθευτή.

Επίσης, σπουδαία καινοτομία συνιστά, η διάκριση της έναρξης της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, σε διαφορετικά χρονικά σημεία, ανάλογα με το είδος και το περιεχόμενο της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών, και ειδικότερα με βάση του τρόπου παράδοσης των αγαθών, χωριστά, αλλά από μία παραγγελία, κατά παρτίδα ή τεμάχιο, ή ανά τακτά χρονικά

διαστήματα, ήτοι, συγκεκριμένα, από την επόμενη της παράδοσης του τελευταίου αγαθού, της τελευταίας παρτίδας ή τεμαχίου, ή του πρώτου αγαθού, αντίστοιχα.

Η παρούσα εξειδίκευση κατοχυρώνει απόλυτα τον Καταναλωτή, από τις καταστρατηγήσεις εκ μέρους του Προμηθευτή, που επέτρεπε η γενικότητα της διατύπωσης του νόμου, μέχρι σήμερα.

Σε σχέση με τις υπηρεσίες, αλλά και το νερό, το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια, όταν εξομοιώνονται με τέτοιες, καθώς και την τηλεθέρμανση, και το ψηφιακό περιεχόμενο, εκτός υλικού ή σταθερού μέσου, υπάρχει αποσύνδεση του χρόνου εκκίνησης της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, από την εκπλήρωση της υποχρέωσης του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή, για την σύναψη της σύμβασης από απόσταση, στο συμβατικό στάδιο, με θέσπιση, ρητά, ως τέτοιας, την στιγμή της κατάρτισης, και για την ακρίβεια, την επόμενη ημέρα, από αυτήν της περιέλευσης στον Προμηθευτή της αποδοχής του Καταναλωτή, σύμφωνα με το ΑΚ 189, αλλά και την κρατούσα άποψη⁴⁷³.

Ωστόσο, η παραπάνω ρύθμιση κρίνεται επισφαλής, ενόψει του υπαρκτού κινδύνου μη συνειδητοποίησης εκ μέρους του, κατά κανόνα, αδαούς Καταναλωτή, ότι έλαβε χώρα η σύναψη της σύμβασης από απόσταση, σε συνδυασμό, φυσικά, με το συγκεκριμένο περιεχόμενο, που συνίσταται σε παροχή μη ενσώματου αντικειμένου, ενώ θα ήταν σκοπιμότερη να υιοθετηθεί ως έναρξη της παραπάνω προθεσμίας, το χρονικό σημείο πραγματικής γνώσης της κατάρτισης από τον Καταναλωτή.

Πάντως, σε περίπτωση που η παροχή του νερού, του φυσικού αερίου ή της ηλεκτρικής ενέργειας, διατίθενται σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, ή η παροχή του ψηφιακού περιεχομένου πραγματοποιείται πάνω σε υλικό ή σταθερό μέσο, η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης ξεκινά από την παράδοση της νομής ή κατοχής τους, στον Προμηθευτή ή τρίτο, διάφορο του μεταφορέα, αφού, τότε, εξομοιώνονται με αγαθά.

Όπως, a contrario, προκύπτει από το άρθρο 3 στ παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα παραπάνω ισχύουν, αποκλειστικά και μόνο αν ο Προμηθευτής εκπλήρωσε την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή, τόσο πριν, όσο και μετά την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση. Επομένως, πλέον, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της πληροφόρησης στο μετασυμβατικό στάδιο, δεν επιτρέπεται η παράταση της προθεσμίας άσκησης του

⁴⁷³

Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.2.1

δικαιώματος υπαναχώρησης. Εξαιρέση, ωστόσο, για πρώτη φορά⁴⁷⁴, συνιστά η μη πληροφόρηση για το δικαίωμα υπαναχώρησης προσυμβατικά, οπότε και η προθεσμία μετατρέπεται από 14 ημερολογιακές ημέρες σε 12 μήνες⁴⁷⁵, ως επιπρόσθετη συνέπεια της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση υπέρ του Καταναλωτή⁴⁷⁶. Κατά μία άποψη⁴⁷⁷, η επέκταση της προθεσμίας στο ένα έτος επιβραβεύει τον Προμηθευτή που δεν συμμορφώνεται στην παραπάνω υποχρέωσή του, ενώ η ασφάλεια δικαίου επιτάσσει τη λήξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, μόνο μετά την πλήρη και ολοσχερή εκπλήρωση των εκατέρωθεν συμβατικών υποχρεώσεων, λύση που δεν έρχεται και σε αντίθεση με τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ).

Στην παραπάνω περίπτωση, η 12 μηνι προθεσμία, δεν ξεκινά από την επόμενη αυτής της παράδοσης των αγαθών ή της σύναψης της σύμβασης από απόσταση των υπηρεσιών, αλλά από το τέλος της αρχικής προθεσμίας των 14 ημερολογιακών ημερών.

Επίσης, πλέον, δεν επιτρέπεται η μεταγενέστερη αναπλήρωση της πληροφόρησης του Καταναλωτή στο μετασυμβατικό στάδιο, αν ο Προμηθευτής δεν προέβη σε εκπλήρωσή της. Κατ' εξαίρεση, όμως, για πρώτη φορά, αυτό δεν ισχύει για την προσυμβατική πληροφόρηση για το δικαίωμα υπαναχώρησης. Αυτό σημαίνει ότι η εν λόγω πληροφόρηση μπορεί να αναπληρωθεί και, μάλιστα, μέσα στον διευρυμένο χρόνο των 12 μηνών⁴⁷⁸. Σε αυτή την περίπτωση, λοιπόν, και μόνο, επανέρχεται η προθεσμία των 14 ημερολογιακών ημερών. Η τελευταία προθεσμία τρέχει από την επόμενη ημέρα αυτής της λήψης από τον Καταναλωτή των παραπάνω

---

⁴⁷⁴ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 68, 73, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 733, κατά τον οποίο η παραπάνω ρύθμιση μειώνει το επίπεδο προστασίας του Καταναλωτή

⁴⁷⁵ Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η παράταση της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης ήταν 3 μήνες, βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 69, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 733, 735, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθησαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 203

⁴⁷⁶ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

⁴⁷⁷ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 112

⁴⁷⁸ Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το αντίστοιχο χρονικό διάστημα ήταν 3 μήνες

πληροφοριών, επέχουσα θέση περαιτέρω συνέπειας της παραπάνω ακυρότητας⁴⁷⁹. Πάντως, δεν γίνεται διάκριση της σύμβασης από απόσταση αγαθών και υπηρεσιών, αφού ο παραπάνω χρόνος εκκίνησης δεν συμπίπτει με τον πρωταρχικό, σε καμία από τις δυο.

Παρά ταύτα, όπως ρητά προκύπτει από το άρθρο 3 στ παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η 12 μνηνη προθεσμία δεν αρχίζει από το τέλος της αρχικής προθεσμίας των 14 ημερολογιακών ημερών, αλλά από την παράδοση των αγαθών ή την σύναψη της σύμβασης από απόσταση των υπηρεσιών, ευρισκόμενη, έτσι, σε αναντιστοιχία με την προηγούμενη παράγραφο, αντίθετα από την μεταξύ τους σύμπτωση, στο προηγούμενο καθεστώς. Επομένως, στην περίπτωση που η παραπάνω διάσταση δεν εξυπηρετεί κάποιο ειδικότερο σκοπό προστασίας του Καταναλωτή, πρόκειται για νομοθετική, τουλάχιστον, αβλεψία, από παραδρομή, αν όχι αστοχία.

Τέλος, αν η επέκταση της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, θεωρηθεί ρύθμιση υπέρ του Προμηθευτή, που δεν προβαίνει στη σχετική συμμόρφωση, ορθότερο θα ήταν, η λήξη της να συμπίπτει με την πλήρη εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών⁴⁸⁰.

3.7.3 Ο Τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

3.7.3.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται με μονομερή απευθυντέα δήλωση βούλησης του Καταναλωτή προς τον Προμηθευτή. Αυτό σημαίνει ότι η δήλωση βούλησης αποκτά νομική ισχύ από την περιέλευσή της στον Προμηθευτή⁴⁸¹.

Όμως, ορθότερο⁴⁸² είναι να αποκτά νομική ισχύ από τον χρόνο που ο Καταναλωτής προβαίνει στην δήλωση βούλησης, και όχι από την περιέλευσή της

⁴⁷⁹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

⁴⁸⁰ Βλ. Micklitz H.W. and Reich N., (2009) Cronica de una muerte Anunciada : The Commission Proposal for a Directive on Consumer Rights, CMLRev. 2009, 471, Micklitz H.W., An Optional Law on Off – Premises, Distance Sales and Unfair Terms for European Business and Consumers, in Micklitz H.W. and Reich N., The Commission Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law – Too Broad or Not Broad Enough ; EUI Working Papers, Law 2012/4, 39, pp. 54

⁴⁸¹ Βλ. Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 374 επ.

στον Προμηθευτή, αφού στην αντίθετη περίπτωση ο Καταναλωτής φέρει τον κίνδυνο της οποιασδήποτε καθυστέρησης, σύμφωνα και με το άρθρο 5 παρ. 1 τελευταίο εδάφιο της Οδηγίας 85/577/ΕΟΚ.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 6 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 4 παρ. 11 του Ν. 3587/2007, εάν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης, κοινοποιεί το γεγονός αυτό εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο το οποίο τίθεται στη διάθεση του αποδέκτη και στο οποίο ο αποδέκτης έχει πρόσβαση.

Συνεπώς η δήλωση βούλησης απαιτείται να περιβληθεί τον έγγραφο τύπο⁴⁸³ ή να κοινοποιηθεί στον Προμηθευτή με άλλο σταθερό μέσο, το οποίο όμως τίθεται στην διάθεσή του, και στο οποίο αυτός έχει πρόσβαση.

Η έννοια του σταθερού μέσου στο άρθρο 4 του Ν. 2251/1994 θεωρούνταν ταυτόσημη με αυτή του άρθρου 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, για τη ρύθμιση της σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, ειδικά.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σταθερό μέσο είναι κάθε μέσο που επιτρέπει στον Καταναλωτή να αποθηκεύει πληροφορίες απευθυνόμενες προσωπικά σε αυτόν, κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική αναφορά επί χρονικό διάστημα επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών.

Επομένως, σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρώνει ή οι προϋποθέσεις που πρέπει να

---

⁴⁸² Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 158, Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 206

⁴⁸³ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 386 επ., Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 586 επ., Σκορίνη – Παπαρηγοπούλου Ξ., Η προστασία του καταναλωτή στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999, σελ. 157

πληροί το μέσο για να χαρακτηριστεί ως σταθερό, δηλαδή για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994, είναι σωρευτικά οι εξής⁴⁸⁴ :

- 1) Να παρέχει την δυνατότητα αποθήκευσης πληροφοριών.
- 2) Να παρέχει την δυνατότητα πρόσβασης στις πληροφορίες σε όλη την χρονική διάρκεια της σύμβασης από απόσταση τουλάχιστον.
- 3) Να παρέχει την δυνατότητα αναπαραγωγής των πληροφοριών.

Αν το μέσο δεν φέρει έστω και ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά ή δεν πληροί έστω και μία από τις παραπάνω προϋποθέσεις δεν είναι σταθερό, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994. Έτσι, σταθερό μέσο, εκτός του χαρτιού, είναι ό,τι έχει την ιδιότητα της αποτύπωσης πληροφοριών με μόνιμο τρόπο και, άρα, της λειτουργίας ως υποκατάστατο του χαρτιού, π.χ. δισκέτες, CD – ROM, DVD⁴⁸⁵, σκληρός δίσκος του Η/Υ. Στην έννοια του σταθερού μέσου, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, θεωρούνταν ότι εμπίπτουν και τα μηνύματα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e – mail) και η ιστοσελίδα (site) του Προμηθευτή⁴⁸⁶, με αναλογική εφαρμογή της αιτιολογικής σκέψης 20 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ.

Επίσης, θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνονται τα smartphones ή τα iPads⁴⁸⁷.

Πάντως, η υποχρέωση τήρησης έγγραφου τύπου δεν έχει τη σημασία ότι ο τύπος είναι συστατικός. Αντίθετα, πρόκειται για αποδεικτικό τύπο. Δηλαδή, η δήλωση βούλησης μπορεί να γνωστοποιηθεί στον Προμηθευτή και προφορικά, ή αν δεν γνωστοποιηθεί εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο, δεν καθίσταται άκυρη. Απλά, ο Καταναλωτής φέρει το βάρος απόδειξης της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, και μάλιστα εμπρόθεσμα⁴⁸⁸.

---

⁴⁸⁴ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 294

⁴⁸⁵ Βλ. Κουτσούμπας Θ., Προστασία καταναλωτή στην εξ' αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών προϊόντων σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο, ΧρΠΔ 2005, σελ. 953 επ.

⁴⁸⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 295, η οποία είναι αντίθετη, υποστηρίζοντας ότι η υπαγωγή της ιστοσελίδας (site) του Προμηθευτή, εξαρτάται από τον τρόπο διαμόρφωσής της

⁴⁸⁷ Βλ. Rott P., Consumers and services of general economic interest : Is EC consumer law the future ?, (2007), 30 J of Consumer Policy, 49 – 60

⁴⁸⁸ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται αναιτιολόγητα. Δηλαδή, ο Καταναλωτής δεν απαιτείται, ούτε χρειάζεται, και δεν έχει καμία απολύτως υποχρέωση να προβάλει κάποιο λόγο ή δικαιολογία⁴⁸⁹ για την μεταμέλειά του, π.χ. ακυρότητα ή ακυρωσία της σύμβασης λόγω των περιστάσεων κατάρτισής της, πραγματικά ελαττώματα ή έλλειψη συμφωνημένων ιδιοτήτων των παραδοθέντων αγαθών, παθολογία της ενοχής, π.χ. υπερημερία, πλημμελή εκπλήρωση της παροχής.

Η υποχρέωση της υλικής πράξης επιστροφής του αγαθού στον Προμηθευτή στην αρχική κατάστασή του, δεν αποτελεί όρο του ενεργού της δήλωσης βούλησης, αλλά συνέπεια άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Στην αντίθετη περίπτωση, αφενός ο Καταναλωτής αγαθών θα βρισκόταν σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τον Καταναλωτή υπηρεσιών, αφετέρου θα υπήρχε μετακύλιση στον Καταναλωτή του κινδύνου της τυχαίας απώλειας ή καταστροφής του αγαθού μέχρι την απόδοση και περιέλευσή του στον Προμηθευτή.

Εξάλλου, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη⁴⁹⁰, ο Προμηθευτής φέρει τον παραπάνω κίνδυνο, για τον λόγο ότι το ΑΚ 391 δεν εφαρμόζεται στη νόμιμη υπαναχώρηση. Βέβαια, υπάρχει και η αντίθετη άποψη⁴⁹¹, σύμφωνα με την οποία, εφόσον ο Καταναλωτής δεν έχει την δυνατότητα επιστροφής του αγαθού στην κατάσταση που το παρέλαβε, δεν επιτρέπεται η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης.

Τέλος, κατά μία άποψη⁴⁹², η παραπάνω υποχρέωση έχει την έννοια της υποχρέωσης του Καταναλωτή για φύλαξη και διατήρηση του παραδοθέντος αγαθού

---

⁴⁸⁹ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

⁴⁹⁰ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 143, Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 163, Παντελίδου Ρ., Αυτοδέσμευση και αποδέσμευση στις συμβάσεις που καταρτίζονται εκτός εμπορικού καταστήματος, Αρμ 1995, σελ. 880 - 881, Σταθόπουλος Μ., σε Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 61 επ., Σκορίνη – Παπαρηγοπούλου Ξ., Η προστασία του καταναλωτή στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999, σελ. 174. Εναλλακτική πρόταση με αναλογική εφαρμογή του ΑΚ 563, Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 339 επ.

⁴⁹¹ Βλ. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 883 επ.

⁴⁹² Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 207

στην αρχική κατάστασή του, σε όλη την χρονική διάρκεια της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.

3.7.3.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Ο ορισμός του σταθερού μέσου στο άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, μεταφέρθηκε σχεδόν αυτούσιος στην γενική ρύθμιση της σύμβασης από απόσταση⁴⁹³, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 10) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Επομένως, σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 3 στοιχείο 10) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρώνει ή οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί το μέσο για να χαρακτηριστεί ως σταθερό, δηλαδή για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του Ν. 2251/1994, είναι σωρευτικά, και πάλι, οι ίδιες με αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω⁴⁹⁴.

Οι παραπάνω ερμηνευτικές απόψεις της θεωρίας⁴⁹⁵, εκτός από την ιστοσελίδα (site) του Προμηθευτή, συμπεριλήφθηκαν, ρητά, στην ενδεικτική απαρίθμηση των πραγμάτων που εμπίπτουν στον ορισμό της έννοιας του σταθερού μέσου⁴⁹⁶, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 10) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, πριν από τη λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης, ο Καταναλωτής ενημερώνει τον Προμηθευτή για την απόφασή του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση. Προς τον σκοπό αυτό, ο Καταναλωτής δύναται : α) είτε να χρησιμοποιήσει το υπόδειγμα εντύπου υπαναχώρησης που παρατίθεται στο τμήμα Β του Παραρτήματος του Ν. 2251/1994, β) είτε να κάνει οποιαδήποτε άλλη σαφή δήλωση που να παρουσιάζει την απόφασή του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση. Επομένως, η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης με σαφή δήλωση βούλησης θεσπίζεται, ρητά.

---

⁴⁹³ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.1.1.2

⁴⁹⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.3.1

⁴⁹⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.3.1

⁴⁹⁶ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.1.1.2

Επίσης, από την « κραυγαλέα » σιωπή του νόμου, συνάγεται ότι η δήλωση βούλησης υπαναχώρησης, όχι μόνο, δεν απαιτείται να περιβληθεί τον έγγραφο τύπο, αλλά ούτε να κοινοποιηθεί στον Προμηθευτή με άλλο σταθερό μέσο, επιβεβαιώνοντας, με πανηγυρικό τρόπο, την άποψη της θεωρίας περί ύπαρξης, απλά και μόνο, αποδεικτικού τύπου⁴⁹⁷. Μπορεί, λοιπόν, κάλλιστα, για την κοινοποίηση στον Προμηθευτή να γίνει χρήση οποιουδήποτε πρόσφορου μέσου, π.χ. επιστολή, τηλεφωνική κλήση ή, ακόμη και, απλά, επιστροφή του αγαθού, αρκεί να υπάρχει σαφήνεια⁴⁹⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής έχει κάνει χρήση του δικαιώματος υπαναχώρησης εντός της προθεσμίας υπαναχώρησης που αναφέρεται στο άρθρο 3 ε παράγραφος 2 και στο άρθρο 3 στ, εάν η ανακοίνωση περί άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης αποσταλεί από τον Καταναλωτή πριν από τη λήξη της προθεσμίας.

Από την παραπάνω ρύθμιση προκύπτει ότι, για την έγκυρη άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης εκ μέρους του Καταναλωτή, αρκεί η εξωτερίκευση της δήλωσης βούλησης αυτού, μέσα στη σχετική, κάθε φορά, προθεσμία, χωρίς να απαιτείται, επιπρόσθετα, να περιέλθει στον Προμηθευτή, πριν επέλθει η λήξη αυτής, εδραιώνοντας, ρητά, πλέον, την άποψη, που υποστήριζε ως ορθή, το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας, ώστε μετά την αποστολή ο Καταναλωτής να είναι απαλλαγμένος από οποιοδήποτε κίνδυνο ή βάρος.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Προμηθευτής μπορεί, επιπλέον των δυνατοτήτων που αναφέρονται στην παράγραφο 1, να παράσχει την επιλογή στον Καταναλωτή να συμπληρώσει και να υποβάλει ηλεκτρονικά είτε το υπόδειγμα εντύπου υπαναχώρησης που παρατίθεται στο τμήμα Β του Παραρτήματος του Ν. 2251/1994, είτε οποιαδήποτε άλλη σαφή δήλωση που βρίσκεται στον διαδικτυακό τόπο του

⁴⁹⁷ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁴⁹⁸ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 121, του ίδιου, Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 69 – 70, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 734, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 113

Προμηθευτή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο Προμηθευτής κοινοποιεί αμελλητί στον Καταναλωτή επιβεβαίωση παραλαβής αυτής της υπαναχώρησης πάνω σε σταθερό μέσο.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής φέρει το βάρος της απόδειξης ότι άσκησε το δικαίωμα υπαναχώρησης δυνάμει του παρόντος άρθρου. Επομένως, η κατανομή του βάρους απόδειξης της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή, προβλέπεται, ρητά, στο πρόσωπο του τελευταίου, συνηγορώντας, επίσης, υπέρ της άποψης περί μη ύπαρξης συστατικού τύπου, προκειμένου για το κύρος αυτής.

Προφανώς, η παραπάνω ρύθμιση έχει σημασία, κυρίως, στην περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης με άλλους τρόπους πλην του υποδείγματος υπαναχώρησης, το οποίο είναι έντυπο, ή την ηλεκτρονική υποβολή του άρθρου 3 ζ παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η παραλαβή της οποίας κοινοποιείται άμεσα με σταθερό μέσο από τον Προμηθευτή, στον Καταναλωτή.

3.7.4 Οι Συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

3.7.4.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη⁴⁹⁹ για τη συμβατική υπαναχώρηση κατά τον ΑΚ, η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν έχει ως συνέπεια την άρση των νόμιμων αποτελεσμάτων της σύμβασης από απόσταση αναδρομικά (*ex tunc*), αλλά επέρχεται η ανατροπή τους για το μέλλον (*ex nunc*).

Ειδικότερα, η σύμβαση από απόσταση θεωρείται καταρτισμένη έγκυρα και δημιουργείται μία νέα έννομη κατάσταση εκκαθάρισης⁵⁰⁰, η οποία συνίσταται στην απόσβεση των υποχρεώσεων παροχής που δεν έχουν εκπληρωθεί ακόμη, και στη γέννηση αξιώσεων για αμοιβαία επιστροφή των παροχών που έχουν εκπληρωθεί ήδη.

⁴⁹⁹ Βλ. Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 272, Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 1205 επ. Αντίθετος Γεωργιάδης Αστ., Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Τόμος 2 ος, 4 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 301

⁵⁰⁰ Βλ. Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 313 επ.

Έτσι, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης των παροχών, ο Προμηθευτής δεν έχει υποχρέωση να παραδώσει το αγαθό ή να παρέχει την υπηρεσία, και ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να καταβάλει το τίμημα. Στην αντίθετη περίπτωση, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει το αγαθό ή την υπηρεσία, με δικά του έξοδα αποστολής, σε εύλογο χρόνο.

Σε περίπτωση που η παροχή συνίσταται σε υπηρεσία, η οποία έχει εκπληρωθεί σε μέρος της ή στο σύνολό της, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει την αγοραία αξία της⁵⁰¹. Σύμφωνα με μία άποψη⁵⁰², στην παραπάνω περίπτωση πρέπει να απαγορεύεται η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, ως αντίθετη στην καλή πίστη και στα χρηστά και συναλλακτικά ήθη.

Πάντως, δεν επιτρέπεται η επιβάρυνση του Καταναλωτή με οποιαδήποτε άλλη πρόσθετη δαπάνη⁵⁰³, π.χ. έξοδα συντήρησης, επανασυσκευασίας, ούτε η επιβολή σε αυτόν αποζημίωσης χρήσης ή ποινικής ρήτρας⁵⁰⁴.

Αν ο Καταναλωτής δεν προβεί στην επιστροφή σε εύλογο χρόνο από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, ο Προμηθευτής έχει δικαίωμα άρνησης επιστροφής του τιμήματος και παρακράτησής του⁵⁰⁵.

Από την άλλη πλευρά, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει το τίμημα.

Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 εδ. 5 του Ν. 2251/1994, σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή κατά τα ανωτέρω, ο Προμηθευτής υποχρεούται να επιστρέψει τα ποσά που του κατέβαλε ο Καταναλωτής εντός τριάντα (30) ημερολογιακών ημερών. Σύμφωνα με μία άποψη, η παραπάνω προθεσμία αρχίζει από την δήλωση βούλησης του Καταναλωτή. Ωστόσο, σύμφωνα με άλλη άποψη, αρχίζει από την επόμενη ημέρα από αυτή της

---

⁵⁰¹ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

⁵⁰² Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 563 επ.

⁵⁰³ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 122

⁵⁰⁴ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 207

⁵⁰⁵ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 207

παραλαβής από τον Προμηθευτή του αγαθού ή της υπηρεσίας πίσω⁵⁰⁶. Αν ο Προμηθευτής δεν επιστρέψει το τίμημα εντός της παραπάνω προθεσμίας, καθίσταται υπερήμερος.

Επομένως, στην παραπάνω περίπτωση, ο Καταναλωτής, εκτός από τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, σύμφωνα με το ΑΚ 904, παράλληλα έχει ένα επιπλέον δικαίωμα επιστροφής του τιμήματος για τη διασφάλισή του, ώστε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο προβολής από τον Προμηθευτή της ένστασης της μη σωθείσας ωφέλειας πλουτισμού⁵⁰⁷, σύμφωνα με το ΑΚ 909.

3.7.4.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 η του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης τερματίζει τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών : α) να εκτελέσουν την εξ αποστάσεως σύμβαση ή β) να συνάψουν σύμβαση εξ αποστάσεως σε περιπτώσεις που υποβλήθηκε προσφορά από τον Καταναλωτή.

Καταρχήν, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, επιβεβαιώνεται η κρατούσα άποψη στην θεωρία⁵⁰⁸, με τη ρητή πρόβλεψη της συνέπειας της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης.

Μάλιστα, από τη χρησιμοποίηση του όρου « τερματίζει », συνάγεται ότι η ισχύς της σύμβασης από απόσταση είχε αρχίσει, δηλαδή ότι υφίσταται έγκυρη κατάρτισή της, ανεξάρτητα από την έναρξη εκτέλεσης των υποχρεώσεων των δύο αντισυμβαλλομένων, επιβεβαιώνοντας, για ακόμη μια φορά, την κρατούσα άποψη της θεωρίας.

Παράλληλα, υπάρχει ως πρόσθετη συνέπεια, η μη υποχρέωση για κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, όμως, μόνο για την περίπτωση που η πρόταση υποβλήθηκε από τον Καταναλωτή.

Όμως, από την παραπάνω διατύπωση, δημιουργείται σύγχυση, αν η κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση έχει συντελεστεί, ή, αν, τελικά, η μη άσκηση του

---

⁵⁰⁶ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπώλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 388

⁵⁰⁷ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 207

⁵⁰⁸ Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.1

δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή, αποτελεί όρο του ενεργού, η πλήρωση του οποίου καθορίζει την οριστική σύναψη της σύμβασης, η οποία εκκρεμεί, ευρισκόμενη σε μετέωρη ισχύ, κατά την διάρκεια της προθεσμίας άσκησης του⁵⁰⁹. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να υπάρξει σχετική διασαφήνιση της παραπάνω διάταξης, νομοθετικά .

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, το κύριο μέλημα του νομοθέτη είναι να παρέχει μια επιπλέον εξασφάλιση στον αδύναμο αντισυμβαλλόμενο Καταναλωτή, ώστε, ειδικά για την περίπτωση που η πρόταση υποβλήθηκε από αυτόν, να μην υπάρξει απολύτως καμία πιθανότητα δέσμευσής του, αν προβεί στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης.

Επίσης, ερωτήματα εγείρει και η παραπάνω νομοθετική επιλογή υπέρ του Καταναλωτή, που ξέροντας τι, ακριβώς, επιθυμεί, και χωρίς να επηρεάζεται από τον Προμηθευτή, προβαίνει στην πρόταση για κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση, μόνος του. Προφανώς, ο νομοθέτης κρίνει ότι ο ελλιπώς πληροφορημένος Καταναλωτής, είναι πολύ πιθανό να μετανιώσει για το περιεχόμενο της πρότασής του, αφού προβαίνει σε αυτή, μην γνωρίζοντας όλα τα δεδομένα, π.χ., προϊόντα με καλύτερες ιδιότητες, ή αγνοώντας το σύνολο από τις υπάρχουσες συνθήκες, π.χ., οικονομικότερες γι' αυτόν προσφορές.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 θ παρ. 1 εδ. 1 και 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Προμηθευτής επιστρέφει κάθε πληρωμή που έλαβε από τον Καταναλωτή, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των δαπανών παράδοσης, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και οπωσδήποτε εντός 14 ημερολογιακών ημερών από την ημέρα κατά την οποία ενημερώθηκε για την απόφαση του Καταναλωτή να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση δυνάμει του άρθρου 3 ζ, και ο Προμηθευτής προβαίνει στην προβλεπόμενη στο πρώτο εδάφιο επιστροφή χρημάτων χρησιμοποιώντας τα ίδια μέσα πληρωμής με εκείνα που ο Καταναλωτής χρησιμοποίησε για την αρχική συναλλαγή, εκτός κι αν ο Καταναλωτής έχει ρητώς συμφωνήσει διαφορετικά και υπό τον όρο να μην επιβαρυνθεί ο Καταναλωτής με δαπάνες προκύπτουσες από την επιστροφή των χρημάτων, αντίστοιχα. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 3 θ παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, ο Προμηθευτής δεν απαιτείται να επιστρέψει πρόσθετες δαπάνες παράδοσης, εάν ο Καταναλωτής

⁵⁰⁹

Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.1

ρητώς είχε επιλέξει τρόπο παράδοσης άλλο από τον φθηνότερο τυποποιημένο τρόπο παράδοσης που προσφέρει ο Προμηθευτής.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 επήλθε σύντμηση του χρονικού διαστήματος, μέσα στο οποίο ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση επιστροφής του τιμήματος στον Καταναλωτή, από τις 30 στις 14 ημερολογιακές ημέρες⁵¹⁰. Επίσης, θεσπίζεται, έμμεσα, εξαίρεση για την περίπτωση της δικαιολογημένης καθυστέρησης επιστροφής του τιμήματος από τον Προμηθευτή στον Καταναλωτή, σύμφωνα με την καλή πίστη του ΑΚ 288. Ακόμη, ορίζεται με σαφήνεια, πλέον, ότι στην υποχρέωση περιλαμβάνονται και οι δαπάνες παράδοσης, εκτός, φυσικά, από τις ακριβότερες πρόσθετες, αν ο Καταναλωτής είχε προβεί στην επιλογή τους, ρητά. Τέλος, αντίθετα από τα μέχρι τώρα ισχύοντα, καθορίζεται νομοθετικά και η έναρξη της παραπάνω προθεσμίας για την εκπλήρωση της υποχρέωσης επιστροφής του συνόλου των πληρωμών, από τον Προμηθευτή. Ειδικότερα, η εκκίνησή της συμπίπτει με τον χρόνο ενημέρωσης του Προμηθευτή, για τη απόφαση του Καταναλωτή να προχωρήσει στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση, σύμφωνα με το νόμιμο τρόπο, και για την ακρίβεια από την επόμενη ημέρα αυτής, που ο Προμηθευτής έλαβε γνώση της δήλωσης βούλησης του Καταναλωτή, π.χ., από την παραλαβή του έντυπου υποδείγματος υπαναχώρησης, ή την κοινοποίηση της επιβεβαίωσης αυτής, στον διαδικτυακό τόπο (site) του, με σταθερό μέσο, αφού πραγματοποιείται αμελλητί.

Περαιτέρω, είναι η πρώτη φορά που προβλέπεται συγκεκριμένα η χρησιμοποίηση των ίδιων μέσων πληρωμής, για την επιστροφή κάθε χρηματικού ποσού. Έτσι κλείνει οριστικά το παράθυρο των καταστρατηγήσεων του παρελθόντος, εκ μέρους του Προμηθευτή, με εξαίρεση την περίπτωση που ο Καταναλωτής συμφώνησε διαφορετικά, ρητά, προηγουμένως, και με την προϋπόθεση της μη οικονομικής επιβάρυνσής του.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 θ παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός εάν ο Προμηθευτής προσφέρθηκε να παραλάβει ο ίδιος τα αγαθά, όσον αφορά τις συμβάσεις πώλησης, ο Προμηθευτής μπορεί να παρακρατήσει την επιστροφή του τιμήματος μέχρι να λάβει πίσω τα αγαθά

---

⁵¹⁰ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 70, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 734

ή μέχρι ο Καταναλωτής να παράσχει αποδείξεις ότι έστειλε πίσω τα αγαθά, όποιο από τα δύο συμβεί πρώτο.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι θεσπίζεται υπέρ του Προμηθευτή οιοινεί δικαίωμα επίκλησης της ένστασης μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος, σύμφωνα με το ΑΚ 374, σε συμμόρφωση προς την κρατούσα άποψη της θεωρίας, με εξαίρεση την περίπτωση που προσφέρθηκε οικειοθελώς να προβεί στην παραλαβή από τον Καταναλωτή, όμως, μόνο στην περίπτωση των αγαθών, και όχι των υπηρεσιών, λόγω της φύσης της παροχής. Σε σχέση με τις παρεχόμενες αποδείξεις, αρκεί η αποστολή φαξ (fax) ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail)⁵¹¹.

Στην περίπτωση αυτή, η νέα προθεσμία των 14 ημερολογιακών ημερών, για την επιστροφή κάθε πληρωμής, δεν αρχίζει, παρά από την επόμενη ημέρα της παραλαβής των αγαθών από τον Προμηθευτή, ή της απόδειξης αποστολής τους πίσω από τον Καταναλωτή, και, μάλιστα, ειδικότερα, από την επόμενη της ημέρας, όποιου από τα δύο παραπάνω συμβάντα πραγματοποιηθεί πρώτο.

Από τη χρησιμοποίηση του όρου « μπορεί », γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για επιπρόσθετη διακριτική ευχέρεια υπέρ του Προμηθευτή, η οποία, όμως, δημιουργεί ανασφάλεια στον Καταναλωτή, για τον ακριβή χρόνο έναρξης της προθεσμίας, για την λήψη πίσω όλων των χρημάτων που κατέβαλε στον Προμηθευτή⁵¹². Για τον λόγο αυτό, θα ήταν ορθότερη η θέσπιση υποχρέωσης του Προμηθευτή για ενημέρωση του Καταναλωτή, σε σχέση με την in concreto επιλογή του, από τις δυνατότητες που προσφέρονται νομοθετικά, αμέσως μετά την πραγματική γνώση της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης εκ μέρους του Καταναλωτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 1 εδ. 1 και εδ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός εάν ο Προμηθευτής έχει προσφερθεί να παραλάβει τα αγαθά ο ίδιος, ο Καταναλωτής επιστρέφει τα αγαθά ή τα μεταβιβάζει στον Προμηθευτή ή σε άτομο εξουσιοδοτημένο από τον Προμηθευτή να λάβει τα αγαθά, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και οπωσδήποτε εντός 14

⁵¹¹ Βλ. Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 316

⁵¹² Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 113 - 114

ημερολογιακών ημερών από την ημέρα κατά την οποία ανακοίνωσε στον Προμηθευτή την απόφασή του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση σύμφωνα με το άρθρο 3 ζ. Η προθεσμία τηρείται εάν ο Καταναλωτής στείλει πίσω τα αγαθά πριν από την εκπνοή της προθεσμίας των 14 ημερολογιακών ημερών, και ο Καταναλωτής επιβαρύνεται μόνο με το άμεσο κόστος επιστροφής των αγαθών, εκτός εάν ο Προμηθευτής έχει συμφωνήσει να επιβαρυνθεί ο ίδιος με το εν λόγω κόστος, αντίστοιχα. Σε αντιστοιχία δηλαδή με την υποχρέωση του Προμηθευτή να επιστρέψει στον Καταναλωτή το τίμημα και τις δαπάνες παράδοσης, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει στον Προμηθευτή τα αγαθά.

Σημειώνεται ότι, η συνέπεια της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, αναφορικά με το πρόσωπο του Καταναλωτή, θεσπίζεται ρητά, για πρώτη φορά, καθώς, μέχρι πρότινος, δεν υφίστατο καμία σχετική ρύθμιση.

Ειδικότερα, ο Καταναλωτής έχει μόνο υποχρέωση παράδοση της νομής και κατοχής των κινητών αγαθών, σε περίπτωση εκπλήρωσης της υποσχετικής σύμβασης, ενώ, αν έλαβε χώρα και η εκποιητική, έχει επιπρόσθετη υποχρέωση μεταβίβασης και της κυριότητας τους, σύμφωνα με το ΑΚ 1034. Η παράδοση μπορεί να γίνει απευθείας στον Προμηθευτή, αλλά και σε τρίτο πρόσωπο, αρκεί να έχει λάβει ρητή εξουσιοδότηση από τον πρώτο, αντίθετα από την επιστροφή του τιμήματος, η οποία γίνεται αποκλειστικά και μόνο στον Καταναλωτή.

Επίσης, επέρχεται συγκεκριμενοποίηση του εύλογου χρόνου για την εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσης του Καταναλωτή, σε 14 ημερολογιακές ημέρες, χρονικό διάστημα που αρχίζει από την ανακοίνωση της απόφασής του να προβεί σε άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, με το νόμιμο τρόπο, ήτοι, από την επόμενη ημέρα της εξωτερίκευσης της δήλωσης βούλησής του, π.χ., με την συμπλήρωση και αποστολή του εντύπου υπαναχώρησης ή άλλης φόρμας σαφούς δήλωσης υπαναχώρησης στον διαδικτυακό τόπο (site) του Προμηθευτή. Ωστόσο, η υποχρέωση του Καταναλωτή εκπληρώνεται εμπρόθεσμα, μόνο αν λάβει χώρα η αποστολή των αγαθών εντός της παραπάνω προθεσμίας, χωρίς, πάντως, να απαιτείται και η παραλαβή τους από τον Προμηθευτή μέσα σε αυτή.

Για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ των δύο μερών, προβλέπεται επίσης, η ίδια ακριβώς απαγόρευση αδικαιολόγητης καθυστέρησης για την επιστροφή των οφειλόμενων παροχών, σε περίπτωση υπαναχώρησης, πρόβλεψη που ίσχυε μόνο για τον Προμηθευτή υπό το προϊσχύον δίκαιο.

Επίσης, η υποχρέωση δεν υφίσταται, αν ο Προμηθευτής προσφέρθηκε να προβεί στην παραλαβή των αγαθών από μόνος του. Έτσι, στην περίπτωση αυτή, όχι μόνο ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να επιστρέψει στον Προμηθευτή τα αγαθά, αλλά ούτε ο τελευταίος έχει δικαίωμα παρακράτησης του τιμήματος. Αντίθετα, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση επιστροφής του τιμήματος στον Καταναλωτή, ακόμη και αν δεν έλαβε τα αγαθά, που προσφέρθηκε να πάρει, πρώτα. Δηλαδή, δεν έχει δικαίωμα να επικαλεστεί ότι θα καταβάλει στον Καταναλωτή το τίμημα, μόνο μετά, αφού παραλάβει τα αγαθά, με την αιτιολογία ότι αυτός εκδήλωσε ενδιαφέρον και ανέλαβε την σχετική πρωτοβουλία.

Ακόμη, συνακόλουθα με τη μέχρι τώρα υπάρχουσα ερμηνεία, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση καταβολής της δαπάνης επιστροφής των αγαθών, μόνο, όμως, της άμεσης, που καθιστά ανεπίτρεπτη την χρέωσή του με άλλες, πρόσθετες, δαπάνες, έμμεσα. Καταρχήν, εξαίρεση συνιστά, η περίπτωση που ο Προμηθευτής ανέλαβε το σχετικό κόστος, ρητά, σε προγενέστερο χρόνο. Παράλληλα, η παραβίαση της υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για το παραπάνω έξοδο, προσυμβατικά, εκ μέρους του Προμηθευτή, έχει ως, επιπλέον της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση, συνέπεια, την εξαίρεση από την παραπάνω κανονική συνέπεια άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης⁵¹³. Πάντως, σύμφωνα με μια άποψη, το υψηλό κόστος επιστροφής του αγαθού, εξαιτίας του διασυνοριακού χαρακτήρα της συναλλαγής, αποτρέπει τον Καταναλωτή από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, και θα έπρεπε να υπάρχει τουλάχιστον μέχρι ένα πλαφόν⁵¹⁴.

Επίσης, άλλη συνέπεια άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης εκ μέρους του Καταναλωτή, συνιστά η υποχρέωση του τελευταίου να επιστρέψει στον Προμηθευτή και τη μείωση της αξίας των αγαθών, που επήλθε εξαιτίας της χρησιμοποίησής τους από τον ίδιο, πλην της απαραίτητης για την εξακρίβωση της ανταπόκρισης στις ιδιότητες της φύσης τους και την λειτουργικότητά τους, με

⁵¹³ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

⁵¹⁴ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 121, του ίδιου, Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 71, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 735, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 114 – 115, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 204

εξαίρεση την περίπτωση παραβίασης από τον Προμηθευτή της υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή, για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, προσυμβατικά, οπότε ο Καταναλωτής απαλλάσσεται από την παραπάνω ευθύνη⁵¹⁵.

Πάντως, λόγω της επέκτασης της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης σε 1 έτος, στην περίπτωση παραβίασης της παραπάνω υποχρέωσης, ορθότερο θα ήταν η πρόβλεψη για τον Προμηθευτή ταυτόχρονης υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή και για τη χρηματική επιβάρυνση από τη χρήση του αγαθού πέρα από τον έλεγχο και τη δοκιμή του, με απαλλαγή από την ευθύνη αποζημίωσης εκ μέρους του Καταναλωτή, αν υπάρξει παραβίασή της από τον Προμηθευτή⁵¹⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης αφού έχει ήδη καταθέσει αίτηση σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παράγραφος 8⁵¹⁷, ο Καταναλωτής οφείλει να καταβάλει στον Προμηθευτή, σε σύγκριση με την πλήρη κάλυψη της σύμβασης, ένα ποσό ανάλογο προς τα παρασχεθέντα μέχρι τη στιγμή που ο Καταναλωτής ενημέρωσε τον Προμηθευτή ότι θα ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης. Το αναλογούν ποσό που ο Καταναλωτής οφείλει να καταβάλει στον Προμηθευτή υπολογίζεται βάσει της συνολικής τιμής που είχε συμφωνηθεί στη σύμβαση. Εάν η συνολική τιμή είναι υπερβολική, το αναλογούν ποσό θα πρέπει να υπολογιστεί βάσει της αγοραίας αξίας των παρασχεθέντων.

Η παραπάνω νέα ρύθμιση έρχεται να καλύψει το κενό που υφίστατο, μέχρι σήμερα, για τη συνέπεια της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης του Καταναλωτή, σε σύμβαση από απόσταση παροχής υπηρεσιών. Έτσι, σε περίπτωση

---

⁵¹⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 5.6.4, και Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 71, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 735, του ίδιου, Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 114 – 115

⁵¹⁶ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 114 – 115, Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 204

⁵¹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 8 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφόσον ο Καταναλωτής επιθυμεί η παροχή υπηρεσιών ή η παροχή νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, εάν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, ή η παροχή τηλεθέρμανσης να άρχεται στη διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 3ε παράγραφος 2, ο Προμηθευτής απαιτεί από τον Καταναλωτή να καταθέσει ρητή αίτηση

που ο Καταναλωτής ζήτησε ρητά, με υποβολή αίτησης στον Προμηθευτή, ο τελευταίος να ξεκινήσει την εκπλήρωση της υποχρέωσής του, δηλαδή την παροχή της υπηρεσίας, ή του νερού, του φυσικού αερίου ή της ηλεκτρικής ενέργειας, όταν δεν διατίθενται σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, ή της τηλεθέρμανσης, μετά την εκκίνηση, και όσο διαρκεί η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, άρα, πριν την λήξη της, και στη συνέχεια άσκησε το δικαίωμα υπαναχώρησης, τότε, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να επιστρέψει στον Προμηθευτή την αξία τους, μέχρι εκείνη την στιγμή. Ειδικότερα, ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση καταβολής του συνόλου της αξίας της υπηρεσίας, αλλά ποσό ανάλογο και αντίστοιχο με το μέρος ή τμήμα που πρόλαβε να παρασχεθεί εκ μέρους του Προμηθευτή, το οποίο υπολογίζεται σε σύγκριση με την τελική συμφωνηθείσα τιμή, για την παροχή του συνόλου της υπηρεσίας. Το μέτρο της αγοραίας αξίας, χρησιμοποιείται μόνο αν το ποσό της συμφωνίας είναι υπερβολικά μεγάλο.

Καταρχήν, η απαγκίστρωση από την αγοραία αξία, και η προσήλωση στο κριτήριο της *in concreto* συμφωνίας, συνιστά πολύ θετική εξέλιξη για τον Καταναλωτή, αφού η επιλογή της παρούσας λύσης από το νομοθέτη, είναι, σαφώς, πιο δίκαιη, λαμβανομένου υπόψη ότι η αγοραία αξία δεν πάντα, μικρότερη από την συμφωνηθείσα, αλλά, κάλλιστα, ιδίως στο ασταθές και μεταβλητό περιβάλλον της οικονομικής κρίσης, μπορεί να είναι και μεγαλύτερη. Όμως, σε κάθε περίπτωση, ο υπολογισμός της αναλογίας δεν συνιστά ένα απλό ζήτημα, αλλά, μάλλον, προκαλεί αβεβαιότητα, κυρίως στον Προμηθευτή, ο οποίος μπορεί να βρεθεί ανά πάσα στιγμή ζημιωμένος, σε σχέση με την πραγματοποιηθείσα παροχή του, καθώς και στον Καταναλωτή, που βρίσκεται αντιμέτωπος με τον συνεχή κίνδυνο, να κληθεί να πληρώσει παραπάνω. Εντούτοις, η αναπόφευκτη κατάληξη στη δικαστική κρίση για τον ακριβή προσδιορισμό του χρηματικού ποσού που πρέπει να επιστραφεί από τον Καταναλωτή, μοιάζει να είναι η μόνη ασφαλής επιλογή.

Επίσης, ακόμη ένα « αγκάθι » της νέας ρύθμισης, είναι η χρονική στιγμή που αποτελεί το σημείο λήξης της παροχής, για τον καθορισμό του μέρους ή τμήματος εκπλήρωσής της. Σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, είναι ο χρόνος ενημέρωσης του Προμηθευτή για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή. Με τον τρόπο αυτό, αναφύεται το θέμα, αν ο Προμηθευτής πρέπει να λάβει πραγματική γνώση, ή, αν αρκεί η συμπλήρωση και αποστολή του έντυπου ή ηλεκτρονικού υποδείγματος για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή, που σχετίζεται και με τον χρόνο απόκτησης νομικής ισχύος της

δήλωσης βούλησης του τελευταίου, όπως αναλύθηκε παραπάνω⁵¹⁸. Παρά το γεγονός ότι η δεύτερη άποψη θα ήταν συνεπέστερη προς τη λογική ακολουθία και ενότητα της νομοθετικής ερμηνείας και την προστασία του Καταναλωτή, παρά ταύτα, κρίνεται ορθότερη η πρώτη, καθώς, στην αντίθετη περίπτωση, η συνέπεια της απουσίας υποχρέωσης επιστροφής από τον Καταναλωτή της αξίας της υπηρεσίας, που όντως παρείχε ο Προμηθευτής, μέχρι τον χρόνο που πράγματι έγινε αντιληπτό από αυτόν, ότι έλαβε χώρα η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης εκ μέρους του Καταναλωτή, θα ήταν ιδιαίτερα επαχθής, κάτι που, εξάλλου, φαίνεται και από την επιτακτική διατύπωση του νόμου, με την χρήση του όρου « ενημέρωσε » αντί του « θα ενημερώσει ».

Τέλος, θα πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η παρούσα ρύθμιση αφορά αποκλειστικά και μόνο την περίπτωση παροχής μέρους ή τμήματος της υπηρεσίας, κατόπιν αιτήματος του Καταναλωτή για έναρξη εκπλήρωσης από τον Προμηθευτή, κατά την διάρκεια της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Δηλαδή, αν η παροχή της υπηρεσίας εκπληρώθηκε πλήρως, ή, είτε πραγματοποιήθηκε στο σύνολό της, είτε όχι, αλλά, χωρίς σχετική αίτηση του Καταναλωτή, ή, ακόμη και αν προηγήθηκε ρητή κατάθεση αιτήματος, ωστόσο, πριν την εκκίνηση ή μετά τη λήξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, δεν εφαρμόζεται η παραπάνω διάταξη, παρά οι αντίστοιχες, εξειδικευμένες, κάθε φορά, ρυθμίσεις⁵¹⁹. Έτσι, ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση επιστροφής στον Προμηθευτή της συνολικής ή ανάλογης αξίας της υπηρεσίας, πάντα, όταν ασκεί το δικαίωμα υπαναχώρησης, αλλά θεσπίζονται ειδικότερες εξαιρέσεις, σε συνάρτηση με το είδος της παράλειψης του Προμηθευτή, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω⁵²⁰, και επιγραμματικά, αν δεν εκπλήρωσε τις προσυμβατικές υποχρεώσεις, πληροφόρησης του Καταναλωτή, για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης με το σχετικό εύλογο κόστος, ή λήψης προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης του Καταναλωτή, για την έναρξη εκτέλεσης της παροχής της υπηρεσίας, του νερού, του φυσικού αερίου ή της ηλεκτρικής ενέργειας, στην περίπτωση που εξομοιώνονται με την πρώτη, λόγω μη διάθεσής τους σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, ή της τηλεθέρμανσης, όσο ακόμη τρέχει η προθεσμία για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης.

⁵¹⁸ Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.3.1 και 3.7.3.2

⁵¹⁹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

⁵²⁰ Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής δεν επιβαρύνεται :

β) για την εν όλω ή εν μέρει παροχή ψηφιακού περιεχομένου που δεν παραδίδεται πάνω σε υλικό μέσο, εφόσον :

ι) ο Καταναλωτής δεν έδωσε την προηγούμενη ρητή συγκατάθεσή του να ξεκινήσει η εκτέλεση της σύμβασης πριν από το τέλος της 14 ήμερης περιόδου που προβλέπεται στο άρθρο 3 ε, ή

ιι) ο Καταναλωτής δεν αναγνώρισε ότι χάνει το δικαίωμα υπαναχώρησης όταν έδινε τη συγκατάθεσή του, ή

ιιι) ο Προμηθευτής έχει παραλείψει να παράσχει την επιβεβαίωση που προβλέπεται στο άρθρο 3γ παράγραφος 2 ή στο άρθρο 3δ παράγραφος 7.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση για επιστροφή στον Προμηθευτή του ψηφιακού περιεχομένου, που δεν παραδίδεται πάνω σε υλικό ή σταθερό μέσο. Όμως, κατ' εξαίρεση, επέρχεται απόσβεση της παραπάνω υποχρέωσης, αν ο Καταναλωτής δεν έδωσε την συγκατάθεσή του ρητά, προηγουμένως, για εκτέλεση της παροχής ψηφιακού περιεχομένου, πριν την λήξη της προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, είτε, ενώ την παρέσχε, δεν υπέπεσε στην αντίληψή του. Από την ευρεία διατύπωση « δεν αναγνώρισε » μπορεί να συναχθεί ότι βαρύνεται μόνο σε περίπτωση δόλου και όχι σε περίπτωση αμέλειας.

Πάντως, αν η παροχή του ψηφιακού περιεχομένου πραγματοποιείται πάνω σε υλικό ή σταθερό μέσο, ο Καταναλωτής δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση επιστροφής του πίσω στον Προμηθευτή, μετά την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, σε καμία περίπτωση, ακόμα, δηλαδή, και αν υφίστανται οι παραπάνω συνθήκες.

Τέλος, την ίδια συνέπεια επισύρει και η παραβίαση από τον Προμηθευτή της μετασυμβατικής υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή, επιπρόσθετα της κύρωσης της σχετικής ακυρότητας της σύμβασης από απόσταση παροχής ψηφιακού περιεχομένου, του οποίου η παράδοση δεν γίνεται πάνω σε υλικό ή σταθερό μέσο⁵²¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ι παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός αν άλλως ορίζεται στο άρθρο 3 θ

⁵²¹

Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.2.2

παράγραφος 2 και στο παρόν άρθρο, ο Καταναλωτής δεν φέρει καμία ευθύνη αν ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης.

Επομένως, εκτός από τις δαπάνες άλλου από τον φθηνότερο τρόπο παράδοσης, κατά ρητή προγενέστερη επιλογή του Καταναλωτή, τα άμεσα έξοδα επιστροφής των αγαθών, ή το μη αναγκαίο κόστος μείωσης της αξίας τους, οικονομική επιβάρυνση που φέρει ο ίδιος στο σύνολό της, καθώς και την υποχρέωση επιστροφής των αγαθών *in natura* ή της ανάλογης αξίας της παρασχεθείσας υπηρεσίας, ο Καταναλωτής δεν έχει κανενός άλλου είδους ευθύνη, αν προβεί στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης. Έτσι, οποιαδήποτε συμφωνία με αντίθετο περιεχόμενο, απαγορεύεται, και σε περίπτωση σύναψης, πλήττεται με ακυρότητα⁵²².

3.7.5 Το Δικαίωμα του Καταναλωτή σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης εκπλήρωσης από τον Προμηθευτή

3.7.5.1 Το Δικαίωμα υπαναχώρησης πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 8 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 4 παρ. 7 του Ν. 3587/2007, με την επιφύλαξη αντίθετης συμφωνίας των συμβαλλομένων, ο Προμηθευτής οφείλει να εκπληρώσει την παροχή της σύμβασης το αργότερο εντός τριάντα (30) ημερών από τη διαβίβαση σε αυτόν της παραγγελίας του Καταναλωτή. Αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης.

Όπως προκύπτει από το παραπάνω, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση παράδοσης ή παροχής στον Καταναλωτή του αγαθού ή της υπηρεσίας, αντίστοιχα, εντός της παραπάνω προθεσμίας. Ωστόσο, πρόκειται για ενδοτικό δίκαιο, αφού προβλέπεται εξαίρεση ότι τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν την διακριτική ευχέρεια να συμφωνήσουν διαφορετικά, δηλαδή να θέσουν μεγαλύτερη προθεσμία συμβατικά. Σε κάθε περίπτωση, η παραπάνω προθεσμία αρχίζει από την περιέλευση στον

---

⁵²² Βλ. και άρθρο 4 η παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σύμφωνα με το οποίο, οποιεσδήποτε συμβατικές ρήτρες καταργούν ή περιορίζουν, άμεσα ή έμμεσα, τα δικαιώματα που προκύπτουν από τα άρθρα 3 έως και 4 ζ είναι άκυρες

Προμηθευτή της αποδοχής του Καταναλωτή της πρότασης του Προμηθευτή, δηλαδή από την κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση⁵²³, σύμφωνα με το ΑΚ 189.

Αν η παραπάνω, νόμιμη ή συμβατική, προθεσμία παρέλθει άπρακτη, η παροχή καθίσταται ληξιπρόθεσμη και ο Προμηθευτής υπερήμερος, ενώ ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης.

Συγκρίνοντας το δικαίωμα αυτό με του ΑΚ 385⁵²⁴ παρατηρούμε ότι, ενώ και τα δύο ασκούνται αναιτιολόγητα, στο πρώτο ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να τάξει στον Προμηθευτή εύλογη προθεσμία για εκπλήρωση της παροχής, προκειμένου να προβεί στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, σύμφωνα με το ΑΚ 383.

Επίσης, αποτελεί επιπλέον δικαίωμα υπαναχώρησης υπέρ του Καταναλωτή, δηλαδή ανεξάρτητο από το δικαίωμα υπαναχώρησης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2251/1994, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 4 παρ. 7 του Ν. 3587/2007 για πρώτη φορά. Το εν λόγω δικαίωμα υπαναχώρησης δεν ασκείται αναιτιολόγητα, αλλά λόγω καθυστέρησης εκπλήρωσης της παροχής από τον Προμηθευτή, σε αντίθεση με το δικαίωμα υπαναχώρησης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2251/1994.

Πάντως, η καθυστέρηση δεν απαιτείται να οφείλεται σε υπαιτιότητα του Προμηθευτή, αλλά αρκεί να είναι και ανυπαίτια, ή ακόμη και να υπάρχει αδυναμία παροχής από τον Προμηθευτή, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ και με αναλογική εφαρμογή του ΑΚ 401⁵²⁵.

Σύμφωνα με μια άποψη⁵²⁶, σε περίπτωση που ο Καταναλωτής, παρά την καθυστέρηση, εξακολουθεί να επιθυμεί την εκτέλεση της σύμβασης από απόσταση, έχει υποχρέωση ανακοίνωσης στον Προμηθευτή αμέσως, σύμφωνα με αναλογική εφαρμογή του ΑΚ 401 εδ. 2. Αλλιώς, επέρχεται ως συνέπεια η απόσβεση του δικαιώματος υπαναχώρησης.

---

⁵²³ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 208

⁵²⁴ Σύμφωνα με το ΑΚ 385, δεν απαιτείται να ταχθεί στον υπερήμερο οφειλέτη προθεσμία για την εκπλήρωση της παροχής : 1. αν από την όλη στάση του προκύπτει ότι το μέτρο αυτό θα ήταν άσκοπο, 2. αν ο δανειστής εξαιτίας της υπερημερίας δεν έχει συμφέρον στην εκτέλεση της σύμβασης

⁵²⁵ Σύμφωνα με το ΑΚ 401, αν στη σύμβαση συνομολογήθηκε ότι η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί αποκλειστικά σε ορισμένο χρόνο ή αποκλειστικά μέσα σε ορισμένη προθεσμία, σε περίπτωση αμφιβολίας ο δανειστής έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει για μόνη την καθυστέρηση ανεξάρτητα από υπαιτιότητα του οφειλέτη. Αν ο δανειστής προτιμά την απαίτηση της παροχής, οφείλει να το ανακοινώσει αμέσως στον οφειλέτη, αλλιώς δεν έχει την απαίτηση αυτή

⁵²⁶ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 208

3.7.5.2 Το Δικαίωμα για « καταγγελία» μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 β παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εκτός εάν τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συμφωνήσει διαφορετικά ως προς τον χρόνο παράδοσης, ο Προμηθευτής παραδίδει τα αγαθά με τη μεταβίβαση της φυσικής κατοχής ή ελέγχου των αγαθών στον Καταναλωτή χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, αλλά οπωσδήποτε εντός 30 ημερολογιακών ημερών από τη σύναψη της σύμβασης.

Ο Προμηθευτής εξακολουθεί και υπό την ισχύ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, να έχει υποχρέωση εμπρόθεσμης εκπλήρωσης της παροχής προς τον Καταναλωτή. Ωστόσο, πλέον, η υποχρέωση αυτή αφορά αποκλειστικά και μόνο τα αγαθά, ρητά, και όχι τις υπηρεσίες. Μάλιστα, καθίσταται σαφές ότι η εκπλήρωση δεν συνίσταται μόνο στη μεταβίβαση της κυριότητας των αγαθών, αλλά και υλικής παράδοσης της νομής και κατοχής τους στον Καταναλωτή, ώστε να έχει τη φυσική εξουσία και τον έλεγχο αυτών, αποκλειόμενης με γραμματική, αλλά και τελεολογική ερμηνεία, κάθε μορφής πλασματικής παράδοσης, π.χ. με αντιφώνηση, έκταξη, μεταβίβαση αποθετηρίου ή φορτωτικής⁵²⁷. Η εκπλήρωση της υποχρέωσης πρέπει να πραγματοποιηθεί σε 30 ημέρες, ορθά διευκρινιζόμενου ότι δεν πρόκειται για εργάσιμες, αλλά για ημερολογιακές ημέρες. Ακόμη, η δυνατότητα συμφωνίας μεγαλύτερου χρόνου για την παράδοση των αγαθών, μεταξύ των δυο αντισυμβαλλομένων μερών, διατηρείται σε ισχύ⁵²⁸. Κατά μία άποψη, την προώθηση των συμφερόντων των Καταναλωτή⁵²⁹ θα εξυπηρετούσε, πολύ περισσότερο, η πρόβλεψη για εκπλήρωση της παροχής του Προμηθευτή, αμέσως, ευθύς μετά τη σύναψη της σύμβασης⁵³⁰. Επίσης, η διάταξη ορίζει ρητά, ως έναρξη της παραπάνω προθεσμίας, τη χρονική στιγμή κατάρτισης της σύμβασης από απόσταση πώλησης

⁵²⁷ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 145

⁵²⁸ Σύμφωνα και με το ΑΚ 323, βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 16. Ωστόσο, για κριτική σε σχέση με την επιλογή του ενδοτικού δικαίου, βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 145

⁵²⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 204

⁵³⁰ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 145

αγαθών, ακολουθώντας τη μέχρι τώρα άποψη της θεωρίας. Πάντως, για πρώτη φορά, ορίζεται ρητά ότι η καθυστέρηση εκπλήρωσης της παροχής πρέπει να οφείλεται σε πταίσμα του Προμηθευτή, και όχι να είναι ανυπαίτια ή να έχει προκληθεί από τυχαίο γεγονός, καθώς η σιωπή του νόμου πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, μπορεί να οδηγούσε σε ιδιαίτερα ανεπιεικείς λύσεις για το πρόσωπο του Προμηθευτή. Σε κάθε περίπτωση, παρά το ότι δεν είναι εύκολη η απόδειξη της παροχής της υπηρεσίας, λόγω της άυλης φύσης της, καλό θα ήταν να υπάρχει τουλάχιστον η ευχέρεια προσδιορισμού χρονικού διαστήματος εκπλήρωσης της, από τους συμβαλλόμενους, που έχουν γνώση για το ακριβές περιεχόμενό της, και ανάλογα αυτού, χωρίς τον ορισμό συγκεκριμένης προθεσμίας από το νόμο, για τη μέγιστη προστασία του Καταναλωτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 β παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όταν ο Προμηθευτής δεν εκπληρώνει την υποχρέωσή του να παραδώσει τα αγαθά τη χρονική στιγμή που συμφώνησε με τον Καταναλωτή ή εντός της νόμιμης 30 ήμερης προθεσμίας, ο Καταναλωτής πρέπει να του ζητήσει να πραγματοποιήσει την παράδοση εντός επιπλέον προθεσμίας ανάλογης των περιστάσεων. Εάν ο Προμηθευτής δεν παραδώσει τα αγαθά εντός αυτής της επιπλέον προθεσμίας, ο Καταναλωτής δικαιούται να « καταγγείλει »⁵³¹ τη σύμβαση. Το πρώτο εδάφιο δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις πωλήσεων εάν ο Προμηθευτής έχει αρνηθεί να παραδώσει τα αγαθά ή εάν η παράδοση εντός της συμφωνημένης προθεσμίας παράδοσης είναι σημαντική, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων που περιέβαλλαν τη σύναψη της σύμβασης, ή εάν ο Καταναλωτής έχει ενημερώσει τον Προμηθευτή, πριν από τη σύναψη της σύμβασης, ότι η παράδοση απαιτείται να γίνει σε ή μέχρι μία ορισμένη ημερομηνία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, εάν ο Προμηθευτής παραλείψει να παραδώσει τα αγαθά κατά τη χρονική στιγμή που συμφώνησε με τον Καταναλωτή ή εντός της νόμιμης 30 ήμερης προθεσμίας, ο Καταναλωτής δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση αμέσως.

Η συνέπεια παραβίασης από τον Προμηθευτή της υποχρέωσης εκπλήρωσης της παροχής των αγαθών εντός της παραπάνω νόμιμης ή συμβατικής προθεσμίας, δεν είναι η « καταγγελία » της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών, από τον Καταναλωτή, αμέσως, αλλά, αντίθετα από το προισχύον καθεστώς, ο Καταναλωτής

---

⁵³¹ Σημειώνεται ότι στην ουσία πρόκειται για δικαίωμα υπαναχώρησης δεδομένου ότι η καταγγελία αρμόζει σε διαρκείς συμβάσεις

έχει, πρώτα υποχρέωση να τάξει νέα εύλογη προθεσμία⁵³² στον Προμηθευτή, και μόνο μετά την άπρακτη παρέλευσής της, υπάρχει δικαίωμα « καταγγελίας » της σύμβασης.

Εξαίρεση στα παραπάνω συνιστούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ο Προμηθευτής αρνήθηκε ρητά να προβεί στην παροχή των αγαθών, ή η εκτέλεση της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών, είναι σημαντικό, κατά τις περιστάσεις, να λάβει χώρα εντός της συμβατικής, μόνο, προθεσμίας, η οποία, άλλωστε, για αυτό τον λόγο, συμφωνήθηκε μεγαλύτερη, μεταξύ των αντισυμβαλλομένων, ή ο Καταναλωτής είχε ενημερώσει τον Προμηθευτή, πριν την κατάρτιση της σύμβασης, ότι η εκπλήρωση της παροχής, πρέπει να πραγματοποιηθεί σε, ή μέχρι, μία συγκεκριμένη ημερομηνία, οπότε ο Καταναλωτής έχει, εξ αρχής, δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης, άμεσα, χωρίς να χρειάζεται να τάξει εκ νέου προθεσμία, προηγουμένως.

Κατά τα λοιπά, οι θέσεις της προισχύουσας θεωρίας δεν χάνουν την σημασία τους. Έτσι, το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης από απόσταση, σαφώς και, είναι διάφορο του δικαιώματος υπαναχώρησης, εκ μέρους του Καταναλωτή, κυρίως, λόγω της ύπαρξης της αιτίας καθυστέρησης εκπλήρωσης της παροχής από τον Προμηθευτή, που πρέπει να συντρέχει για την άσκησή του.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 β παρ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, μόλις καταγγελθεί η σύμβαση, ο Προμηθευτής οφείλει να επιστρέψει, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, όλα τα χρήματα που είχαν πληρωθεί βάσει της σύμβασης.

Συνέπεια της καταγγελίας της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών από τον Καταναλωτή είναι, η υποχρέωση του Προμηθευτή επιστροφής στον Καταναλωτή, κάθε χρηματικού ποσού που είχε λάβει από αυτόν, δηλαδή του τιμήματος, συμπεριλαμβανόμενης οποιαδήποτε άλλης δαπάνης καταβλήθηκε στα πλαίσια εκτέλεσης της σύμβασης, στο σύνολό τους, και μάλιστα, αμέσως μόλις λάβει χώρα η καταγγελία, και χωρίς καθυστέρηση, εκτός αν αυτή δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα του Προμηθευτή.

Ωστόσο, η έλλειψη προσδιορισμού επακριβούς προθεσμίας επιστροφής των χρημάτων εκ μέρους του Προμηθευτή, δημιουργεί ανασφάλεια στον Καταναλωτή,

---

⁵³²

Σύμφωνα και με το ΑΚ 383, βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 16

και συγκαταλέγεται στα αρνητικά σημεία, τόσο της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, όσο και της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013⁵³³.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 β παρ. 4 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, η καταγγελία της παραγράφου 2 πραγματοποιείται με την επιφύλαξη παντός νομίμου δικαιώματος του Καταναλωτή κατά τις γενικές διατάξεις. Συνακόλουθα, ο Καταναλωτής, οπωσδήποτε, διατηρεί αξίωση αποζημίωσης κατά του Προμηθευτή, για κάθε περαιτέρω ζημία που προκλήθηκε σε αυτόν, από τη ματαιώση εκτέλεσης της σύμβασης από απόσταση πώλησης αγαθών, σύμφωνα με το ΑΚ 387.

Ακόμη, μπορεί να απαιτήσει εκπλήρωση της παροχής και αποζημίωση από την καθυστέρηση, σύμφωνα με το ΑΚ 343 παρ. 1, ή να αξιώσει αποζημίωση για ολική μη εκπλήρωση, ή να υπαναχωρήσει από την σύμβαση από απόσταση, ζητώντας εύλογη αποζημίωση, σύμφωνα με το ΑΚ 383⁵³⁴. Ειδικά στις συμβάσεις ακριβόχρονης εκπλήρωσης, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης, ανεξαρτήτως υπαιτιότητας του Προμηθευτή, σύμφωνα με το ΑΚ 401 εδ. α⁵³⁵. Επίσης, υπάρχει και η δυνατότητα παρακράτησης του τιμήματος⁵³⁶.

3.7.5.2.1 Το Πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος « καταγγελίας » από τον Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 α παρ. 1 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 4 β και 4 δ εφαρμόζονται σε συμβάσεις πώλησης. Τα εν λόγω άρθρα δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις παροχής νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, όταν δεν διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, παροχής τηλεθέρμανσης ή παροχής ψηφιακού περιεχομένου μη ευρισκόμενου πάνω σε υλικό μέσο.

---

⁵³³ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 122

⁵³⁴ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 147

⁵³⁵ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 148

⁵³⁶ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 122

Αντίθετα από τα άρθρα 4 γ, 4 ε και 4 στ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, τα άρθρα 4 β και 4 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εφαρμόζονται, καταρχήν, αποκλειστικά και μόνο, σε συμβάσεις πώλησης. Αυτό σημαίνει ότι έχουν εφαρμογή σε συμβάσεις από απόσταση, παροχής ενσώματων κινητών αγαθών, ή και υπηρεσιών, ταυτόχρονα, όπως αναλύθηκε και παραπάνω⁵³⁷, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχεία 3), 5) και 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Κατ' εξαίρεση, όπως προκύπτει a contrario και από τον συνδυασμό των παραπάνω, εφαρμόζονται και σε συμβάσεις από απόσταση παροχής νερού, φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, όταν διατίθενται σε περιορισμένο όγκο ή σε καθορισμένη ποσότητα, καθώς και ψηφιακού περιεχομένου όταν παρέχεται πάνω σε υλικό ή σταθερό μέσο.

Στην αντίθεση περίπτωση, καθώς και σε σύμβαση από απόσταση παροχής τηλεθέρμανσης, η εφαρμογή τους αποκλείεται, ρητά.

3.7.6 Το Πεδίο εφαρμογής και οι συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης για συνδεδεμένες συμβάσεις

3.7.6.1 Για συνδεδεμένες συμβάσεις πίστωσης ειδικά πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 11 του Ν. 2251/1994, στις περιπτώσεις που το τίμημα καλύπτεται εν όλω ή εν μέρει από πίστωση η οποία χορηγείται στον Καταναλωτή είτε από τον Προμηθευτή είτε από τρίτον, δυνάμει συμφωνίας συναπτόμενης μεταξύ του τρίτου και του Προμηθευτή, τότε, εφόσον ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης από τη σύμβαση κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στην παράγραφο 10 του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, μπορεί να καταγγελλθεί κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα και η σύμβαση πίστωσης, χωρίς καταβολή αποζημίωσης.

Όπως προκύπτει ρητά από τα παραπάνω, ο Καταναλωτής έχει το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης πίστωσης, είτε η χορήγηση της πίστωσης γίνεται από τον

⁵³⁷

Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.1.2

Προμηθευτή, είτε από τρίτο. Ωστόσο, για την παροχή πίστωσης από τον τρίτο, θα πρέπει να υπάρχει συμφωνία του τρίτου με τον Προμηθευτή προηγουμένως⁵³⁸.

Ο λόγος και ο σκοπός θέσπισης των παραπάνω είναι ότι πρόκειται για δύο αυτοτελείς και ανεξάρτητες μεταξύ τους συμβάσεις, με αποτέλεσμα, σε περίπτωση υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση, η σύμβαση πίστωσης να παραμένει ισχυρή, με περαιτέρω συνέπεια το δικαίωμα υπαναχώρησης να χάνει την αξία του και να μην αποτελεί δραστικό μέσο προστασίας υπέρ του Καταναλωτή.

3.7.6.2 Για συνδεδεμένες συμβάσεις γενικά μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ια παρ. 1 και 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχώρησης από εξ αποστάσεως σύμβαση σύμφωνα με τα άρθρα 3 ε έως 3 ι, τυχόν συνδεδεμένες συμβάσεις λήγουν αυτομάτως, χωρίς κανένα κόστος για τον Καταναλωτή, εκτός όπως προβλέπεται στο άρθρο 3 θ παράγραφος 2 και στο άρθρο 3 ι. Για την καταγγελία των συνδεδεμένων συμβάσεων εφαρμόζονται οι αντίστοιχες περί καταγγελίας διατάξεις που διέπουν τη σχετική σύμβαση⁵³⁹.

Συνδεδεμένες συμβάσεις είναι οι πρόσθετες συμβάσεις, για την εκτέλεση της αρχικής σύμβασης, δηλαδή η εκτέλεση τους συνδέεται με την εκτέλεση της αρχικής σύμβασης από απόσταση, που μπορεί να είναι, είτε παρεπόμενες, δηλαδή να συνάπτονται μεταξύ του Προμηθευτή και του Καταναλωτή, είτε αυτοτελείς, δηλαδή να συνάπτονται μεταξύ του Καταναλωτή και ενός τρίτου προσώπου, κατόπιν προηγούμενης συμφωνίας του τελευταίου με τον Προμηθευτή.

Στις συμβάσεις αυτές, δεν απαιτείται ξεχωριστή δήλωση βούλησης καταγγελίας, δηλαδή με την δήλωση βούλησης για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την αρχική σύμβαση από απόσταση, επέρχεται η λήξη των πρόσθετων, παρεπόμενων ή αυτοτελών, συμβάσεων από απόσταση και η ανατροπή

⁵³⁸ Βλ. Κλαβανίδου Δ., Καταναλωτικά Δάνεια : Δογματική θεώρηση και συναφή πρακτικά ζητήματα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 64 επ. και 211 επ.

⁵³⁹ Καταρχήν, παρόμοια ρύθμιση υπήρχε για τις συμβάσεις από απόσταση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ήδη, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. ε) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Επομένως, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, τίθεται και για τις συμβάσεις από απόσταση, για πρώτη φορά, με σκοπό, κυρίως, την ανάλογη αντιμετώπιση σε παρεμφερή ζητήματα, με τρόπο καθολικό, προκειμένου να μην υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ της γενικής προς την ειδική ρύθμιση

των εννόμων αποτελεσμάτων τους αυτόματα και αυτοδίκαια για το μέλλον (ex nunc).

Η διάταξη έχει ως στόχο και την πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση της ειδικότερης, αλλά, ίσως, και σπουδαιότερης, περίπτωσης της καταβολής του τιμήματος με σύμβαση πίστωσης, η οποία, σαφώς, και καταλαμβάνεται από την παραπάνω ρύθμιση⁵⁴⁰, αφού, σε αντίθεση με το προισχύον καθεστώς, η σύμβαση αυτή καθίσταται ανίσχυρη, αμέσως μόλις λάβει χώρα η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης από τον Καταναλωτή, χωρίς να απαιτείται, επιπλέον, η καταγγελία της από αυτόν, ξεχωριστά, εκ των υστέρων.

3.7.7 Οι Συμβάσεις που εξαιρούνται από το δικαίωμα υπαναχώρησης

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ιβ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το δικαίωμα υπαναχώρησης που προβλέπεται στα άρθρα 3 ε έως 3 ια για τις εξ αποστάσεως συναπτόμενες συμβάσεις, δεν ισχύει όσον αφορά στις ακόλουθες περιπτώσεις :

- α) συμβάσεις υπηρεσιών μετά την πλήρη παροχή της υπηρεσίας, εάν η εκτέλεση άρχισε με την προηγούμενη ρητή συγκατάθεση του Καταναλωτή, και με την εκ μέρους του αναγνώριση ότι θα απολέσει το δικαίωμα υπαναχώρησης μόλις η σύμβαση εκτελεσθεί πλήρως από τον Προμηθευτή.
- β) την προμήθεια αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών η τιμή των οποίων εξαρτάται από τις διακυμάνσεις της χρηματαγοράς τις οποίες δεν είναι δυνατόν να ελέγξει ο Προμηθευτής και οι οποίες ενδέχεται να συμβούν εντός της προθεσμίας υπαναχώρησης.
- γ) την προμήθεια αγαθών που κατασκευάζονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Καταναλωτή ή σαφώς εξατομικευμένων.
- δ) την προμήθεια αγαθών τα οποία μπορούν να αλλοιωθούν ή λήγουν σύντομα.
- ε) την προμήθεια σφραγισμένων αγαθών τα οποία δεν είναι κατάλληλα προς επιστροφή, για λόγους προστασίας της υγείας ή για λόγους υγιεινής, και τα οποία έχουν αποσφραγιστεί μετά την παράδοση.

---

⁵⁴⁰ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 121

στ) την προμήθεια αγαθών τα οποία, μετά την παράδοση, λόγω της φύσης τους, είναι αναπόσπαστα αναμειγμένα με άλλα στοιχεία.

ζ) την προμήθεια οινοπνευματωδών ποτών, η τιμή των οποίων έχει συμφωνηθεί κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης πώλησης, η παράδοση των οποίων μπορεί όμως να πραγματοποιηθεί μόνο μετά από 30 ημέρες και η πραγματική τιμή των οποίων εξαρτάται από διακυμάνσεις στην αγορά, τις οποίες δεν είναι δυνατόν να ελέγξει ο Προμηθευτής.

η) συμβάσεις κατά τις οποίες ο Καταναλωτής έχει ζητήσει ειδικά επίσκεψη από τον Προμηθευτή με σκοπό να πραγματοποιήσει επείγουσες επιδιορθώσεις ή την εκτέλεση εργασιών συντήρησης. Εάν, στην περίπτωση τέτοιας επίσκεψης, ο Προμηθευτής παράσχει υπηρεσίες επιπλέον εκείνων που ζητήθηκαν συγκεκριμένα από τον Καταναλωτή ή αγαθά πέρα από τα ανταλλακτικά που χρησιμοποιήθηκαν υποχρεωτικά κατά την εκτέλεση εργασιών συντήρησης ή κατά τις επιδιορθώσεις, το δικαίωμα υπαναχώρησης εφαρμόζεται στις εν λόγω πρόσθετες υπηρεσίες ή αγαθά

θ) την προμήθεια σφραγισμένων ηχητικών εγγραφών ή σφραγισμένων εγγραφών βίντεο ή σφραγισμένου λογισμικού για υπολογιστές, που αποσφραγίστηκαν μετά την παράδοση.

ι) την προμήθεια εφημερίδων και παντός είδους περιοδικών, εξαιρούμενων των συνδρομητικών συμβάσεων για την προμήθεια αυτών των εντύπων.

ια) συμβάσεις συναφθείσες σε δημόσιο πλειστηριασμό.

ιβ) την παροχή στέγασης πλην για σκοπούς κατοικίας, μεταφοράς αγαθών, υπηρεσιών ενοικίασης αυτοκινήτων, εστίασης ή υπηρεσιών σχετιζόμενων με δραστηριότητες αναψυχής, εάν η σύμβαση προβλέπει συγκεκριμένη ημερομηνία ή προθεσμία εκτέλεσης.

ιγ) την προμήθεια ψηφιακού περιεχομένου μη παρεχόμενου πάνω σε υλικό μέσο, εάν η εκτέλεση ξεκίνησε με την προηγούμενη ρητή συγκατάθεση του Καταναλωτή και την επιβεβαίωση εκ μέρους του ότι χάνει έτσι το δικαίωμά του υπαναχώρησης.

Η παραπάνω ρύθμιση, που αφορά εξαιρέσεις από το δικαίωμα υπαναχώρησης, τίθεται για πρώτη φορά⁵⁴¹.

Ο λόγος και ο σκοπός θέσπισης είναι η προστασία τόσο του Καταναλωτή, από τους αστάθμητους παράγοντες της « χρηματαγοράς »⁵⁴², που αφήνουν περιθώρια

---

⁵⁴¹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1634 - 1635

κερδοσκοπίας εκ μέρους του Προμηθευτή, στις περιπτώσεις β) και ζ), κατά ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 4 θ παρ. 6 περ. β) στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όσο και του Προμηθευτή, από τις ιδιαίτερα επαχθείς οικονομικές για αυτόν συνέπειες σε περίπτωση ύπαρξης του δικαιώματος υπαναχώρησης, στις περ. δ) και την συναφή ι), ε) και την συναφή θ), και στ), αλλά και της δημόσιας υγείας, στην περ. ε), από την φύση των παραπάνω συμβάσεων.

Η εξαίρεση τίθεται υπό προϋποθέσεις και όρους (« εάν ») στις περ. α), ιβ) και ιγ). Επομένως, αν δεν συντρέχουν ή πληρούνται, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης από την σύμβαση από απόσταση. Το ίδιο ισχύει και για τις εξαιρέσεις των εξαιρέσεων, που τίθενται στις περ. η), ι) και ιβ), όπως προκύπτει από τους χρησιμοποιούμενους όρους « εφαρμόζεται », « εξαιρούμενων », « πλην », αντίστοιχα.

Σε σχέση με την περ. α) και την συναφή ιγ), επιβεβαιώνεται η άποψη που είχε διατυπωθεί στην θεωρία εν μέρει⁵⁴³, κατά ανάλογη εφαρμογή και του άρθρου 4 θ παρ. 6 περ. β) στοιχείο 3) του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Τέλος, αναφορικά με την περ. γ) και την συναφή η), παρά το γεγονός ότι, πλέον, επιτρέπεται η κατάρτιση συμβάσεων από απόσταση εξατομικευμένων αγαθών ή υπηρεσιών, με βάση τις προδιαγραφές του Καταναλωτή⁵⁴⁴, εντούτοις, σε αυτές ο Καταναλωτής στερείται του δικαιώματος υπαναχώρησης, που, κανονικά, επιφυλάσσει, υπέρ αυτού, ο νόμος.

3.8 Η Νέα ρύθμιση για τη μετάθεση του κινδύνου

Σύμφωνα με το άρθρο 4 δ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, στις συμβάσεις κατά τις οποίες ο Προμηθευτής αποστέλλει τα προϊόντα στον Καταναλωτή, ο κίνδυνος απώλειας ή βλάβης των αγαθών μετατίθεται στον Καταναλωτή, όταν αυτός ή κάποιο τρίτο μέρος το οποίο ορίζεται σχετικά από τον Καταναλωτή και είναι διάφορο του μεταφορέα έχει αποκτήσει τη φυσική κατοχή των αγαθών. Εντούτοις, ο κίνδυνος μετατίθεται στον

---

⁵⁴² Του ορθού, πλέον, όρου, αντί του ειδικότερου, χρησιμοποιούμενου, μέχρι σήμερα, της « κεφαλαιαγοράς », βλ. παρακάτω, υπό 4.7.4

⁵⁴³ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 563 επ., και παραπάνω, υπό 3.5.3.2.1

⁵⁴⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 3.4.1.2.2.2.2

Καταναλωτή άμα τη παραδώσει στον μεταφορέα, εάν ο μεταφορέας έχει ενταλθεί από τον Καταναλωτή να μεταφέρει τα αγαθά και η εν λόγω επιλογή δεν προσφέρθηκε από τον Προμηθευτή, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του Καταναλωτή έναντι του μεταφορέα.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, στην περίπτωση αποστολής των αγαθών από τον Προμηθευτή στον Καταναλωτή, στα πλαίσια εκτέλεσης της σύμβασης από απόσταση, καταρχήν, ο Προμηθευτής φέρει τον κίνδυνο, μερικής ή ολικής βλάβης, ή εξαφάνισής τους, όμως, μέχρι την στιγμή απόκτησης της φυσικής εξουσίας τους από τον Καταναλωτή, δηλαδή έως την περιέλευση των αγαθών στην κατοχή του, οπότε, πλέον, το βάρος μετατίθεται σε αυτόν⁵⁴⁵. Το πρόσωπο του παραλήπτη μπορεί να είναι διάφορο του Καταναλωτή, αρκεί να μην είναι ο μεταφορέας, και υπό την προϋπόθεση να έχει προηγηθεί, ρητή ανάθεση, της παραλαβής, από τον Καταναλωτή, στον τρίτο.

Ακολουθώντας, από το παραπάνω συνάγεται ότι, στην πώληση με συμφωνία αποστολής σε διαφορετικό τόπο από αυτόν εκπλήρωσης της παροχής, και ειδικότερα, όχι στον τόπο επαγγελματικής εγκατάστασης του Προμηθευτή πωλητή, αλλά κατοικίας του Καταναλωτή αγοραστή, σύμφωνα με το ΑΚ 320, όπως συμβαίνει στην σύμβαση από απόσταση, πλέον, δεν βρίσκει εφαρμογή το ΑΚ 524. Δηλαδή, ο Καταναλωτής αγοραστής δεν φέρει τον οποιοδήποτε κίνδυνο χειροτέρευσης ή καταστροφής του αγαθού, ήτοι ούτε τον τυχαίο, από την στιγμή της παράδοσής του στον μεταφορέα, από τον Προμηθευτή πωλητή, η οποία συνιστά απλή εγχείριση, και μόνο, χωρίς να θεωρείται, πια, υλική παράδοση στον Καταναλωτή αγοραστή, αλλά, αποκλειστικά, από τότε που το αγαθό θα περιέλθει στα χέρια του, πραγματικά⁵⁴⁶. Πάντως, αυτό, σε καμία περίπτωση, δεν σημαίνει ότι παγιώνεται η μετατροπή του χρέους του Προμηθευτή πωλητή από άρσιμο σε κομίσιμο, γενικά, αλλά, απλώς, ότι λαμβάνει χώρα η εγκαθίδρυση μιας ειδικής εγγυοδοτικής ευθύνης του Προμηθευτή

---

⁵⁴⁵ Όμως, σε περίπτωση υπερημερίας του Καταναλωτή, ο Προμηθευτής δεν ευθύνεται για την τυχαία ή από ελαφριά, μόνο, αμέλεια, καταστροφής των αγαθών, σύμφωνα με τα ΑΚ 381 παρ. 2 και 522 παρ. 1, βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 16, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 150, κατά την οποία, ακόμα και στην αδικαιολόγητη υπαίτια καθυστέρηση, ή αν ο Καταναλωτής δεν προέβη σε εύλογες ενέργειες απόκτησης των αγαθών, ο Προμηθευτής εξακολουθεί να έχει υποχρέωση επιμέλειας, ενώ ο Καταναλωτής δεν έχει κύρια ή παρεπόμενη υποχρέωση παραλαβής

⁵⁴⁶ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 149

πωλητή, έναντι του Καταναλωτή αγοραστή, κατά το χρονικό στάδιο της μεταφοράς⁵⁴⁷.

Ωστόσο, κατ' εξαίρεση, αν, χωρίς ο Προμηθευτής να παρέχει υπηρεσία αποστολής, παρά ταύτα, ο Καταναλωτής προβαίνει σε σχετικό αίτημα, με δική του εντολή προς τον μεταφορέα, φέρει, ο ίδιος, τον παραπάνω κίνδυνο, αλλά, με χρόνο έναρξης την παράδοση των αγαθών από τον Προμηθευτή στον μεταφορέα, και όχι νωρίτερα, δηλαδή όσο τα αγαθά βρίσκονται στα χέρια του Προμηθευτή. Φυσικά, όμως, ο Καταναλωτής δεν παύει να διατηρεί κάθε νόμιμο δικαίωμά του έναντι του μεταφορέα, ο οποίος δεν δύναται να χαιρεί απαλλαγής από κάθε προσωπική ευθύνη, όντας άμοιρος συνεπειών, ιδίως, όταν η προκληθείσα στα αγαθά ζημία είναι αποτέλεσμα που οφείλεται σε εξολοκλήρου δικό του πταίσμα⁵⁴⁸.

Στο προηγούμενο νομικό καθεστώς δεν υπήρχε σχετική διάταξη. Επομένως, με την παρούσα ρύθμιση επέρχεται κάλυψη του νομοθετικού κενού, ως προς το ιδιαίτερα σημαντικό θέμα της κατανομής του βάρους των κινδύνων αποστολής των αγαθών. Για τον λόγο αυτό, συνιστά καιρία τομή υπέρ της προάσπισης των δικαιωμάτων του Καταναλωτή, την παραβίαση των οποίων, με διάφορα τεχνάσματα, από την πλευρά του Προμηθευτή, η σιωπή του νόμου, επέτρεπε μέχρι σήμερα, και συγκαταλέγεται στις σπουδαιότερες και πιο θετικές από τις καινοτομίες που εισάγονται⁵⁴⁹.

3.9 Η Προστασία του Καταναλωτή από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές

3.9.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 2251/1994, απαγορεύεται να αποστέλλονται ή να παρέχονται στον Καταναλωτή αγαθά ή υπηρεσίες, αντίστοιχα, χωρίς προηγούμενη σχετική παραγγελία του, εφόσον αυτός καλείται για την απόκτηση τους έναντι καταβολής τιμήματος ή για την επιστροφή τους, ακόμη και

---

⁵⁴⁷ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 150

⁵⁴⁸ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 150

⁵⁴⁹ Βλ. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 150, κατά την οποία ο νέος κανόνας κατανομής του κινδύνου είναι επιδοκμαστέος

όταν δεν καταβάλλει τις δαπάνες αποστολής. Σε περίπτωση που αποστέλλονται αγαθά ή παρέχονται υπηρεσίες κατά το προηγούμενο εδάφιο, ο Καταναλωτής έχει το δικαίωμα να διαθέτει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες κατά την κρίση του, χωρίς να οφείλει οποιοδήποτε τίμημα, απαλλασσόμενος και από την υποχρέωση φύλαξης ή και επιστροφής των αγαθών. Η μη απάντηση του Καταναλωτή σε περίπτωση αποστολής αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που δεν παραγγέλθηκαν δεν συνιστά συναίνεση ή σιωπηρή αποδοχή της σχετικής συναλλαγής εκ μέρους του.

Στη συναλλακτική πραγματικότητα είναι συνήθης η εμπορική πρακτική, ο Προμηθευτής να προβαίνει σε αποστολή αγαθών ή παροχή υπηρεσιών στον Καταναλωτή, με πρόταση για κατάρτιση σύμβασης από απόσταση με καταβολή τιμήματος, με δυνατότητα επιστροφής τους, στην περίπτωση μη αποδοχής, χωρίς προηγούμενη παραγγελία εκ μέρους του Καταναλωτή (inertia selling)⁵⁵⁰.

Καταρχήν, η παραπάνω πρακτική έχει στόχο τη γνωριμία του Καταναλωτή με τα αγαθά ή τις υπηρεσίες και την προώθηση των πωλήσεων. Ωστόσο, ασκεί και θέτει τον Καταναλωτή υπό ψυχολογική πίεση να προβεί στη σύναψη της σύμβασης από απόσταση, από επαχθή αιτία, τελικά⁵⁵¹. Επομένως, συνιστά επιθετική και αθέμιτη εμπορική πρακτική. Για τους παραπάνω λόγους η παραπάνω πρακτική απαγορεύεται, ακόμη και στην περίπτωση που ο Προμηθευτής δίνει την ευχέρεια στον Καταναλωτή να προβεί σε επιστροφή των αγαθών ή υπηρεσιών, χωρίς καταβολή της δαπάνης εκ μέρους του Καταναλωτή.

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, η μη απάντηση του Καταναλωτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά σιωπηρή συναίνεση ή αποδοχή της πρότασης για κατάρτιση της σύμβασης από απόσταση⁵⁵² εκ μέρους του Καταναλωτή, κατά τη θεμελιώδη αρχή του δικαίου των συμβάσεων.

---

⁵⁵⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Η Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, ΔΕΕ 2005, σελ. 639 επ. και 645 επ., τη ίδιας, Νέες τάσεις του κοινοτικού νομοθέτη – Το παράδειγμα της οδηγίας για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, ΔΕΕ 2006, σελ. 855 επ., η ίδια, Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικόλογου, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 επ. και 1501 επ., της ίδιας, Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, Μετά την ψήφιση του Ν. 1961/91 περί προστασίας του καταναλωτή, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 158 επ., Αποστολόπουλος Χ. / Τουρναβίτης Ε., Η επιθετική παρενοχλητική διαφήμιση και η νομική της αντιμετώπισης κατά το ελληνικό και κοινοτικό δίκαιο – Σκέψεις για τη νέα ρύθμιση, ΔιΜΕΕ 2006, σελ. 353 και 356, Κοτσίρης Λ., Δίκαιο Ανταγωνισμού : Αθέμιτου και Ελεύθερου, 4 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 114, Ζέη Ειρ., Η προστασία του καταναλωτή από τη διαφήμιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ. 187

⁵⁵¹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 201

⁵⁵² Βλ. Τούσης Α., Σιωπή και σιωπηρά δήλωσις βουλήσεως, ΕΕΝ 1978, σελ. 705 επ., Καράσης Μ., Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου – Δικαιοπραξία Ι, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή,

Η παραπάνω απαγόρευση αποτελεί έκφραση της αρχής της προστασίας της προσωπικότητας, σύμφωνα με το ΑΚ 57. Επομένως, σε περίπτωση που ο Προμηθευτής προβεί σε παράβαση της παραπάνω απαγόρευσης, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα άσκησης ατομικής αγωγής με αξίωση για άρση της προσβολής και της παράλειψής της στο μέλλον, καθώς και για αποζημίωση για αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που του προκάλεσε ο Προμηθευτής. Επίσης, υπάρχει και η δυνατότητα άσκησης συλλογικής αγωγής⁵⁵³ εναντίον και κατά του Προμηθευτή.

Μάλιστα, ο Καταναλωτής όχι μόνο δεν έχει υποχρέωση επιστροφής, αλλά ούτε και φύλαξης των αγαθών ή των υπηρεσιών. Αντίθετα, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα να προβεί σε διάθεση των αγαθών ή υπηρεσιών, κατά την κρίση του, χωρίς υποχρέωση καταβολής οποιουδήποτε τιμήματος στον Προμηθευτή.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι ο Καταναλωτής απόκτά την κυριότητα των αγαθών ή υπηρεσιών πρωτότυπα ή ότι πρόκειται για πρωτότυπο τρόπο απόκτησης κυριότητας των αγαθών ή υπηρεσιών εκ μέρους του Καταναλωτή⁵⁵⁴.

Το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 2251/1994 προέβλεπε ότι κατ' εξαίρεση ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να θέσει στην διάθεση του Προμηθευτή τα αγαθά ή τις υπηρεσίες για εύλογο χρονικό διάστημα, στην περίπτωση αποστολής ή παροχής τους από προφανές λάθος του Προμηθευτή ή του μεταφορέα. Όμως, το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 3587/2007, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 2251/1994, προέβη σε κατάργηση της παραπάνω εξαίρεσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εφαρμόζονται σε περίπτωση που ο Προμηθευτής αδυνατεί να παραδώσει τα αγαθά ή να παράσχει τις υπηρεσίες που παρήγγειλε ο Καταναλωτής, προμηθεύει όμως σε αυτόν, κατόπιν σχετικής συμφωνίας, αγαθά ή παρέχει υπηρεσίες ισοδύναμης ποιότητας και στην ίδια τιμή, με την υποχρέωση να γνωστοποιήσει εγγράφως στον Καταναλωτή, ότι μπορεί να επιστρέψει τα αγαθά ή να μην αποδεχθεί τις υπηρεσίες υποκατάστασης, εάν δεν ανταποκρίνονται στους όρους

1996, σελ. 360 επ., Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 373

⁵⁵³ ΑΠ 589/2001, ΔΕΕ 2001, σελ. 1117, με σημ. Δεληκωστοπούλου, σελ. 1122 επ. και Σκουλαρίκη, σελ.1124 επ., η οποία επικύρωσε την ΕφΑΔ 2319/1999, ΔΕΕ 1999, σελ. 1175 επ., η οποία με την σειρά της μεταρρυθμίζει μερικώς την ΠΠρΑθ 3356/1997, ΝοΒ 1998, σελ. 838 επ., με σημ. Δωρή Φ., Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820

⁵⁵⁴ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4,σελ. 201

της συμφωνίας και ότι τα έξοδα επιστροφής βαρύνουν τον Προμηθευτή. Δεν εμπίπτει στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου και η αποστολή δειγμάτων ή διαφημιστικών δώρων.

Το άρθρο 4 παρ. 5 του Ν. 3587/2007, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 4 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 3 της Οδηγίας 97/7/EK, προέβη σε εισαγωγή εξαίρεσης από την παραπάνω απαγόρευση, στην περίπτωση που ο Προμηθευτής βρεθεί σε αδυναμία παράδοσης των αγαθών ή παροχής των υπηρεσιών, κατόπιν προηγούμενης παραγγελίας εκ μέρους του Καταναλωτή, υπό την προϋπόθεση ύπαρξης μεταξύ τους συμφωνίας για προσφορά υποκατάστατου ή παροχής aliud⁵⁵⁵, δηλαδή προμήθειας ισοδύναμων αγαθών ή υπηρεσιών της ίδιας ποιότητας και τιμής, καθώς και γνωστοποίησης στον Καταναλωτή της δυνατότητας επιστροφής τους, σε περίπτωση που δεν ανταποκρίνονται στους όρους της συμφωνίας⁵⁵⁶, με έξοδα του Προμηθευτή, εγγράφως.

Ο λόγος της παραπάνω εξαίρεσης είναι ότι η ενημέρωση του Καταναλωτή με τρόπο σαφή και κατανοητό, εξασφαλίζει την άρση του αιφνιδιασμού του⁵⁵⁷.

3.9.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 ζ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, ο Καταναλωτής απαλλάσσεται από την υποχρέωση να λάβει κατ' οποιονδήποτε τρόπο υπόψη την παροχή μη παραγγεληθέντων αγαθών, νερού, φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας, τηλεθέρμανσης ή ψηφιακού περιεχομένου ή μη ζητηθείσης παροχής υπηρεσιών, που απαγορεύεται από το άρθρο 9 η περ. στ) του Ν. 2251/1994. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η απουσία απάντησης από τον Καταναλωτή ύστερα από περίπτωση παροχής μη παραγγεληθέντων δεν ισοδυναμεί με συναίνεση.

Καταρχήν, η νέα διάταξη ορθά περιλαμβάνει το νερό, το φυσικό αέριο, την ηλεκτρική ενέργεια, την τηλεθέρμανση, διακριτά από το αγαθό, αφού όταν δεν

⁵⁵⁵ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4,σελ. 201

⁵⁵⁶ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 374

⁵⁵⁷ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 374

διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο όγκο ή καθορισμένη ποσότητα, δεν συνιστούν αγαθά, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχεία 3) και 11) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το ίδιο ισχύει και για το ψηφιακό περιεχόμενο, όπως προκύπτει *a contrario*, από τον συνδυασμό του άρθρου 3 στοιχεία 3) με το 11) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, αφού υπάρχει διαφορετικός ορισμός, ξεχωριστά.

Η απαγόρευση αποστολής από τον Προμηθευτή στον Καταναλωτή, μη παραγγελθέντων αγαθών ή παροχής μη ζητηθείσης υπηρεσίας από τον τελευταίο, διατηρείται σε ισχύ. Μάλιστα, τίθεται απόλυτα και γενικά, για κάθε περίπτωση, δηλαδή ακόμη και αν δεν υφίσταται υποχρέωση καταβολής τιμήματος, αλλά και όταν υπάρχει η δυνατότητα επιστροφής, με έξοδα του Προμηθευτή, χωρίς περαιτέρω όρους και προϋποθέσεις, που μάλλον προκαλούν σύγχυση και αβεβαιότητα, παρά παρέχουν σαφέστερη επεξήγηση, προσφέροντας, με τον τρόπο αυτό, μεγαλύτερο βαθμό ασφάλειας και προστασίας στον Καταναλωτή.

Επίσης, όπως προκύπτει από την παραπάνω ρύθμιση, αν, παρά ταύτα, ο Προμηθευτής προβεί σε παραβίαση της απαγόρευσης, ο Καταναλωτής, πλέον, απαλλάσσεται απέναντί του, όχι μόνο από τις υποχρεώσεις επιστροφής, φύλαξης και καταβολής τιμήματος σε περίπτωση χρήσης και κάρπωσης, δηλαδή ανάλωσης από τον ίδιο ή περαιτέρω διάθεσης, αλλά από κάθε είδους και φύσης υποχρέωση. Εντούτοις, δεν θα ήταν ανούσια η ενδεικτική απαρίθμηση των παραπάνω υποχρεώσεων.

Κατά το νέο νομικό καθεστώς, δεν υπάρχει πρόβλεψη για καμία περίπτωση εξαίρεσης. Αυτό δικαιολογείται από την επιθυμία του νομοθέτη να παρέχει πλήρη κάλυψη στον Καταναλωτή, από το πλήθος των τεχνασμάτων αθέμιτων εμπορικών πρακτικών προώθησης των πωλήσεων. Όμως, δεν παύει να είναι ανεπιεικής για τον Προμηθευτή, ιδίως στην περίπτωση αποστολής μη παραγγελθέντων από σφάλμα, και ακόμη περισσότερο αν το λάθος οφείλεται στον μεταφορέα. Επίσης, καθιστά δυσλειτουργική και χρονοβόρα την αντιμετώπιση της αδυναμίας αποστολής παραγγελθέντων από τον Προμηθευτή, σε βάρος, κυρίως, του Καταναλωτή, αφού ακόμη και αν υφίστανται υποκατάστατα ισοδύναμα αγαθά, δηλαδή ίδιας ποιότητας και τιμής, και, επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα επιστροφής, με έξοδα του Προμηθευτή, θα πρέπει να λάβει χώρα παραγγελία εκ νέου. Τέλος, και η αποστολή

δειγμάτων ή διαφημιστικών δώρων θα έπρεπε να εξαιρούνται ρητά, καθώς, πέραν που εξ ορισμού δεν αποτελούν αντικείμενο παραγγελίας, επιπροσθέτως δεν δημιουργούν κανένα αιφνιδιασμό ή ψυχολογική πίεση στον Καταναλωτή, αλλά αντίθετα συνδράμουν ώστε να αποκτήσει μια σφαιρική εικόνα των προϊόντων που κυκλοφορούν στην αγορά, με αποτέλεσμα τη βέλτιστη για αυτόν επιλογή.

Σε κάθε περίπτωση, η μέγιστη εξασφάλιση για τον Καταναλωτή υπάρχει σχεδόν αυτούσια και στη νέα διάταξη. Έτσι, η έλλειψη οποιαδήποτε απάντησης από τον Καταναλωτή εξακολουθεί, με την χρήση του ορθότερου όρου « ισοδυναμεί », να μην συνιστά συναίνεση. Πάντως, κρίνεται σκόπιμη η διατήρηση του όρου « σιωπηρή αποδοχή », για την διασαφήνιση του ακριβούς περιεχομένου της έννοιας της συναίνεσης, ως δήλωση βούλησης αποδοχής εκ μέρους του Καταναλωτή της πρότασης του Προμηθευτή.

3.10 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής του Καταναλωτή

3.10.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, προβλέπει μέριμνα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του Καταναλωτή στο πλαίσιο κατάρτισης της σύμβασης από απόσταση. Ειδικότερα, υπάρχει πρόνοια σε σχέση με την δήλωση βούλησης του Προμηθευτή, η οποία συνίσταται σε πρόταση προς άοριστο αριθμό προσώπων ή πρόσκληση για πρόταση κατάρτισης σύμβασης από απόσταση⁵⁵⁸. Πρόκειται για το άρθρο 4 παρ. 2 εδ. 2 και παρ. 6 του Ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 εδ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 496/2000 των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης, στην περίπτωση τηλεφωνικών επικοινωνιών, η ταυτότητα του Προμηθευτή και ο εμπορικός σκοπός της κλήσης πρέπει να διευκρινίζονται σαφώς στην αρχή οποιασδήποτε συζήτησης με τον Καταναλωτή.

Το παραπάνω επιδιώκει δύο στόχους. Συγκεκριμένα, αποσκοπεί αφενός στην προστασία του μη πεπειραμένου Καταναλωτή, ο οποίος δεν αντιλαμβάνεται ότι

---

⁵⁵⁸ Βλ. Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο του Internet (Νομική αντιμετώπιση του Διαδικτύου), ΝοΒ 1998, σελ. 1176

η τηλεφωνική κλήση του Προμηθευτή έχει ως σκοπό την κατάρτιση σύμβασης από απόσταση από επαχθή αιτία, δηλαδή με καταβολή τιμήματος εκ μέρους του Καταναλωτή, και αφετέρου στην παροχή στον Καταναλωτή της δυνατότητας διακοπής της τηλεφωνικής συνομιλίας ανά πάσα στιγμή, μάλιστα, ακόμη και από την αρχή της.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 6 του Ν. 2251/1994, η χρησιμοποίηση των τεχνικών επικοινωνίας πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προσβάλλεται η ιδιωτική ζωή του Καταναλωτή. Ειδικότερα, σε περιπτώσεις μη ζητηθείσας επικοινωνίας εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 11 του Ν. 3471/2006 (ΦΕΚ 133 Α).

Όπως προκύπτει από το άρθρο 4 παρ. 6 εδ. 1 του Ν. 2251/1994, δεν επιτρέπονται τα μέσα τεχνικής επικοινωνίας από απόσταση π.χ. τηλεφωνικές κλήσεις ή αποστολή τηλεομοιοτυπίας (fax) στον Καταναλωτή, κατ' οίκον ή στον χώρο εργασίας, σε ακατάλληλες ημέρες και ώρες, ιδίως αν το αντικείμενο της σύμβασης από απόσταση είναι δυνατό να του προκαλέσει έκθεση κοινωνικά.

Η παραπάνω απαγόρευση αποτελεί έκφραση της αρχής προστασίας της προσωπικότητας⁵⁵⁹, σύμφωνα με το ΑΚ 57. Επομένως, σε περίπτωση παράβασής της, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα να ασκήσει την αξίωση άρσης της προσβολής και παράλειψής της στο μέλλον, καθώς και αποζημίωσης για τυχόν ζημία, αλλά και για ηθική βλάβη⁵⁶⁰, σύμφωνα με τα ΑΚ 914 και 932⁵⁶¹, αντίστοιχα.

Το άρθρο 4 παρ. 6 εδ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως αρχικά τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 629/2005 των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης, και στη συνέχεια με το άρθρο 4 παρ. 6 του Ν. 3587/2007, παραπέμπει ρητά στο άρθρο 11 του Ν. 3471/2006⁵⁶², όπως

---

⁵⁵⁹ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 167, Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 829

⁵⁶⁰ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 213

⁵⁶¹ Βλ. Απαλαγάκη Χ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 10, σελ. 569, αρ. 51

⁵⁶² Για την « Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τροποποίηση του Ν. 2472/1997 », ΦΕΚ Α 133/28-6-2006, βλ. Γιαννοπούλου, σε Κοζυρίς (ed.) Regulating Internet Abuses – Invasion of Privacy, Έκδοση 2007, σελ. 93 επ.

τροποποιήθηκε με το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 3917/2011⁵⁶³, με το οποίο πραγματοποιήθηκε η μεταφορά της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ⁵⁶⁴, όπως τροποποιήθηκε⁵⁶⁵, τελευταία, από την Οδηγία 2009/136/ΕΚ⁵⁶⁶ στην ελληνική έννομη τάξη, για την μη ζητηθείσα ή αυτόκλητη επικοινωνία⁵⁶⁷.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 3471/2006, η χρησιμοποίηση αυτόματων συστημάτων κλήσης, ιδίως με χρήση συσκευών τηλεομοιοτυπίας (φαξ) ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και γενικότερα η πραγματοποίηση μη ζητηθεισών επικοινωνιών με οποιοδήποτε μέσο ηλεκτρονικής επικοινωνίας, (με ή) χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης προϊόντων ή υπηρεσιών και για κάθε είδους διαφημιστικούς σκοπούς, επιτρέπεται μόνο αν ο συνδρομητής συγκατατεθεί εκ των προτέρων ρητώς.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, απαγορεύεται η χρήση αυτόματων συστημάτων κλήσεων για διαφημιστικούς σκοπούς⁵⁶⁸ ή με στόχο την εμπορική προώθηση των προϊόντων ή υπηρεσιών, αν ο Καταναλωτής δεν προβεί σε παροχή της συγκατάθεσής του, ρητά, προηγουμένως.

Συναφές με τα παραπάνω, με συμπληρωματική λειτουργία, είναι το άρθρο 9 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 11 παρ. 5 του Ν.

---

⁵⁶³ ΦΕΚ Α 22/21-2-2011 « Διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών, χρήση συστημάτων επιτήρησης με τη λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους και συναφείς διατάξεις », που προκρίνει το σύστημα « opt out », βλ. παρακάτω υπό 5.1.1

⁵⁶⁴ « ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 12 ης Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (Οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) », ΕΕ L 201 της 31-7-2002, σελ. 37 - 47, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 193 επ.

⁵⁶⁵ Βλ. Kosta E. – Valcke P., Retaining the data retention directive, Computer Law and Security Report 22 (2006), σελ. 370 επ.

⁵⁶⁶ « ΟΔΗΓΙΑ 2009/136/ΕΚ του ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25 ης Νοεμβρίου 2009 για τροποποίηση της Οδηγίας 2002/22/ΕΚ για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και του Κανονισμού ΕΚ/2006/2004 για τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των Καταναλωτών », ΕΕ L 337 της 18-12-2009, σελ. 11 - 36

⁵⁶⁷ Βλ. Giannopoulos R., Abusive Advertising on the Internet : Invasion of Privacy and Deception as regards Source and Content through Spam – The Greek Perspective, RHDJ 2006, σελ. 363 επ., Delouka – Inglessi C., Web – advertising : Consumer protection within the European community, σε ΝΟΜΟΣ Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη, Έκδοση 2004, σελ. 279 επ.

⁵⁶⁸ Βλ. Wahlen S. and Huttunen K., Consumer policy and consumer empowerment : comparing the historic development in Finland and Germany, (2011), Int J of Consumer Studies

3587/2007. Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, η μετάδοση διαφημιστικού μηνύματος απευθείας στον Καταναλωτή μέσω τηλεφώνου, τηλεομοιοτυπίας (φαξ), ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αυτόματης κλήσης ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου επικοινωνίας επιτρέπεται μόνο εφόσον τηρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις του άρθρου 11 του Ν. 3471/2006. Επομένως, από τον συνδυασμό των παραπάνω, προκύπτει ότι επιτρέπεται μόνο αν ο Καταναλωτής είχε προβεί σε παροχή της συγκατάθεσής του, ρητά, προηγουμένως.

Δεν θεωρείται ότι υπάρχει τέτοια συγκατάθεση του Καταναλωτή μόνο από το γεγονός ότι έλαβε χώρα συναλλαγή με τον Προμηθευτή στο παρελθόν, στα πλαίσια της οποίας ο Καταναλωτής προέβη σε γνωστοποίηση στον Προμηθευτή των προσωπικών στοιχείων επικοινωνίας του π.χ. την ηλεκτρονική διεύθυνση (e – mail)⁵⁶⁹. Ωστόσο, η άμεση διαφήμιση επιτρέπεται στην περίπτωση που ο Προμηθευτής έλαβε γνώση των παραπάνω στοιχείων, εκτός από προηγούμενη συναλλαγή με τον Καταναλωτή, και από κάθε προσιτή πηγή, π.χ. τηλεφωνικός κατάλογος, ή ακόμα και από τρίτο πρόσωπο, υπό την προϋπόθεση ότι ο Καταναλωτής προέβη σε έγκριση της μεταβίβασής αυτών, μόνο για τον παραπάνω σκοπό, ρητά, προηγουμένως.

Όμως, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να προβεί σε διαγραφή των παραπάνω στοιχείων και σε διακοπή κάθε είδους άμεσης διαφήμισης προς τον Καταναλωτή, σε περίπτωση υποβολής τέτοιου αιτήματος εκ μέρους του Καταναλωτή, και μάλιστα αμέσως⁵⁷⁰.

3.10.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής του Καταναλωτή, από τις τηλεφωνικές κλήσεις με εμπορικό σκοπό, διατηρείται ακέραια, και στο νέο καθεστώς, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 3 δ παρ. 5 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, με την επιφύλαξη της παραγράφου 4, εάν ο Προμηθευτής προβεί σε τηλεφωνική κλήση προς τον Καταναλωτή με σκοπό τη σύναψη εξ αποστάσεως σύμβασης, οφείλει, στην αρχή της

⁵⁶⁹ Βλ. Καράκωστας Ι., Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, σελ. 469

⁵⁷⁰ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820 επ.

συνομιλίας με τον Καταναλωτή, να δηλώσει την ταυτότητα του και, όπου τούτο έχει εφαρμογή, την ταυτότητα του προσώπου εξ ονόματος του οποίου τηλεφωνεί και τον εμπορικό σκοπό της επικοινωνίας.

Ωστόσο, στις νέες διατάξεις, δεν προβλέπεται, ρητά, η απαγόρευση προσβολής της ιδιωτικής ζωής του Καταναλωτή, από την χρησιμοποίηση μέσω επικοινωνίας από απόσταση, προφανώς, λόγω της υπάρχουσας κάλυψης της προστασίας της προσωπικότητας, σύμφωνα με το ΑΚ 57. Πάντως, η ρητή θέσπισή της, δεν θα ήταν εκ περισσού, αλλά νομικός μηχανισμός ενίσχυσης της προστασίας της ιδιωτικότητας του Καταναλωτή.

Επίσης, στο νέο νομοθετικό καθεστώς, δεν υφίσταται, πλέον, ρητή παραπομπή στο άρθρο 11 του Ν. 3471/2006, για την αυτόκλητη ή μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία με σκοπό την άμεση διαφήμιση, λόγω διατήρησης ανέπαφου του περιεχομένου της ρύθμισης του άρθρου 9 παρ. 5 του Ν. 2251/1994, που παρέχει την αναγκαία εξασφάλιση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης του Καταναλωτή, αλλά και γιατί, εν τω μεταξύ, θεσπίστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή ο Ν. 3917/2011.

Παρά ταύτα, η ίδια ρύθμιση εξακολουθεί να υφίσταται, ρητά, για τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 10 του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δημιουργώντας, έτσι, απόκλιση της γενικής από την ειδική ρύθμιση της σύμβασης από απόσταση, σε ζήτημα, όμως, που χρήζει κοινής αντιμετώπισης.

Για τον λόγο αυτό, πρέπει, είτε να γίνει προσθήκη της εν λόγω ρύθμισης, ρητά, στην ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, είτε να υπάρξει τροποποίηση, και ειδικότερα, κατάργηση του άρθρου 4 θ παρ. 10 του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.11 Άλλες προστατευτικές διατάξεις για τον Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης σχετικά με την προηγούμενη ενημέρωση, τη γραπτή επιβεβαίωση ή την επιβεβαίωση με σταθερά μέσα ή την τήρηση των προθεσμιών και την συγκατάθεση του Καταναλωτή φέρει ο Προμηθευτής. Ρήτρες, σύμφωνα με τις οποίες ο Καταναλωτής παραιτείται από την άσκηση των δικαιωμάτων που ορίζονται στο παρόν άρθρο ή ο Προμηθευτής απαλλάσσεται των ευθυνών του κατά το άρθρο αυτό, είναι άκυρες. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου ισχύουν με την επιφύλαξη ειδικότερων κοινοτικών

διατάξεων ή εναρμονισμένων, προς αυτές, εθνικών διατάξεων που διέπουν ορισμένους τύπους συμβάσεων από απόσταση ή ζητήματα αυτών.

3.11.1 Ο Αναγκαστικός χαρακτήρας του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994

3.11.1.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Το άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 2251/1994, προστέθηκε με την ΚΥΑ Ζ1 – 496/2000 των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης, και τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 3587/2007.

Ο λόγος και ο σκοπός θέσπισης των παραπάνω είναι η εξασφάλιση της προστασίας του ασθενέστερου συμβαλλόμενου μέρους της σύμβασης από απόσταση, δηλαδή του Καταναλωτή.

3.11.1.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Σύμφωνα με το άρθρο 4 η παρ. 1 και 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εάν το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση είναι το δίκαιο κάποιου κράτους μέλους, οι Καταναλωτές δεν μπορούν να παραιτηθούν από τα δικαιώματα που τους παρέχονται από τα άρθρα 3 έως και 4 ζ, και οποιεσδήποτε συμβατικές ρήτρες καταργούν ή περιορίζουν, άμεσα ή έμμεσα, τα δικαιώματα που προκύπτουν από τα άρθρα 3 έως και 4 ζ είναι άκυρες, αντίστοιχα.

Η παραπάνω ρύθμιση αποτελεί επανάληψη του άρθρου 4 παρ. 12 εδ. 2 του Ν. 2251/1994. Επομένως, η συνέπεια της ακυρότητας των συμβατικών, πόσο μάλλον των τιθέμενων από τον Προμηθευτή, μονομερώς, ρητρών παραίτησης του Καταναλωτή από τα δικαιώματα των άρθρων 3 έως και 4 ζ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εξακολουθεί να ισχύει. Ο ρητός αναγκαστικός χαρακτήρας, η εξειδίκευση της παραίτησης σε ολική, με κατάργηση, και μερική, με περιορισμό, αντίστοιχα, καθώς και η προσθήκη της διάζευξης των όρων « άμεσα ή έμμεσα », συγκαταλέγονται στα θετικά σημεία της τροποποίησης της διάταξης, ενώ θα ήταν προτιμότερη η διατήρηση της μη δυνατότητας απαλλαγής του Προμηθευτή από τις ευθύνες που του επιβάλλουν τα παραπάνω άρθρα, ρητά, για να μην υπάρχει η παραμικρή αμφισβήτηση σε σχέση με αυτό.

Περαιτέρω, επέρχεται κατάργηση της επιφύλαξης ειδικότερων κοινοτικών διατάξεων για τις συμβάσεις από απόσταση, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, τουλάχιστον σε σχέση με την κατ' εξαίρεση δυνατότητα παραίτησης του Καταναλωτή από τα δικαιώματά του, αφού, σε περίπτωση που είναι εφαρμοστέο δίκαιο κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), απαγορεύεται, πλέον, απολύτως, ρητά.

3.11.2 Η Κατανομή του βάρους απόδειξης στην σύμβαση από απόσταση

Σύμφωνα με το προϊσχύον άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης της προηγούμενης ενημέρωσης, της επιβεβαίωσης γραπτά ή με σταθερό μέσο, της τήρησης των προθεσμιών και της συγκατάθεσης του Καταναλωτή φέρει εξ ολοκλήρου αποκλειστικά ο Προμηθευτής. Πρόκειται για νόθο αντικειμενική ευθύνη του Προμηθευτή, με αντιστροφή του βάρους απόδειξης⁵⁷¹. Σημειώνεται πάντως ότι υπό την ισχύ της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, το βάρος απόδειξης που φέρει ο Προμηθευτής είναι διευρυμένο ως προς το πεδίο εφαρμογής του⁵⁷².

3.11.3 Η Προστασία του Καταναλωτή από καταχρηστικούς όρους στην σύμβαση από απόσταση

Συμβατικοί όροι, οι οποίοι προβλέπουν τον περιορισμό των δικαιωμάτων του Καταναλωτή, και ειδικότερα την παραίτηση του Καταναλωτή από την άσκηση των δικαιωμάτων του, ή την απαλλαγή του Προμηθευτή από τις ευθύνες του, που απορρέουν από το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ τους ή επιβολής από τον Προμηθευτή μονομερώς, είναι καταχρηστικοί, και άρα, άκυροι, σύμφωνα με το ΑΚ 281.

Μάλιστα, τα παραπάνω έχουν ισχύ, είτε πρόκειται για ατομικούς όρους, είτε για γενικούς όρους των συναλλαγών (ΓΟΣ).

---

⁵⁷¹ Βλ. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 391

⁵⁷² Βλ. παραπάνω, υπό 3.5.3.1

Κατά μία άποψη⁵⁷³, το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 2 του Ν. 2251/1994 βρίσκει εφαρμογή όχι μόνο στην σχέση μεταξύ Καταναλωτή και Προμηθευτή, αλλά και μεταξύ Καταναλωτή και τρίτου προσώπου της τριμερούς σχέσης που παρέχει πίστωση, π.χ. εκδότης πιστωτικής κάρτας, λόγω της γενικότητας της διατύπωσής του.

Τα ίδια, σαφώς και ισχύουν στο νέο καθεστώς, αφού η περίπτωση των καταχρηστικών όρων με το παραπάνω περιεχόμενο, καταλαμβάνεται από το άρθρο 4 η παρ. 1 και 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

3.12 Η Ρήτρα επικουρικότητας στη σύμβαση από απόσταση

Το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, με το οποίο πραγματοποιήθηκε η μεταφορά του άρθρου 13 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, προβαίνει σε εισαγωγή ρήτρας επικουρικότητας υπέρ της εφαρμογής ειδικότερων κοινοτικών, ή εθνικών, εναρμονισμένων προς αυτές, ρυθμίσεων, που διέπουν ορισμένες κατηγορίες συμβάσεων από απόσταση, π.χ. Οδηγία 92/49/ΕΟΚ για τις ασφαλίσεις ζωής, ή ορισμένες επιμέρους πτυχές αυτών, π.χ. μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία (spamming)⁵⁷⁴.

Η ίδια διάταξη μεταφέρθηκε σχεδόν αυτούσια στο νέο καθεστώς, σύμφωνα με το άρθρο 3 α παρ. 2 του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκε με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όπως, ήδη, έχει γίνει η σχετική ανάλυση, παραπάνω⁵⁷⁵.

3.13 Το Εφαρμοστέο δίκαιο στην σύμβαση από απόσταση στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 2 παρ. 5 της ΚΥΑ Ζ1 – 496/2000 των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης, οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονταν σε κάθε περίπτωση όταν η σύμβαση μεταξύ Προμηθευτή και ενός

---

⁵⁷³ Βλ. Γιובαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 214

⁵⁷⁴ Βλ. Giannopoulos R., Abusive Advertising on the Internet : Invasion of Privacy and Deception as regards Source and Content through Spam – The Greek Perspective, RHDJ 2006, σελ. 363 επ.

⁵⁷⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 3.3.2

Καταναλωτή συνδέεται στενά με την Ελλάδα ή άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ή κράτος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) ανεξάρτητα από τη συμβατική επιλογή δικαίου τρίτης χώρας. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994 εφαρμοζόταν ακόμη και όταν η σύμβαση από απόσταση συνδεόταν στενότερα με άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ή κράτος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ).

Επίσης, ακόμη και όταν τα συμβαλλόμενα μέρη είχαν προβεί σε επιλογή εφαρμογής στην σύμβαση από απόσταση δικαίου τρίτης χώρας, το οποίο ήταν ευνοικότερο από το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994 για τον Καταναλωτή.

Εξάλλου, σύμφωνα με το ΑΚ 25, οι ενοχές από σύμβαση ρυθμίζονται από το δίκαιο στο οποίο έχουν υποβληθεί τα μέρη. Αν δεν υπάρχει τέτοιο, εφαρμόζεται το δίκαιο που αρμόζει στην σύμβαση από το σύνολο των ειδικών συνθηκών. Όπως προκύπτει από το παραπάνω, καθιερώνεται ο κανόνας της ελεύθερης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου στις συμβατικές ενοχές (*lex voluntaris*)⁵⁷⁶.

Επομένως, το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, έθετε δραστικό περιορισμό στον παραπάνω κανόνα και κατ' ουσίαν αποτελούσε κανόνα άμεσης εφαρμογής⁵⁷⁷.

Όμως, το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994 ήταν αντίθετο στην Οδηγία 97/7/ΕΚ. Για τον λόγο αυτό, το άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 3587/2007, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, προέβη σε κατάργηση⁵⁷⁸ των παραπάνω. Έτσι, το άρθρο 4 παρ. 12 εδ. 3 του Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 παρ. 12 του Ν. 3587/2007, δεν ορίζει τίποτε σε σχέση με το εφαρμοστέο δίκαιο στην σύμβαση από απόσταση στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου.

---

⁵⁷⁶ Βλ. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α. / Παπασιώπη – Πασιά Ζ. / Βασιλακάκης Ε., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 3 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002 ,σελ. 269 επ. και ιδίως 280 επ., Βρέλλης Σπ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 3 η Έκδοση, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008 ,σελ. 184 επ. και ιδίως 194 επ.

⁵⁷⁷ Βλ. Παπασιώπη – Πασιά Ζ., *Κανόνες άμεσου εφαρμογής και κανόνες ουσιαστικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*, Έκδοση 1989, *passim*, Τσουκα Χρ., *Οι αλλοδαποί κανόνες άμεσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997, *passim*, Καΐσης Α., *Εκφάνσεις της δημόσιας τάξης στην αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών και διαιτητικών αποφάσεων*, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 36 επ.

⁵⁷⁸ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις *ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007* (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 215

Πλέον, το άρθρο 14 παρ. 10 του Ν. 2251/1994, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 18 παρ. 4 του Ν. 3587/2007⁵⁷⁹, περιλαμβάνει ενιαία ρύθμιση, για όλες τις συμβάσεις που υπάγονται στο Ν. 2251/1994, και όχι μόνο για την σύμβαση από απόσταση. Σύμφωνα το άρθρο 14 παρ. 10 του Ν. 2251/1994, η επιλογή από τα συμβαλλόμενα μέρη δικαίου χώρας που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δεν μπορεί να θίξει τα δικαιώματα Καταναλωτών που προβλέπονται στις διατάξεις του παρόντος, εφόσον η κρίσιμη περίπτωση συνδέεται στενά με την ελληνική έννομη τάξη.

Με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, δεν επέρχεται καμία τροποποίηση στο άρθρο 14 παρ. 10 του Ν. 2251/1994. Επομένως, όλα τα παραπάνω, παραμένουν σε ισχύ⁵⁸⁰.

3.14 Η Διάκριση της σύμβασης από απόσταση από τη σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος

3.14.1 Πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Η σύμβαση από απόσταση έχει πολλά κοινά σημεία και αρκετές ομοιότητες με την σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 2251/1994, συμβάσεις παροχής αγαθών ή υπηρεσιών, που καταρτίζονται με πρωτοβουλία του Προμηθευτή χωρίς ρητή πρόσκληση από τον Καταναλωτή ή με επίσκεψη του Προμηθευτή στον τόπο κατοικίας, διαμονής ή εργασίας του Καταναλωτή ή σε χώρο επιλογής του Προμηθευτή έξω από το εμπορικό κατάστημά του, είναι άκυρες υπέρ του Καταναλωτή, αν δεν καταρτισθούν με έγγραφο στο οποίο να αναφέρονται :

- α) Το όνομα ή η επωνυμία και η πλήρης διεύθυνση του Προμηθευτή και αυτού που συμβάλλεται στο όνομα και για λογαριασμό του Προμηθευτή. Η μνεία αριθμού ταχυδρομικής θυρίδας δεν αρκεί
- β) Η χρονολογία και η πλήρης διεύθυνση του τόπου κατάρτισης της σύμβασης
- γ) Η περιγραφή της φύσης και των χαρακτηριστικών των εμπορευμάτων ή υπηρεσιών

⁵⁷⁹ Βλ. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 14, σελ. 655, αρ. 17 επ.

⁵⁸⁰ Βλ. και Reich N. and Micklitz HW., Unfair Terms in the Draft Common Framework of Reference, Comments on the Occasion of the Tartu Conference on Recent Developments in European Private Law, (2008), Juridica Int XIV, 58 – 68

δ) Οι όροι εκτέλεσης της σύμβασης και ιδίως ο τρόπος και ο χρόνος παράδοσης των εμπορευμάτων ή παροχής των υπηρεσιών

ε) Η συνολική επιβάρυνση του καταναλωτή και οι όροι πληρωμής και ιδίως, σε περίπτωση πίστωσης του τιμήματος ή πληρωμής με δόσεις, το πραγματικό επιτόκιο και το επιτρεπόμενο ανώτατο όριο επιτοκίου και

στ) Το κατά την παράγραφο 4 του παρόντος άρθρου δικαίωμα υπαναχώρησης και, σε χωριστό έντυπο, υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης του Καταναλωτή από τη σύμβαση.

Για τον λόγο αυτό, πριν την αντικατάσταση του Ν. 1961/1991 από το Ν. 2251/1994, οι δύο συμβάσεις είχαν κοινή ρύθμιση, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 1961/1991.

Ωστόσο, οι παραπάνω συμβάσεις έχουν και ορισμένες σοβαρές βασικές διαφορές. Η ειδοποιός διαφορά τους είναι ότι οι συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος καταρτίζονται μεταξύ παρόντων, ενώ οι συμβάσεις από απόσταση χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία των δύο συμβαλλομένων μερών, δηλαδή του Προμηθευτή και του Καταναλωτή. Έτσι, η σύμβαση από απόσταση έχει το πλεονέκτημα ότι ο Καταναλωτής δεν υφίσταται τον αιφνιδιασμό, την ψυχολογική πίεση και την υφαρπαγή της απόφασής του από τον Προμηθευτή, στον βαθμό που συμβαίνει στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος⁵⁸¹, π.χ. όταν δέχεται επίσκεψη από πλασιέ κατ' οίκον. Αντίθετα, έχει τον χρόνο να σκεφτεί και να αποφασίσει νηφάλια το βέλτιστο για το συμφέρον του.

Πάντως, δεν παύουν να υπάρχουν περιπτώσεις που ο Καταναλωτής υπόκειται στην ίδια ενόχληση, με συνέπεια να ενεργεί χωρίς την δέουσα περίσκεψη, π.χ. στο cold calling⁵⁸², δηλαδή όταν λαμβάνει τηλεφωνική κλήση από εξασκημένο πωλητή εκπρόσωπο ή αντιπρόσωπο του Προμηθευτή απρόκλητα και απροειδοποίητα, ο οποίος υπερτονίζει ότι η άμεση σύναψη της σύμβασης θα έχει ιδιαίτερα οφέλη για τον Καταναλωτή, καθώς και σε κάθε αμφίδρομη οπτικοακουστική επικοινωνία με τον Προμηθευτή.

Επίσης, η σύμβαση από απόσταση δίνει στον Καταναλωτή την δυνατότητα να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του, όταν λόγω έλλειψης χρόνου δεν είναι σε θέση να

⁵⁸¹ Βλ. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 επ.

⁵⁸² Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Το πράσινο βιβλίο : κοινοτικές σκέψεις και στόχοι για τις εμπορικές επικοινωνίες και ιδιαίτερα τη διαφήμιση, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 237, 243

επισκεφθεί το κατάστημα του Προμηθευτή από κοντά. Όμως, από την άλλη πλευρά, έχει τα μειονεκτήματα ότι ο Καταναλωτής δεν έχει την ευχέρεια σύγκρισης του πράγματος, αγαθού ή υπηρεσίας, με άλλα όμοια του ίδιου ή άλλου Προμηθευτή, ούτε ίδιας οπτικής επαφής και εξέτασής του, με συνέπεια να πρέπει να αρκестεί στην περιγραφή και τις πληροφορίες του Προμηθευτή, διατρέχοντας τον κίνδυνο να μην είναι αντικειμενικές ή ακόμη και να μην ανταποκρίνονται στην αλήθεια.

Για τους παραπάνω λόγους, οι δύο συμβάσεις ρυθμιζόταν εντελώς ξεχωριστά μέχρι σήμερα, και ειδικότερα η έννοια της σύμβασης εκτός εμπορικού καταστήματος οριζόταν σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 2251/1994, ενώ της σύμβασης από απόσταση σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994.

3.14.2 Μετά την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013

Πλέον, η έννοια της σύμβασης εκτός εμπορικού καταστήματος ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 8) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, και της εξ αποστάσεως σύμβασης με το άρθρο 3 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 8) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος είναι, κάθε σύμβαση μεταξύ του Προμηθευτή και του Καταναλωτή

- α) Η οποία συνάπτεται με ταυτόχρονη φυσική παρουσία του Προμηθευτή και του Καταναλωτή σε χώρο που δεν είναι το εμπορικό κατάστημα του Προμηθευτή
- β) Για την οποία έγινε προσφορά από τον Καταναλωτή κάτω από τις ίδιες συνθήκες που περιγράφονται στην περ. α)
- γ) Η οποία συνάπτεται στο εμπορικό κατάστημα του Προμηθευτή ή με χρήση οποιουδήποτε μέσου εξ αποστάσεως επικοινωνίας αμέσως μετά από προσωπική και ατομική επαφή με τον Καταναλωτή σε χώρο που δεν είναι το εμπορικό κατάστημα του Προμηθευτή, με την ταυτόχρονη φυσική παρουσία του Προμηθευτή και του Καταναλωτή
- δ) Η οποία συνάπτεται στη διάρκεια εκδρομής οργανωμένης από τον Προμηθευτή με σκοπό ή αποτέλεσμα τη διαφήμιση και πώληση αγαθών ή υπηρεσιών στον Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχείο 9) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, εμπορικό κατάστημα είναι :

- α) Κάθε ακίνητος χώρος λιανικής πώλησης, όπου ο Προμηθευτής πραγματοποιεί τη δραστηριότητα του σε μόνιμη βάση, ή
- β) Κάθε κινητός χώρος λιανικής πώλησης, όπου ο Προμηθευτής πραγματοποιεί τη δραστηριότητα του σε συνήθη βάση.

Επομένως, με την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 επέρχεται ένας συγκερασμός των δύο προηγούμενων νομοθετικών καθεστώτων, αφού αναγνωρίζεται ότι πρόκειται για δύο διακριτές συμβάσεις, οι οποίες όμως, λόγω των περισσότερων ομοιοτήτων τους, πρέπει να έχουν ενιαία ρύθμιση κατά κύριο λόγο⁵⁸³, ώστε να μην χαρακτηρίζονται από έλλειψη συνοχής και ομοιογένειας, ιδίως σε σχέση με την υποχρέωση πληροφόρησης και το δικαίωμα υπαναχώρησης⁵⁸⁴, για την απλούστερη της διαδικασίας και τη διευκόλυνση της γνώσης των δικαιωμάτων του εκ μέρους του Καταναλωτή⁵⁸⁵, και ξεχωριστή, μόνο στις περιπτώσεις που επιβάλλεται από τις σημαντικά ουσιώδεις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις, σύμφωνα με τα άρθρα 3 γ, 3 δ και 3 ιγ του Ν. 2251/1994, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 3 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013⁵⁸⁶.

4. Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ

4.1 Εισαγωγή – Ορισμός

---

⁵⁸³ Βλ. Department of Jobs, Enterprise and Innovation, Consultation on Article 19 (Fees for the Use of Means of Payment) and Article 22 (Additional Payments) of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights, 2012, <http://www.djei.ie/publications/commerce/2012/arts19&22crd.pdf>

⁵⁸⁴ Βλ. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 59, Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 145

⁵⁸⁵ Βλ. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 110

⁵⁸⁶ Βλ. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 116

Το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, όπως αναριθμήθηκε από 4 α⁵⁸⁷ με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013⁵⁸⁸, ρυθμίζει τις συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση. Η τελευταία τροποποίηση του άρθρου 4 α του Ν. 2251/1994 πραγματοποιήθηκε με το Ν. 3587/2007 της 10-7-2007. Ο νέος νόμος προέβη σε ορισμένες τροποποιήσεις⁵⁸⁹ αλλά δεν επέφερε ουσιαστικές αλλαγές. Κυρίως περιορίστηκε σε εκφραστική βελτίωση της διατύπωσης των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αντικατάσταση της φράσης « σύμβαση εξ αποστάσεως » σε « σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση » και η τροπή του όρου « εδάφιο » σε « περίπτωση » και του όρου « περίπτωση » σε « εδάφιο ».

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. α) του Ν. 2251/1994, σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση είναι κάθε σύμβαση που αφορά

⁵⁸⁷

Το άρθρο 4 α προστέθηκε στο Ν. 2251/1994 με την Υπουργική απόφαση Ζ1 629/2005. Αυτή η Υπουργική απόφαση εκδόθηκε για να προσαρμοστεί το ελληνικό δίκαιο στην Οδηγία 2002/65/ΕΚ, η οποία μεταφέρθηκε σχεδόν αυτούσια. Έτσι, το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 αποδίδει σχεδόν αυτούσια την Οδηγία 2002/65/ΕΚ, βλ. Βελέντζας Γ., Bankassurance και προστασία του καταναλωτή : βασικά νομικά προβλήματα, ΕΤΡΑΞΡΔ 2005, σελ. 298 - 300

⁵⁸⁸ Το οποίο, ωστόσο, έμεινε άθικτο στον υπόλοιπο πυρήνα του, βλ. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 12

⁵⁸⁹

Οι τροποποιήσεις είναι οι εξής :

- 1) Κατάργηση των σημείων ι) και ιι) της περ. β) της παρ. 3
- 2) Προσθήκη στην περ. β) της παρ. 3 υποχρέωσης ενημέρωσης ότι η τηλεφωνική επικοινωνία – συνομιλία ηχογραφείται – μαγνητοφωνείται υποχρεωτικά
- 3) Προσθήκη περ. δ) στην παρ. 3, στην οποία μεταφέρεται η συνέπεια της ακυρότητας που προβλεπόταν στην περ. α) της παρ. 3, η οποία επεκτείνεται εκτός από την μη τήρηση της υποχρέωσης προσυμβατικής ενημέρωσης για τις πληροφορίες της περ. α) της παρ. 3 και στην μη τήρηση της ίδιας υποχρέωσης για τις πληροφορίες της περ. β) της ίδιας παραγράφου
- 4) Κατάργηση των περ. α) και β) της παρ. 4
- 5) Επέκταση της συνέπειας της ακυρότητας που προβλέπεται στην περ. α) της παρ. 5 εκτός από την μη τήρηση της υποχρέωσης προσυμβατικής αποστολής των πληροφοριών της περ. α) της παρ. 3 και στην μη τήρηση της ίδιας υποχρέωσης για τις πληροφορίες της περ. β) της ίδιας παραγράφου
- 6) Προσθήκη νέας περ. γ) στην παρ. 5
- 7) Αναρίθμηση της παλιάς περ. γ) της παρ. 5 σε δ)
- 8) Προσθήκη εδαφίου στο τέλος της περ. α) της παρ. 6
- 9) Αντικατάσταση του όρου « κοινοποιεί » με την φράση « ασκεί με σχετική δήλωση » στην περ. γ) της παρ. 6
- 10) Προσθήκη του όρου « γραπτή δήλωση » στην περ. α) της παρ. 7
- 11) Προσθήκη της φράσης « ή δόλιο τρόπο » στην παρ. 8, η οποία καταργήθηκε με το άρθρο 82 περ. γ του Ν. 3862/2010 (ΦΕΚ Α 113/13-7-2010)
- 12) Μετατροπή της φράσης « από πρόσωπο που δεν ενεργεί ούτε μπορεί να θεωρηθεί ότι ενεργεί ως αντιπρόσωπος του κατόχου της κάρτας » από υποκείμενο της φράσης « σε περίπτωση που γίνει χρήση κάρτας » σε τρόπο χρήσης της κάρτας στην παρ. 8, η οποία καταργήθηκε με το άρθρο 82 περ. γ του Ν. 3862/2010
- 13) Αντικατάσταση του Ν. 2774/1999 (ΦΕΚ Α 287/22-12-1999) με το νεότερο τροποποιητικό του Ν. 3471/2006 στην περ. β) της παρ. 10
- 14) Κατάργηση της περ. β) της παρ. 12
- 15) Αντικατάσταση του όρου « συγκατάθεση » με τον όρο « γραπτή δήλωση » στην περ. α) της παρ. 13

χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η οποία συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή, χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία τους, στο πλαίσιο ενός συστήματος πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση που οργανώνεται από τον Προμηθευτή, ο οποίος χρησιμοποιεί αποκλειστικά, για την σύμβαση αυτή, ένα ή περισσότερα μέσα επικοινωνίας από απόσταση, μέχρι και την στιγμή της σύναψης της σύμβασης.

4.2 Ο Σκοπός του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994

Ο λόγος θέσπισης ειδικής διάταξης για τις συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση είναι η ανάγκη προστασίας του Καταναλωτή 1) από τη ανεπηρέαστη διαμόρφωση της δικαιοπρακτικής του βούλησης και 2) από μια λανθασμένη επιλογή του αντισυμβαλλομένου του και της χρηματοοικονομικής υπηρεσίας, για να προστατευθούν τα οικονομικά του συμφέροντα τα οποία διατρέχουν κίνδυνο αφού η ανάληψη υποχρέωσης από συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών επισύρει σημαντικές οικονομικές συνέπειες για αυτόν. Ο Καταναλωτής μπορεί να προβεί στην σύναψη σύμβασης χωρίς την θέλησή του με αθέμιτες εμπορικές πρακτικές αιφνιδιασμού ή « εκβιασμού » που συνήθως χρησιμοποιεί ο Προμηθευτής στις συναλλαγές από απόσταση, ενώ η δικαιοπρακτική του βούληση μπορεί να επηρεαστεί λόγω της διαπραγματευτικής ανισότητας μεταξύ των δύο αντισυμβαλλομένων, με εκμετάλλευση της έλλειψης γνώσης και εμπειρίας σύναψης συμβάσεων από απόσταση, δηλαδή της χρήσης μέσων επικοινωνίας από απόσταση και της έλλειψης εξοικείωσης με τις σύνθετες και περίπλοκες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες⁵⁹⁰, του Καταναλωτή από τον Προμηθευτή που βρίσκεται σε θέση τεχνολογικής, οργανωτικής και οικονομικής υπεροχής. Ο Καταναλωτής μπορεί να μην κάνει την σωστή επιλογή Προμηθευτή και υπηρεσίας επειδή δεν υπάρχει η δυνατότητα εξέτασης και σύγκρισης μεταξύ πολλών Προμηθευτών και υπηρεσιών, λόγω απουσίας προσωπικής επαφής με αυτόν και του άυλου χαρακτήρα της χρηματοοικονομικής υπηρεσίας⁵⁹¹. Επομένως το άρθρο 4 θ του

⁵⁹⁰ Βλ. Τριανταφυλλάκης Γ., Η προστασία του επενδυτή ως καταναλωτή από κατάχρηση αγοράς (χειραγώγηση), ΔΕΕ 2008, σελ. 522, Παμπούκης Χ., Οι επενδυτικές τραπεζικές συμβάσεις και η προστασία του καταναλωτή στο ευρωπαϊκό δικονομικό διεθνές δίκαιο, ΔΕΕ 2008, σελ. 562 - 563

⁵⁹¹ Βλ. Σιανιώτη – Μαυροδμή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012),

N. 2251/1994 εξυπηρετεί την παραπάνω ανάγκη. Άρα ο σκοπός του άρθρου 4 θ του N. 2251/1994 είναι η προστασία του Καταναλωτή για να εξασφαλιστεί η εμπιστοσύνη του⁵⁹² στην διαφάνεια της συναλλαγής και να εδραιωθεί η σύναψη συμβάσεων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση⁵⁹³.

4.3 Η Έννοια της σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση

Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 4 θ παρ. 1 περ. α) του N. 2251/1994, τα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρώνει μία σύμβαση για να χαρακτηριστεί ως σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, δηλαδή για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 θ του N. 2251/1994, είναι σωρευτικά τα εξής :

- 1) Να συνάπτεται μεταξύ ενός Προμηθευτή και ενός Καταναλωτή
- 2) Να αφορά χρηματοοικονομικές υπηρεσίες
- 3) Να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά μέσα επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και την σύναψη της σύμβασης
- 4) Να συνάπτεται στο πλαίσιο οργανωμένου από τον Προμηθευτή συστήματος πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση

Αν η σύμβαση δεν φέρει έστω και ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν είναι σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, δηλαδή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 θ του N. 2251/1994.

4.3.1 Τα Υποκείμενα της σύμβασης

Τα συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση είναι ο Προμηθευτής και ο Καταναλωτής.

4.3.1.1 Η Έννοια του Προμηθευτή

Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 193

⁵⁹² Βλ. Low G., The (Ir) Relevance of Harmonization and Legal Diversity to European Contract Law : A Perspective from Psychology, (2010), 2 ERPL, 291, Unberath H. and Johnston A., The Double - Headed Approach of the ECJ Concerning Consumer Protection, (2007), 44 CMLR, 1254

⁵⁹³ Ειδικότερα, βλ. Γκόρτσος X., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 163 - 164

Στο άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 δεν υπάρχει ειδικός ορισμός της έννοιας του Προμηθευτή. Επομένως για τον Προμηθευτή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών ισχύει ο γενικός ορισμός της έννοιας του Προμηθευτή του άρθρου 1 παρ. 4 περ. β) του Ν. 2251/1994, ο οποίος ήδη αναλύθηκε διεξοδικά⁵⁹⁴. Η περ. ε) του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 δίνει τον ορισμό του *Προμηθευτή μέσω επικοινωνίας από απόσταση*, που είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, του οποίου η εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα συνίσταται στη διάθεση ενός ή περισσότερων μέσων επικοινωνίας από απόσταση στους Προμηθευτές, δεν ορίζεται η έννοια του αντισυμβαλλομένου του Καταναλωτή, αλλά η έννοια του Φορέα μέσω επικοινωνίας από απόσταση, δηλαδή αυτού που διαθέτει μέσα επικοινωνίας από απόσταση στον Προμηθευτή, ο οποίος αλλιώς ονομάζεται Προμηθευτής. Τέτοιοι είναι οι εταιρίες σταθερής και κινητής τηλεφωνίας, π.χ. ΟΤΕ, Cosmote και οι τηλεπικοινωνιακές επιχειρήσεις που παρέχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο (internet), π.χ. Otenet, Forthnet.

4.3.1.2 Η Έννοια του Καταναλωτή

Η έννοια του Καταναλωτή ορίζεται στο άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. δ) του Ν. 2251/1994. Σύμφωνα με αυτό, Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, στο πλαίσιο συμβάσεων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, ενεργεί για σκοπούς εκτός του πεδίου της εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητάς του.

Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει την σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών⁵⁹⁵ από απόσταση εκτός του πεδίου της εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητάς του, δηλαδή για κάλυψη προσωπικών ή οικογενειακών αναγκών.

Επίσης από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι Καταναλωτής⁵⁹⁶ δεν είναι :

1) Το νομικό πρόσωπο

---

⁵⁹⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 3.4.1.1.1

⁵⁹⁵ Για την ελληνική νομολογιακή αντιμετώπιση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και τον χαρακτηρισμό των επενδυτών ως Καταναλωτών, βλ. Νίκας Ν., Υπαγωγή στην έννοια του καταναλωτή των επενδυτών σε σύνθετα χρηματοοικονομικά παράγωγα και τα δικαιοδοτικά τους προνόμια κατά τη σύμβαση του Λουγκάνο, ΕΠΟΛΔ 2010, σελ. 513 - 514

⁵⁹⁶ Για την έννοια και τις διακρίσεις του Καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, βλ. Γκόρτσος Χ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 167 - 171

2) Το φυσικό πρόσωπο που συνάπτει την σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση εντός του πεδίου της εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητάς του, δηλαδή για κάλυψη επαγγελματικών αναγκών, έστω και έμμεσα.

Πρόκειται για την στενή έννοια του Καταναλωτή⁵⁹⁷. Δηλαδή στο άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 δεν έχουμε την ευρεία έννοια του Καταναλωτή που ορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 4 περ. α) του Ν. 2251/1994 και η οποία υιοθετούνταν και από το άρθρο 4 του Ν. 2251/1994, πριν την ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Η στενή έννοια του Καταναλωτή περιορίζει τον κύκλο των προσώπων που προστατεύονται. Στο κοινοτικό δίκαιο έχει καθιερωθεί η στενή έννοια του Καταναλωτή⁵⁹⁸.

Ο λόγος αποκλεισμού των νομικών προσώπων από την προστασία του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, είναι η μη ύπαρξη κινδύνου εκμετάλλευσης από τον Προμηθευτή επειδή διαθέτουν οργάνωση. Όμως ο λόγος αυτός εκλείπει στις προσωπικές εταιρίες και στις μονοπρόσωπες εταιρίες περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.). Επομένως, ορθό θα ήταν, να μην αποκλείονται όλα τα νομικά πρόσωπα ανεξαιρέτως⁵⁹⁹.

Ο λόγος αποκλεισμού των φυσικών προσώπων που συνάπτουν συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση για επαγγελματικούς σκοπούς από την προστασία του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, είναι η μη ύπαρξη κινδύνου εκμετάλλευσης από τον Προμηθευτή επειδή διαθέτουν γνώση και εμπειρία. Όμως ο λόγος αυτός εκλείπει όταν τα φυσικά πρόσωπα δεν συνάπτουν συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση για επαγγελματικούς σκοπούς κατ' επανάληψη, δηλαδή όταν η επαγγελματική τους δραστηριότητα δεν συνίσταται στην σύναψη συμβάσεων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, π.χ. γιατρός συνάπτει σύμβαση δανείου μέσω τηλεφώνου για αγορά ιατρικών μηχανημάτων⁶⁰⁰.

---

⁵⁹⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών ε – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 165

⁵⁹⁸ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 264

⁵⁹⁹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών ε – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 168

⁶⁰⁰ Βλ. Γκόρτσος Χ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 168

Επομένως, και σε αυτή την περίπτωση, ορθό θα ήταν, να μην αποκλείονται όλα τα φυσικά πρόσωπα που συνάπτουν συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση για επαγγελματικούς σκοπούς ανεξαιρέτως.

Για τους παραπάνω λόγους αλλά και επειδή δεν είναι δυνατόν το ίδιο πρόσωπο να προστατεύεται όταν συνάπτει κοινές συμβάσεις από απόσταση και όχι όταν συνάπτει τις ιδιόρρυθμες συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, υποστηρίχθηκε⁶⁰¹ η τελεολογική διαστολή ή επέκταση⁶⁰² του ορισμού της έννοιας του Καταναλωτή στο άρθρο 4 α παρ. 1 περ. δ) του Ν. 2251/1994, ώστε να προστατεύονται και πρόσωπα που, παρά το ότι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού, βρίσκονται σε θέση διαπραγματευτικής ανισότητας με τον Προμηθευτή.

Βέβαια, πλέον, δεν υπάρχει η παραπάνω δυνατότητα, αφού πλέον το άρθρο 3 στοιχείο 1) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, υιοθετεί και αυτό την στενή έννοια του Καταναλωτή.

4.3.2 Το Αντικείμενο της σύμβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. α) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση αφορά χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Το περιεχόμενο αυτής της συμφωνίας συνίσταται στο ότι ο Προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει χρηματοοικονομική υπηρεσία στον Καταναλωτή και ο Καταναλωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλλει το τίμημα στον Προμηθευτή.

Η έννοια των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών ορίζεται στο άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. γ) του Ν. 2251/1994. Σύμφωνα με αυτό, χρηματοοικονομική υπηρεσία⁶⁰³ είναι κάθε υπηρεσία τραπεζικής⁶⁰⁴, πιστωτικής⁶⁰⁵, ασφαλιστικής⁶⁰⁶ ή επενδυτικής⁶⁰⁷ φύσεως ή κάθε υπηρεσία που σχετίζεται με τις ατομικές συντάξεις ή με πληρωμές⁶⁰⁸.

⁶⁰¹ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 77 – 79

⁶⁰² Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 8 1

⁶⁰³ Αναλυτικά, βλ. Γκόρτσος Χ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 161 - 162

⁶⁰⁴ Π.χ. ηλεκτρονικές αγοραπωλησίες μετοχών, βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 165, Θεοχαροπούλου Ζ., Προστασία Καταναλωτή

4.4.3 Η Αποκλειστική χρήση μέσων επικοινωνίας από απόσταση μέχρι και την σύναψη της σύμβασης

Η έννοια του μέσου επικοινωνίας από απόσταση ορίζεται στο άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. β) του Ν. 2251/1994, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 2251/1994, και ήδη το άρθρο 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013. Σύμφωνα με αυτό, μέσο επικοινωνίας από απόσταση είναι ιδίως τα έντυπα με και χωρίς παραλήπτη, οι τυποποιημένες επιστολές, τα διαφημιστικά έντυπα με στέλεχος παραγγελίας, οι κατάλογοι, το τηλέφωνο, το εικονοτηλέφωνο, το βιντεοτέξτ, η τηλεομοιοτυπία (fax), η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail). Η απαρίθμηση είναι ενδεικτική ώστε να είναι δυνατό να συμπεριληφθούν στην έννοια του μέσου επικοινωνίας από απόσταση οι μελλοντικές τεχνολογικές εξελίξεις. Τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση διακρίνονται σε 4 κατηγορίες :

1) Στα έντυπα μέσα, στα οποία περιλαμβάνονται : τα έντυπα με και χωρίς παραλήπτη, οι τυποποιημένες επιστολές, τα διαφημιστικά έντυπα με στέλεχος παραγγελίας και οι κατάλογοι

των τραπεζικών υπηρεσιών ενώπιον της Ανεξάρτητης Αρχής « Συνήγορος του Καταναλωτή », ΕφΑΔ 2008, σελ. 396, Ψυχομάνης Σπ., Τραπεζικό Δίκαιο – Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, Γενικό Μέρος, Καταθέσεις, Πιστώσεις, Εγγυητικές Επιστολές, 5 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 69, Ρόκας Ν., Στοιχεία τραπεζικού Δικαίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 89, Taylor T.F., The impact of consumer protection on banking legislation in the European Community and the effect of the recent consumer protection proposals, 28 Fordham Int. L.J., (2004 – 2005), 1216 seq

⁶⁰⁵ Βλ. Τασικας Α., Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 2009, σελ. 374 – 400, Αθανασίου Ε., Πιστωτική Κάρτα και Διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2006, σελ. 990 επ., Αλεξανδρίδου Ελ., Οι κίνδυνοι από την πληρωμή μέσω του διαδικτύου και ειδικότερα όταν αυτή γίνεται με πιστωτική κάρτα, ΔΕΕ 2008, σελ. 399 επ.

⁶⁰⁶ Βλ. Τζίβα Ε., Ασφαλιστικές συμβάσεις στο διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 289 – 290, Βελέντζας Γ., Bankassurance και προστασία του καταναλωτή : βασικά νομικά προβλήματα, ΕΤΡΑΞΧΡΑ 2005, σελ. 291, 292 - 293

⁶⁰⁷ Βλ. Παπαστάμου Χ., Σχόλιο στην ΠΠρΑθ 7169/2010, ΝοΒ 2011, σελ. 357 - 358

⁶⁰⁸ Βλ. Alexandridou E., Payments in transactions on line, σε ΝΟΜΟΣ Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη, Έκδοση 2004, σελ. 57/8, Τριανταφυλλάκης Γ., Η προστασία του επενδυτή ως καταναλωτή από κατάχρηση αγοράς (χειραγώγηση), ΔΕΕ 2008, σελ. 521

2) Στα τηλεπικοινωνιακά μέσα, στα οποία περιλαμβάνονται : το τηλέφωνο, τόσο το σταθερό όσο και το κινητό, το εικονοτηλέφωνο, το βιντεοτέξτ και η τηλεομοιοτυπία (fax)

3) Στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, στα οποία περιλαμβάνονται : η τηλεόραση και το ραδιόφωνο

4) Στο διαδίκτυο (internet), καθώς κατά την κρατούσα άποψη⁶⁰⁹ στην έννοια του μέσου επικοινωνίας από απόσταση δεν περιλαμβάνεται μόνο η υπηρεσία του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail) αλλά και κάθε άλλη υπηρεσία του διαδικτύου (internet), π.χ. η διαδικτυακή τηλεφωνία.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. α) του Ν. 2251/1994, τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται μέχρι και την σύναψη της σύμβασης. Από αυτό προκύπτει ότι τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται και για την σύναψη της σύμβασης ή ότι η σύμβαση καταρτίζεται με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση. Αυτό σημαίνει ότι :

1) Η έλλειψη της ταυτόχρονης φυσικής παρουσίας των δύο αντισυμβαλλομένων υποκαθίσταται από την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση

2) Οι δηλώσεις δικαιοπρακτικής βούλησης διαβιβάζονται με τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση.

Και οι δύο δηλώσεις βούλησης, τόσο η πρόταση όσο και η αποδοχή, πρέπει να διαβιβάζονται με μέσα επικοινωνίας από απόσταση. Αυτό σημαίνει ότι για να καταρτιστεί η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση πρέπει και οι δύο δηλώσεις να διαβιβάζονται με μέσα επικοινωνίας από απόσταση. Έτσι αν μία από τις δύο δεν διαβιβαστεί με μέσο επικοινωνίας από απόσταση δεν καταρτίζεται η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994. Άρα η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 καταρτίζεται μόνο αν και οι δύο δηλώσεις βούλησης διαβιβάζονται με μέσα επικοινωνίας από απόσταση. Όμως δεν είναι απαραίτητο οι συμβαλλόμενοι να χρησιμοποιούν το ίδιο μέσο επικοινωνίας από απόσταση, αφού έτσι και αλλιώς κάποια μέσα επικοινωνίας από απόσταση μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο από τον Προμηθευτή, π.χ. η τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Όταν χρησιμοποιούνται

---

⁶⁰⁹ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 573, υποσημ. 52, Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 62 επ.

περισσότερα από ένα μέσα επικοινωνίας από απόσταση, η χρήση τους μπορεί να είναι είτε διαδοχική είτε σωρευτική.

Από το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. α) του Ν. 2251/1994, επίσης, προκύπτει ότι τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση χρησιμοποιούνται και πριν την σύναψη της σύμβασης, δηλαδή στο στάδιο των διαπραγματεύσεων. Αυτό σημαίνει ότι για να πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση πρέπει όχι μόνο η σύμβαση να καταρτίζεται με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση αλλά και οι διαπραγματεύσεις να γίνουν με την χρησιμοποίηση αυτών, και μάλιστα από την έναρξή τους. Δηλαδή η χρήση των μέσων επικοινωνίας από απόσταση πρέπει να είναι συνεχής από την έναρξή των διαπραγματεύσεων μέχρι και την στιγμή της σύναψη της σύμβασης. Έτσι αν η σύμβαση καταρτιστεί με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση αλλά οι διαπραγματεύσεις δεν γίνουν με την χρησιμοποίηση αυτών, στο σύνολο ή σε μέρος τους, δηλαδή αν ενδιάμεσα υπάρξει ταυτόχρονη φυσική παρουσία των δύο αντισυμβαλλομένων, δεν θα πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994. Άρα η σημασία του « αποκλειστικά » στο άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 είναι επίσης ότι η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, υπάρχει μόνο αν τόσο η κατάρτισή της όσο και οι διαπραγματεύσεις γίνουν με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση⁶¹⁰. Επομένως το « αποκλειστικά » έχει διπλή σημασία.

4.3.4 Η Σύναψη της σύμβασης στο πλαίσιο οργανωμένου από τον Προμηθευτή συστήματος πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. α) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση συνάπτεται στο πλαίσιο συστήματος πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση που οργανώνεται από τον Προμηθευτή.

Αυτό σημαίνει ότι για να πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, η σύμβαση πρέπει να συνάπτεται στο πλαίσιο συστήματος

---

⁶¹⁰ Βλ. Σιανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 198

πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση που οργανώνεται από τον Προμηθευτή. Ως σύστημα πώλησης ή παροχής υπηρεσιών από απόσταση που οργανώνεται από τον Προμηθευτή νοείται η ύπαρξη υποδομής, τόσο από άποψη τεχνικών μέσων όσο και προσωπικού, που επιτρέπει στον Προμηθευτή να συνάπτει συμβάσεις από απόσταση, δηλαδή με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση, σε μόνιμη και συστηματική βάση. Επομένως, για να πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, ο Προμηθευτής πρέπει να διαθέτει υποδομή που να του επιτρέπει να συνάπτει συμβάσεις με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση σε μόνιμη και συστηματική βάση. Έτσι αν ο Προμηθευτής δεν διαθέτει τέτοια υποδομή αλλά συνάπτει συμβάσεις με την χρησιμοποίηση μέσων επικοινωνίας από απόσταση περιστασιακά ή ευκαιριακά, δεν θα πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, δηλαδή η σύμβαση δεν θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και προστασίας του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Εφόσον οι συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση καταρτίζονται από τον Προμηθευτή σε οργανωμένη και σταθερή βάση, ο Προμηθευτής είναι αυτός που τις περισσότερες φορές κάνει την πρόταση σύναψης της σύμβασης. Αυτό δεν σημαίνει ότι η συναλλακτική πρωτοβουλία δεν μπορεί να ανήκει και στον Καταναλωτή. Παρά ταύτα, σύμφωνα με μια άποψη⁶¹¹, για να εφαρμοστεί το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, η πρόταση σύναψης της σύμβασης πρέπει να γίνει μόνο από τον Προμηθευτή, διότι σε αυτή την περίπτωση υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη προστασίας του Καταναλωτή, επειδή ο κίνδυνος επηρεασμού της διαμόρφωσης της δικαιοπρακτικής του βούλησης είναι πιο συχνός, αφού ο Προμηθευτής κάνει συνήθως την πρόταση, καθώς συνάπτει τέτοιες συμβάσεις κατ' επάγγελμα και αναζητά και προσπαθεί να προσελκύσει πελατεία. Όμως, σύμφωνα με νεότερη άποψη⁶¹², το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 εφαρμόζεται και όταν η συναλλακτική πρωτοβουλία ανήκει στον Καταναλωτή, γιατί υπάρχει η ίδια ανάγκη προστασίας του, για το λόγο ότι ο κίνδυνος, ακόμη και αν δεν έχει την ίδια ένταση, παραμένει ο ίδιος.

---

⁶¹¹ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 155

⁶¹² Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 574, Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 111

Το βάρος απόδειξης της ύπαρξης τέτοιου συστήματος του Προμηθευτή φέρει ο Καταναλωτής⁶¹³. Οι Προμηθευτές που συνάπτουν συμβάσεις από απόσταση έχουν υποχρέωση εγγραφής σε Μητρώο του Υπουργείου Ανάπτυξης. Με την εγγραφή σε αυτό δημιουργείται τεκμήριο ύπαρξης τέτοιου συστήματος εκ μέρους των Προμηθευτών για να διευκολυνθεί ο Καταναλωτής στην απόδειξη. Αν ο Προμηθευτής ισχυρίζεται ή δημιουργεί την πεποίθηση ότι είναι εγγεγραμμένος στο Μητρώο αυτό, δηλαδή δημιουργεί φαινόμενο δικαίου, και ο Καταναλωτής το αποδειξει, θεωρείται ότι αποδεικνύεται η ύπαρξη τέτοιου συστήματος εκ μέρους του Προμηθευτή, για να μην μένει εκτεθειμένος ο Καταναλωτής που προχώρησε στην σύναψη της σύμβασης συνυπολογίζοντας και αυτή την ασφαλιστική δικλείδα.

4.3.5 Η Νομική φύση της σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση

Όπως προκύπτει από τον ορισμό και ειδικότερα το αντικείμενο της σύμβασης, η σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση ως προς τη νομική της φύση⁶¹⁴ είναι ενοχική, αμοτεροβαρής και μικτή σύμβαση, με στοιχεία ιδίως σύμβασης παροχής ανεξαρτήτων υπηρεσιών και σύμβασης έργου⁶¹⁵, διαρκούς χαρακτήρα⁶¹⁶.

4.4 Πράξεις που εξαιρούνται εν όλω ή εν μέρει από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994

---

⁶¹³ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 198

⁶¹⁴ Ειδικά για τις συμβάσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, βλ. Νίκας Ν., Υπαγωγή στην έννοια του καταναλωτή των επενδυτών σε σύνθετα χρηματοοικονομικά παράγωγα και τα δικαιοδοτικά τους προνόμια κατά τη σύμβαση του Λουγκάνο, ΕΠΟΛΔ 2010, σελ. 521 - 522

⁶¹⁵ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 572, Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 88, 90

⁶¹⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 8 - 9

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 2 εδ. α του Ν. 2251/1994, αν υπάρχει μία αρχική συμφωνία και ακολουθούν διαδοχικές πράξεις ή σειρά διακριτών πράξεων της ίδιας φύσης που κλιμακώνονται χρονικά, το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, εφαρμόζεται μόνο στην αρχική συμφωνία.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 2 εδ. β του Ν. 2251/1994, αν δεν υπάρχει μία αρχική συμφωνία αλλά ακολουθούν διαδοχικές πράξεις ή σειρά διακριτών πράξεων της ίδιας φύσης που κλιμακώνονται χρονικά και διενεργούνται μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, οι παρ. 3 και 4 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 εφαρμόζονται μόνο στην πρώτη πράξη. Αν διενεργηθεί μία πράξη και δεν διενεργηθεί άλλη πράξη της ίδιας φύσης μέσα σε ένα έτος, τότε η πρώτη πράξη της ίδιας φύσης, δηλαδή η αμέσως επόμενη της αρχικής, που θα διενεργηθεί στο επόμενο έτος, θεωρείται ως πρώτη και για αυτό εφαρμόζονται εκ νέου οι παρ. 3 και 4 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Ως αρχική συμφωνία νοείται η σύμβαση πλαίσιο, δηλαδή η σύμβαση που εκτελείται με την εκτέλεση επιμέρους συμβάσεων, οι οποίες ονομάζονται εκτελεστικές. Ως διαδοχικές πράξεις ή σειρά διακριτών πράξεων της ίδιας φύσης που κλιμακώνονται χρονικά νοούνται οι επιμέρους εκτελεστικές συμβάσεις. Τόσο η σύμβαση πλαίσιο όσο και οι επιμέρους εκτελεστικές συμβάσεις νοούνται στο πλαίσιο της παρ. 2 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, ως συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση. Για παράδειγμα σύμβαση πλαίσιο είναι το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού και επιμέρους εκτελεστικές συμβάσεις οι επιμέρους καταθέσεις – αναλήψεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 2 εδ. α του Ν. 2251/1994, αν υπάρχει σύμβαση πλαίσιο, το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994, εφαρμόζεται μόνο σε αυτή. Αυτό σημαίνει ότι το άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 δεν εφαρμόζεται στις υπόλοιπες επιμέρους πράξεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 2 εδ. β του Ν. 2251/1994, αν δεν υπάρχει σύμβαση πλαίσιο αλλά επιμέρους εκτελεστικές πράξεις μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, οι παρ. 3 και 4 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 εφαρμόζονται μόνο στην πρώτη πράξη. Αυτό σημαίνει ότι οι παρ. 3 και 4 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 δεν εφαρμόζονται στις υπόλοιπες επιμέρους πράξεις, αλλά και ότι οι υπόλοιπες παράγραφοι του 4 θ του Ν. 2251/1994 εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις.

Άρα υπάρχουν συμβάσεις οι οποίες, παρά το ότι είναι συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, εξαιρούνται εν όλω ή εν μέρει από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Σκοπός της παρ. 2 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 είναι η διευκόλυνση της παροχής της υπηρεσίας αφού η επανάληψη διαδικαστικών πράξεων θα την καθυστερούσε.

4.5 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για πληροφόρηση του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης

4.5.1 Γενικά

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται πριν την σύναψη της σύμβασης, με τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση, με τρόπο σαφή και κατανοητό, τηρουμένων της αρχής της καλής πίστης και των διατάξεων για το κύρος των δικαιπραξιών, για ορισμένα στοιχεία, ο εμπορικός σκοπός των οποίων πρέπει να καθίσταται σαφής.

Από την διάταξη αυτή προκύπτει ότι ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης, με τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση, με τρόπο σαφή και κατανοητό, τηρουμένων της αρχής της καλής πίστης και των διατάξεων για το κύρος των δικαιπραξιών, για ορισμένα στοιχεία.

Το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994 δεν προσδιορίζει ακριβώς το χρονικό πλαίσιο εκπλήρωσης της υποχρέωσης αλλά προβλέπει ότι ο Προμηθευτής πρέπει να εκπληρώνει την υποχρέωση πληροφόρησης γενικά πριν την σύναψη της σύμβασης. Αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι σημαίνει πως ο Προμηθευτής μπορεί να εκπληρώσει την υποχρέωση πληροφόρησης οποτεδήποτε πριν την σύναψη της σύμβασης, ακόμη και αμέσως πριν.

Η Οδηγία 2002/65/EK προβλέπει ότι ο Προμηθευτής πρέπει να εκπληρώνει την υποχρέωση πληροφόρησης σε εύθετο χρόνο πριν την σύναψη της σύμβασης. Με σύμφωνη προς την Οδηγία ερμηνεία πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο Προμηθευτής πρέπει να εκπληρώνει την υποχρέωση πληροφόρησης σε εύλογο χρονικό διάστημα πριν την

σύναψη της σύμβασης⁶¹⁷. Η διάρκεια του διαστήματος αυτού καθορίζεται κατά περίπτωση, δηλαδή βάσει των χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης συναλλαγής, π.χ. τις ιδιότητες του Καταναλωτή (όπως ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, εμπειρία), το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση, την αξία της υπό κατάρτιση συμφωνίας. Επιχείρημα υπέρ αυτής της άποψης είναι ότι ο Καταναλωτής χρειάζεται ένα χρονικό διάστημα διάσκεψης για το αν θα προχωρήσει στην σύναψη της σύμβασης. Αν δεν το χρησιμοποιήσει, δηλαδή αν αποφασίσει να προχωρήσει στην σύναψη της σύμβασης αμέσως μετά την παροχή των πληροφοριών, δεν σημαίνει ότι ο Προμηθευτής δεν εκπλήρωσε προσηκόντως την υποχρέωσή του.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή χρησιμοποιώντας τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση. Επειδή τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τις δυνατότητες παροχής πληροφοριών, π.χ. διαδίκτυο (internet) – τηλέφωνο, ο τρόπος εκπλήρωσης της υποχρέωσης πληροφόρησης καθορίζεται από το κατά περίπτωση χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή με τρόπο σαφή και κατανοητό. Ο Προμηθευτής πληροφορεί με σαφή τρόπο όταν παρέχει ακριβείς και πλήρεις πληροφορίες. Το αν ο Προμηθευτής πληροφορεί με τρόπο κατανοητό κρίνεται βάση την δυνατότητα κατανόησης του μέσου Καταναλωτή⁶¹⁸ στο συγκεκριμένο είδος συναλλαγής. Αν οι πληροφορίες διατυπώνονται με μικρούς ή δυσανάγνωστους χαρακτήρες, ή εμφανίζονται σε σημεία δύσκολα προσβάσιμα ή ορατά, ο Προμηθευτής δεν πληροφορεί με τρόπο σαφή και κατανοητό.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εκπληρώσει την υποχρέωση πληροφόρησης με εντιμότητα και ευθύτητα. Ο Προμηθευτής επίσης έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή τηρουμένων των διατάξεων για το κύρος των δικαιπραξιών, π.χ. τις διατάξεις του ΑΚ για την ακυρότητα των δικαιπραξιών που καταρτίζονται από ανίκανα προς δικαιπραξία πρόσωπα, π.χ. οι

---

⁶¹⁷ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 278

⁶¹⁸ Βλ. Mak V., Standards of Protection : In Search of the ' Average Consumer ' of EU Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive, (2011), 1 ERPL, 28, Willett C., Fairness and Consumer Decision Making under the Unfair Commercial Practice Directive, (2010), 33 J of Consumer Policy, 247 - 273

ανήλικοι. Όμως το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994, δεν προβλέπει ειδική προστασία για τα πρόσωπα αυτά όπως η Οδηγία 2002/65/EK.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για όλα τα στοιχεία που απαριθμούνται εξαντλητικά και όχι ενδεικτικά στο άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημεία ι) ως ιν) του Ν. 2251/1994.

Από την διάταξη αυτή επίσης προκύπτει ότι ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να καθιστά σαφή στον Καταναλωτή τον εμπορικό σκοπό των στοιχείων αυτών. Αυτό σημαίνει ότι ο Καταναλωτής πρέπει να μπορεί να αντιλαμβάνεται με ευχέρεια ότι οι πληροφορίες παρέχονται με σκοπό την κατάρτιση εμπορικής συναλλαγής.

Σε κάθε περίπτωση, η υποχρέωση χαρακτηρίζεται από υπερφόρτωση πληροφοριών⁶¹⁹, ενώ σημασία έχει, όχι, τόσο, ο αριθμούς τους, αλλά η δυνατότητα χρησιμοποίησής τους από τον Καταναλωτή⁶²⁰.

4.5.1.1 Πληροφορίες που αφορούν τον Προμηθευτή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο ι) του Ν. 2251/1994, σε σχέση με τον Προμηθευτή ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται για τα εξής :

- 1) Την ταυτότητα, την διεύθυνση (τόσο της κύριας επαγγελματικής εγκατάστασης όσο και για την μεταξύ τους επικοινωνία) και την κύρια επαγγελματική δραστηριότητα του Προμηθευτή
- 2) Αν ο Προμηθευτής έχει αντιπρόσωπο εγκατεστημένο στην Ελλάδα, την ταυτότητα και την διεύθυνση (π.χ. για την μεταξύ τους επικοινωνία) του αντιπροσώπου
- 3) Αν οι επαγγελματικές επαφές, δηλαδή οι διαπραγματεύσεις, του Καταναλωτή έγιναν με άλλο επαγγελματία, την ταυτότητα και την διεύθυνση (για την μεταξύ τους επικοινωνία) του επαγγελματία αυτού και την ιδιότητα με την οποία ενεργεί έναντι του Καταναλωτή, δηλαδή αν ενεργεί κατ' εντολή ή για λογαριασμό του Προμηθευτή ή αν είναι ανεξάρτητος ελεύθερος επαγγελματίας

---

⁶¹⁹ Βλ. Παπανικολάου Π., Σκέψεις πάνω στον νέο νόμο (Ν. 3587/2007) για την προστασία των καταναλωτών, ΕλλΔνη 2008, σελ. 667, Γκόρτσος Χ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 165

⁶²⁰ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 200

- 4) Αν ο Προμηθευτής είναι εγγεγραμμένος σε εμπορικό ή αντίστοιχο δημόσιο Μητρώο, το όνομα του Μητρώου και τον αριθμό καταχώρησής του στο Μητρώο ή ισοδύναμο μέσο αναγνώρισης στο εν λόγω Μητρώο
- 5) Αν η επαγγελματική δραστηριότητα του Προμηθευτή υπάγεται σε καθεστώς έγκρισης, τα στοιχεία της Εποπτεύουσας Αρχής, π.χ. Τράπεζα της Ελλάδος, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

4.5.1.2 Πληροφορίες που αφορούν την χρηματοοικονομική υπηρεσία

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο υ) του Ν. 2251/1994, σε σχέση με την χρηματοοικονομική υπηρεσία ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται για τα εξής⁶²¹ :

- 1) Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της υπηρεσίας, δηλαδή τα στοιχεία που είναι κρίσιμα για την διαμόρφωση της δικαιπρακτικής βούλησης του Καταναλωτή
- 2) Το συνολικό τίμημα της υπηρεσίας συμπεριλαμβανομένων και των δαπανών και των φόρων που εισπράττονται μέσω του Προμηθευτή, π.χ. ΦΠΑ, ή αν δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς, την βάση υπολογισμού του, αλλά με τρόπο που να μπορεί πραγματικά ο Καταναλωτής να το ελέγξει
- 3) Ότι η υπηρεσία συνδέεται από την φύση της με τίτλους που συνεπάγονται κινδύνους, π.χ. επενδυτικές υπηρεσίες, για τις πράξεις που πρέπει να εκτελεστούν ή με τίτλους των οποίων η τιμή εξαρτάται από τις διακυμάνσεις των Κεφαλαιαγορών, στις οποίες ο Προμηθευτής δεν έχει καμία επίδραση, και ότι οι αποδόσεις του παρελθόντος των τίτλων δεν αποτελούν δείκτη για τις μελλοντικές τους αποδόσεις⁶²². Οι παραπάνω πληροφορίες αποτελούν απλή προειδοποίηση και όχι συμβουλή. Σύμφωνα με την ορθότερη άποψη⁶²³, η προειδοποίηση πρέπει να είναι διατυπωμένη με τρόπο που να μπορεί να γίνει αντιληπτή από τον μέσο Καταναλωτή.

---

⁶²¹ Ειδικά για τις τραπεζικές υπηρεσίες πίστωσης, βλ. Τασικας Α., Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/EK για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 2009, σελ. 379 – 380, 390, Παμπούκης Χ., Οι επενδυτικές τραπεζικές συμβάσεις και η προστασία του καταναλωτή στο ευρωπαϊκό δικονομικό διεθνές δίκαιο, ΔΕΕ 2008, σελ. 564

⁶²² Βλ. Λιναρίτης Ι., Κριτήρια αξιολόγησης γενικών όρων συναλλαγών μακροπρόθεσμων πιστώσεων (με ιδιαίτερη αναφορά στις ρήτρες επιτοκίου), ΧρΙΔ 2010, σελ. 385 - 386

⁶²³ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 144/5

- 4) Την ύπαρξη δαπανών που δεν χρεώνονται από τον Προμηθευτή και φόρων που δεν εισπράττονται μέσω του Προμηθευτή
- 5) Την διάρκεια ισχύος των πληροφοριών για την υπηρεσία
- 6) Τις ρυθμίσεις για την πληρωμή και την εκτέλεση της υπηρεσίας
- 7) Την ύπαρξη επιπλέον, δηλαδή πάνω του συνηθισμένου, κόστους για την χρήση των μέσων επικοινωνίας από απόσταση

Σε σχέση με τα παραπάνω, πρέπει να υπολογίζεται η αντίληψη του μέσου καταναλωτή, επενδυτή ή δανειολήπτη⁶²⁴.

4.5.1.3 Πληροφορίες που αφορούν την σύμβαση

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο ιι) του Ν. 2251/1994, σε σχέση με την σύμβαση ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται για τα εξής :

- 1) Την ελάχιστη χρονική διάρκεια της σύμβασης, αν η υπηρεσία παρέχεται σε μόνιμη ή περιοδική βάση
- 2) Την ύπαρξη δικαιώματος πρόωρης ή μονομερούς λύσης της σύμβασης των δύο μερών και αντίστοιχων κυρώσεων, σύμφωνα με τους προβλεπόμενους όρους της σύμβασης
- 3) Την ύπαρξη ή μη, την προθεσμία και τις προϋποθέσεις άσκησης και τις συνέπειες άσκησης, ιδίως το ποσό που μπορεί να υποχρεωθεί να πληρώσει ο Καταναλωτής σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. β) του Ν. 2251/1994 ή μη του δικαιώματος υπαναχώρησης
- 4) Τις πρακτικές οδηγίες για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης και το υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης, στο οποίο πρέπει να αναγράφεται η διεύθυνση που απευθύνεται, δηλαδή που αποστέλλεται, η δήλωση υπαναχώρησης⁶²⁵

---

⁶²⁴ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 202

⁶²⁵ Βλ. Τζίβα Ε., Ασφαλιστικές συμβάσεις στο διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 287

- 5) Τη νομοθεσία που βασίζεται ο Προμηθευτής για τις σχέσεις με τον Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης, δηλαδή το δίκαιο που διέπει τις μεταξύ τους σχέσεις κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων
- 6) Την ύπαρξη συμβατικής ρήτρας για το εφαρμοστέο στην σύμβαση δίκαιο και για το αρμόδιο για την επίλυση των διαφορών από την σύμβαση δικαστήριο, δηλαδή ρήτρας δικαιοδοσίας
- 7) Την γλώσσα στην οποία παρέχονται οι πληροφορίες της παρούσας παραγράφου και διατυπώνονται οι όροι της σύμβασης και την γλώσσα επικοινωνίας των δύο μερών κατά την διάρκεια της σύμβασης, κατόπιν μεταξύ τους συμφωνίας

4.5.1.4 Πληροφορίες που αφορούν την προσφυγή και την προστασία του Καταναλωτή στην ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο iv) του Ν. 2251/1994, σε σχέση με την προσφυγή ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται για τα εξής :

Την ύπαρξη μηχανισμών εξώδικης επίλυσης διαφορών, στους οποίους ο Καταναλωτής έχει πρόσβαση και τον τρόπο πρόσβασης. Ως τέτοιος ενδεικτικά (« όπως ») αναφέρεται ο Συνήγορος του Καταναλωτή⁶²⁶. Επίσης τέτοιοι μηχανισμοί είναι ο Μεσολαβητής Τραπεζικών και Επενδυτικών Υπηρεσιών (Μ.Τ.Ε.Υ.) και οι Επιτροπές Φιλικού Διακανονισμού καταναλωτικών διαφορών του άρθρου 11 του Ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, σε σχέση με την προστασία του Καταναλωτή στην ανώμαλη εξέλιξη της σύμβασης ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται για τα εξής :

Την ύπαρξη κεφαλαίων εγγύησης ή ρυθμίσεων παροχής αποζημιώσεων, που δεν καλύπτονται από τα συστήματα εγγύησης καταθέσεων του Ν. 2832/2000⁶²⁷ και αποζημίωσης επενδυτών του Ν. 2533/1997⁶²⁸.

4.5.2 Η Υποχρέωση πληροφόρησης ειδικά στις τηλεφωνικές επικοινωνίες

⁶²⁶ Αναλυτικά, βλ. Θεοχαροπούλου Ζ., Προστασία Καταναλωτή των τραπεζικών υπηρεσιών ενώπιον της Ανεξάρτητης Αρχής « Συνήγορος του Καταναλωτή », ΕφΑΔ 2008, σελ. 399 – 401, 402

⁶²⁷ ΦΕΚ Α 141/13-6-2000, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3746/2009, ΦΕΚ Α 27/16-2-2009

⁶²⁸ ΦΕΚ Α 228/11-11-1997, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3606/2007, ΦΕΚ Α 195/17-8-2007

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. β) του Ν. 2251/1994, στις τηλεφωνικές επικοινωνίες, δηλαδή όταν το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση είναι ειδικά το τηλέφωνο, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να δηλώσει σαφώς και στην αρχή της συνομιλίας στον Καταναλωτή τα εξής :

1) Ότι η συνομιλία ηχογραφείται – μαγνητοφωνείται υποχρεωτικά σύμφωνα με το Ν. 3340/2005⁶²⁹ και το Ν. 3471/2006

2) Την ταυτότητά του

3) Τον εμπορικό σκοπό του τηλεφωνήματός του

Ο Προμηθευτής έχει επιπρόσθετη υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή, εφόσον ο τελευταίος συγκατατίθεται ρητά, δηλαδή υπό την προϋπόθεση της καταφατικής απάντησης του Καταναλωτή σε προηγούμενη σχετική πρόταση του Προμηθευτή, για τα εξής :

1) Αν ο Καταναλωτής ήρθε σε επαφή με πρόσωπο άλλο από τον Προμηθευτή, την ταυτότητα του προσώπου αυτού και την σχέση του με τον Προμηθευτή

2) Τα κυριότερα στοιχεία της υπηρεσίας

3) Το συνολικό τίμημα της υπηρεσίας συμπεριλαμβανομένων των φόρων που εισπράττονται μέσω του Προμηθευτή, π.χ. ΦΠΑ, ή αν δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς, την βάση υπολογισμού του, αλλά με τρόπο που επιτρέπει στον Καταναλωτή να το ελέγξει

4) Την ύπαρξη δαπανών που δεν χρεώνονται από τον Προμηθευτή και φόρων που δεν εισπράττονται μέσω του Προμηθευτή

5) Την ύπαρξη ή μη, την προθεσμία και τις προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης και το ποσό που μπορεί να υποχρεωθεί να πληρώσει ο Καταναλωτής σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. β) του Ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. β) του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή ότι μπορεί να λάβει και άλλες πληροφορίες και ότι μπορεί να ενημερωθεί (απλώς) για την φύση των πληροφοριών αυτών, κατόπιν αιτήματός του. Σε κάθε περίπτωση, δηλαδή ακόμη και αν ο Καταναλωτής δεν ζητήσει άλλες πληροφορίες, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να του παρέχει όλες τις πληροφορίες, όταν εκπληρώσει την υποχρέωσή του κατά το άρθρο 4 θ παρ. 5 του Ν. 2251/1994.

---

⁶²⁹

ΦΕΚ Α 112/10-5-2005

4.5.3 Η Υποχρέωση πληροφόρησης ειδικά για τις συμβατικές υποχρεώσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. γ) του Ν. 2251/1994, οι πληροφορίες για τις συμβατικές υποχρεώσεις, οι οποίες πρέπει να ανακοινώνονται στον Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης, πρέπει να είναι σύμφωνες με τις συμβατικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία που θα εφαρμοζόταν κατά τεκμήριο στην σύμβαση αν είχε συναφθεί.

Από την διάταξη αυτή προκύπτει ότι :

- 1) Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για τις συμβατικές υποχρεώσεις κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων
- 2) Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή για τις συμβατικές υποχρεώσεις που προβλέπονται από το δίκαιο που θα εφαρμοζόταν κατά τεκμήριο στην σύμβαση αν είχε συναφθεί.

4.5.4 Η Συνέπεια της παραβίασης της υποχρέωσης πληροφόρησης

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. δ) του Ν. 2251/1994, αν ο Καταναλωτής δεν ενημερώθηκε με τα προβλεπόμενα μέσα και τρόπο, πριν την σύναψη της σύμβασης, για τα στοιχεία του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή. Δηλαδή αν ο Προμηθευτής δεν ενημέρωσε τον Καταναλωτή με τα μέσα επικοινωνίας από απόσταση και με σαφή τρόπο, πριν την σύναψη της σύμβασης, για τα στοιχεία του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή. Επομένως η μη τήρηση της υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή αποτελεί αυτοτελή λόγο ακυρότητας της σύμβασης⁶³⁰.

Θεωρείται ότι ο Προμηθευτής δεν τήρησε την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή όχι μόνο αν δεν τον ενημέρωσε καθόλου για τα στοιχεία του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, αλλά και αν τον ενημέρωσε πλημμελώς ακόμη και αν δεν του παρείχε επουσιώδεις πληροφορίες.

---

⁶³⁰ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 204, 206

Η ακυρότητα είναι σχετική⁶³¹, επειδή η διάταξη ορίζει ότι είναι υπέρ του Καταναλωτή. Αυτό σημαίνει ότι η σύμβαση παράγει όλα τα έννομα αποτελέσματά της μέχρι ο Καταναλωτής να επικαλεστεί την ακυρότητά της. Αν την επικαλεστεί η σύμβαση είναι άκυρη αναδρομικά (ex tunc), δηλαδή από την σύναψή της και σε περίπτωση εκπλήρωσης των παροχών οι συμβαλλόμενοι έχουν υποχρέωση επιστροφής αυτών κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, ΑΚ 904. Το δικαίωμα επίκλησης της ακυρότητας της σύμβασης δεν υπόκειται σε προθεσμία. Όμως δεν πρέπει να ασκείται καταχρηστικά, ΑΚ 281⁶³². Υπέρ αυτής της άποψης συνηγορεί⁶³³ το ότι ο Καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται σύμφωνα με την καλή πίστη, κατά το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994.

Η Οδηγία 2002/65/EK δεν προβλέπει κύρωση για να δώσει την ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη κάθε Κράτους – Μέλους να ρυθμίσει το ζήτημα ανάλογα με τις συνθήκες και τις ανάγκες της χώρας του⁶³⁴.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 13 περ. α) του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης της τήρησης της υποχρέωσης φέρει ο Προμηθευτής.

Επίσης από την διάταξη προκύπτει ότι αν ο Προμηθευτής δεν τηρήσει την υποχρέωση πληροφόρησης του Καταναλωτή σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. γ) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση δεν είναι άκυρη.

Σκοπός της θέσπισης της ακυρότητας σε ξεχωριστή θέση⁶³⁵ είναι η υπογράμμιση της σημασίας της τήρησης της υποχρέωσης πληροφόρησης για την διαμόρφωση της δικαιοπρακτικής βούλησης του Καταναλωτή.

Όμως, προκειμένου να μην υπάρξουν ανεπιεικείς λύσεις για τον Προμηθευτή, ελλείπει προθεσμίας άσκησης του παραπάνω δικαιώματος εκ μέρους του

---

⁶³¹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 203. Ειδικά για τις τραπεζικές υπηρεσίες πίστωσης, βλ. Τασικας Α., Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/EK για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 2009, σελ. 385 – 388, 394 - 395

⁶³² Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 578

⁶³³ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 290

⁶³⁴ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 202, υποσημ. 191

⁶³⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 4.1

Καταναλωτή, προτείνεται η in concreto στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων, σύμφωνα με το ΑΚ 281⁶³⁶.

4.5.5 Πρόσθετες υποχρεώσεις του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 4 του Ν. 2251/1994, απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφόρησης, πρόσθετες σε αυτές του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994, οι οποίες απορρέουν από ειδικές διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας, για τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες εξακολουθούν να ισχύουν. Δηλαδή οι υποχρεώσεις του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης που προβλέπονται από την κοινοτική νομοθεσία διατηρούνται σε ισχύ. Πρόκειται για κοινοτικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες π.χ. στις επενδυτικές. Από την διάταξη αυτή προκύπτει ότι ο Προμηθευτής εκτός από την υποχρέωση πληροφόρησης του άρθρου 4 θ παρ. 3 περ. α) του Ν. 2251/1994, έχει και πρόσθετες υποχρεώσεις πληροφόρησης του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης, σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία.

Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, η Γενική Γραμματεία Καταναλωτή έχει υποχρέωση κοινοποίησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των εθνικών διατάξεων για τις απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφόρησης ή τις υποχρεώσεις του Προμηθευτή πληροφόρησης του Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων εθνικών διατάξεων είναι η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002⁶³⁷ που προβλέπει υποχρέωση πληροφόρησης των πιστωτικών ιδρυμάτων⁶³⁸.

Επίσης σύμφωνα με την διάταξη αυτή, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση διαβίβασης αμελλητί, δηλαδή χωρίς καθυστέρηση, στην Γενική Γραμματεία Καταναλωτή των τύπων συμβάσεων που χρησιμοποιεί, στους οποίους περιλαμβάνονται υποχρεωτικά και οι ΓΟΣ⁶³⁹.

---

⁶³⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 134

⁶³⁷ ΦΕΚ Α 277/18-11-2002

⁶³⁸ Βλ. Βενιέρης Ι., Η αναπροσαρμογή των επιτοκίων και ο δικαστικός της έλεγχος στις τραπεζικές καταναλωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2009, σελ. 34

⁶³⁹ Βλ. Παπανικολάου Π., Σκέψεις πάνω στον νέο νόμο (Ν. 3587/2007) για την προστασία των καταναλωτών, ΕλλΔνη 2008, σελ. 665

4.6 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για γνωστοποίηση των συμβατικών όρων στον Καταναλωτή πριν την σύναψη της σύμβασης και οι συνέπειες παραβίασής της

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. περ. α) του Ν. 2251/1994, η σύμβαση είναι άκυρη υπέρ του Καταναλωτή, αν αυτός δεν λάβει εγκαίρως, και, σε κάθε περίπτωση, πριν από την δέσμευσή του από την σύμβαση αυτή, όλους τους όρους της, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, και στο άρθρο 4 θ παρ. 4 του Ν. 2251/1994, γραπτώς ή με άλλο σταθερό μέσο, στο οποίο έχει αυτός πρόσβαση.

Από την διάταξη προκύπτει ότι ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβατικών όρων στον Καταναλωτή γραπτά ή με άλλο σταθερό μέσο πριν την σύναψη της σύμβασης.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση να γνωστοποιήσει όλους τους συμβατικούς όρους, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, και στο άρθρο 4 α παρ. 4 του Ν. 2251/1994, στον Καταναλωτή. Αυτό σημαίνει ότι έχει υποχρέωση να γνωστοποιήσει τόσο τους ουσιώδεις όσο και τους επουσιώδεις όρους καθώς και όχι μόνο τους ΓΟΣ αλλά και τους όρους που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Επίσης σημαίνει ότι έχει υποχρέωση να γνωστοποιήσει και τις πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) του Ν. 2251/1994, και στο άρθρο 4 θ παρ. 4 του Ν. 2251/1994. Κατά μία άποψη⁶⁴⁰, αν οι πληροφορίες έχουν ήδη παρασχεθεί με μόνιμο και όχι προσωρινό τρόπο, ο Προμηθευτής δεν έχει εκ νέου υποχρέωση γνωστοποίησής τους.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβατικών όρων γραπτά ή με άλλο σταθερό μέσο. Ο έγγραφος τύπος της γνωστοποίησης δεν είναι συστατικός της σύμβασης τύπος⁶⁴¹. Δηλαδή δεν αποτελεί τυπική προϋπόθεση του

---

⁶⁴⁰ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 295, της ίδιας, Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 580

⁶⁴¹ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 205

κύρους της σύμβασης ή για να καταρτιστεί έγκυρα η σύμβαση δεν είναι υποχρεωτικό η γνωστοποίηση να είναι γραπτή⁶⁴².

Η γνωστοποίηση των συμβατικών όρων δεν είναι υποχρεωτικό να γίνει με καταγραφή τους σε ιδιωτικό έγγραφο που φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη του σύμφωνα με το ΑΚ 160, αλλά μπορεί να γίνει και σε ανυπόγραφο έγγραφο ή με οποιαδήποτε έγχαρτη αποτύπωσή τους⁶⁴³.

Η έννοια του σταθερού μέσου ορίζεται στο άρθρο 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, ως « κάθε μέσο που επιτρέπει στον Καταναλωτή να αποθηκεύει πληροφορίες απευθυνόμενες προσωπικά σε αυτόν, κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική αναφορά επί χρονικό διάστημα επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες, και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών ».

Από τον ορισμό προκύπτει ότι το σταθερό μέσο έχει 3 δυνατότητες :

- 1) Αποθηκεύει πληροφορίες
- 2) Επαναφέρει για επαρκές χρονικό διάστημα τις αποθηκευμένες πληροφορίες
- 3) Αναπαράγει ακριβώς τις αποθηκευμένες πληροφορίες

Άρα για να είναι ένα μέσο σταθερό, δηλαδή για να εμπίπτει στην έννοια του άρθρου 4 θ παρ. 1 περ. στ) του Ν. 2251/1994, πρέπει να συγκεντρώνει τις δυνατότητες αυτές.

Για επαρκές χρονικό διάστημα σημαίνει για όσο χρόνο απαιτεί ο σκοπός της πληροφορίας⁶⁴⁴. Η δυνατότητα ακριβούς αναπαραγωγής των πληροφοριών δεν σημαίνει ότι δεν είναι δυνατή η αλλαγή των πληροφοριών αλλά ότι είναι αδύνατη η αλλοίωσή τους από τον Προμηθευτή.

Στην έννοια του σταθερού μέσου εμπίπτει κάθε υλικός φορέας μόνιμου χαρακτήρα αποτύπωσης των πληροφοριών σε ηλεκτρονική μορφή. Για παράδειγμα τέτοια ιδίως είναι η δισκέτα, το CD - ROM, το DVD και ο σκληρός δίσκος του Η/Υ.

Στην έννοια του σταθερού μέσου θεωρείται ότι εμπίπτει και κάθε μέθοδος επικοινωνίας που προσφέρεται για αποθήκευση των μεταδιδόμενων πληροφοριών σε

---

⁶⁴² Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 292, 293

⁶⁴³ Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 145

⁶⁴⁴ Πρβλ αρχή χρονικού περιορισμού στην τήρηση προσωπικών δεδομένων, παρακάτω υπό 5.2.2.3.2

κάποιο υλικό φορέα. Για παράδειγμα τέτοιο είναι το μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e – mail) που καταγράφεται στον σκληρό δίσκο του Η/Υ.

Έτσι η γνωστοποίηση των συμβατικών όρων πραγματοποιείται όχι μόνο με ταχυδρομική αποστολή της δισκέτας, του CD – ROM, του DVD αλλά και με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail).

Από την διαζευκτική διατύπωση προκύπτει ότι το σταθερό μέσο λειτουργεί ως υποκατάστατο του χαρτιού. Η χρησιμοποίηση της ηλεκτρονικής υπογραφής που θεσπίζεται στο άρθρο 3 παρ. 1 του Π.Δ. 150/2001 δεν απαιτείται⁶⁴⁵.

Ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβατικών όρων πριν την σύναψη της σύμβασης. Για την ακρίβεια πριν την συμβατική δέσμευση, δηλαδή πριν την παραγγελία, του Καταναλωτή. Δηλαδή ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβατικών όρων κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. β) του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής εκπληρώνει την υποχρέωσή του αμέσως μετά την σύναψη της σύμβασης, αν αυτή έχει συναφθεί κατόπιν αιτήματος του Καταναλωτή με την χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας από απόσταση, το οποίο δεν επιτρέπει να ανακοινωθούν οι συμβατικοί όροι και οι πληροφορίες. Δηλαδή αν η σύναψη της σύμβασης πραγματοποιήθηκε με την χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας από απόσταση που δεν επιτρέπει την ανακοίνωση των συμβατικών όρων και πληροφοριών, αλλά κατόπιν συμφωνίας του Καταναλωτή στην χρήση τέτοιου μέσου, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης αμέσως μετά την σύναψη της σύμβασης. Ως μέσο επικοινωνίας από απόσταση που δεν επιτρέπει την ανακοίνωση των συμβατικών όρων και πληροφοριών νοείται το μέσο που δεν την επιτρέπει με μόνιμο τρόπο π.χ. το τηλέφωνο. Ο όρος « αμέσως » έχει την έννοια της έλλειψης υπαίτιας καθυστέρησης.

Επομένως αν η σύμβαση καταρτίστηκε με την χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας από απόσταση που δεν επιτρέπει την ανακοίνωση των συμβατικών όρων και πληροφοριών χωρίς την συμφωνία του Καταναλωτή, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γνωστοποίησης πριν την σύναψη της σύμβασης. Έτσι αν την εκπληρώσει μετά την σύναψη η σύμβαση είναι άκυρη σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. α)

---

⁶⁴⁵ Βλ. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 587, υποσημ. 122

του Ν. 2251/1994. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, θεωρείται ότι θεμελιώνεται ευθύνη υπαίτιας καθυστέρησης⁶⁴⁶.

Αν ο Προμηθευτής δεν τηρήσει την υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβατικών όρων, συνέπεια είναι η ακυρότητα της σύμβασης υπέρ του Καταναλωτή⁶⁴⁷. Πρόκειται για σχετική ακυρότητα⁶⁴⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. γ) του Ν. 2251/1994, σε κάθε περίπτωση, συμβατικοί όροι που δεν γνωστοποιήθηκαν κατά τα οριζόμενα ανωτέρω στον Καταναλωτή δεν δεσμεύουν αυτόν, έστω και αν δεν αποτελούν κρίσιμους παράγοντες στην διαμόρφωση της δικαιοπρακτικής βούλησής του. Δηλαδή σε κάθε περίπτωση αν ο Προμηθευτής δεν γνωστοποιήσει ορισμένους συμβατικούς όρους στον Καταναλωτή οι όροι αυτοί δεν τον δεσμεύουν ακόμη και αν είναι επουσιώδεις και μπορεί να επικαλεσθεί την ακυρότητα της σύμβασης.

Σκοπός του άρθρου 4 θ παρ. 5 του Ν. 2251/1994, είναι η εξασφάλιση της κατοχής των έγγραφων συμβατικών όρων από τον Καταναλωτή σε μόνιμη βάση και αναλλοίωτη μορφή για αντιμετώπιση των μελλοντικών από την σύμβαση προβλημάτων.

4.6.1 Η Υποχρέωση του Προμηθευτή για αποστολή των συμβατικών όρων στον Καταναλωτή κατά την διάρκεια της σύμβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. δ) του Ν. 2251/1994, όσο διαρκεί η συμβατική σχέση, ο Καταναλωτής δικαιούται, κατόπιν αιτήματός του, να λαμβάνει τους συμβατικούς όρους γραπτά. Αντίστροφα, ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση αποστολής στον Καταναλωτή κατόπιν αιτήματός του τους συμβατικούς όρους γραπτά κατά την διάρκεια της σύμβασης.

Από την διάταξη προκύπτει ότι ο Προμηθευτής έχει υποχρέωση γραπτής αποστολής των συμβατικών όρων. Αυτό δεν σημαίνει ότι η αποστολή των

---

⁶⁴⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 142

⁶⁴⁷ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 206

⁶⁴⁸ Για την οποία ισχύει ότι αναφέρθηκε παραπάνω, υπό 4.5.4

συμβατικών όρων είναι υποχρεωτικό να γίνει με καταγραφή τους σε ιδιωτικό έγγραφο που φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη του σύμφωνα με το ΑΚ 160, αλλά μπορεί να γίνει και σε ανυπόγραφο έγγραφο ή με οποιαδήποτε έγχαρτη αποτύπωσή τους⁶⁴⁹.

Τα έξοδα αποστολής βαρύνουν τον Προμηθευτή. Ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα να ζητήσει την αποστολή των συμβατικών όρων περισσότερες από μία φορές⁶⁵⁰. Όμως σε αυτή την περίπτωση τα έξοδα βαρύνουν αυτόν.

Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα να αλλάζει το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας από απόσταση, εκτός αν αυτό είναι ασυμβίβαστο προς την σύμβαση ή την φύση της υπηρεσίας.

4.7 Το Δικαίωμα υπαναχώρησης του Καταναλωτή

Το δικαίωμα υπαναχώρησης προβλέπεται και ρυθμίζεται στην παράγραφο 6 του 4 θ του Ν. 2251/1994. Πρόκειται για ένα μέσο προστασίας του Καταναλωτή που συνίσταται στην δυνατότητα μονομερούς αποδέσμευσής του από την σύμβαση αναιτιολόγητα και χωρίς αποζημίωση. Η σημασία του έγκειται στην παροχή ευχέρειας επανεξέτασης στον Καταναλωτή για επανεξέταση της σκοπιμότητας ανάληψης υποχρέωσης εκ μέρους του.

4.7.1 Η Νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης

Ως προς τη νομική φύση του δικαιώματος υπαναχώρησης στις συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ισχύουν όσα αναφερθηκαν στις λοιπές συμβάσεις από απόσταση⁶⁵¹.

Επομένως, για να κριθεί αν το δικαίωμα υπαναχώρησης της παραγράφου 6 είναι διαπλαστικό πρέπει να εξεταστεί, αν υπάρχει οριστική συμβατική δέσμευση, όταν ασκείται. Επειδή, όμως, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν.

---

⁶⁴⁹ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 296, της ίδιας, Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 581

⁶⁵⁰ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 296, υποσημ. 191

⁶⁵¹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.7.1

2251/1994, το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται εντός ορισμένης προθεσμίας, αυτό που τελικά πρέπει να εξεταστεί είναι, αν υπάρχει οριστική συμβατική δέσμευση όσο διαρκεί η προθεσμία αυτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. α) του Ν. 2251/1994, η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αρχίζει μόνο μετά την γραπτή δήλωση συναίνεσης του Καταναλωτή. Η δήλωση του Καταναλωτή συνίσταται σε δικαιοπρακτική, μονομερή, απευθυντέα δήλωση βούλησης. Έτσι, για να εκπληρωθούν οι υποχρεώσεις η δήλωση πρέπει να είναι έγκυρη. Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, η δήλωση είναι γραπτή. Ο έγγραφος τύπος δεν είναι συστατικός, αλλά αποδεικτικός τύπος⁶⁵². Επομένως, για να είναι έγκυρη η δήλωση δεν είναι υποχρεωτικό να είναι μόνο γραπτή, αλλά μπορεί να γίνει τόσο προφορικά, όσο και με σταθερό μέσο. Από την διάταξη αυτή, επίσης, προκύπτει ότι περιεχόμενο της δήλωσης είναι η συναίνεση του Καταναλωτή στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων. Από την χρήση του όρου συναίνεση, αλλά και από την μη χρήση του όρου αίτηση που χρησιμοποιείται στο άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. β) σημείο ιι) του Ν. 2251/1994, για την δήλωση, συνάγεται ότι περιεχόμενο της δήλωσης είναι, η θετική ανταπόκριση του Καταναλωτή σε προηγούμενη πρόσκληση του Προμηθευτή, και όχι η αίτηση του Καταναλωτή στον Προμηθευτή για εκπλήρωση των υποχρεώσεων.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 13 περ. α) του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης της γραπτής δήλωσης του Καταναλωτή για την *εκτέλεση* της σύμβασης φέρει ο Προμηθευτής. Ο νομοθέτης αναφέρεται στην ίδια διάταξη και σε γραπτή δήλωση του Καταναλωτή για την *σύναψη* της σύμβασης από παραδρομή, αφού σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. α) του Ν. 2251/1994, η γραπτή δήλωση του Καταναλωτή απαιτείται μόνο για την *εκτέλεση* της σύμβασης, και καθώς από καμία άλλη διάταξη του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, δεν προκύπτει ότι η γραπτή δήλωση του Καταναλωτή απαιτείται για την *σύναψη* της σύμβασης. Για αυτό θα πρέπει να θεωρηθεί, ότι ο νομοθέτης εννοούσε, ότι ο Προμηθευτής φέρει το βάρος απόδειξης της συγκατάθεσης του Καταναλωτή στην σύναψη της σύμβασης.

Η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αρχίζει μετά την δήλωση του Καταναλωτή σημαίνει, ότι η εκπλήρωση των υποχρεώσεων δεν αρχίζει μέχρι την δήλωσή του. Αυτό με την σειρά του σημαίνει, ότι η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αναστέλλεται

---

⁶⁵² Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 305

μέχρι την δήλωση. Επειδή η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αναστέλλεται μέχρι την δήλωση, η αναστολή είναι προσωρινή. Αφού η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αναστέλλεται μόνο, και μάλιστα προσωρινά, συνάγεται ότι οι υποχρεώσεις έχουν αναληφθεί οριστικά στην σύναψη της σύμβασης. Δηλαδή, η οριστική συμβατική δέσμευση αρχίζει με και από την *σύναψη* της σύμβασης. Αυτό, όμως, σημαίνει ότι η οριστική συμβατική δέσμευση δεν αρχίζει με και από την *δήλωση* του Καταναλωτή, ή ότι πριν, δηλαδή από την σύναψη της σύμβασης, και μέχρι την δήλωση, η συμβατική δέσμευση δεν είναι σε εκκρεμότητα⁶⁵³. Με άλλα λόγια, η δήλωση του Καταναλωτή αποτελεί το χρονικό σημείο άρσης της αναστολής της εκπλήρωσης των υποχρεώσεων.

Κατά κανόνα, η δήλωση γίνεται στην λήξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Άρα, η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αναστέλλεται μέχρι την λήξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Επομένως, όσο διαρκεί η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης υπάρχει οριστική συμβατική δέσμευση. Άρα, το δικαίωμα υπαναχώρησης της παρ. 6, ως προς τη νομική του φύση, είναι διαπλαστικό⁶⁵⁴.

Εν κατακλείδι, η υπαναχώρηση της παρ. 6 είναι ιδιόμορφη *sui generis* υπαναχώρηση⁶⁵⁵, αφού ο νομοθέτης επιβάλλει στους συμβαλλομένους να την καταστήσουν όρο της σύμβασης επί ποινή ακυρότητας της τελευταίας⁶⁵⁶.

4.7.2 Η Προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

Ο Καταναλωτής δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά του οποτεδήποτε αλλά εντός ορισμένης, αποσβεστικής⁶⁵⁷ ή αποκλειστικής⁶⁵⁸ προθεσμίας. Σύμφωνα με το

---

⁶⁵³ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 399

⁶⁵⁴ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 399, Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 183

⁶⁵⁵ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 208

⁶⁵⁶ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 400, Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 589

άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, η προθεσμία αυτή είναι 14 ημερολογιακές ημέρες. Στις συμβάσεις από απόσταση με αντικείμενο ασφαλίσεις ζωής, κατά την έννοια του άρθρου 13 περ. 2 του Ν.Δ. 400/1970⁶⁵⁹ και συνταξιοδοτικές ασφαλίσεις η προθεσμία αυτή είναι 30 ημερολογιακές ημέρες⁶⁶⁰. Ημερολογιακές ημέρες σημαίνει όχι εργάσιμες ημέρες. Αυτή η νομοθετική επιλογή είναι επιτυχής για τους εξής λόγους :

- 1) Η παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών με τεχνικά μέσα είναι δυνατή οποιαδήποτε ημέρα και ώρα
- 2) Στην αντίθετη περίπτωση θα δημιουργούνταν τα εξής ερωτήματα : α) Αν το Σάββατο και η Κυριακή είναι εργάσιμες ημέρες ενόψει της απελευθέρωσης του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων στην ελεύθερη αγορά και β) Ποιες εορτές και αργίες θα λαμβάνονται υπόψη στις διασυνοριακές συναλλαγές, λόγω ύπαρξης διαφορετικών εορτών και αργιών στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).

4.7.2.1 Η Έναρξη της προθεσμίας

Σύμφωνα με την ίδια περίπτωση της παραγράφου 6, η προθεσμία αρχίζει⁶⁶¹ :

- 1) Από την ημέρα σύναψης της σύμβασης
- 2) Από την ημέρα παραλαβής από τον Καταναλωτή των πληροφοριών των παραγράφων 3 περ. α) και β) και 4 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994, και των συμβατικών όρων γραπτά ή με άλλο σταθερό μέσο, αν η ημέρα της παραλαβής είναι μεταγενέστερη της ημέρας σύναψης της σύμβασης. Αυτό μπορεί να συμβεί αν η σύμβαση καταρτίστηκε κατόπιν αιτήματος του Καταναλωτή με την χρησιμοποίηση

---

⁶⁵⁷ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 298

⁶⁵⁸ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 299

⁶⁵⁹ ΦΕΚ Α 10/17-1-1970, Βλ. και Ν. 3746/2009, ΦΕΚ Α 27/16-2-2009

⁶⁶⁰ Βλ. Τζίβα Ε., Ασφαλιστικές συμβάσεις στο διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 301 – 303

⁶⁶¹ Βλ. Σιανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμης, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 207

μέσου επικοινωνίας από απόσταση που δεν επιτρέπει την ανακοίνωση των πληροφοριών και των συμβατικών όρων, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 5 περ. β) του Ν. 2251/1994.

3) Στις ασφαλίσεις ζωής από την ημέρα πληροφόρησης από τον Καταναλωτή της σύναψης της σύμβασης

4) Σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης αναστέλλεται για όσο χρόνο ο λήπτης της ασφάλισης έχει δικαίωμα εναντίωσης, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 6 του Ν. 2496/1997⁶⁶². Ο λήπτης έχει δικαίωμα εναντίωσης όταν ο ασφαλιστής δεν του παρέδωσε μαζί με το ασφαλιστήριο όλες τις υποχρεωτικές πληροφορίες και ασφαλιστικούς όρους. Η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος εναντίωσης είναι 14 ημέρες. Η προθεσμία αυτή αρχίζει από την παράδοση του ασφαλιστηρίου. Η προθεσμία δεν αρχίζει αν ο ασφαλιστής δεν ενημέρωσε τον λήπτη για το δικαίωμα εναντίωσης και δεν του χορήγησε το έντυπο υπόδειγμα δήλωσης εναντίωσης. Σε κάθε περίπτωση η προθεσμία αποσβήνεται σε 10 μήνες από την πληρωμή του πρώτου ασφαλιστρού. Έτσι, σύμφωνα με το εδάφιο αυτό, για 14 ημέρες από την παράδοση του ασφαλιστηρίου η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν αρχίζει. Αν ο λήπτης ασκήσει το δικαίωμα εναντίωσης η συνέπεια που επέρχεται είναι η ματαίωση της ασφαλιστικής σύμβασης⁶⁶³. Επομένως εκλείπει ο λόγος και το περιθώριο άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Αν δεν το ασκήσει, δηλαδή αν περάσει άπρακτη η 14ήμερη προθεσμία άσκησης του δικαιώματος εναντίωσης, αρχίζει η 14ήμερη προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Άρα, στις ασφαλιστικές συμβάσεις η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης αρχίζει από την ημέρα της άπρακτης παρέλευσης της 14ήμερης προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος εναντίωσης.

Για τον υπολογισμό της προθεσμίας ισχύουν και εφαρμόζονται τα ΑΚ 241 και 242. Έτσι η προθεσμία ξεκινά από την επομένη της σύναψης της σύμβασης, κ.τ.λ. και λήγει την 24 η ώρα της 14 ης ημέρας.

Το βάρος απόδειξης της έναρξης της προθεσμίας φέρει ο Προμηθευτής.

4.7.3 Ο Τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

⁶⁶² ΦΕΚ Α 87/16-5-1997

⁶⁶³ Βλ. Σκαλίδης Ε. / Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ. / Αργυριάδης Α., Στοιχεία Ασφαλιστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 29 επ.

Ο τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης καθορίζεται στο άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) και γ) του Ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. γ) του Ν. 2251/1994, το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται με δήλωση του Καταναλωτή προς τον αποδέκτη, Προμηθευτή. Πρόκειται για δικαιοπρακτική, μονομερή και απευθυντέα δήλωση βούλησης. Αυτό σημαίνει ότι οι έννομες συνέπειες της υπαναχώρησης επέρχονται από την περιέλευση της δήλωσης στον Προμηθευτή. Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, για να επέλθουν οι έννομες συνέπειες της υπαναχώρησης, πρέπει το δικαίωμα υπαναχώρησης να ασκείται εντός της προθεσμίας υπαναχώρησης. Από τον συνδυασμό των παραπάνω συνάγεται ότι για να επέλθουν οι έννομες συνέπειες της υπαναχώρησης, πρέπει η δήλωση τόσο να υποβληθεί όσο και να περιέλθει στον Προμηθευτή πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης. Όμως, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. γ) του Ν. 2251/1994, το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται με δήλωση πριν την εκπνοή της προθεσμίας υπαναχώρησης. Αυτό σημαίνει ότι για να επέλθουν οι έννομες συνέπειες της υπαναχώρησης, αρκεί η υποβολή της δήλωσης πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης. Υποστηρίζεται ότι δεν απαιτείται και η περιέλευσή της στον Προμηθευτή⁶⁶⁴.

Η δήλωση υποβάλλεται εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο.

Υποστηρίζεται ότι ο έγγραφος τύπος δεν είναι συστατικός αλλά αποδεικτικός⁶⁶⁵. Επομένως σύμφωνα με την άποψη αυτή, που εντάσσεται στο πλαίσιο εύνοιας προς τον Καταναλωτή, η δήλωση μπορεί να υποβληθεί έγκυρα και προφορικά π.χ. τηλεφωνικά. Όμως, στην περίπτωση αυτή, για να επέλθουν οι συνέπειες της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, ο Καταναλωτής πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει την περιέλευση της δήλωσής του στον Προμηθευτή. Τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας από απόσταση διαθέτουν ιδιότητες που διευκολύνουν την απόδειξη αυτή, όπως για παράδειγμα τα κινητά τηλέφωνα διαθέτουν σύστημα ηχογράφησης των συνομιλιών.

⁶⁶⁴ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 388, Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 587

⁶⁶⁵ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 386, Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 161, Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 116, αρ. 130

Επίσης υποστηρίζεται η άποψη⁶⁶⁶, αν η δήλωση υποβληθεί εγγράφως, το έγγραφο δεν είναι υποχρεωτικό να είναι ιδιωτικό, δηλαδή να φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη του σύμφωνα με το ΑΚ 160, αλλά μπορεί να είναι και ανυπόγραφο έγγραφο ή οποιαδήποτε έγχαρτη αποτύπωση.

Η δήλωση υποβάλλεται είτε με ταχυδρομική αποστολή δισκέτας, CD - ROM, DVD είτε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail)⁶⁶⁷.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. γ) του Ν. 2251/1994, το δικαίωμα υπαναχώρησης ασκείται σύμφωνα με τις πρακτικές οδηγίες που έχουν δοθεί κατά το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο ιι) του Ν. 2251/1994. Οι πρακτικές οδηγίες αλλά και το υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα αλλά αποτελούν απλές κατευθυντήριες προτάσεις με σκοπό την παροχή βοήθειας στον Καταναλωτή. Δηλαδή το περιεχόμενο της δήλωσης δεν είναι υποχρεωτικό να είναι σύμφωνο με τις πρακτικές οδηγίες και το υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησης. Επομένως ο Καταναλωτής μπορεί να διαμορφώσει το περιεχόμενο της δήλωσής του όπως επιθυμεί. Μάλιστα δεν χρειάζεται ούτε τον όρο υπαναχώρηση να χρησιμοποιήσει⁶⁶⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δικαιούται να υπαναχωρήσει χωρίς να αναφέρει αιτιολογία. Αυτό σημαίνει ότι η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης είναι ανατιολόγητη. Αυτό με την σειρά του σημαίνει ότι :

- 1) Στην δήλωση δεν χρειάζεται να αναφέρεται καμιά εξήγηση
- 2) Για να ασκηθεί το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν χρειάζεται να συντρέχει κάποιος λόγος π.χ. ανώμαλη εξέλιξη της ενοχής ή έλλειψη συμφωνημένου χαρακτηριστικού της υπηρεσίας, αλλά μπορεί να μην υπάρχει απολύτως κανένας λόγος, δηλαδή ο Καταναλωτής απλά να μετάνιωσε για την συμβατική του δέσμευση.

4.7.4 Οι Συμβάσεις που εξαιρούνται του δικαιώματος υπαναχώρησης και συμβάσεις που εξαιρούνται εν μέρει από τις διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994

⁶⁶⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 305

⁶⁶⁷ Έτσι, για το σταθερό μέσο ισχύουν όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω στο 4.6

⁶⁶⁸ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 388/9

Η Οδηγία 2002/65/EK προβλέπει συμβάσεις που αποκλείονται του δικαιώματος υπαναχώρησης υποχρεωτικά και συμβάσεις που αποκλείονται προαιρετικά, δηλαδή για τις οποίες ο εθνικός νομοθέτης κάθε κράτους μέλους θα αποφάσιζε αν θα αποκλείονται του δικαιώματος υπαναχώρησης. Αυτές οι συμβάσεις είναι οι συμβάσεις στεγαστικής και ενυπόθηκης πίστης και οι συμβάσεις που συνάπτονται με την σύμπραξη δημόσιου λειτουργού. Ο έλληνας νομοθέτης επέλεξε να μην αποκλείονται. Επομένως κατά το ελληνικό δίκαιο ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης στις συμβάσεις αυτές.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. β) του Ν. 2251/1994, το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν ασκείται σε :

1) Συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών η τιμή των οποίων εξαρτάται από τις διακυμάνσεις⁶⁶⁹ της Κεφαλαιαγοράς, στις οποίες ο Προμηθευτής δεν έχει καμία επίδραση και οι οποίες μπορεί να επέλθουν κατά την διάρκεια της προθεσμίας υπαναχώρησης.

Πρόκειται για επενδυτικές υπηρεσίες οι οποίες όμως σχετίζονται με τις διακυμάνσεις της Κεφαλαιαγοράς. Κατά μία άποψη⁶⁷⁰, η τιμή της υπηρεσίας πρέπει να εξαρτάται αποκλειστικά από τις διακυμάνσεις της Κεφαλαιαγοράς. Αν η τιμή της υπηρεσίας επηρεάζεται έστω και έμμεσα από τον Προμηθευτή, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης. Θα ήταν ορθότερο να χρησιμοποιηθεί ο όρος Χρηματοοικονομικές αγορές επειδή η Κεφαλαιαγορά αποτελεί ειδικότερο κλάδο αυτών⁶⁷¹.

Τέτοιες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ενδεικτικά (« όπως ») είναι οι υπηρεσίες που αφορούν :

- 1) Πράξεις συναλλάγματος
- 2) Τίτλους της χρηματαγοράς
- 3) Διαπραγματεύσιμους τίτλους
- 4) Μερίδια οργανισμών συλλογικών επενδύσεων
- 5) Προθεσμιακές χρηματοοικονομικές συμβάσεις (Futures), συμπεριλαμβανομένων των ισοδυνάμων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα εκκαθάρισης τοις μετρητοίς
- 6) Προθεσμιακά συμβόλαια επιτοκίου (FRA)

⁶⁶⁹ Βλ. Λιναρίτης Ι., Κριτήρια αξιολόγησης γενικών όρων συναλλαγών μακροπρόθεσμων πιστώσεων (με ιδιαίτερη αναφορά στις ρήτρες επιτοκίου), ΧρΙΔ 2010, σελ. 387 - 388

⁶⁷⁰ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 302

⁶⁷¹ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 361, υποσημ. 21

7) Συμβάσεις ανταλλαγής (Swaps) συναλλάγματος, επιτοκίων και μετοχών (Equity Swaps)

8) Προαιρέσεις (Options) αγοράς ή πώλησης των παραπάνω τίτλων, συμπεριλαμβανομένων των ισοδυνάμων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα εκκαθάρισεως τοις μετρητοίς, και ιδίως συναλλάγματος και επιτοκίων

Οι υπηρεσίες αυτές εμπίπτουν στην έννοια των κύριων επενδυτικών υπηρεσιών που ορίζεται στο άρθρο 2 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2396/1996 προτείνεται⁶⁷².

Ο λόγος αποκλεισμού των συμβάσεων αυτών από το δικαίωμα υπαναχώρησης είναι η αποφυγή της μετατροπής του δικαιώματος από μέσο επανεξέτασης της σκοπιμότητας της συμβατικής δέσμευσης σε μέσο κερδοσκοπίας, αφού αν ο Καταναλωτής είχε δικαίωμα υπαναχώρησης θα το ασκούσε ή όχι ανάλογα την αύξηση ή μείωση της τιμής της υπηρεσίας κατά την διάρκεια της προθεσμίας υπαναχώρησης, αντίστοιχα⁶⁷³.

2) Βραχυπρόθεσμα ασφαλιστήρια συμβόλαια ταξιδιών και αποσκευών και παρόμοια ασφαλιστήρια συμβόλαια με διάρκεια μικρότερη του ένα μήνα. Πρόκειται για ασφαλιστήρια συμβόλαια ζωής ή ζημιών παρεπόμενου χαρακτήρα που συμπληρώνουν τις κύριες ταξιδιωτικές ή μεταφορικές συμβάσεις. Ο λόγος αποκλεισμού των συμβάσεων αυτών από το δικαίωμα υπαναχώρησης είναι η υπερβολική οικονομική επιβάρυνση του Προμηθευτή στην αντίθετη περίπτωση. Κατά ορθή άποψη⁶⁷⁴ η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά για να μην οδηγεί σε ανεπιεικείς λύσεις για τον Καταναλωτή.

3) Συμβάσεις οι οποίες έχουν εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο μέρη, δηλαδή ο Προμηθευτής παρείχε όλες τις υπηρεσίες και ο Καταναλωτής κατέβαλε ολόκληρο το τίμημα και η εκτέλεση των οποίων πραγματοποιήθηκε πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης με ρητή αίτηση του Καταναλωτή.

Η διάταξη αφορά τις συμβάσεις στιγμιαίας εκτέλεσης, αφού οι συμβάσεις διαρκούς εκτέλεσης που κατά κανόνα έχουν μεγάλη διάρκεια ισχύος, δεν είναι δυνατό να εκτελεσθούν πλήρως πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης⁶⁷⁵.

⁶⁷² ΦΕΚ Α 73/30-4-1996, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3606/2007, ΦΕΚ Α 195/17-8-2007

⁶⁷³ Βλ. Βενιέρης Ι., Η αναπροσαρμογή των επιτοκίων και ο δικαστικός της έλεγχος στις τραπεζικές καταναλωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2009, σελ. 34

⁶⁷⁴ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 303

⁶⁷⁵ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 369/ 70

Η αίτηση του Καταναλωτή προς τον Προμηθευτή συνιστά δικαιοπρακτική, μονομερή, απευθυντέα δήλωση βούλησης. Ως προς τον τρόπο υποβολής, η αίτηση δεν χρειάζεται να περιβληθεί ορισμένο τύπο, δηλαδή μπορεί να είναι είτε γραπτή είτε προφορική. Ως προς τον χρόνο υποβολής, η αίτηση πρέπει να υποβάλλεται μετά την σύναψη της σύμβασης, και ειδικότερα αφού αρχίσει η προθεσμία υπαναχώρησης, και πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης.

Η αίτηση συνεπάγεται αφενός άμεση εκτέλεση της σύμβασης, αφετέρου ουσιαστικά παραίτηση από το δικαίωμα υπαναχώρησης και οριστικοποίηση της συμβατικής δέσμευσης.

Κατά ορθή άποψη⁶⁷⁶, η αίτηση πρέπει να υποβάλλεται με πρωτοβουλία του Καταναλωτή. Αν υποβληθεί ύστερα από πρόσκληση του Προμηθευτή, ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης.

Ο λόγος αποκλεισμού των συμβάσεων αυτών από το δικαίωμα υπαναχώρησης είναι η ιδιαίτερη δυσκολία υπαναχώρησης από ήδη εκτελεσθείσες συμβάσεις παροχής υπηρεσιών από απόσταση στην πράξη⁶⁷⁷.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. δ) του Ν. 2251/1994, οι περ. α) ως γ) της ίδιας παραγράφου δεν εφαρμόζονται στις πιστωτικές συμφωνίες (από απόσταση), δηλαδή σε συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ Καταναλωτή και Προμηθευτή ή τρίτου που συνδέεται συμβατικά με τον Προμηθευτή, με τις οποίες συμφωνείται ότι ο Προμηθευτής ή τρίτος θα παρέχουν πίστωση στον Καταναλωτή, με σκοπό την πραγματοποίηση καταβολής του τιμήματος από τον τελευταίο, στο πλαίσιο τόσο συμβάσεων από απόσταση του άρθρου 4 του Ν. 2251/1994, και ήδη του άρθρου 3 στοιχείο 7) του Ν. 2251/1994, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013, όσο και συμβάσεων χρονομεριστικής μίσθωσης (timesharing) του Π.Δ. 182/1999⁶⁷⁸, οι οποίες καταγγέλλονται σύμφωνα με τα άρθρα 4 παρ. 11 και 6 των παραπάνω νόμων, αντίστοιχα.

---

⁶⁷⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 304. Για αντίθετη άποψη, βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 381

⁶⁷⁷ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 369, Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 122, υποσημ. 8

⁶⁷⁸ ΦΕΚ Α 171/25-8-1999

4.7.5 Οι Συνέπειες της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής δικαιούται να υπαναχωρήσει χωρίς καμία ποινή, δηλαδή χωρίς να καταβάλει αποζημίωση στον Προμηθευτή. Αυτό σημαίνει ότι η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν έχει ως συνέπεια την καταβολή αποζημίωσης από τον Καταναλωτή στον Προμηθευτή. Σκοπός της ρύθμισης είναι η μη αποθάρρυνση του Καταναλωτή να ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης.

Σύμφωνα με το ΑΚ 389 παρ. 2, με την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης αποσβήνονται οι εκατέρωθεν υποχρεώσεις για παροχή των δύο συμβαλλομένων μερών και σε περίπτωση εκπλήρωσης των παροχών αναζητούνται με τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, ΑΚ 904. Σύμφωνα με την ορθότερη άποψη⁶⁷⁹, η παραπάνω νομοθετική πρόβλεψη δεν έχει την σημασία ότι ο ενοχικός δεσμός αίρεται αναδρομικά αλλά ότι μετατρέπεται σε σχέση εκκαθάρισης με σκοπό την αποκατάσταση του status quo ante, δηλαδή την επαναφορά στην πριν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων κατάσταση.

Όμως το άρθρο 4 θ παρ. 7 του Ν. 2251/1994, προβλέπει ειδικές συνέπειες άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης για την περίπτωση εκπλήρωσης των παροχών, δηλαδή θεσπίζει ειδικές ρυθμίσεις για το λόγο ότι εξαιτίας⁶⁸⁰ της άυλης και περίπλοκης φύσης των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών καθίσταται δυσχερής η εφαρμογή των διατάξεων για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, ΑΚ 904.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. δ) του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής υποχρεούται να επιστρέψει εντός 30 ημερολογιακών ημερών στον Καταναλωτή οποιοδήποτε ποσό έχει λάβει από αυτόν σύμφωνα με την σύμβαση. Δηλαδή, αν ο Καταναλωτής κατέβαλε το τίμημα, συνέπεια της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης είναι η υποχρέωση του Προμηθευτή να του το επιστρέψει εντός 30 ημερολογιακών ημερών. Η προθεσμία αρχίζει από την ημέρα περιέλευσης της δήλωσης υπαναχώρησης του Καταναλωτή στον Προμηθευτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. ε) του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής υποχρεούται να επιστρέψει εντός 30 ημερολογιακών ημερών στον Προμηθευτή

⁶⁷⁹ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 310

⁶⁸⁰ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 390

οποιοδήποτε χρηματικό ποσό ή προϊόν έχει λάβει από αυτόν. Δηλαδή, αν ο Προμηθευτής παρείχε οποιοδήποτε χρηματικό ποσό ή προϊόν, όπως μέσω πληρωμής, π.χ. πιστωτική κάρτα, συνέπεια της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης είναι η υποχρέωση του Καταναλωτή να του το επιστρέψει εντός 30 ημερολογιακών ημερών. Η προθεσμία αρχίζει από την ημέρα αποστολής της δήλωσης υπαναχώρησης του Καταναλωτή στον Προμηθευτή.

Ενόψει των παραπάνω ρυθμίσεων η ένσταση μη σωζόμενης ωφέλειας, ΑΚ 909, αποκλείεται⁶⁸¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. β) του Ν. 2251/1994, αν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης έχει υποχρέωση να καταβάλει το τίμημα στον Προμηθευτή για την υπηρεσία που του παρείχε όντως ο Προμηθευτής.

Στην διάταξη δεν καθορίζεται ο τρόπος υπολογισμού του τιμήματος, όμως τίθενται δύο κριτήρια υπολογισμού του. Σύμφωνα με αυτή, το τίμημα πρέπει :

- 1) Να είναι ανάλογο με την έκταση της υπηρεσίας που έχει παρασχεθεί μέχρι την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, σε σχέση με το τίμημα της συνολικής υπηρεσίας. Το κριτήριο αυτό χρησιμοποιείται ιδίως στις συμβάσεις τμηματικών ή περιοδικών παροχών.
- 2) Να μην είναι τέτοιο που να μπορεί να εκληφθεί εύλογα ως ποινή. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να είναι υπέρογκο αλλά το σύνηθες για την συγκεκριμένη υπηρεσία.

Σκοπός της θέσπισης των κριτηρίων είναι η μη αποθάρρυνση του Καταναλωτή να ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. γ) του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής δεν έχει δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή του τιμήματος από τον Καταναλωτή, εκτός αν αποδείξει ότι ενημέρωσε τον τελευταίο για αυτή την ενδεχόμενη καταβολή κατά το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) στοιχείο ιι) του Ν. 2251/1994. Αυτό σημαίνει ότι ο Προμηθευτής έχει δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή του τιμήματος από τον Καταναλωτή υπό την προϋπόθεση της απόδειξης της ενημέρωσης του Καταναλωτή από τον Προμηθευτή για αυτή την ενδεχόμενη καταβολή κατά το άρθρο 4 θ παρ. 3 περ. α) σημείο ιι) του Ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 13 περ. α) του Ν. 2251/1994, με την επιφύλαξη του άρθρου 4 θ παρ. 7 περ. γ) του Ν. 2251/1994, το βάρος απόδειξης της τήρησης της υποχρέωσης πληροφόρησης του Καταναλωτή από τον Προμηθευτή

---

⁶⁸¹ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 391

φέρει ο τελευταίος. Αυτό σημαίνει ότι κατά κανόνα το βάρος απόδειξης φέρει ο Προμηθευτής, ενώ κατ' εξαίρεση στο άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. γ) του Ν. 2251/1994 το φέρει ο Καταναλωτής. Έτσι ο Καταναλωτής φέρει το βάρος απόδειξης της ενημέρωσής του από τον Προμηθευτή. Σκοπός της αντιστροφής του βάρους απόδειξης είναι η προστασία του Καταναλωτή αφού, αν αποδείξει ότι δεν ενημερώθηκε, απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής του τιμήματος στον Προμηθευτή.

Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. γ) του Ν. 2251/1994, ο Προμηθευτής δεν έχει δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή του τιμήματος από τον Καταναλωτή αν του παρείχε την υπηρεσία πριν την λήξη της προθεσμίας υπαναχώρησης χωρίς προηγούμενη γραπτή δήλωση του Καταναλωτή. Αυτό σημαίνει ότι ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να καταβάλει το τίμημα στον Προμηθευτή υπό την προϋπόθεση της γραπτής δήλωσης του Καταναλωτή κατά την διάρκεια της προθεσμίας υπαναχώρησης. Πρόκειται για αστική ποινή επειδή ο Προμηθευτής παραβίασε το άρθρο 4 θ παρ. 7 περ. α) του Ν. 2251/1994⁶⁸².

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. στ) του Ν. 2251/1994, οι διατάξεις της παραγράφου 6 δεν θίγουν τις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις που διέπουν την καταγγελία, την διακοπή και το μη εκτελεστό της σύμβασης εξ αποστάσεως, καθώς και το δικαίωμα του Καταναλωτή να εκπληρώσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις πριν από την καθορισμένη στην σύμβαση από απόσταση ημερομηνία, αν το επιθυμεί. Αυτό σημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές για την σύμβαση από απόσταση εξακολουθούν να ισχύουν. Έτσι για παράδειγμα, εξακολουθεί να υπάρχει η δυνατότητα λύσης της σύμβασης με καταγγελία. Επίσης οι διατάξεις της παραγράφου 6 είναι ανεξάρτητες από τους όρους και τα νομικά αποτελέσματα της λύσης της σύμβασης με τους παραπάνω τρόπους. Επισημαίνεται η ασάφεια της διάταξης που χρήζει νομοθετικής διευκρίνησης.

4.7.5.1 Η Καταγγελία των πρόσθετων ή συνδεδεμένων συμβάσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 6 περ. ε) του Ν. 2251/1994, αν έχει συναφθεί πρόσθετη σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση μεταξύ του Καταναλωτή και του Προμηθευτή ή μεταξύ του Καταναλωτή και τρίτου, βάσει

---

⁶⁸² Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 393 σε συνδ. με 384/5

συμφωνίας του Προμηθευτή με τον τρίτο, η οποία συνδέεται με την αρχική σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση και αν ο Καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης από την αρχική σύμβαση σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, τότε η πρόσθετη σύμβαση καταγγέλλεται από αυτόν αζημίως.

Αν η πρόσθετη σύμβαση έχει συναφθεί μεταξύ του Καταναλωτή και του Προμηθευτή είναι παρεπόμενη της αρχικής. Αν έχει συναφθεί μεταξύ του Καταναλωτή και του τρίτου πρόκειται για αυτοτελή⁶⁸³ σύμβαση. Η συμφωνία του Προμηθευτή με τον τρίτο πρέπει να έχει συναφθεί πριν από την σύναψη της πρόσθετης σύμβασης. Η σημασία του όρου συνδέεται είναι ότι η εκτέλεση της πρόσθετης σύμβασης συνδέεται με την εκτέλεση της αρχικής. Για αυτό η πρόσθετη σύμβαση ονομάζεται και συνδεδεμένη. Η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 θ παρ. 6 περ. α) του Ν. 2251/1994, σημαίνει ότι το δικαίωμα πρέπει να ασκείται εμπρόθεσμα και νομότυπα.

Για να επέλθουν οι συνέπειες της καταγγελίας ο Καταναλωτής δεν χρειάζεται να ασκήσει το δικαίωμα καταγγελίας, δηλαδή να υποβάλει ξεχωριστή σχετική δήλωση. Η καταγγελία επέρχεται αυτοδικαίως με μόνη την δήλωση υπαναχώρησης, η οποία υπέχει και θέση δήλωσης καταγγελίας⁶⁸⁴. Συνέπεια της καταγγελίας είναι η ανατροπή της πρόσθετης σύμβασης για το μέλλον (ex nunc).

Ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης στον Προμηθευτή για να μην ματαιώνεται ο σκοπός της αντίστοιχης ρύθμισης της άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης. Θα ήταν ορθότερο να είχε θεσπιστεί δικαίωμα επιλογής καταγγελίας ώστε αν ο Καταναλωτής είχε συμφέρον να μπορούσε να διατηρήσει την πρόσθετη σύμβαση⁶⁸⁵.

4.8 Η Προστασία του Καταναλωτή από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές

---

⁶⁸³ Βλ. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 314

⁶⁸⁴ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 396

⁶⁸⁵ Βλ. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 397, Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 315

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 9 του Ν. 2251/1994, απαγορεύεται η παροχή στον Καταναλωτή υπηρεσιών έναντι τιμήματος χωρίς αίτημά του. Αυτό σημαίνει ότι η δωρεάν παροχή υπηρεσιών στον Καταναλωτή χωρίς αίτημά του επιτρέπεται. Παρά την απαγόρευση αν η παροχή πραγματοποιηθεί ο Καταναλωτής δεν έχει καμία υποχρέωση ούτε υποχρέωση καταβολής του τιμήματος, εκτός αν οφείλεται σε προφανές λάθος, οπότε έχει υποχρέωση να θέσει την υπηρεσία στην διάθεση του Προμηθευτή για εύλογο χρόνο, αν η φύση της το επιτρέπει. Αυτό σημαίνει ότι αν η παροχή πραγματοποιηθεί ο Καταναλωτής καταρχήν δεν έχει καμία υποχρέωση. Αν όμως η παροχή οφείλεται σε προφανές λάθος τότε ο Καταναλωτής έχει υποχρέωση να θέσει την υπηρεσία στην διάθεση του Προμηθευτή για εύλογο χρόνο, αν η φύση της το επιτρέπει. Αν όμως η φύση της υπηρεσίας δεν το επιτρέπει, ακόμη και αν η παροχή οφείλεται σε προφανές λάθος, ο Καταναλωτής δεν έχει υποχρέωση να θέσει την υπηρεσία στην διάθεση του Προμηθευτή για εύλογο χρόνο. Η μη απάντηση του Καταναλωτή δεν συνιστά σε καμία περίπτωση συναίνεση στην παροχή της υπηρεσίας. Δηλαδή αν η παροχή πραγματοποιηθεί και ο Καταναλωτής δεν απαντήσει, δεν σημαίνει ότι αποδέχεται την υπηρεσία και ότι συμφωνεί να καταβάλει το τίμημα, ακόμη και αν η παροχή οφείλεται σε προφανές σφάλμα.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 10 του Ν. 2251/1994, η χρησιμοποίηση τεχνικών επικοινωνιών θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που να μην προσβάλλεται η ιδιωτική ζωή του Καταναλωτή, ενώ ειδικότερα για την αυτόκλητη – μη ζητηθείσα επικοινωνία εφαρμόζεται το άρθρο 11 του Ν. 3471/2006.

Επομένως, σκοπός των παραπάνω είναι η προστασία της δικαιοπρακτικής βούλησης του Καταναλωτή, από την υφαρπαγή, με αθέμιτο τρόπο⁶⁸⁶.

4.9 Τελικές προστατευτικές διατάξεις του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994

Σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 11 του Ν. 2251/1994, ανεξάρτητα από την επιβολή των κυρώσεων των διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 13 α του Ν. 2251/1994⁶⁸⁷, ο Καταναλωτής μπορεί να καταγγείλει την σύμβαση οποτεδήποτε,

⁶⁸⁶ Βλ. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Α. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 200

⁶⁸⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 13 α παρ. 2 του Ν. 2251/1994, με την επιφύλαξη των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, των Κανόνων Ρύθμισης της Αγοράς Προϊόντων και της Παροχής Υπηρεσιών και διατάξεων άλλων ειδικών νομοθετημάτων, σε βάρος των Προμηθευτών που παραβαίνουν τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιβάλλεται, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας,

χωρίς έξοδα και ποινές σε περίπτωση που ο Προμηθευτής δεν τηρεί τις διατάξεις του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Από την διάταξη προκύπτει ότι :

- 1) Η μη τήρηση των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 αποτελεί αυτοτελή λόγο καταγγελίας
- 2) Πρόκειται για έκτακτη καταγγελία

Ανεξάρτητα από την επιβολή των κυρώσεων των διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 13 α του Ν. 2251/1994 σημαίνει ότι εκτός από τις διοικητικές κυρώσεις για τον Προμηθευτή, ο Καταναλωτής έχει και την δυνατότητα καταγγελίας ως μέσο προστασίας από την μη τήρηση των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 από τον Προμηθευτή.

Επίσης από την διάταξη συνάγεται ότι εκτός από την κύρωση της ακυρότητας της σύμβασης για τις περιπτώσεις της μη τήρησης των διατάξεων 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) και παρ. 5 περ. α) του Ν. 2251/1994, ο Καταναλωτής έχει δυνατότητα προστασίας για κάθε περίπτωση μη τήρησης των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994. Έτσι ο Καταναλωτής έχει δικαίωμα καταγγελίας και αν ο Προμηθευτής δεν τήρησε τις διατάξεις 4 θ παρ. 3 περ. α) και β) και παρ. 5 περ. α) του Ν. 2251/1994, αν βέβαια δεν επιλέξει να επικαλεστεί την ακυρότητα.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 12 του Ν. 2251/1994, ρήτρες με τις οποίες ο Καταναλωτής παραιτείται από την άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 4 θ του Ν. 2251/1994 ή ο Προμηθευτής απαλλάσσεται των ευθυνών που απορρέουν από το άρθρο αυτό είναι άκυρες.

Άκυρες είναι οι ρήτρες με τις οποίες προβλέπεται η εκ των προτέρων παραίτηση ή απαλλαγή. Δηλαδή ρήτρες με τις οποίες προβλέπεται η εκ των υστέρων παραίτηση ή απαλλαγή είναι επιτρεπτές.

κατόπιν καταγγελίας ή και αυτεπαγγέλτως μια ή περισσότερες από τις παρακάτω κυρώσεις: α) Σύσταση για συμμόρφωση, εντός οριζόμενης προθεσμίας και άρση της προσβολής και παράλειψης στο μέλλον, β) Πρόστιμο από χίλια πεντακόσια (1.500) έως ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ. Σε περίπτωση που εκδοθούν σε βάρος του ίδιου Προμηθευτή περισσότερες από τρεις (3) αποφάσεις επιβολής προστίμου, το ανώτατο όριο προστίμου διπλασιάζεται γ) Προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της επιχείρησης ή τμήματος της για χρονικό διάστημα από τρεις (3) μήνες έως ένα (1) έτος σε περίπτωση που εκδοθούν σε βάρος του ίδιου Προμηθευτή περισσότερες από τρεις (3) αποφάσεις επιβολής προστίμου. Σύμφωνα με το άρθρο 13 α παρ. 3 του Ν. 2251/1994, σε βάρος του Προμηθευτή που δεν απαντά σε καταγγελίες Καταναλωτών σύμφωνα με την παράγραφο 1, ο Υπουργός Ανάπτυξης μπορεί να προβεί σε : α) σύσταση για συμμόρφωση, εντός οριζόμενης προθεσμίας, με προειδοποίηση επιβολής προστίμου, β) επιβολή προστίμου από πεντακόσια (500) ευρώ έως πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ, γ) επιβολή προστίμου από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ, σε περίπτωση υποτροπής. Τα ποσά των προστίμων της παρούσας παραγράφου περιέρχονται στον Κρατικό Προϋπολογισμό

Ρήτρες με το παραπάνω περιεχόμενο είναι άκυρες όχι μόνο όταν τίθενται στην σύμβαση με πρωτοβουλία του διαπραγματευτικά ισχυρότερου Προμηθευτή αλλά και με συμφωνία των μερών.

Από το άρθρο 4 θ παρ. 12 του Ν. 2251/1994 προκύπτει ο αναγκαστικός χαρακτήρας των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 θ παρ. 13 περ. β) του Ν. 2251/1994, είναι άκυρη ως καταχρηστική συμβατική ρήτρα η οποία προβλέπει ότι ο Καταναλωτής το βάρος της απόδειξης για την τήρηση, εκ μέρους του Προμηθευτή, του συνόλου ή μέρους των υποχρεώσεών του κατά τις διατάξεις του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994.

Ο λόγος θέσπισης της διάταξης είναι ότι ο Προμηθευτής είναι αυτός που διαθέτει τα μέσα και τα στοιχεία για την απόδειξη αυτή.

Σκοπός των παραπάνω ρυθμίσεων είναι η αποτροπή της καταστρατήγησης των διατάξεων του άρθρου 4 θ του Ν. 2251/1994 από τον διαπραγματευτικά ισχυρότερο Προμηθευτή για να προστατευθεί ο Καταναλωτής.

5. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Στις ηλεκτρονικές συναλλαγές το ζήτημα της αποστολής μη ζητηθείσας εμπορικής επικοινωνίας συνδέεται, άμεσα, με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁶⁸⁸. Από την άλλη πλευρά, η δημιουργία καταναλωτικού προφίλ, μέσω λογισμικών προγραμμάτων ανίχνευσης προτιμήσεων και επιλογών, κατά την διενέργεια διαδικτυακών αγορών, αποτελεί κίνδυνο για την ιδιωτικότητα του κάθε προσώπου. Τέλος, στις ηλεκτρονικές συναλλαγές, γίνεται επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των συναλλασομένων, με αποτέλεσμα ο πάροχος προϊόντων ή υπηρεσιών να είναι υπεύθυνος επεξεργασίας. Επομένως, κρίθηκε σκόπιμο στο πλαίσιο της διατριβής να εκτεθούν τα παρακάτω ζητήματα.

5.1 Η Προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες

5.1.1 Η Ανεπιθύμητη ηλεκτρονική επικοινωνία (spamming)

---

⁶⁸⁸ Για το πιο σύγχρονο φαινόμενο διακινδύνευσής τους, βλ., ενδεικτικά, Κουσούνη – Πανταζοπούλου Α., Νομικές διαστάσεις του Cloud computing, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 183 - 184

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 του Π.Δ. 131/2003, εμπορική επικοινωνία με παραλήπτη που δεν την έχει ζητήσει, αν γίνεται με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και εφόσον δεν απαγορεύεται, πρέπει να αναγνωρίζεται σαφώς και επακριβώς ευθύς ως περιέλθει σε αυτόν.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003, με την επιφύλαξη των διατάξεων της ΚΥΑ Ζ1 – 496/2000 (Β 1545) για την προστασία των Καταναλωτών για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, του Ν. 2472/1997 (Α 50) για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και των διατάξεων του Ν. 2774/1999 (Α 287) για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον επικοινωνιακών τομέα, οι Φορείς παροχής υπηρεσιών που αναλαμβάνουν δραστηριότητες μη ζητηθείσας εμπορικής επικοινωνίας μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου οφείλουν να τηρούν και να συμβουλεύονται τακτικά μητρώα « επιλογών », όπου μπορούν να εγγράφονται τα φυσικά πρόσωπα που επιλέγουν να μη λαμβάνουν τέτοιες εμπορικές επικοινωνίες.

Τα τελευταία έτη, η αποστολή διαφημιστικών μηνυμάτων μέσω του διαδικτύου (internet), χωρίς προηγούμενο σχετικό αίτημα, ολοένα και αυξάνει, τείνοντας να επικρατήσει του συμβατικού τρόπου διαφήμισης⁶⁸⁹, και να εδραιωθεί ως το πιο χρήσιμο εργαλείο για το marketing. Το φαινόμενο αυτό δικαιολογείται από το οικονομικό συμφέρον για τον Φορέα παροχής των υπηρεσιών, λόγω του χαμηλού κόστους⁶⁹⁰ της παραπάνω πρακτικής, συγκριτικά με την κοινή διαφήμιση, καθώς και οποιοδήποτε άλλο μέσο της, σε συνδυασμό με την ευκολία πρόσβασης σε στοιχεία των Καταναλωτών, στην παροχή των οποίων προβαίνουν με δήλωση, κατά την πραγματοποίηση συναλλαγών μέσω του διαδικτύου (internet)⁶⁹¹.

Ωστόσο, η παραπάνω μέθοδος αφενός υπερφορτώνει το διαδίκτυο (internet), με συνέπεια την μείωση των ταχυτήτων, που συνεπάγεται παροχή των υπηρεσιών του διαδικτύου (internet) με αργό ρυθμό, αφετέρου, είναι ενοχλητική και ανεπιθύμητη για τον Αποδέκτη της υπηρεσίας, αφού αναγκάζεται να χάσει χρόνο⁶⁹²

---

⁶⁸⁹ Βλ. Μουζάκης Χ., Ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία. Η αντιμετώπιση του φαινομένου στην ελληνική και διεθνή έννομη τάξη, ΔιΜΕΕ 2008, σελ. 323 - 324

⁶⁹⁰ Βλ. Fingerman D., Journal of Internet Law, 2004, 1, Spinello R., Ethics and Information Technology, 1999

⁶⁹¹ Η από τηλεφωνικούς καταλόγους ή πηγές με δημοσιότητα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό, βλ. Απόφαση 26/22-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, με σκοπό την άμεση εμπορία – διαφήμιση και την διαπίστωση της πιστοληπτικής ικανότητας του ατόμου, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 2472/1997

⁶⁹² Βλ. Kabel J., Computer and Recht International, 2003, σελ. 1, Dickinson D., 57 Fed. Comm. L. J. 135, 2004, Κόμνιος Κ., Η ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία (spamming), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 1009 - 1011

μέχρι να καταλήξει στην απαλλαγή του από αυτά, με διαγραφή⁶⁹³. Εκτός από τα παραπάνω, μάλιστα, η εν λόγω πρακτική προσκρούει στο δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, το οποίο αποτελεί έκφανση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που θεμελιώνεται στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος⁶⁹⁴.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία, με αποστολή διαφημιστικών μηνυμάτων, εκ μέρους του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail), στον Αποδέκτη της υπηρεσίας (spamming)⁶⁹⁵, επιτρέπεται, αν δεν προσκρούει, καταρχήν, στις κοινοτικές και εθνικές διατάξεις⁶⁹⁶ που διέπουν την προστασία του Καταναλωτή στην σύμβαση από απόσταση, αλλά και την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Ακόμη, υπό την προϋπόθεση ότι ο Αποδέκτης της υπηρεσίας αναγνωρίζει τον διαφημιστικό σκοπό του μηνύματος, ευθύς μόλις από την περιέλευσή του σε αυτόν, και όχι σε μεταγενέστερο χρόνο, χωρίς να ανοίξει το σχετικό αρχείο, με απαγόρευση, παράλληλα, οποιασδήποτε επιβάρυνσής του, με έξοδα επικοινωνίας.

Ειδικότερα, θεωρείται ότι τα παραπάνω συντρέχουν όταν, σωρευτικά, α) το διαφημιστικό μήνυμα φέρει τα πραγματικά στοιχεία του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, μεταξύ των οποίων, πρωτίστως, το όνομα, β) το θέμα προκύπτει ευθέως από τον τίτλο, ο οποίος δεν πρέπει να είναι παραπλανητικός, γ) υπάρχει ρητή δήλωση σχετικά με την ύπαρξη προηγούμενου αιτήματος αποστολής ή μη, και, στην

---

⁶⁹³ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 242, Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Η προστασία του καταναλωτή από την άμεση διαφήμιση στο διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 487

⁶⁹⁴ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 274

⁶⁹⁵ Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Η προστασία του καταναλωτή από την άμεση διαφήμιση στο διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 487, Fogo C., New approaches to curb spam. The John Marsall Journal of Computer and Law, 2000, σελ. 918. Ειδικότερα, spamming είναι η μαζική αποστολή ίδιων μη ζητηθέντων ηλεκτρονικών μηνυμάτων σε μεγάλο αριθμό αποδεκτών για διαφημιστικούς λόγους. Η λέξη προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων της έκφρασης « Spiced Pork and Meat », που χρησιμοποιήθηκε σε ένα σκετς από τους Monty Pythons, στο οποίο ένα εστιατόριο σέρβιρε στους πελάτες τους μόνο spam, ανεξάρτητα από το είδος της παραγγελίας τους. Συνώνυμα του όρου « spamming » είναι « unsolicited commercial e – mail », « unsolicited bulk e – mail » ή « junk mail », βλ. Blanke J., 7 Comp. Rev. & Tech., 2004, σελ. 307, Κόμνιος Κ., Η ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία (spamming), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 1008

⁶⁹⁶ Βλ. Μουζάκης Χ., Ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία. Η αντιμετώπιση του φαινομένου στην ελληνική και διεθνή έννομη τάξη, ΔιΜΕΕ 2008, σελ. 325 - 328

τελευταία περίπτωση, δ) η διαγραφή του διαφημιστικού μηνύματος πραγματοποιείται με εύκολο τρόπο και άμεσα⁶⁹⁷.

Περαιτέρω⁶⁹⁸, υπάρχουν μητρώα επιλογής ή « αποχής »⁶⁹⁹ (opt out registers ή σύστημα opt out), στα οποία έχουν δικαίωμα εγγραφής τα φυσικά, και μόνο, πρόσωπα, δηλαδή όχι τα νομικά, που δεν επιθυμούν να λαμβάνουν τέτοιου είδους διαφημιστικά μηνύματα⁷⁰⁰.

Τις παραπάνω « Λίστες των Ρονβινσώνων »⁷⁰¹ ή « Κατάλογοι e – Robinson »⁷⁰², όπως αλλιώς αποκαλούνται, έχει υποχρέωση τήρησης ο Φορέας παροχής υπηρεσιών, ο οποίος, επίσης, πρέπει να φροντίζει να τις συμβουλευτεί για ενημέρωση, με τρόπο διαρκή, ή τουλάχιστον, τακτικά, και οπωσδήποτε, πριν προβεί σε αποστολή των παραπάνω⁷⁰³.

Έτσι, αν ο Αποδέκτης της υπηρεσίας προέβη σε ρητή δήλωση αντίρρησης και συμπερίληψης στα παραπάνω μητρώα, απαγορεύεται απολύτως η αποστολή σε αυτόν διαφημιστικών μηνυμάτων από τον Φορέα παροχής υπηρεσιών. Κατά μία άποψη⁷⁰⁴, η παραπάνω διάταξη πρέπει να εφαρμόζεται και σε αποστολή διαφήμισης με γραπτό μήνυμα (sms)⁷⁰⁵, ή πολυμέσων⁷⁰⁶ (mms)⁷⁰⁷, από κινητό τηλέφωνο⁷⁰⁸.

---

⁶⁹⁷ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 275

⁶⁹⁸ Βλ. αναλυτικά παρακάτω, υπό 5.2.2.3.6.3.2

⁶⁹⁹ Βλ. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 242

⁷⁰⁰ Βλ.Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 188. Για κριτική σε σχέση με την αποτελεσματικότητα των δύο συστημάτων, βλ. Κόμνιος Κ., Η ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία (spamming), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 1017 - 1019

⁷⁰¹ Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Η προστασία του καταναλωτή από την άμεση διαφήμιση στο διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 487, Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 93

⁷⁰² Βλ. Κόμνιος Κ., Η ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία (spamming), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 1016

⁷⁰³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, Έκδοση 2002, σελ. 40

⁷⁰⁴ Βλ. Σόμπολου Β., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα ηλεκτρονικού εμπορίου. Συνέχεια : Ηλεκτρονικό εμπόριο μέσω κινητής τηλεφωνίας (m – commerce), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 894 επ., Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 867, για τις παραλλαγές του spim και του link spamming

⁷⁰⁵ Απόφαση 83/10-12-2009 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να υπερισχύει⁷⁰⁹ το άρθρο 9 παρ. 5 του Ν. 2251/1994⁷¹⁰, που παραπέμπει ρητά στο άρθρο 11 του Ν. 3471/2006⁷¹¹, και ειδικότερα οι παρ. 3 και 4⁷¹², όπως, τελευταία, τροποποιήθηκε από το άρθρο 16 του

⁷⁰⁶ Ειδικά για την προστασία τους ως έργα πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012, σελ. 35 - 36

⁷⁰⁷ Βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΕΧΡΔ 2010, σελ. 852

⁷⁰⁸ Βλ. άρθρο 5 της Οδηγίας 2/2-5-2011 Οδηγίας της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) για την ηλεκτρονική συγκατάθεση για την αποστολή σύντομων γραπτών μηνυμάτων και μηνυμάτων πολυμέσων (SMS, MMS)

⁷⁰⁹ Βλ. Δελοούκα – Ιγγλέση Κ., Η προστασία του καταναλωτή από την άμεση διαφήμιση στο διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 487, Αποστολόπουλος Χ. / Τουρναβίτης Ε., Η επιθετική παρενοχλητική διαφήμιση και η νομική της αντιμετώπιση κατά το ελληνικό και κοινοτικό δίκαιο – Σκέψεις για τη νέα ρύθμιση, ΔιΜΜΕ 2006, σελ. 353 επ.

⁷¹⁰ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁷¹¹ Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν.3917/2011, η χρησιμοποίηση αυτόματων συστημάτων κλήσης, ιδίως με χρήση συσκευών τηλεομοιοτυπίας (φαξ) ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και γενικότερα η πραγματοποίηση μη ζητηθεισών επικοινωνιών με οποιοδήποτε μέσο ηλεκτρονικής επικοινωνίας, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης προϊόντων ή υπηρεσιών και για κάθε είδους διαφημιστικούς σκοπούς, επιτρέπεται μόνο αν ο συνδρομητής συγκατατεθεί εκ των προτέρων ρητώς. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν.3917/2011, δεν επιτρέπεται η πραγματοποίηση μη ζητηθεισών επικοινωνιών με ανθρώπινη παρέμβαση (κλήσεων) για τους ανωτέρω σκοπούς, εφόσον ο συνδρομητής έχει δηλώσει προς τον φορέα παροχής της διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας, ότι δεν επιθυμεί γενικώς να δέχεται τέτοιες κλήσεις.Ο φορέας υποχρεούται να καταχωρίζει δωρεάν τις δηλώσεις αυτές σε ειδικό κατάλογο συνδρομητών, ο οποίος είναι στη διάθεση κάθε ενδιαφερομένου. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 5 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 2 του Ν. 4070/2012, οι φορείς παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, που καθορίζονται με κοινή πράξη της Α.Π.Δ.Π.Χ. και της Α.Δ.Α.Ε., για την αποτροπή της μη ζητηθείσας επικοινωνίας. Από τον φορέα παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που παραβίασε από αμέλεια την υποχρέωση αυτή καθώς και την υποχρέωση που προβλέπεται στο εδάφιο β' της παραγράφου 2, οι αποδέκτες μη ζητηθείσας επικοινωνίας, έχουν το δικαίωμα να αξιώσουν αποζημίωση για κάθε περιουσιακή ζημία ή χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη. Για τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, εφαρμόζεται αναλογικώς η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 14 του παρόντος νόμου. Ο φορέας παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν υποχρεούται σε αποζημίωση και στη λήψη μέτρων ώστε να μην επαναληφθεί η παραβίαση στο μέλλον εφόσον αποδείξει ότι δεν τον βαρύνει αμέλεια. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 6 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 2 του Ν. 4070/2012, εκτός της αποζημίωσης σύμφωνα με το άρθρο 14 του παρόντος νόμου, οι αποδέκτες μη ζητηθείσας επικοινωνίας, καθώς και οι φορείς παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχουν δικαίωμα, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 14 παρ. 3 του παρόντος νόμου, να απαιτήσουν από όποιον παραβιάζει τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 έως 4 του παρόντος άρθρου, να μην επαναλάβει την παραβίαση στο μέλλον, με απειλή χρηματικής ποινής. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 7 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 3 του Ν. 4070/2012, οι ανωτέρω ρυθμίσεις ισχύουν και για τους συνδρομητές που είναι νομικά πρόσωπα. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 8 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 4 του Ν. 4070/2012, Η Α.Π.Δ.Π.Χ. ορίζεται ως αρμόδια αρχή για την εφαρμογή του Κανονισμού 2006/2004/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 364 9-12-2004) στον τομέα της μη ζητηθείσας επικοινωνίας. Κατά τα λοιπά εφαρμόζεται η Κ.Υ.Α. Ζ1-827/2006 (Β'1086, 9-8-2006), όπως ισχύει

⁷¹² Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 3 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 1 του Ν. 4070/2012, τα στοιχεία επαφής ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που αποκτήθηκαν νομίμως, στο πλαίσιο της πώλησης προϊόντων ή υπηρεσιών ή άλλης συναλλαγής, μπορούν να χρησιμοποιούνται για την απευθείας προώθηση παρόμοιων προϊόντων ή υπηρεσιών του Προμηθευτή ή για την εξυπηρέτηση παρόμοιων σκοπών, ακόμη και όταν ο Αποδέκτης του μηνύματος δεν έχει δώσει εκ των

N. 3917/2011⁷¹³ και το άρθρο 172 παρ. 1 – 4 του άρθρου 172 Ν. 4070/2012⁷¹⁴, το οποίο προέκρινε για τις μη ζητηθείσες ηλεκτρονικές επικοινωνίες χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση π.χ. φαξ (fax), ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail)⁷¹⁵ το opt in σύστημα, σύμφωνα με το οποίο, η μη ζητηθείσα ηλεκτρονική εμπορική επικοινωνία απαγορεύεται, εκτός αν προυπήρξε ρητή προηγούμενη συναίνεση ή ηλεκτρονική συγκατάθεση⁷¹⁶ του Αποδέκτη της υπηρεσίας – Καταναλωτή. Αντίθετα, για τις μη ζητηθείσες ηλεκτρονικές επικοινωνίες με ανθρώπινη παρέμβαση π.χ. προσωπικό τηλεφώνημα, ισχύει το σύστημα opt out, κατά το οποίο αυτές επιτρέπονται, εκτός της

προτέρων τη συγκατάθεση του, υπό την προϋπόθεση ότι του παρέχεται κατά τρόπο σαφή και ευδιάκριτο η δυνατότητα να αντιτάσσεται, με εύκολο τρόπο και δωρεάν, στη συλλογή και χρησιμοποίηση των ηλεκτρονικών του στοιχείων και αυτό κατά τη συλλογή των στοιχείων επαφής, καθώς και σε κάθε μήνυμα, σε περίπτωση που ο χρήστης αρχικά δεν είχε διαφωνήσει σε αυτή τη χρήση. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 4 του Ν. 3471/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 172 παρ. 1 του Ν. 4070/2012, απαγορεύεται η αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, που έχουν σκοπό την άμεση εμπορική προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και κάθε είδους διαφημιστικούς σκοπούς, όταν δεν αναφέρεται ευδιάκριτα και σαφώς η ταυτότητα του αποστολέα ή του προσώπου προς όφελος του οποίου αποστέλλεται το μήνυμα, καθώς επίσης και μια έγκυρη διεύθυνση στην οποία ο αποδέκτης του μηνύματος μπορεί να ζητεί τον τερματισμό της επικοινωνίας, ή κατά παράβαση του άρθρου 5 του Π.Δ. 131/2003 (Α 116), ως ισχύει, ή όταν ενθαρρύνονται οι Αποδέκτες να επισκεφθούν ιστοσελίδες που παραβιάζουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το παρόν άρθρο

⁷¹³ ΦΕΚ Α 22/21-2-2011

⁷¹⁴ ΦΕΚ Α 82/10-4-2012

⁷¹⁵ Βλ. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 276, Πιτσιρίκος Ι., Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο Διαδίκτυο υπό το πρίσμα του Ν. 3471/2006 (όπως τροποποιήθηκε με τους Ν. 3917/2011, 4070/2012), ΠΕΙΡΝ 2012, σελ. 223 - 225

⁷¹⁶ Για την προϊσχύουσα ρύθμιση, βλ. το άρθρο 16 παρ. 2 του Ν. 3917/2011, σύμφωνα με το οποίο, το πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 11 του Ν. 3471/2006 αντικαθίσταται ως εξής : Δεν επιτρέπεται η πραγματοποίηση μη ζητηθεισών επικοινωνιών με ανθρώπινη παρέμβαση (κλήσεων) για τους ανωτέρω σκοπούς, εφόσον ο συνδρομητής έχει δηλώσει προς τον φορέα παροχής της διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας, ότι δεν επιθυμεί γενικώς να δέχεται τέτοιες κλήσεις, καθώς και το άρθρο 4 της Οδηγίας 2/2-5-2011 Οδηγίας της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) για την ηλεκτρονική συγκατάθεση για την αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail) μέσω διαδικτύου, με την διαδικασία δήλωσης συγκατάθεσης με πρόσθετη ενημέρωση, ή, εναλλακτικά με επιβεβαιωμένη συγκατάθεση (double opt in), σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 3471/2006, Απόφαση 50/20-1-2000, όπως επαναλήφθηκε με την Απόφαση 26/22-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, με σκοπό την άμεση εμπορία – διαφήμιση και την διαπίστωση της πιστοληπτικής ικανότητας του ατόμου, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 2472/1997, Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 248, που κάνει λόγο για σύστημα verified opt - in

περίπτωσης υποβολής δήλωσης αντίρρησης και εναντίωσης από τον Αποδέκτη της υπηρεσίας – Καταναλωτή⁷¹⁷.

Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η συγκατάθεση απαγορεύεται να είναι το αποτέλεσμα ενός μηνύματος πρόσκλησης (invitation e – mail), η αποστολή του οποίου είναι παράνομη, αλλά να προέρχεται από την εκούσια πρωτοβουλία του Αποδέκτη της υπηρεσίας, αποκλειστικά⁷¹⁸.

Τέλος, υπάρχουν και μηνύματα τέτοιου είδους (spam), χωρίς εμπορικό περιεχόμενο, αλλά προώθησης άλλου τύπου σκοπών⁷¹⁹, π.χ. πολιτιστικών, φιλανθρωπικών⁷²⁰.

5.1.2 Η Εγκατάσταση « cookies »

Κάθε φορά που κάποιος προβαίνει σε ηλεκτρονική συναλλαγή⁷²¹ ή κατάρτιση σύμβασης μέσω του διαδικτύου (internet), είναι αναπόφευκτο να αφήσει ίχνη, ο εντοπισμός των οποίων έχει καταστεί ιδιαίτερα εύκολος με την ραγδαία εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας.

Οι παραπάνω πληροφορίες⁷²², μεταξύ των οποίων, συνήθως, περιλαμβάνονται και προσωπικά δεδομένα⁷²³, είναι δυνατό να αποτελέσουν

⁷¹⁷ Βλ. άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 2/2-5-2011 Οδηγίας της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) για το πεδίο εφαρμογής, και αιτιολογικές σκέψεις 2, 3 και 4

⁷¹⁸ Βλ. Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 249

⁷¹⁹ Βλ. Αποφάσεις 19/2001 και 59/19-5-2011 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 246

⁷²⁰ Για το spam τύπου phishing, το οποίο μέσω της παραπλάνησης και της εκμιαίευσης προσωπικών δεδομένων, έχει ως απώτερο σκοπό την απάτη και την απόσπαση χρηματικών ποσών από τραπεζικούς λογαριασμούς, βλ. Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 246

⁷²¹ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του e – banking, βλ. Δουβλής Β., Ζητήματα εισπραξης τραπεζικών απαιτήσεων και προώθησης προϊόντων καταναλωτικής πίστης υπό το πρίσμα προστασίας των ηλεκτρονικών προσωπικών δεδομένων, ΔΕΕ 2009, σελ. 765, 768

⁷²² Ειδικά για τις ηλεκτρονικές πληροφορίες των έργων πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012, σελ. 90 - 91

αντικείμενο συγκέντρωσης και συλλογής, με την δημιουργία, μάλιστα, σχετικού αρχείου⁷²⁴, από τον Φορέα παροχής των υπηρεσιών⁷²⁵.

Με τον τρόπο αυτό, αυτός έχει την δυνατότητα προβεί σε επεξεργασία τους και να φτιάξει την εικόνα και το προφίλ του Αποδέκτη της υπηρεσίας, σε σχέση με την υγεία, το επάγγελμα, την οικονομική κατάσταση, τις αντιλήψεις, τις συνήθειες, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του.

Οι επιχειρήσεις επιθυμούν την χρησιμοποίηση του συνόλου των παραπάνω στοιχείων για ποικίλους σκοπούς, κυρίως, για εμπορική εκμετάλλευση, αφού η γνώση τους οδηγεί σε πολύτιμα αποτελέσματα για την στρατηγική και τον προγραμματισμό τους, στο μέλλον⁷²⁶. Μάλιστα, η πρακτική αυτή έχει προχωρήσει σε τέτοιο βαθμό, που, πλέον, η στοχευμένη διαφήμιση στο διαδίκτυο (internet), έχει την ικανότητα μεταβάλλεται και προσαρμόζεται ανάλογα την ηλικία ή το φύλο του ατόμου, που βρίσκεται πίσω από την οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Πρόκειται για τα συστήματα ψηφιακής σήμανσης⁷²⁷.

Το πρόβλημα, όμως, ξεκινά, όχι όταν η παροχή αυτών γίνεται εκούσια, με την θέληση του Αποδέκτη της υπηρεσίας, αλλά όταν ο Φορέας παροχής των υπηρεσιών δεν ενημερώνει τον επισκέπτη της ιστοσελίδας (site) του, σε σχέση με αυτό, αλλά προχωρά, χωρίς να έχει πάρει την προηγούμενη συναίνεσή του. Στην πράξη, κατά κύριο λόγο, η λήψη όλων των παραπάνω, πραγματοποιείται με ακούσιο τρόπο.

Ωστόσο, ο κίνδυνος κατηγοριοποίησης του προσώπου, και, περαιτέρω, κατεύθυνσης και χειραγώγησής του⁷²⁸, είναι, σαφώς, πολύ παραπάνω από, απλώς, ορατός⁷²⁹, ενώ η πραγμάτωσή του συνιστά προσβολή του δικαιώματος

---

⁷²³ Βλ. Στυλιανίδου Μ., Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Κοινοτικές Ρυθμίσεις για την Προστασία του Καταναλωτή, ΦΟΡΕΠΠΘ 2002, σελ. 372 - 374

⁷²⁴ Ειδικά για τις βάσεις δεδομένων και την προστασία τους ως έργα πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012, σελ. 33 - 35

⁷²⁵ Βλ. Καράκωστας Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 54 επ.

⁷²⁶ Βλ. Τουντόπουλος Β., Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ΔΕΕ 2000, σελ. 475 επ.

⁷²⁷ Βλ. Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 250

⁷²⁸ Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 346 - 347

⁷²⁹ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 1 επ., Καράκωστας Ι.,

πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου, που, πολλές φορές, φτάνει ως την προβολή του δικαιώματός του για ιδιωτικότητα⁷³⁰.

Τα « ηλεκτρονικά μπισκότα » ή cookies, όπως είναι ευρέως γνωστά, είναι ένα λογισμικό πρόγραμμα που αποτελείται από μικρά αρχεία κειμένου, ελεύθερης διακίνησης και κυκλοφορίας στο δικαδίκτυο (internet), τα οποία, αφενός έχουν την ιδιότητα αυτοεγκατάστασης στον σκληρό δίσκο του ηλεκτρονικού υπολογιστή του Αποδέκτη της υπηρεσίας, αφετέρου εκτελούν την λειτουργία του ανιχνευτή κατασκόπου, μέσω της ικανότητας που διαθέτουν για αποθήκευση πληροφοριών και τήρηση αντιγράφων⁷³¹ στην ιστοσελίδα (site) του Φορέα παροχής των υπηρεσιών.

Τα cookies μπορούν να ταξινομηθούν σε προσωρινά (session cookies) ή μόνιμα (persistent cookies). Τα προσωρινά cookies απαλείφονται αυτομάτα όταν ο Αποδέκτης της υπηρεσίας κλείσει τον φυλλομετρητή (browser) του, ενώ τα μόνιμα cookies παραμένουν αποθηκευμένα στον τερματικό εξοπλισμό του, μέχρι την συμπλήρωση ενός προκαθορισμένου χρόνου ισχύος, ο οποίος μπορεί να ανέρχεται και σε έτη.

Ο σκοπός της χρησιμοποίησης των cookies, καταρχήν, είναι η διευκόλυνση της περιήγησης του Αποδέκτη της υπηρεσίας στο δικαδίκτυο (internet), και ειδικότερα, της πρόσβασης στην ιστοσελίδα (site) του Φορέα παροχής των υπηρεσιών. Στα ανωτέρω συγκαταλέγεται και η ταχύτατη εξυπηρέτηση του Αποδέκτη της υπηρεσίας, σε κάθε επόμενη επίσκεψή του στην ίδια ιστοσελίδα (site). Δηλαδή, ο Αποδέκτης της υπηρεσίας δεν χρειάζεται να προβεί σε επαναπληκτρολόγηση όλων των απαραίτητων για την συναλλαγή στοιχείων, π.χ. όνομα χρήστη (user name) και συνθηματικό πρόσβασης (password), κωδικών, αριθμών πιστωτικών καρτών, καθώς η χρήση των cookies επιτρέπει την αναγνώριση και ταυτοποίησή του.

Από την πλευρά του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, τα cookies προσφέρουν πολύτιμη βοήθεια για την συλλογή στατιστικών δεδομένων (web analytics), τα οποία με την σειρά τους συντελούν στην ανάδειξη των δημοφιλών

Προσωπικότητα και τύπος : Νομική θεώρηση ενός δεοντολογικού ζητήματος, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000, σελ. 61 επ.

⁷³⁰ Βλ. Καράκωστας Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 54 επ.

⁷³¹ Βλ. Λαζαράκος Γ., Ανωνυμία και Διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2005, σελ. 199, Καστανάς Η., Το Internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφραση : σε αναζήτηση έξυπνων ρυθμίσεων, σε : Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 34 επ.

προϊόντων, την παρουσίαση ανάλογα προσαρμοσμένων στις ανάγκες των Καταναλωτών κατάλληλων υπηρεσιών, την βελτιστοποίηση της ποιότητάς τους, και γενικά, την ενίσχυση του marketing της διαδικτυακής επιχείρησης (e – shop).

Όμως, έτσι, ο Φορέας παροχής των υπηρεσιών έχει και μπορεί να « διαβάσει » αναλυτικά το ιστορικό, την συχνότητα, την ακριβή ημερομηνία και χρονική διάρκεια (έναρξη – λήξη) της εκάστοτε επίσκεψης στην ιστοσελίδα (site) του, καθώς και το είδος και τον όγκο των προηγούμενων κινήσεων ή πράξεων, που, συγκεκριμένα, έγιναν μέσω αυτής, π.χ. άνοιγμα και κατέβασμα αρχείων, παρακολούθηση διαφημιστικών μηνυμάτων, αγορές, καταγραφή που αναδεικνύει τα ενδιαφέροντα, τις προτιμήσεις και τις επιλογές του Αποδέκτη της υπηρεσίας.

Το πρόβλημα, κυρίως, διογκώνεται, όταν ο Φορέας παροχής των υπηρεσιών από τις ανώδυνες καταναλωτικές συνήθειες, υπεισέρχεται στον χώρο των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων⁷³² του Αποδέκτη της υπηρεσίας, και καθίσταται, πλέον, επικίνδυνο, όταν αίρεται η ανωνυμία της διαδικτυακής πλοήγησης, με αποκάλυψη της πραγματικής διεύθυνσης - θέσης και ταυτότητας του Αποδέκτη της υπηρεσίας, κατόπιν διασταύρωσης με την διεύθυνση IP (Internet Protocol Address).

Για τους λόγους αυτούς, η εγκατάσταση των cookies, από τον Φορέα παροχής των υπηρεσιών, είτε διαχειριστή της ιστοσελίδας (site) (first party cookies), είτε τρίτους (third party cookies) π.χ. διαφημιστικά δίκτυα, τελεί υπό αυστηρές νομικές προϋποθέσεις. Υποχρεωτικά απαιτείται η προηγούμενη λήψη της ελεύθερης και ρητής συγκατάθεσης του Αποδέκτη της υπηρεσίας, ύστερα από εκτενή πληροφόρηση και σαφή ενημέρωση, με προσιτές μεθόδους και εύχρηστα εργαλεία. Επίσης, η ανάκληση της συγκατάθεσης πρέπει να είναι δυνατή, οποτεδήποτε, χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα.

Εξαιρέση στον εν λόγω κανόνα, αποτελούν τα cookies που εξυπηρετούν τις λειτουργικές ανάγκες της ιστοσελίδας (site) του Φορέα παροχής των υπηρεσιών, τα οποία είναι απαραίτητα για την εμφάνιση και αποτελεσματική λειτουργία της στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του Αποδέκτη της υπηρεσίας (functional cookies)⁷³³.

Επομένως, από την παροχή της παραπάνω συγκατάθεσης, ενδεικτικά, εξαιρούνται, τα προσωρινά (session) cookies, που χρησιμοποιούνται :

1) Από δικτυακούς τόπους (sites), για την ηλεκτρονική αναγνώριση του Αποδέκτη της υπηρεσίας ως εγγεγραμμένου χρήστη μετά την σύνδεσή του (log in)

⁷³²
⁷³³

Βλ. Καστανάς Η., Ίντερνετ και προστασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 2001, σελ. 35
Βλ. <http://www.eklogika.gr/news/10661>

- 2) Από καταστήματα ηλεκτρονικού εμπορίου (e – shop), για την ηλεκτρονική αναγνώριση του Αποδέκτη της υπηρεσίας κατά την εκτέλεση αγορών, τα οποία είναι απαραίτητα για την λειτουργία της συνήθους εφαρμογής του « ηλεκτρονικού καλαθιού » (e – basket)
- 3) Για την αποθήκευση τεχνικών δεδομένων, τα οποία είναι αναγκαία για την ανάγνωση οπτικού ή ακουστικού περιεχομένου (flash cookies)
- 4) Για την κατανομή της επεξεργασίας αιτήσεων διακομιστή (server) μεταξύ μιας ομάδας διακομιστών (servers)
- 5) Από μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), για την ηλεκτρονική αναγνώριση των συνδεδεμένων χρηστών, τα οποία είναι απαραίτητα για την λειτουργία εφαρμογών, αναφορικά με ανταλλαγή μονάδων.

Τέλος, στην εξαίρεση εμπίπτουν και τα έμμονα (persistent) cookies εξατομίκευσης διεπαφής του Αποδέκτη της υπηρεσίας, για τη διάρκεια της συνόδου ή ελαφρώς μεγαλύτερο χρονικό διάστημα⁷³⁴.

Ακόμη, τα cookies γίνονται ανεκτά από το δίκαιο, επειδή δεν έχουν την δυνατότητα να λαμβάνουν γνώση οποιουδήποτε αρχείου ή εγγράφου του ηλεκτρονικού υπολογιστή του Αποδέκτη της υπηρεσίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι συνδράμουν στην άμεση ροή πληροφοριών στο διαδίκτυο (internet)⁷³⁵.

Εξάλλου, ο Αποδέκτης της υπηρεσίας μπορεί να ρυθμίσει τον φυλλομετρητή (browser) του, με τέτοιο τρόπο ώστε να τον προειδοποιεί για την ύπαρξη των cookies, όπως με πρόσθετα (add – ons ή plug – ins) διαχείρισης cookies⁷³⁶ ή να ενεργοποιεί την σχετική ένδειξη, για παράδειγμα ένα αναδυόμενο παράθυρο, περί μη αποδοχής ή απενεργοποίησης της χρησιμοποίησής τους. Βέβαια, στην τελευταία περίπτωση, δεν είναι καθόλου απίθανο, ο Φορέας παροχής των υπηρεσιών να μην επιτρέπει την περαιτέρω προσπέλαση και απόλαυση των υπηρεσιών της ιστοσελίδας (site) του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διεθνής αγορά ηλεκτρονικών υπολογιστών βρίσκεται από πλούσια ποικιλία προγραμμάτων αποκλεισμού cookies κακόβουλου λογισμικού, για την επιπλέον προστασία του Αποδέκτη της υπηρεσίας - Καταναλωτή.

Το παραπάνω φαινόμενο, πέρα από την διατάραξη της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, επιπρόσθετα, προκαλεί κλυδωνισμούς στην εμπιστοσύνη του Αποδέκτη της

⁷³⁴ Βλ. <http://lawandtech.eu/el/2013/04/30/cookies/>

⁷³⁵ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 208

⁷³⁶ Βλ. http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,147318&_dad=portal&_schema=PORTAL

υπηρεσίας στο διαδίκτυο (internet), το οποίο, με την σειρά του, θέτει φραγμούς στην ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Για το λόγο αυτό, το ζήτημα των cookies ρυθμίστηκε νομοθετικά. Έτσι, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 24 αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2002/58/EK, ο τερματικός εξοπλισμός των χρηστών δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών και κάθε πληροφορία που αποθηκεύεται στον εξοπλισμό αυτόν συνιστούν μέρος της ιδιωτικής ζωής των χρηστών η οποία χρήζει προστασίας δυνάμει της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Τα επιλεγόμενα κατασκοπευτικά λογισμικά, δικτυακοί " κοριοί " (web bugs) κρυφά αναγνωριστικά στοιχεία και άλλες παρόμοιες διατάξεις μπορούν να εισέλθουν στο τερματικό του χρήστη εν αγνοία του με σκοπό την πρόσβαση σε πληροφορίες, την αποθήκευση αθέατων πληροφοριών ή την ανίχνευση των δραστηριοτήτων του χρήστη, και συνιστούν ενδεχόμενη σοβαρή παραβίαση της ιδιωτικής ζωής του χρήστη. Η χρησιμοποίηση τέτοιων διατάξεων θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο για θεμιτούς σκοπούς και εφόσον το γνωρίζουν οι αφορώμενοι χρήστες. Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 5 του Ν. 3471/2006, η αποθήκευση πληροφοριών ή η απόκτηση πρόσβασης σε ήδη αποθηκευμένες πληροφορίες στον τερματικό εξοπλισμό συνδρομητή ή χρήστη επιτρέπεται μόνο αν ο συγκεκριμένος συνδρομητής ή χρήστης έχει δώσει τη συγκατάθεση του μετά από σαφή και εκτενή ενημέρωση κατά την παρ. 1 του άρθρου 11 του Ν. 2472/1997, όπως ισχύει. Η συγκατάθεση του συνδρομητή ή χρήστη μπορεί να δίδεται μέσω κατάλληλων ρυθμίσεων στο φυλλομετρητή ιστού ή μέσω άλλης εφαρμογής. Τα παραπάνω δεν εμποδίζουν την οποιαδήποτε τεχνικής φύσεως αποθήκευση ή πρόσβαση, αποκλειστικός σκοπός της οποίας είναι η διενέργεια της διαβίβασης μίας επικοινωνίας μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή η οποία είναι αναγκαία για την παροχή υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, την οποία έχει ζητήσει ρητά ο χρήστης ή ο συνδρομητής. Με πράξη της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ .) ορίζονται ειδικότερα οι τρόποι παροχής πληροφοριών και δήλωσης της συγκατάθεσης⁷³⁷.

⁷³⁷

Όπως η παρ. 5 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 170 του Ν. 4070/2012, ΦΕΚ Α 82/10-4-2012. Η προισχύσασα μορφή του άρθρου ήταν η εξής : Απαγορεύεται η χρήση των δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών για την αποθήκευση πληροφοριών ή την απόκτηση πρόσβασης σε πληροφορίες αποθηκευμένες στον τερματικό εξοπλισμό συνδρομητή ή χρήστη, ιδίως δε με την εγκατάσταση κατασκοπευτικών λογισμικών, κρυφών αναγνωριστικών στοιχείων και άλλων παρόμοιων διατάξεων. Κατ'εξαιρέση, επιτρέπεται η οποιαδήποτε τεχνικής φύσεως αποθήκευση ή πρόσβαση, αποκλειστικός σκοπός της οποίας είναι η διενέργεια ή διευκόλυνση της διαβίβασης μίας επικοινωνίας μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή η οποία είναι αναγκαία μόνο για την

5.2 Το Νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων

Στο μέτρο που στο χώρο των ηλεκτρονικών συναλλαγών γίνεται επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, κρίθηκε σκόπιμο στο παρόν κεφάλαιο να εκτεθεί αναλυτικά το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία τους.

5.2.1 Η Νομοθεσία σε κοινοτικό επίπεδο

5.2.1.1 Η Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 και 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.)⁷³⁸, κάθε πρόσωπο δικαιούται τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του, και δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημοσίας αρχής στην άσκηση του δικαιώματος αυτού, εκτός εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από τον νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μία δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, την δημοσία ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων, αντίστοιχα.

Η παραπάνω Σύμβαση διασφαλίζει το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και το απόρρητο των επικοινωνιών του κάθε ανθρώπου.

Σύμφωνα με το άρθρο 95 παρ. 3 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Σ.Ε.Κ.), και, ήδη, άρθρο 114 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σ.Ε.Ε.)⁷³⁹, η Επιτροπή, στις προτάσεις της που προβλέπονται στην παράγραφο 1, σχετικά με την

παροχή υπηρεσίας στην κοινωνία των πληροφοριών, την οποία έχει ζητήσει ρητά ο χρήστης ή ο συνδρομητής. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η χρησιμοποίηση τέτοιων διατάξεων επιτρέπεται μόνον εάν παρέχονται στον συγκεκριμένο συνδρομητή ή χρήστη σαφείς και εκτεταμένες πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 2472/1997, όπως ισχύει, και ο υπεύθυνος ελέγχου των δεδομένων παρέχει στον συνδρομητή ή χρήστη το δικαίωμα να αρνείται την επεξεργασία αυτή. Με πράξη της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ορίζονται ειδικότερα οι τρόποι παροχής πληροφοριών, παροχής του δικαιώματος άρνησης ή αίτησης συγκατάθεσης

⁷³⁸ Υπογράφηκε στην Ρώμη στις 4-11-1950

⁷³⁹ Υπογράφηκε στο Μάαστριχτ στις 7-2-1992, για τον λόγο αυτό είναι γνωστή ως Συνθήκη του Μάαστριχτ

υγεία, την ασφάλεια, την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία των καταναλωτών, λαμβάνει ως βάση ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη όσες νέες εξελίξεις βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα. Στα πλαίσια των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο επιδιώκουν επίσης την επίτευξη αυτού του στόχου⁷⁴⁰.

5.2.1.2 Η Οδηγία 95/46/EK

Έχοντας ως βασικούς νομοθετικούς πυλώνες τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) προχώρησε στην θέσπιση της Οδηγίας 95/46/EK⁷⁴¹, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό EK/1882/2003⁷⁴², που αποτελεί μέχρι σήμερα την βάση στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁷⁴³.

Στην συνέχεια, εκδόθηκε η καταργημένη σήμερα Οδηγία 97/66/EK⁷⁴⁴.

Επειδή, λοιπόν, ήδη, υπήρχε επαρκές κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο, η Οδηγία 2000/31/EK δεν περιλαμβάνει ειδική ρύθμιση για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Έτσι, η μοναδική σχετική αναφορά γίνεται στην αιτιολογική σκέψη 14 αυτής, σύμφωνα με την οποία, η προστασία προσώπων σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ρυθμίζεται αποκλειστικά από την Οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24 ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (19) και από την Οδηγία 97/66/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15 ης Δεκεμβρίου 1997, περί επεξεργασίας

⁷⁴⁰ Βλ. Κυριτσάκη Ι., Κοινοτική πολιτική προστασίας καταναλωτή στο πεδίο των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, ΕλλΔνη 2011, σελ. 1573

⁷⁴¹ « ΟΔΗΓΙΑ 95/46/EK Του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24 ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών », ΕΕ L 281 της 23-11-1995, σελ. 31 - 50, βλ. Σπυρόπουλος Σ., Η διάκριση των παρόχων υπηρεσιών στο διαδίκτυο και η οριοθέτηση της ευθύνης τους με βάση την κοινοτική Οδηγία 2000/31/EK σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 372

⁷⁴² « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ EK/1882/2003 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29 ης Σεπτεμβρίου 2003 περί προσαρμογής στην Απόφαση 1999/468/EK του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ των διατάξεων των σχετικών με τις επιτροπές που επικουρούν την Επιτροπή στην άσκηση των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων της, οι οποίες προβλέπονται από πράξεις υποκείμενες στη διαδικασία του άρθρου 251 της συνθήκης ΕΚ », ΕΕ L 284 της 31-10-2003, σελ. 1 - 53

⁷⁴³ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 41 επ., Kilian W. (Hrsg), EC Data Protection Directive, Έκδοση 1997

⁷⁴⁴ « ΟΔΗΓΙΑ 97/66/EK του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 15 ης Δεκεμβρίου 1997 περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα », ΕΕ L 024 της 30-1-1998, σελ. 1 - 8

των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα (20), που ισχύουν εξ' ολοκλήρου για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Οι εν λόγω Οδηγίες θεσπίζουν ήδη ένα κοινοτικό νομικό πλαίσιο στον τομέα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επομένως το θέμα δεν χρειάζεται να καλυφθεί στην παρούσα Οδηγία προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, ιδίως η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ κρατών μελών. Η εκτέλεση και εφαρμογή της παρούσας Οδηγίας θα πρέπει να γίνεται τηρουμένων πλήρως των αρχών περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως όσον αφορά τη μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία και την ευθύνη μεσαζόντων. Η παρούσα Οδηγία δεν μπορεί να εμποδίζει την ανώνυμη χρήση ανοικτών δικτύων, όπως είναι το διαδίκτυο (internet)⁷⁴⁵.

5.2.1.3 Η Οδηγία 2002/58/EK

Προκειμένου να συμπεριληφθούν και οι υπηρεσίες που παρέχονται μέσω του διαδικτύου (internet)⁷⁴⁶, ακολούθησε η νομοθέτηση της Οδηγίας 2002/58/EK⁷⁴⁷, η οποία προέβη σε κατάργηση της Οδηγίας 97/66/EK, σύμφωνα με το άρθρο 19. Ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες ρυθμίσεις ήταν οι εξής :

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2002/58/EK, τα κράτη μέλη κατοχυρώνουν, μέσω της εθνικής νομοθεσίας, το απόρρητο των επικοινωνιών που διενεργούνται μέσω δημόσιου δικτύου επικοινωνιών και των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης. Ειδικότερα, απαγορεύουν την ακρόαση, υποκλοπή, αποθήκευση ή άλλο είδος παρακολούθησης ή επιτήρησης των επικοινωνιών και των συναφών δεδομένων κίνησης από πρόσωπα πλην των χρηστών, χωρίς τη συγκατάθεση των

---

⁷⁴⁵ Βλ. Καστανάς Η., Ίντερνετ και προστασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 2001, σελ. 711 επ., Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο, ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 679 επ., Δόνος Π., Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε : Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, τόμος 7, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 23 επ. και 29 επ., Koussoulis S., Regulating Electronic Commerce, RHDI, Έκδοση 2000, σελ. 347 επ., 361 επ., Poll K. / Nordmann A., Data Protection and E – Commerce in Germany, σε Campbell D. / Woodley S. (ed.), E – Commerce : Law and Jurisdiction, Έκδοση 2002, σελ. 197 επ., Turle M., Data Protection, σε Chissick M. / Kelman A., Electronic Commerce Law and Practice, Έκδοση 2002, σελ. 209 επ.

⁷⁴⁶ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο, ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 679 επ., σελ. 695 επ., Μικρουλέα Α., Δίκαιο της διαφήμισης και Internet, ΔΕΕ 2001, σελ. 1091 επ.

⁷⁴⁷ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

ενδιαφερομένων χρηστών, εκτός αν υπάρχει σχετική νόμιμη άδεια, σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 1. Η παρούσα παράγραφος δεν εμποδίζει την τεχνική αποθήκευση, η οποία είναι αναγκαία για τη διαβίβαση επικοινωνίας, με την επιφύλαξη της αρχής του απορρήτου.

Η παραπάνω διάταξη αφορά την διασφάλιση της εμπιστευτικότητας επικοινωνιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 3 της Οδηγίας 2002/58/EK, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η χρήση των δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών για την αποθήκευση πληροφοριών ή την απόκτηση προσβάσεως σε πληροφορίες αποθηκευμένες στον τερματικό εξοπλισμό συνδρομητή ή χρήστη να επιτρέπεται μόνον εάν παρέχονται στον συγκεκριμένο συνδρομητή ή χρήστη σαφείς και εκτεταμένες πληροφορίες σύμφωνα με την Οδηγία 95/46/EK, μεταξύ άλλων για το σκοπό της επεξεργασίας, και ο υπεύθυνος ελέγχου των δεδομένων του παρέχει το δικαίωμα να αρνείται την επεξεργασία αυτή. Τούτο δεν εμποδίζει οιαδήποτε τεχνικής φύσεως αποθήκευση ή πρόσβαση, αποκλειστικός σκοπός της οποίας είναι η διενέργεια ή η διευκόλυνση της διαβίβασης μιας επικοινωνίας μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή που είναι αναγκαία μόνο για την παροχή υπηρεσίας στην κοινωνία των πληροφοριών την οποία έχει ζητήσει ρητά ο χρήστης ή ο συνδρομητής.

Η παραπάνω ρύθμιση αφορά τα cookies, η χρησιμοποίηση των οποίων επιτρέπεται, μόνο, όμως, για θεμιτούς σκοπούς, και υπό την προϋπόθεση ότι είναι εν γνώσει του Αποδέκτη της υπηρεσίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 της Οδηγίας 2002/58/EK, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι συνδρομητές ενημερώνονται, ατελώς και πριν περιληφθούν στον κατάλογο, σχετικά με τους σκοπούς έντυπων ή ηλεκτρονικών καταλόγων συνδρομητών που διατίθενται στο κοινό ή μπορεί να αποκτηθούν μέσω υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου, στους οποίους μπορεί να περιλαμβάνονται τα προσωπικά τους δεδομένα, καθώς και σχετικά με τις περαιτέρω δυνατότητες χρήσης που βασίζονται σε λειτουργίες αναζήτησης ενσωματωμένες σε ηλεκτρονικές εκδόσεις του καταλόγου.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 2 της Οδηγίας 2002/58/EK, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι συνδρομητές να έχουν την ευκαιρία να καθορίζουν εάν και ποια από τα προσωπικά τους δεδομένα θα περιλαμβάνονται σε δημόσιους καταλόγους, στο βαθμό που τα εν λόγω στοιχεία είναι συναφή με τους σκοπούς του καταλόγου όπως

καθορίζεται από τον φορέα παροχής του καταλόγου, και να επαληθεύουν, να διορθώνουν ή να αποσύρουν τα εν λόγω δεδομένα. Η μη εγγραφή, η επαλήθευση, η διόρθωση ή η απόσυρση των προσωπικών δεδομένων από το δημόσιο κατάλογο συνδρομητών γίνεται ατελώς⁷⁴⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 3 της Οδηγίας 2002/58/EK, κατά περίπτωση, μπορούν να θεσπιστούν μέτρα που να εξασφαλίζουν ότι ο τερματικός εξοπλισμός είναι κατασκευασμένος κατά τρόπο συμβατό με το δικαίωμα των χρηστών να προστατεύουν και να ελέγχουν τη χρησιμοποίηση των προσωπικών τους δεδομένων, σύμφωνα με την Οδηγία 1999/5/EK και με την Απόφαση 87/95/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την τυποποίηση στον τομέα της τεχνολογίας των πληροφοριών και των τηλεπικοινωνιών (10).

5.2.1.4 Η Οδηγία 2009/136/EK

Η Οδηγία 2002/58/EK, κατά καιρούς, υπέστη διάφορες τροποποιήσεις⁷⁴⁹. Ανάμεσα σε αυτές οι πιο εκτεταμένες συντελέστηκαν, καταρχήν, από την Οδηγία 2006/24/EK⁷⁵⁰, αλλά και από την Οδηγία 2009/136/EK⁷⁵¹.

Η Οδηγία 2006/24/EK επιβάλλει τη διατήρηση συγκεκριμένων δεδομένων κίνησης και θέσης, όχι, όμως, και του περιεχομένου της επικοινωνίας, για χρονικό διάστημα από έξι (6) μήνες μέχρι και δύο (2) έτη, προσδιοριζόμενο ακριβώς από κάθε κράτος – μέλος. Σκοπός της είναι η πρόληψη και, κυρίως, η καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας.

Με την Οδηγία 2009/136/EK γίνεται προσθήκη του δικαιώματος εμπιστευτικότητας, πέρα από το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2002/58/EK, για την εξυπηρέτηση της συμπλήρωσης του στόχου της.

⁷⁴⁸ Βλ. Καράκωστας Ι., Το δίκαιο των ΜΜΕ, Επιμέλεια Σειράς : Φ. Δωρής, Σειρά : Επίκαιρα Θέματα Ιδιωτικού Δικαίου - τ. 3, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 326 επ.

⁷⁴⁹ Βλ. Alexandropoulou E., The Greek Regulatory Framework on Confidentiality and its Waiver in Mobile Communications (after the Implementation of Directives 1995/46, 2002/58 & 2006/24/E.C.), Hellenic Review of International Law, 64, pp. 425-435, Έκδοση 2011

⁷⁵⁰ « ΟΔΗΓΙΑ 2006/24/EK του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 15ης Μαρτίου 2006 για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθεσίμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της ΟΔΗΓΙΑΣ 2002/58/EK », ΕΕ L 105 της 13-4-2006, σελ. 54 – 63, η οποία, ήδη, έχει ακυρωθεί βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1424775812319&uri=URISERV:l24120>

⁷⁵¹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

Εν συνεχεία, επέρχεται αναθεώρηση του ορισμού για τα δεδομένα θέσης, στα οποία, πλέον, συμπεριλαμβάνονται και όσα τυγχάνουν επεξεργασίας από υπηρεσία ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός από αυτά που υποδεικνύουν την γεωγραφική θέση του τερματικού εξοπλισμού – συσκευής του χρήστη, σε διαθέσιμο στο κοινό δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Έτσι, η διάταξη καθίσταται σύμφωνη με το γράμμα και το πνεύμα του νόμου, ενώ συντελεί στην αρτιότερη σύνταξη και την κατανόηση του κειμένου της Οδηγίας 2002/58/EK, με τρόπο, σαφώς, πιο εύληπτο.

Ακόμη, ο ορισμός της έννοιας της κλήσης καταργείται. Από την άλλη, η έννοια της παραβίασης της ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων εξειδικεύεται και συγκεκριμενοποιείται σε καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, παράνομα ή τυχαία, ή δημοσιοποίηση, χωρίς την απαραίτητη προηγούμενη άδεια. Περαιτέρω, διευρύνεται, ώστε να συμπεριλαμβάνεται οποιαδήποτε αθέμιτη παράσφρηση, πρόσβαση και προσπέλαση τρίτου άνευ αρμοδιότητας.

Επίσης, η Οδηγία 2009/136/EK στα δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών, προσθέτει και αυτά που υποστηρίζουν συσκευές συλλογής και ταυτοποίησης προσωπικών δεδομένων.

Στις πιο ουσιώδεις καινοτομίες συγκαταλέγεται η αναθεώρηση του άρθρου 4 της Οδηγίας 2002/58/EK ⁷⁵² για την ασφάλεια του δικτύου των ηλεκτρονικών

---

⁷⁵² Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 α της Οδηγίας 2002/58/EK, όπως προστέθηκε από το άρθρο 2 περ. 4 υποπερ. β της Οδηγίας 2009/136/EK, με την επιφύλαξη των διατάξεων της Οδηγίας 95/46/EK, τα μέτρα της παραγράφου 1 τουλάχιστον :

- εξασφαλίζουν ότι πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα μπορεί να έχει μόνον εξουσιοδοτημένο προσωπικό για αυστηρά νομίμως εγκεκριμένους σκοπούς

- προστατεύουν τα αποθηκευμένα ή διαβιβασθέντα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, τυχαία απώλεια ή αλλοίωση, και από μη εγκεκριμένη ή παράνομη αποθήκευση, επεξεργασία, πρόσβαση ή αποκάλυψη

- διασφαλίζουν την εφαρμογή πολιτικής ασφάλειας σε σχέση με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να είναι σε θέση να ελέγχουν τα μέτρα που λαμβάνονται από παρόχους διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών και να εκδίδουν συστάσεις σχετικά με βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά το επίπεδο ασφάλειας το οποίο πρέπει να επιτυγχάνεται με αυτά τα μέτρα. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 της Οδηγίας 2002/58/EK, όπως προστέθηκε από το άρθρο 2 περ. 4 υποπερ. γ της Οδηγίας 2009/136/EK, σε περίπτωση παραβίασης προσωπικών δεδομένων ο ενδιαφερόμενος πάροχος διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών γνωστοποιεί, χωρίς περιττή καθυστέρηση, την παραβίαση προσωπικών δεδομένων στην αρμόδια εθνική αρχή. Όταν η παραβίαση προσωπικών δεδομένων ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στα προσωπικά δεδομένα συνδρομητή ή ενός προσώπου και στην ιδιωτική ζωή του, ο πάροχος γνωστοποιεί επίσης την

παραβίαση αυτή στον ενδιαφερόμενο συνδρομητή ή στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Η κοινοποίηση παραβίασης προσωπικών δεδομένων σε ενδιαφερόμενο συνδρομητή ή άλλο άτομο δεν είναι αναγκαία εάν ο πάροχος έχει αποδείξει κατά ικανοποιητικό τρόπο στην αρμόδια αρχή ότι έχει εφαρμόσει τα κατάλληλα τεχνολογικά μέτρα προστασίας και ότι τα μέτρα αυτά εφαρμόστηκαν για τα δεδομένα που αφορούσε η παραβίαση της ασφάλειας. Αυτά τα

επικοινωνιών. Η υποχρέωση κοινοποίησης της παραβίασης των προσωπικών δεδομένων δεν βαρύνει μόνο τον πάροχο υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, αλλά κάθε πάροχο υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως on – line επιχειρήσεις λιανικής πώλησης, τράπεζες, υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης της υγείας⁷⁵³.

Αναφορικά με την υποχρέωση λήψης της χωρίς αμφιβολία, ρητά διατυπωμένης, προηγούμενης συγκατάθεσης, πλέον, η Οδηγία 2009/136/EK την απαιτεί σε κάθε περίπτωση, δίνοντας προτεραιότητα στην επικράτηση του συστήματος opt – in⁷⁵⁴. Κατ' εξαίρεση, αυτό δεν ισχύει, αποκλειστικά και μόνο, όταν είναι αναγκαίο για την παροχή της υπηρεσίας, απόλυτα. Η χρήση του τελευταίου όρου προδίδει την τάση αυστηροποίησης των τιθέμενων προϋποθέσεων.

τεχνολογικά μέτρα προστασίας πρέπει να κάνουν τα δεδομένα ακατανόητα για όσους δεν είναι εξουσιοδοτημένοι να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά. Με την επιφύλαξη της υποχρέωσης του παρόχου σχετικά με την ενημέρωση των ενδιαφερόμενων συνδρομητών και των λοιπών ενδιαφερόμενων προσώπων, αν ο πάροχος δεν έχει ήδη γνωστοποιήσει στο συνδρομητή ή στο άλλο άτομο την παραβίαση των προσωπικών δεδομένων, η αρμόδια εθνική αρχή, αφού εξετάσει τις πιθανές επιπτώσεις της παραβίασης, μπορεί να του ζητήσει να το πράξει. Η γνωστοποίηση στο συνδρομητή ή το πρόσωπο περιγράφει τουλάχιστον τη φύση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων και τα σημεία επαφής όπου μπορούν να αποκτηθούν περισσότερες πληροφορίες, και συνιστά μέτρα για να μετριαστούν ενδεχόμενα δυσμενή αποτελέσματα της παραβίασης προσωπικών δεδομένων. Στην κοινοποίηση προς την αρμόδια εθνική αρχή περιγράφονται επίσης οι συνέπειες της παραβίασης και τα μέτρα που προτάθηκαν ή λήφθηκαν από τον πάροχο για την αντιμετώπιση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 4 της Οδηγίας 2002/58/EK, όπως προστέθηκε από το άρθρο 2 περ. 4 υποπερ. γ της Οδηγίας 2009/136/EK, με την επιφύλαξη τυχόν τεχνικών εκτελεστικών μέτρων που θεσπίζονται με βάση την παράγραφο 5, οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούν να καθορίζουν κατευθυντήριες γραμμές και, όπου είναι απαραίτητο, να εκδίδουν οδηγίες σχετικά με τις περιστάσεις κατά τις οποίες απαιτείται από τον πάροχο η γνωστοποίηση των παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων, το μορφότυπο της εν λόγω γνωστοποίησης καθώς και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνεται η γνωστοποίηση αυτή. Μπορούν επίσης να παρακολουθούν εάν οι πάροχοι υπηρεσιών έχουν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους όσον αφορά τη γνωστοποίηση σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο και να επιβάλλουν κατάλληλες κυρώσεις σε περίπτωση αμέλειάς των παρόχων να το πράξουν. Οι πάροχοι τηρούν αρχείο παραβιάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνει την περιγραφή των σχετικών περιστατικών, τα αποτελέσματά τους και τα ένδικα μέσα που έχουν ληφθεί, σε επίπεδο που να επιτρέπει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να διαπιστώνουν τη συμμόρφωση με τις διατάξεις της παραγράφου 3. Το αρχείο περιλαμβάνει μόνον τις πληροφορίες που απαιτούνται προς το σκοπό αυτό. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 5 της Οδηγίας 2002/58/EK, όπως προστέθηκε από το άρθρο 2 περ. 4 υποπερ. γ της Οδηγίας 2009/136/EK, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή κατά την εφαρμογή των μέτρων που αναφέρονται στις παραγράφους 2, 3 και 4, η Επιτροπή μπορεί, κατόπιν διαβούλευσης με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για την Ασφάλεια δικτύων και Πληροφοριών (ENISA), με την Ομάδα Εργασίας για την προστασία των ατόμων κατά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που συστάθηκε με βάση το άρθρο 29 της Οδηγίας 95/46/EK, και με τον Ευρωπαϊκό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, να λαμβάνει τεχνικά εκτελεστικά μέτρα όσον αφορά τις συνθήκες, το μορφότυπο και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται στις απαιτήσεις πληροφόρησης και κοινοποίησης που αναφέρονται στο παρόν άρθρο. Κατά τη θέσπιση τέτοιων μέτρων, η Επιτροπή εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των άμεσα ενδιαφερομένων, προκειμένου, ιδιαίτερα, να ενημερώνονται σχετικά με τα βέλτιστα διαθέσιμα τεχνικά και οικονομικά μέσα για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Τα μέτρα αυτά που έχουν ως αντικείμενο την τροποποίηση μη ουσιαστικών στοιχείων της παρούσας Οδηγίας, με τη συμπλήρωσή της, θεσπίζονται σύμφωνα με την κανονιστική διαδικασία με έλεγχο στην οποία παραπέμπει το άρθρο 14 α παράγραφος 2

⁷⁵³ Βλ. υπ' αριθμό 59 αιτιολογική σκέψη Οδηγίας 2009/136/EK

⁷⁵⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 5.1.1

Τέλος, για το ζήτημα των αυτόκλητων κλήσεων, δίνεται η ευχέρεια στις εθνικές νομοθεσίες να αποφασίσουν αν θα επιτρέπεται η χρησιμοποίηση αυτόματων συστημάτων, αν ο χρήστης έχει δώσει την συγκατάθεσή του, εκ των προτέρων. Σε κάθε περίπτωση, αν ο συνδρομητής ή ο χρήστης, όταν οι δύο ιδιότητες δεν συμπίπτουν στο ίδιο πρόσωπο, αρνηθεί να προβεί σε συναίνεση, η χρήση απαγορεύεται. Η συλλογή στοιχείων επαφής του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail), με σκοπό την απευθείας εμπορική προώθηση - στην οποία, πλέον, εντάσσεται και η ενθάρρυνση επίσκεψης της ιστοσελίδας (site) - από φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δικών του παρόμοιων προϊόντων ή υπηρεσιών, επιτρέπεται, αρκεί ο πελάτης να έχει δικαίωμα αντίταξης, εύκολα, δωρεάν, και, μάλιστα, ήδη από την στιγμή της έναρξης της συλλογής τους, σύμφωνα με την τελευταία καίρια προσθήκη της Οδηγίας 2009/136/EK. Έπειτα, η συγκάλυψη της ταυτότητας και της διεύθυνσης του αποστολέα ανεπίκλητων ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e - mail), με εμπορικό περιεχόμενο, απαγορεύεται. Αν υπάρξει παραβίαση⁷⁵⁵, οι πάροχοι, ιδίως, υπηρεσιών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e - mail), αποκτούν την δυνατότητα προσφυγής στην δικαιοσύνη, εναντίον του κάθε αποστολέα, υπερασπίζοντας, έτσι, τόσο τα συμφέροντα της επιχείρησής τους, όσο και των πελατών τους.

5.2.1.5 Ο Κανονισμός ΕΕ/611/2013

Τελευταία, θεσπίστηκε ο Κανονισμός ΕΕ/611/2013⁷⁵⁶, η έναρξη ισχύος του οποίου ορίστηκε στις 25 Αυγούστου 2013.

Αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής του, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, ο παρών Κανονισμός εφαρμόζεται στην κοινοποίηση των παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων από τους παρόχους διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (εφεξής " ο πάροχος ").

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, ο πάροχος κοινοποιεί στην αρμόδια εθνική αρχή όλες τις παραβιάσεις προσωπικών δεδομένων.

⁷⁵⁵ Πλέον και του άρθρου 6 της Οδηγίας 2000/31/EK, βλ. παραπάνω, υπό 2.8.2, το όμοιο κατά μεταφορά άρθρο 5 του Π.Δ. 131/2003

⁷⁵⁶ « ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΕ/611/2013 της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 24 ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τα εφαρμοστέα μέτρα για την κοινοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων βάσει της ΟΔΗΓΙΑΣ 2002/58/EK του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες », ΕΕ L 173 της 26-6-2013, σελ. 2 - 8

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, ο πάροχος κοινοποιεί στην αρμόδια εθνική αρχή την παραβίαση προσωπικών δεδομένων το αργότερο 24 ώρες έπειτα από την ανίχνευση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων, εφόσον αυτό είναι εφικτό. Στην κοινοποίησή του προς την αρμόδια εθνική αρχή ο πάροχος περιλαμβάνει τις πληροφορίες που καθορίζονται στο παράρτημα Ι. Η ανίχνευση παραβίασης προσωπικών δεδομένων θεωρείται ότι έχει πραγματοποιηθεί όταν ο πάροχος έχει αποκτήσει επαρκή επίγνωση ότι έχει συμβεί περιστατικό ασφάλειας με αποτέλεσμα διακύβευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, προκειμένου να συντάξει ουσιαστική ανακοίνωση, όπως απαιτείται βάσει του παρόντος Κανονισμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, εφόσον δεν είναι διαθέσιμο το σύνολο των πληροφοριών που αναφέρονται στο παράρτημα Ι και απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων, επιτρέπεται στον πάροχο να προχωρήσει σε αρχική κοινοποίηση προς την αρμόδια εθνική αρχή το αργότερο 24 ώρες έπειτα από την ανίχνευση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων. Η αρχική αυτή κοινοποίηση προς την αρμόδια εθνική αρχή περιλαμβάνει τις πληροφορίες που προβλέπονται στο τμήμα 1 του παραρτήματος Ι. Ο πάροχος προχωρεί σε δεύτερη κοινοποίηση προς την αρμόδια εθνική αρχή, το συντομότερο δυνατό, και το αργότερο εντός τριών ημερών από την αρχική κοινοποίηση. Η δεύτερη αυτή κοινοποίηση περιλαμβάνει τις πληροφορίες που προβλέπονται στο τμήμα 2 του παραρτήματος Ι και, κατά περίπτωση, τις ήδη παρασχεθείσες πληροφορίες. Εφόσον ο πάροχος, παρά τις έρευνές του, δεν είναι σε θέση να παράσχει το σύνολο των πληροφοριών εντός της τριήμερης προθεσμίας από την αρχική κοινοποίηση, κοινοποιεί εντός του προβλεπόμενου χρονοδιαγράμματος τις πληροφορίες που διαθέτει και υποβάλλει στην αρμόδια εθνική αρχή τεκμηριωμένη αιτιολόγηση για την καθυστερημένη κοινοποίηση των υπόλοιπων πληροφοριών. Ο πάροχος κοινοποιεί στην αρμόδια εθνική αρχή τις υπόλοιπες πληροφορίες και, κατά περίπτωση, επικαιροποιεί τις ήδη παρασχεθείσες πληροφορίες, το συντομότερο δυνατό.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 4 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, η αρμόδια εθνική αρχή παρέχει σε όλους τους παρόχους που είναι εγκατεστημένοι στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ασφαλές ηλεκτρονικό μέσο για την κοινοποίηση των παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες για την πρόσβαση σε αυτό, καθώς και για τη χρήση του. Κατά

περίπτωση, η Επιτροπή συγκαλεί συναντήσεις με τις αρμόδιες εθνικές αρχές προς διευκόλυνση της εφαρμογής της εν λόγω διάταξης.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 5 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, εφόσον η παραβίαση προσωπικών δεδομένων επηρεάζει συνδρομητές ή άτομα από κράτη μέλη εκτός αυτού της αρμόδιας εθνικής αρχής στην οποία έχει κοινοποιηθεί η παραβίαση προσωπικών δεδομένων, η αρμόδια εθνική αρχή ενημερώνει τις άλλες εθνικές αρχές. Για να διευκολυνθεί η εφαρμογή της εν λόγω διάταξης, η Επιτροπή δημιουργεί και διατηρεί κατάλογο με τις αρμόδιες εθνικές αρχές και τα κατάλληλα σημεία επικοινωνίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, εφόσον η παραβίαση προσωπικών δεδομένων είναι πιθανό να επηρεάσει αρνητικά τα προσωπικά δεδομένα ή την ιδιωτική ζωή ενός συνδρομητή ή ατόμου, ο πάροχος, εκτός από την κοινοποίηση που αναφέρεται στο άρθρο 2, κοινοποιεί επίσης στον συνδρομητή ή το άτομο την παραβίαση.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, το κατά πόσο μια παραβίαση προσωπικών δεδομένων είναι πιθανό να επηρεάσει αρνητικά τα προσωπικά δεδομένα ή την ιδιωτική ζωή ενός συνδρομητή ή ατόμου, αξιολογείται λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις ακόλουθες περιστάσεις : α) τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εφόσον τα δεδομένα αφορούν οικονομικές πληροφορίες, ειδικές κατηγορίες δεδομένων που αναφέρονται στο άρθρο 8 παράγραφος 1 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, καθώς και δεδομένα γεωγραφικής θέσης, διαδικτυακά αρχεία διαδικτυακής καταγραφής, ιστορικά ιστοπεριήγησης, στοιχεία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και αναλυτικούς καταλόγους κλήσεων, β) τις πιθανές συνέπειες από την παραβίαση προσωπικών δεδομένων για τον ενδιαφερόμενο συνδρομητή ή άτομο, ιδίως εφόσον η παράβαση θα μπορούσε να συνεπάγεται κλοπή ταυτότητας ή απάτη, σωματική βλάβη, ψυχολογική πίεση, ταπείνωση ή προσβολή της υπολήψεως, και γ) τις συνθήκες της παραβίασης προσωπικών δεδομένων, ιδίως εφόσον τα δεδομένα έχουν κλαπεί ή όταν ο πάροχος γνωρίζει ότι τα δεδομένα βρίσκονται στην κατοχή μη εξουσιοδοτημένου τρίτου.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, η κοινοποίηση στον συνδρομητή ή το άτομο γίνεται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση ύστερα από την ανίχνευση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων, όπως ορίζεται στο τρίτο εδάφιο του άρθρου 2 παράγραφος 2. Τούτο δεν εξαρτάται από την κοινοποίηση της

παραβίασης προσωπικών δεδομένων στην αρμόδια εθνική αρχή, που αναφέρεται στο άρθρο 2.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 4 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, στην κοινοποίησή του προς τον συνδρομητή ή το άτομο, ο πάροχος περιλαμβάνει τις πληροφορίες που καθορίζονται στο παράρτημα ΙΙ. Η κοινοποίηση στον συνδρομητή ή το άτομο διατυπώνεται με σαφή και εύληπτο τρόπο. Ο πάροχος δεν χρησιμοποιεί την κοινοποίηση ως ευκαιρία για προώθηση ή διαφήμιση νέων ή συμπληρωματικών υπηρεσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 5 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εφόσον η κοινοποίηση στο συνδρομητή ή άτομο μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ορθή διερεύνηση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων, επιτρέπεται στον πάροχο, αφού λάβει τη σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας εθνικής αρχής, να καθυστερήσει την κοινοποίηση προς τον συνδρομητή ή άτομο έως ότου η αρμόδια εθνική αρχή θεωρήσει ότι είναι δυνατόν να κοινοποιήσει την παραβίαση προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 6 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, ο πάροχος ενημερώνει τον συνδρομητή ή άτομο σχετικά με την παραβίαση προσωπικών δεδομένων με επικοινωνία που διασφαλίζει άμεση και ασφαλή παραλαβή των πληροφοριών, σύμφωνα με την εξέλιξη της τεχνολογίας. Οι πληροφορίες σχετικά με την παράβαση αφορούν αποκλειστικά την παράβαση και δεν σχετίζονται με πληροφορίες σχετικά με άλλο θέμα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 7 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, εφόσον ο πάροχος που έχει άμεση συμβατική σχέση με τον τελικό χρήστη, παρά τις εύλογες προσπάθειές του, δεν είναι σε θέση να εντοπίσει εντός του χρονικού πλαισίου που αναφέρεται στην παράγραφο 3 όλα τα άτομα που είναι πιθανό να έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την παραβίαση προσωπικών δεδομένων, μπορεί (ο πάροχος) να ειδοποιήσει τα άτομα αυτά με καταχώριση σε σημαντικά εθνικά ή περιφερειακά μέσα επικοινωνίας, στο αντίστοιχο κράτος μέλος, σε αυτό το χρονικό πλαίσιο. Αυτές οι καταχωρίσεις περιέχουν τις πληροφορίες που παρατίθενται στο παράρτημα ΙΙ, όπου είναι απαραίτητο σε συνοπτική μορφή. Στην περίπτωση αυτή, ο πάροχος συνεχίζει να καταβάλλει κάθε εύλογη προσπάθεια για να εντοπίσει το συντομότερο τα άτομα αυτά και να τους κοινοποιήσει τις πληροφορίες που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙ.

Σε σχέση με τα τεχνολογικά μέτρα ασφαλείας, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 3 παράγραφος 1, η

κοινοποίηση παραβίασης προσωπικών δεδομένων σε ενδιαφερόμενο συνδρομητή ή άτομο δεν απαιτείται εάν ο πάροχος έχει αποδείξει κατά ικανοποιητικό τρόπο για την αρμόδια αρχή ότι έχει εφαρμόσει κατάλληλα τεχνολογικά μέτρα προστασίας και ότι τα μέτρα αυτά εφαρμόστηκαν ως προς τα δεδομένα που αφορούσε η παραβίαση της ασφάλειας. Τα εν λόγω τεχνολογικά μέτρα προστασίας πρέπει να καθιστούν τα δεδομένα ακατανόητα σε οποιοδήποτε πρόσωπο δεν διαθέτει δικαίωμα πρόσβασης σε αυτά.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, τα δεδομένα θεωρούνται ακατάληπτα, εάν : α) έχουν κρυπτοθετηθεί με τυποποιημένο αλγόριθμο, το κλειδί που χρησιμοποιείται για την αποκρυπτοθέτηση των δεδομένων δεν έχει παραβιαστεί σε οποιαδήποτε παραβίαση της ασφάλειας, και το κλειδί που χρησιμοποιείται για την αποκρυπτοθέτηση των δεδομένων έχει δημιουργηθεί κατά τρόπο που να μην μπορεί να εξακριβωθεί με τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα από οποιοδήποτε πρόσωπο που δεν έχει εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στο κλειδί, ή β) έχουν αντικατασταθεί από την τιμή κατακερματισμού τους, που έχει υπολογιστεί με τυποποιημένη κρυπτοθετημένη συνάρτηση κατακερματισμού, το κλειδί που χρησιμοποιείται για την αποκρυπτοθέτηση των δεδομένων δεν έχει παραβιαστεί σε οποιαδήποτε παραβίαση της ασφάλειας, και το κλειδί που χρησιμοποιείται για την αποκρυπτοθέτηση των δεδομένων έχει δημιουργηθεί κατά τρόπο που να μην μπορεί να εξακριβωθεί με τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα από οποιοδήποτε πρόσωπο που δεν έχει εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στο κλειδί.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, η Επιτροπή, έπειτα από διαβούλευση με τις αρμόδιες εθνικές αρχές μέσω της ομάδας εργασίας του άρθρου 29, τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για την Ασφάλεια δικτύων και Πληροφοριών και τον Ευρωπαϊκό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, μπορεί να δημοσιεύσει ενδεικτικό κατάλογο κατάλληλων τεχνολογικών μέτρων προστασίας που αναφέρονται στην παράγραφο 1, σύμφωνα με τρέχουσες πρακτικές.

Η χρησιμοποίηση άλλου παρόχου δεν αποκλείεται, Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, στις περιπτώσεις που συνάπτεται σύμβαση με άλλο πάροχο για την παροχή μέρους των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών χωρίς ο άλλος πάροχος να έχει άμεση συμβατική σχέση με τους συνδρομητές, ο εν λόγω άλλος πάροχος ενημερώνει αμέσως τον συμβατικό πάροχο σε περίπτωση παραβίασης προσωπικών δεδομένων.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κανονισμού ΕΕ/611/2013, εντός τριών ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος Κανονισμού, η Επιτροπή υποβάλλει έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος Κανονισμού, την αποτελεσματικότητά του και τον αντίκτυπό του σε παρόχους, συνδρομητές και ιδιώτες. Βάσει της εν λόγω έκθεσης, η Επιτροπή αναθεωρεί τον παρόντα Κανονισμό⁷⁵⁷.

5.2.1.6 Η Πρόταση Κανονισμού της 25-1-2012

Με τον υπό διαμόρφωση γενικό Κανονισμό για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, που προκρίθηκε έναντι του νομικού μορφώματος της Οδηγίας, επιχειρείται η αναθεώρηση και αντικατάσταση της ισχύουσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ, με μεταρρυθμίσεις που συμπορεύονται με το « υπολογιστικό νέφος » της ψηφιακής εποχής, σε συνδυασμό με την ενδυνάμωση της ανθρωποκεντρικής κατεύθυνσης, που κατέχει πρωτεύοντα ρόλο⁷⁵⁸.

Ο σχεδιασμός του παραπάνω Κανονισμού βασίστηκε σε σχετική Πρόταση⁷⁵⁹, η οποία ανάμεσα σε άλλες καινοτομίες περιλαμβάνει την εισαγωγή των νέων δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων στην διόρθωση, την λήθη (right to be forgotten), την διαγραφή και την φορητότητα, τα οποία, βέβαια, θα ήταν προτιμότερο να ενταχθούν στο γενικό δικαίωμα αντίταξης⁷⁶⁰. Επιπλέον, θεσπίζεται, για πρώτη φορά, η δυνατότητα ανάκλησης της συγκατάθεσης εκ μέρους του υποκειμένου των δεδομένων, καθώς και η ειδική προστασία προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων.

Από την άλλη πλευρά, ο υπεύθυνος επεξεργασίας επιφορτίζεται με ένα πιο σύνθετο πλέγμα υποχρεώσεων, ήτοι της τήρησης τεκμηρίωσης της επεξεργασίας και

---

⁷⁵⁷ Πιο αναλυτική ερμηνεία βλ. Λωσταράκου Κ., Ο Νέος Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων – Οικονομικές Επιπτώσεις στις Επιχειρήσεις - Ειδικές Υποχρεώσεις για τους Παρόχους Υπολογιστικού Νέφους, ΔιΜΜΕ 2013, σελ. 353 - 358

⁷⁵⁸ Σύμφωνα με την υπ' αριθμό 2 αιτιολογική σκέψη της από 25-1-2012 Πρότασης Κανονισμού, αλλά και το προοίμιο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προορίζεται να εξυπηρετεί τον άνθρωπο

⁷⁵⁹ Βλ. Πρόταση Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων της 25-1-2012

⁷⁶⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στην Πρόταση Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων της 25-1-2012, « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 50

της εκτίμησης των επιπτώσεων της επεξεργασίας, όχι μόνο σε όλη τη διάρκεια αυτής, αλλά ήδη από τον σχεδιασμό της (privacy by design).

Επίσης, τίθεται ο θεσμός του υπεύθυνου προστασίας δεδομένων και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προστασίας δεδομένων. Ταυτόχρονα, ενθαρρύνεται η έναρξη λειτουργίας μηχανισμών συνεκτικότητας και πιστοποίησης. Σημαντική είναι και η θέσπιση σαφώς αυστηρότερων ποινών για τις αντίστοιχες παραβιάσεις.

Λιγότες είναι οι αρνητικές πτυχές της παρούσας Πρότασης, που συνίστανται στο εκτενές κείμενο των 91 άρθρων, έναντι των 34 άρθρων της Οδηγίας 95/46/EK, το πλήθος των εξουσιοδοτήσεων προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για πιο λεπτομερείς ρυθμίσεις, αλλά και οι ποικίλες επιφυλάξεις που έχουν εκφραστεί στα ζητήματα της διεθνούς δικαιοδοσίας και της διασυνοριακής συνεργασίας.

5.2.2 Η Νομοθεσία σε εθνικό επίπεδο

5.2.2.1 Η Προστασία των προσωπικών δεδομένων βάσει του Συντάγματος

Σύμφωνα με το άρθρο 9 Α του Συντάγματος, το οποίο προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001, καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει⁷⁶¹.

Με την παραπάνω διάταξη θεμελιώθηκε συνταγματικά η κατοχύρωση της προστασίας του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου.

Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έχουν και οι αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), της Ανεξάρτητης Αρχής, η σύσταση της οποίας έγινε κατά την ρητή επιταγή του άρθρου 9 Α του Συντάγματος, στην αρμοδιότητα της οποίας εμπίπτει η ερμηνεία του συνόλου της

---

⁷⁶¹ Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 197 επ., Γέροντας Α., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία ηλεκτρονικών δεδομένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2002, σελ. 98 επ., Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε Παπαδημητρίου Γ. (επιμ.), Αναθεώρηση του συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000, σελ. 109 επ., Μήτρου Λ., Προστασία προσωπικών δεδομένων : ένα νέο δικαίωμα ;, στο συλλογικό έργο : Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Το Νέο Σύνταγμα, Αθήνα, 2001, σελ. 85 επ., Γέροντας Α., Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, ΤοΣ 1997, σελ. 858 επ., Άνθιμος Α., Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας, ΚριτΕ 1998, σελ. 155 επ.

νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς και η επίλυση διαφορών άλλων, σχετικών ρυθμιστικών ζητημάτων, έχοντας, επομένως, καίρια σημασία, για την πρακτική εφαρμογή⁷⁶².

Σχετικά είναι και τα άρθρα 9 και 19 του Συντάγματος⁷⁶³. Η πρώτη διάταξη αφορά το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής του ατόμου⁷⁶⁴, ενώ η δεύτερη το απαραβίαστο του απορρήτου των επικοινωνιών⁷⁶⁵.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας, και οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1, 2 και 3 του Συντάγματος, το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, και νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1, και απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9 Α, αντίστοιχα.

---

⁷⁶² Βλ. Καίσης Α. / Παρασκευόπουλος Ν., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001

⁷⁶³ Βλ. Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο του Internet (Νομική αντιμετώπιση του Διαδικτύου), ΝοΒ 1998, σελ. 1179

⁷⁶⁴ Βλ. Μάνεσης Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Ατομικές ελευθερίες, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1982, σελ. 229 επ., Μιχαηλίδης – Νουαρός Γ., Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983, σελ. 371 επ., Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα Α, Τόμος 1 ος, 1 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991, σελ. 324 επ., Μαυριάς Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1982, Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 234 επ., Βουτσάκης Β., Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή : υποκειμενικές και αντικειμενικές πτυχές, σε : Νέες τεχνολογίες και Συνταγματικά δικαιώματα, Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004 σελ. 87 επ., Ιγγλεζάκης Ι. Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 49 επ.

⁷⁶⁵ Βλ. Τσιρής Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 446, 449 – 450, Κουσουρή – Πανταζοπούλου Α., Νομικές διαστάσεις του Cloud computing, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 184 - 185

5.2.2.2 Ο Αστικός Κώδικας και ο Ν. 2251/1994

Σε επίπεδο τυπικού νόμου, καταρχήν, σύμφωνα με το ΑΚ 57, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Ειδικότερα, μάλιστα, αν το άτομο φέρει την ιδιότητα του Καταναλωτή, υφίστανται πιο εξειδικευμένες ρυθμίσεις για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του, και την απαγόρευση προσβολής και διατάραξής της, κυρίως, από την άμεση διαφήμιση, σύμφωνα με τα άρθρα 4 παρ. 6 και 9 παρ. 5 του Ν. 2251/1994⁷⁶⁶, αντίστοιχα.

5.2.2.3 Ο Ν. 2472/1997

Κύρια θέση, όμως, κατέχει ο Ν. 2472/1997⁷⁶⁷, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3471/2006⁷⁶⁸, και τελευταία από το Ν. 4152/2013⁷⁶⁹, με τον οποίον έλαβε χώρα η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου προς την Οδηγία 95/46/ΕΚ⁷⁷⁰.

5.2.2.3.1 Το Αντικείμενο και το πεδίο ορισμού του Ν. 2472/1997

⁷⁶⁶ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁷⁶⁷ Για την « Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα », ΦΕΚ Α 50/10-4-1997, βλ. και Γιαννόπουλος Γ., Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο internet, Η ανατροπή της ασυλίας του από τη νομοθεσία για : ηλεκτρονικές επικοινωνίες (μετά το Ν. 4070/2012), προστασία των προσωπικών δεδομένων, απόρρητο των επικοινωνιών, πνευματική ιδιοκτησία, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 198 - 229

⁷⁶⁸ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁷⁶⁹ ΦΕΚ Α 107/9-5-2013

⁷⁷⁰ Βλ. Γέροντας Α., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2002, Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 1 επ., 2, Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ. 681 επ., Παπαδόπουλος Α., Όροι προστασίας προσωπικών δεδομένων, Το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999, σελ. 63 επ., Ιγγεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 195 επ.

Με το Ν. 2472/1997, αφενός, επήλθε διεύρυνση της έννοιας της παράνομης προσβολής της προσωπικότητας, σε σχέση με το ΑΚ 57, αφετέρου, δόθηκε έμφαση στην πρόληψη της προσβολής, με επιβολή περιορισμών και απαγορεύσεων κατά την συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, που αποτελούν πράξεις διακινδύνευσης του δικαιώματος στην προσωπικότητα του ΑΚ 57⁷⁷¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 2472/1997, αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής.

Επομένως, στο πεδίο εφαρμογής του Ν. 2472/1997, εμπίπτει, μεταξύ άλλων, και η προστασία της ιδιωτικότητας του ατομικού βίου από την παράνομη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο (internet), η εξασφάλιση της οποίας, μάλιστα, έχει καταστεί μείζονος σημασίας, στην σύγχρονη πραγματικότητα, όπου οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έχουν εδραιώσει την κυριαρχία τους και αποτελούν τον κανόνα.

Πάντως, δεν αποκλείεται η τέλεση στο διαδίκτυο (internet) πράξεων, οι οποίες συνιστούν άμεση προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα και εμπίπτουν στο άρθρο 57 ΑΚ⁷⁷², όπως, π.χ. κυκλοφορία διαδικτυακού δημοσιεύματος που θίγει την προσωπική ζωή ενός ανθρώπου, ή δημοσίευση γυμνής ή παραποιημένης φωτογραφίας προσώπου στο διαδίκτυο (internet), χωρίς την συναίνεσή του⁷⁷³, οι οποίες, μάλιστα, δύναται να επισύρουν άμεση και αυτοδίκαιη επέμβαση του θιγόμενου στην προσβλητική ιστοσελίδα (site), σύμφωνα με το ΑΚ 282, ή, ακόμη και το ασφαλιστικό μέτρο της συντηρητικής κατάσχεσης των ηλεκτρονικών μέσων προσβολής και στοιχείων του ηλεκτρονικού υπολογιστή⁷⁷⁴.

5.2.2.3.2 Οι Αρχές της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων

---

⁷⁷¹ Βλ. Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 7

⁷⁷² Βλ. Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 6, Καράκωστας Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 57 επ.

⁷⁷³ Βλ. Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 116, της ίδιας, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 46

⁷⁷⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 117

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει :

α) Να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία εν όψει των σκοπών αυτών.

β) Να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας⁷⁷⁵.

γ) Να είναι ακριβή και, εφόσον χρειάζεται, να υποβάλλονται σε ενημέρωση.

δ) Να διατηρούνται σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους μόνο κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαιτείται, κατά την κρίση της Αρχής, για την πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής τους και της επεξεργασίας τους. Μετά την παρέλευση της περιόδου αυτής, η Αρχή μπορεί, με αιτιολογημένη απόφασή της, να επιτρέπει τη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για ιστορικούς, επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς, εφόσον κρίνει ότι δεν θίγονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση τα δικαιώματα των υποκειμένων, τους ή και τρίτων.

Με την παραπάνω νομοθετική ρύθμιση θεμελιώνονται οι αρχές της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων⁷⁷⁶, οι οποίες είναι, αντίστοιχα, οι εξής :

1) Η αρχή της νομιμότητας του σκοπού και του τρόπου επεξεργασίας, σύμφωνα με την οποία η επεξεργασία πρέπει να εξυπηρετεί κάποιον, όχι μελλοντικό, αλλά συγκεκριμένο, νόμιμο συνταγματικά, καθώς όχι αντίθετο στην δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη των ΑΚ 174 και 178 – 179, αντίστοιχα, ο οποίος είναι γνωστός και κατανοητός από το υποκείμενο, και έχει δηλωθεί στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), όπως, π.χ. η διαχείριση πελατολογίου, η προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών με διαφήμιση, το εμπόριο προσωπικών δεδομένων⁷⁷⁷, που γίνεται με μέθοδο που δεν παραβιάζει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου.

---

⁷⁷⁵ Βλ. Donna M., Processing of biometrical data in Italy, Computer and Telecommunications Law Review, 2007, σελ. 115 επ.

⁷⁷⁶ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 45 – 54. Ειδικά για την διαμόρφωση του περιεχομένου των παραπάνω αρχών στο πλαίσιο της κινητής επικοινωνίας, βλ. της ίδιας, Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 454

⁷⁷⁷ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 46, της ίδιας,

2) Η αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με την οποία, πρώτα, βάση του ποιοτικού κριτηρίου, τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να είναι συναφή και πρόσφορα για την επίτευξη του σκοπού, και ύστερα, βάση του ποσοτικού κριτηρίου, πρέπει να είναι όχι περισσότερα από αυτά που απαιτούνται για την επίτευξη του σκοπού, δηλαδή τα ελάχιστα δυνατά.

3) Η αρχή της ακρίβειας, σύμφωνα με την οποία τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να είναι αληθινά, δηλαδή να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, ακριβή, με την έννοια της ορθότητας, όχι ελλιπή, καθώς και επίκαιρα, με διαρκή ενημέρωση⁷⁷⁸.

4) Η αρχή της χρονικής διάρκειας τήρησης των προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με την οποία τα προσωπικά δεδομένα που επιτρέπουν την σύνδεση με συγκεκριμένο πρόσωπο, άμεσα ή έμμεσα, πρέπει να τηρούνται για καθορισμένο χρόνο, και, ειδικότερα, όσο απαιτείται για την πραγματοποίηση του σκοπού, τον οποίο ορίζει η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ανάλογα με την περίπτωση, και μετά να καταστρέφονται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας⁷⁷⁹.

5.2.2.3.3 Η Συγκατάθεση του υποκειμένου ως προϋπόθεση επεξεργασίας και οι εξαιρέσεις της

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνον όταν το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη συγκατάθεσή του⁷⁸⁰.

Η συγκατάθεση νοείται ως εκ των προτέρων συναίνεση, και όχι ως εκ των υστέρων έγκριση⁷⁸¹, που συνίσταται σε ελεύθερη (χωρίς να αποτελεί προϊόν απάτης,

---

Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 27

⁷⁷⁸ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, том. 58, σελ. 1391 – 1392, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 31 - 32

⁷⁷⁹ Ειδικά για τα οικονομικά δεδομένα των πελατών των Τραπεζών, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, том. 58, σελ. 1384 – 1836, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 27 – 39

⁷⁸⁰ Ειδικά για την διαμόρφωση του περιεχομένου της συγκατάθεσης στο πλαίσιο της κινητής επικοινωνίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 455 - 456

⁷⁸¹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 57

πλάνης, απειλής ή εκμετάλλευσης ανάγκης, σύμφωνα με το ΑΚ 179), ρητή⁷⁸² (δηλαδή άμεση εξωτερική της βούλησης, προφορικά ή εγγράφως⁷⁸³), και ειδική (ήτοι όχι αφηρημένη και γενική ή μέλλουσα, αλλά συγκεκριμένη) δήλωση βούλησης αποδοχής της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων εκ μέρους του υποκειμένου τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μη ελεύθερης συγκατάθεσης είναι οι συμβάσεις προσχώρησης δανείων από Τράπεζες προς τους Καταναλωτές⁷⁸⁴, αλλά και η συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια ή παίγνια⁷⁸⁵. Ακόμη, η συγκατάθεση είναι νόμιμη, μόνο αν δεν υπάρχει παραβίαση του συνόλου των παραπάνω αρχών επεξεργασίας⁷⁸⁶. Τέλος, η συγκατάθεση ανακαλείται οποτεδήποτε, χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα, εκτός αν είναι άκυρη εξαρχής⁷⁸⁷, σύμφωνα και με το άρθρο 2 περίπτωση ια) του Ν. 2472/1997.

Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, κατ'εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία και χωρίς τη συγκατάθεση⁷⁸⁸, όταν :

α) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία συμβαλλόμενο μέρος είναι υποκείμενο δεδομένων ή για τη λήψη μέτρων κατόπιν αιτήσεως του υποκειμένου κατά το προσυμβατικό στάδιο⁷⁸⁹.

⁷⁸² Πάντως, έχει κριθεί από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) ότι η συγκατάθεση μπορεί να δοθεί και σιωπηρά, βλ. Αποφάσεις 81/2001, ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1677, για χρηματιστηριακές επενδυτικές υπηρεσίες, 124/2001, ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1677, για συλλογή προσωπικών δεδομένων από εμπορική εταιρία και αποστολή διαφημιστικού υλικού

⁷⁸³ Υποχρεωτικά με έγγραφο ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή γίνεται για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 60

⁷⁸⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 58, της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, том. 10, σελ. 37, 39, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, том. 58, σελ. 1378, 1393, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 26 - 27

⁷⁸⁵ Βλ. Συνοδινού Τ. – Ε., Το παίγνιο και ο καταναλωτής, ΕΠΕΤΑΡΜ 2007, σελ. 50 - 51

⁷⁸⁶ Βλ. Αποφάσεις 7/2001 ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1675, 92/3-7-2001, 6/6-2-2004, 510/17/15-5-2000 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

⁷⁸⁷ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 62

⁷⁸⁸ Ειδικά για τη νομιμότητα της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, σε σχέση την άμεση εμπορία ή διαφήμιση και την διαπίστωση της πιστοληπτικής ικανότητας, χωρίς συγκατάθεση του υποκειμένου, βλ. Απόφαση 50/20-1-2000, όπως επαναλήφθηκε με την Απόφαση 26/22-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, том. 10, σελ. 42, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, том. 58, σελ. 1394 - 1395

⁷⁸⁹ Δεν απαιτείται συγκατάθεση για την καταχώρηση στοιχείων λογαριασμών, στοιχείων απαραίτητων για την χρέωση λογαριασμών, καθώς και για την έκδοση και αποστολή των μηνιαίων λογαριασμών χρέωσης της πιστωτικής κάρτας του κατόχου από την Τράπεζα, βλ. Αλεξανδροπούλου –

β) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρεώσεως του υπεύθυνου επεξεργασίας, η οποία επιβάλλεται από το νόμο.

γ) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, εάν αυτό τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του.

δ) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση έργου δημόσιου συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας και εκτελείται από δημόσια αρχή ή έχει ανατεθεί από αυτή είτε στον υπεύθυνο επεξεργασίας είτε σε τρίτο, στον οποίο γνωστοποιούνται τα δεδομένα.

ε) Η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία⁷⁹⁰ για την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος ή οι τρίτοι στους οποίους ανακοινώνονται τα δεδομένα και υπό τον όρο ότι τούτο υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών⁷⁹¹.

Η εξαίρεση αφορά⁷⁹² τόσο τα απλά, όσο και τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα⁷⁹³.

Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 63

⁷⁹⁰ Βλ. Απόφαση 109/31-3-1999, όπως επαναλήφθηκε με την Απόφαση 24/26-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1381, για την επεξεργασία των οικονομικών δεδομένων των πελατών των Τραπεζών από την Τειρεσίας Α.Ε., για την πιστοληπτική ικανότητα και φερεγγυότητα των δανειοληπτών και την διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 25

⁷⁹¹ Χαρακτηριστικές είναι οι Αποφάσεις 152/2001, ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1679, για την καταγραφή τηλεφωνικής συνδιάλεξης με πελάτη κάτοχο πιστωτικής κάρτας της Τράπεζα (βλ. και Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, τομ. 10, σελ. 41, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1393), και 109/1999, ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1679, για την μη υποχρεωτικότητα συγκατάθεσης στην μαύρη λίστα (black list) δυσμενών οικονομικών δεδομένων της Τειρεσίας Α.Ε., σε αντίθεση με την λευκή λίστα (white list) ευμενών, της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), βλ. και Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1382 – 1384, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 26 – 27, και της Απόφασης 523/19-10-1999, όπως επαναλήφθηκε με την Απόφαση 25/26-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

⁷⁹² Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 63 - 68

⁷⁹³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 34 – 37, της ίδιας, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 25 - 26

5.2.2.3.4 Η Ειδική μεταχείριση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, απαγορεύεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και η ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, ύστερα από άδεια της Αρχής, όταν συντρέχουν μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες προϋποθέσεις :

α) Το υποκείμενο έδωσε τη γραπτή συγκατάθεσή του, εκτός εάν η συγκατάθεση έχει αποσπασθεί με τρόπο που αντίκειται στο νόμο ή τα χρηστά ήθη ή νόμος ορίζει ότι η συγκατάθεση δεν αίρει την απαγόρευση.

β) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου ή προβλεπόμενου από το νόμο συμφέροντος τρίτου, εάν το υποκείμενο τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του⁷⁹⁴.

γ) Η επεξεργασία αφορά δεδομένα που δημοσιοποιεί το ίδιο το υποκείμενο ή είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου ή πειθαρχικού οργάνου⁷⁹⁵.

δ) Η επεξεργασία αφορά θέματα υγείας και εκτελείται από πρόσωπο που ασχολείται κατ' επάγγελμα με την παροχή υπηρεσιών υγείας και υπόκειται σε καθήκον εχεμύθειας ή σε συναφείς κώδικες δεοντολογίας, υπό τον όρο ότι η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την ιατρική πρόληψη, διάγνωση, περίθαλψη ή τη διαχείριση υπηρεσιών υγείας.

ε) Η επεξεργασία εκτελείται από Δημόσια Αρχή και είναι αναγκαία είτε αα) για λόγους εθνικής ασφάλειας, είτε ββ) για την εξυπηρέτηση των αναγκών εγκληματολογικής ή σωφρονιστικής πολιτικής και αφορά τη διακρίβωση εγκλημάτων, ποινικές καταδίκες ή μέτρα ασφαλείας, είτε γγ) για λόγους προστασίας

---

⁷⁹⁴ Όπως η περίπτωση β) αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 22 παρ. 1 του Ν. 3471/2006, βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁷⁹⁵ Όπως η περίπτωση γ) αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8 παρ. 3 του Ν. 2819/2000, ΦΕΚ Α 84/15-3-2000, και πάλι ως άνω με το άρθρο 34 παρ. 1 του Ν. 2915/2001, ΦΕΚ Α 109/29-5-2001

της δημόσιας υγείας, είτε δδ) για την άσκηση δημόσιου φορολογικού ελέγχου ή δημόσιου ελέγχου κοινωνικών παροχών⁷⁹⁶.

στ) Η επεξεργασία πραγματοποιείται για ερευνητικούς και επιστημονικούς αποκλειστικά σκοπούς και υπό τον όρο ότι τηρείται η ανωνυμία και λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων στα οποία αναφέρονται.

ζ) Η επεξεργασία αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Η άδεια της αρχής χορηγείται μόνο εφόσον η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος καθώς και στο πλαίσιο καλλιτεχνικής έκφρασης και εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, η Αρχή χορηγεί άδεια συλλογής και επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και άδεια ιδρύσεως και λειτουργίας σχετικού αρχείου, ύστερα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας. Εφόσον η Αρχή διαπιστώσει ότι πραγματοποιείται επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, η γνωστοποίηση αρχείου, σύμφωνα με το άρθρο 6 του παρόντος νόμου, επέχει θέση αιτήσεως για τη χορήγηση άδειας. Η Αρχή μπορεί να επιβάλλει όρους και προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότερη προστασία του δικαιώματος ιδιωτικής ζωής των υποκειμένων ή τρίτων⁷⁹⁷.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, η άδεια εκδίδεται για ορισμένο χρόνο, ανάλογα με το σκοπό της επεξεργασίας. Μπορεί να ανανεωθεί ύστερα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 5 του Ν. 2472/1997, η άδεια περιέχει απαραίτητως :

α) Το ονοματεπώνυμο ή την επωνυμία ή τον τίτλο, καθώς και τη διεύθυνση του υπεύθυνου επεξεργασίας και του τυχόν εκπροσώπου του.

---

⁷⁹⁶ Όπως η περίπτωση ε) αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 34 παρ. 2 του Ν. 2915/2001, ΦΕΚ Α 109/29-5-2001, και η περίπτωση γγ) αντικαταστάθηκε ως άνω, και η περίπτωση δδ) προστέθηκε με το άρθρο 26 παρ. 4 του Ν. 3156/2003, ΦΕΚ Α 157/25-6-2003

⁷⁹⁷ Το τελευταίο εδάφιο καταργήθηκε με το άρθρο 22 παρ. 2 του Ν. 3471/2006, βλ. παραπάνω υπό 2.12, το οποίο όριζε ότι πριν χορηγήσει την άδεια, η Αρχή καλεί σε ακρόαση τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκπρόσωπό του και τον εκτελούντα την επεξεργασία

- β) Τη διεύθυνση όπου είναι εγκατεστημένο το αρχείο.
- γ) Το είδος των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που επιτρέπεται να περιληφθούν στο αρχείο.
- δ) Το χρονικό διάστημα για το οποίο χορηγείται η άδεια.
- ε) Τους τυχόν όρους και προϋποθέσεις που έχει επιβάλει η Αρχή για την ίδρυση και λειτουργία του αρχείου.
- στ) Την υποχρέωση γνωστοποίησής του ή των αποδεκτών ευθύς ως εξατομικευτούν.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 6 του Ν. 2472/1997, αντίγραφο της άδειας καταχωρίζεται στο Μητρώο Αδειών που διατηρεί η Αρχή.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 7 του Ν. 2472/1997, κάθε μεταβολή των στοιχείων που αναφέρονται στην παράγραφο 5 γνωστοποιείται χωρίς καθυστέρηση στην Αρχή. Κάθε άλλη μεταβολή, πλην της διεύθυνσης του υπευθύνου ή του εκπροσώπου του, συνεπάγεται την έκδοση νέας άδειας, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις.

Από τα παραπάνω, ξεκάθαρα προκύπτει ότι, όπως είναι λογικά αναμενόμενο, η προστασία που επιβάλλεται για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, είναι, σαφώς, αυστηρότερη⁷⁹⁸.

5.2.2.3.5 Το Απόρρητο και η ασφάλεια της επεξεργασίας

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι απόρρητη. Διεξάγεται αποκλειστικά και μόνο από πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχο του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία και μόνο κατ' εντολήν του.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, για τη διεξαγωγή της επεξεργασίας ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να επιλέγει πρόσωπα με αντίστοιχα επαγγελματικά προσόντα που παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις από πλευράς τεχνικών γνώσεων και προσωπικής ακεραιότητας για την τήρηση του απορρήτου.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την ασφάλεια των δεδομένων και την προστασία τους από τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, τυχαία απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση και

---

⁷⁹⁸ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 1 επ.

κάθε άλλη μορφή αθέμιτης επεξεργασίας. Αυτά τα μέτρα πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφάλειας ανάλογο προς τους κινδύνους που συνεπάγεται η επεξεργασία και η φύση των δεδομένων που είναι Αντικείμενο της επεξεργασίας. Με την επιφύλαξη άλλων διατάξεων, η Αρχή παρέχει οδηγίες ή εκδίδει κανονιστικές πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1 περ. ι για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με το βαθμό ασφαλείας των δεδομένων και των υπολογιστικών και επικοινωνιακών υποδομών, τα μέτρα ασφαλείας που είναι αναγκαίο να λαμβάνονται για κάθε κατηγορία και επεξεργασία δεδομένων, καθώς και για τη χρήση τεχνολογιών ενίσχυσης της ιδιωτικότητας⁷⁹⁹.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, αν η επεξεργασία διεξάγεται για λογαριασμό του υπευθύνου από πρόσωπο μη εξαρτώμενο από αυτόν, η σχετική ανάθεση γίνεται υποχρεωτικά εγγράφως. Η ανάθεση προβλέπει υποχρεωτικά ότι ο ενεργών την επεξεργασία τη διεξάγει μόνο κατ' εντολήν του υπευθύνου και ότι οι λοιπές υποχρεώσεις του παρόντος άρθρου βαρύνουν αναλόγως και αυτόν.

Εξειδικευμένες εκφάνσεις του άρθρου 10 του Ν. 2472/1997 αποτελούν, τόσο οι αρχές καλής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο (internet), όσο και ο ρόλος της κρυπτογραφίας.

Στο διαδίκτυο έχουν αναπτυχθεί αρχές καλής συμπεριφοράς (netiquette), σύμφωνα με τις οποίες δεν επιτρέπεται ο ένας να γνωστοποιεί προσωπικές πληροφορίες του άλλου, όπως είναι η ηλεκτρονική αλληλογραφία (e – mail).

Ειδικότερα, σε σχέση με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail), πρέπει να εμφυτευτεί στην συνείδηση του καθενός ότι, το περιεχόμενό του είναι ιδιαίτερος εύκολα προσβάσιμο από τρίτους, και, μάλιστα, χωρίς να μένει, απολύτως, κανένα ίχνος παραβίασης. Για το λόγο αυτό, όταν πρόκειται για εμπιστευτικές πληροφορίες, πρέπει να αποφεύγεται η διαβίβασή τους μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail)⁸⁰⁰.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων, έχουν εφευρεθεί και εξελιχθεί οι μέθοδοι της κρυπτογραφίας⁸⁰¹, με τις οποίες διασφαλίζεται ο εμπιστευτικός χαρακτήρας, και η πιστοποίηση της γνησιότητας, της κάθε

---

⁷⁹⁹ Το τρίτο εδάφιο αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 25 του Ν. 3471/2006, βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁸⁰⁰ Βλ. Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Ίντερνετ : Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου (Επιμέλεια Πυργάκης Δ.), Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ. 160 επ., Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009, σελ. 175 επ.

⁸⁰¹ Ειδικά για τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας των έργων πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012, σελ. 88 - 89

πληροφορίας που μεταδίδεται στο διαδίκτυο (internet), σύμφωνα και με τον Κώδικα Καταναλωτικής Δεοντολογίας, που έχει συντάξει ο Συνήγορος του Καταναλωτή, που συνιστά Ανεξάρτητη Αρχή⁸⁰².

5.2.2.3.6 Τα Δικαιώματα του υποκειμένου επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων

Τα δικαιώματα του υποκειμένου είναι τρία, ήτοι της ενημέρωσης, της πρόσβασης και της αντίρρησης⁸⁰³, τα οποία αλληλοσυμπληρώνονται, αποτελώντας το ένα προαπαιτούμενο ή λογικό επακόλουθο του άλλου, έχοντας ίση αξία⁸⁰⁴, χωρίς, ωστόσο, να παραβλέπεται η κεντρική και καίρια θέση του δικαιώματος της αντίρρησης⁸⁰⁵.

5.2.2.3.6.1 Το Δικαίωμα ενημέρωσης

Αναλυτικά, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει, κατά το στάδιο της συλλογής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να ενημερώνει με τρόπο πρόσφορο και σαφή το υποκείμενο για τα εξής τουλάχιστον στοιχεία :

- α) Την ταυτότητά του και την ταυτότητα του τυχόν εκπροσώπου του,
- β) Το σκοπό της επεξεργασίας,
- γ) Τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων,
- δ) Την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, εάν για τη συλλογή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ο υπεύθυνος επεξεργασίας ζητεί τη συνδρομή του υποκειμένου, οφείλει να το ενημερώνει ειδικώς και εγγράφως για τα στοιχεία της παρ. 1 του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα δικαιώματά του, σύμφωνα με το άρθρα 11 έως και 13 του παρόντος νόμου. Με την αυτή ενημέρωση ο υπεύθυνος επεξεργασίας γνωστοποιεί στο υποκείμενο εάν υποχρεούται ή όχι να παράσχει τη

---

⁸⁰² Βλ. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 347 - 348

⁸⁰³ Ειδικά για την διαμόρφωση του περιεχομένου των παραπάνω δικαιωμάτων στο πλαίσιο της κινητής επικοινωνίας, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 457 - 458

⁸⁰⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 137

⁸⁰⁵ Βλ. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 21 επ.

συνδρομή του, με βάση ποιες διατάξεις, καθώς και για τις τυχόν συνέπειες της αρνήσεώς του.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, εάν τα δεδομένα ανακοινώνονται σε τρίτους, το υποκείμενο ενημερώνεται για την ανακοίνωση πριν από αυτούς.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, με απόφαση της Αρχής μπορεί να αρθεί εν όλω ή εν μέρει η υποχρέωση ενημέρωσης σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 3, εφόσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Σε επείγουσες περιπτώσεις η άρση της υποχρέωσης ενημέρωσης μπορεί να γίνει με προσωρινή, άμεσα εκτελεστή, απόφαση του Προέδρου, ο οποίος πρέπει να συγκαλέσει το συντομότερο την Αρχή για την έκδοση οριστικής απόφασης επί του θέματος⁸⁰⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 5 του Ν. 2472/1997, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων εκ των άρθρων 12 και 13, η υποχρέωση ενημέρωσης δεν υφίσταται όταν η συλλογή γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 6 του Ν. 2472/1997, ειδικά όταν πρόκειται για αρχεία που τελούν υπό την επεξεργασία του Υπουργείου Οικονομικών ή του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και αφορούν τη μη εκπλήρωση υποχρεώσεων σε σχέση με φόρους, τέλη, δασμούς και ασφαλιστικές εισφορές, εφόσον το αρχείο πρόκειται να δημοσιοποιηθεί για λόγους δημοσίου συμφέροντος και σε αυτό περιέχονται δεδομένα για περισσότερα από χίλια (1.000) φυσικά πρόσωπα, η ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων, κατά την παράγραφο 3, μπορεί να γίνεται με δημόσιες ανακοινώσεις κοινής λήψης μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του διαδικτύου στις οποίες καλούνται τα υποκείμενα των δεδομένων να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους εντός προθεσμίας που τάσσεται με την πρόσκληση η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη των οκτώ (8) ημερών από τη δημόσια ανακοίνωση⁸⁰⁷.

---

⁸⁰⁶ Όπως η παρ. 4 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 34 παρ. 4 του Ν. 2915/2001, ΦΕΚ Α 109/29-5-2001

⁸⁰⁷ Όπως η παράγραφος 6 προστέθηκε με το άρθρο 39 παρ. 8 του Ν. 4024/2011, ΦΕΚ Α 226/27-10-2011

Με την παραπάνω διάταξη τίθεται θεσμική εγγύηση και θεσπίζεται το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του, που, ταυτόχρονα, συνιστά υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας⁸⁰⁸, είτε το υποκείμενο παρείχε την συγκατάθεσή του, είτε όχι⁸⁰⁹. Σύμφωνα με αυτό ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου για την ταυτότητά του, τον σκοπό της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων του τελευταίου, τους τυχόν αποδέκτες αυτών, με αποκλειστική απarıθμηση⁸¹⁰, και για το δικαίωμα πρόσβασης⁸¹¹, με τρόπο πρόσφορο, σαφή και εύληπτο⁸¹², π.χ. με ευδιάκριτη επισήμανση στην αρχική σελίδα (homepage) του δικτυακού τόπου (site), εφόσον η συλλογή γίνεται μέσω του διαδικτύου (internet)⁸¹³. Η ενημέρωση γίνεται εγγράφως, μόνο στην περίπτωση συλλογής των προσωπικών δεδομένων με την συνδρομή του υποκειμένου τους, απευθείας, κατόπιν αιτήματος του υπεύθυνου επεξεργασίας, είτε είναι υποχρεωτική από το νόμο, είτε όχι, στην οποία, μάλιστα, περιλαμβάνεται επιπλέον, και η ενημέρωση για την ύπαρξη του εν λόγω δικαιώματος, αλλά και αυτών της πρόσβασης και της αντίρρησης. Στην περίπτωση αυτή η εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσης πρέπει να γίνει ταυτόχρονα με την συλλογή των προσωπικών δεδομένων, ενώ στην πρώτη, που προέρχονται από τρίτο, αμελλητί μετά την συλλογή, και πάντως, πριν οποιαδήποτε επεξεργασία, και τέλος, αν λαμβάνει χώρα διαβίβαση σε τρίτους, πριν από αυτή⁸¹⁴.

⁸⁰⁸ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 85, της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 137, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1388

⁸⁰⁹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 86, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1389

⁸¹⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 86

⁸¹¹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1389, σύμφωνα με την οποία ορθότερο θα ήταν, de lege ferenda, να συμπεριλαμβάνονται και τα δικαιώματα ενημέρωσης και αντίρρησης

⁸¹² Βλ. ενδεικτική απarıθμηση στο άρθρο 3 παρ. 2 της 1/6-5-1999 Κανονιστικής Πράξης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

⁸¹³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 88, της ίδιας, Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1390

⁸¹⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 87

Κατ' εξαίρεση της *in concreto* ενημέρωσης⁸¹⁵, αυτή επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί δια του τύπου, αλλά αποκλειστικά και μόνο για μεγάλο αριθμό υποκειμένων, και μετά από άδεια της Αρχής. Οι περιπτώσεις που δεν απαιτείται η ενημέρωση αναφέρονται με αποκλειστική απαρίθμηση, ρητά στο νόμο⁸¹⁶.

5.2.2.3.6.2 Το Δικαίωμα πρόσβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, καθένας έχει δικαίωμα να γνωρίζει εάν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας. Προς τούτο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση να του απαντήσει εγγράφως.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ζητεί και να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, χωρίς καθυστέρηση και κατά τρόπο εύληπτο και σαφή, τις ακόλουθες πληροφορίες :

- α) Όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, καθώς και την προέλευσή τους.
- β) Τους σκοπούς της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών.
- γ) Την εξέλιξη της επεξεργασίας για το χρονικό διάστημα από την προηγούμενη ενημέρωση ή πληροφόρησή του.
- δ) Τη λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας. Το δικαίωμα πρόσβασης μπορεί να ασκείται από το υποκείμενο των δεδομένων και με τη συνδρομή ειδικού⁸¹⁷.
- ε) Κατά περίπτωση, τη διόρθωση, τη διαγραφή ή τη δέσμευση (κλείδωμα) των δεδομένων των οποίων η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη προς τις διατάξεις του παρόντος νόμου, ιδίως λόγω του ελλιπούς ή ανακριβούς χαρακτήρα των δεδομένων, και

⁸¹⁵ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 89

⁸¹⁶ Πάντως, τα δημόσια πρόσωπα διατηρούν ακέραια τα δικαιώματα της πρόσβασης και της αντίρρησης. Επίσης, για το δικαίωμα ενημέρωσης, συνολικά, βλ. και Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, ΔΕΕ 1999, σελ. 576 επ.

⁸¹⁷ Βλ. παρακάτω άρθρο 12 παρ. 6 του Ν. 2472/1997, σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα υγείας και την υποχρεωτική συνδρομή ιατρού. Επίσης, αντίστροφα, η Τράπεζα μπορεί να έχει ως αντιπρόσωπο εισπρακτική εταιρία πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring), βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, τομ. 10, σελ. 40, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1387 – 1388, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 30 - 31

στ) Την κοινοποίηση σε τρίτους, στους οποίους έχουν ανακοινωθεί τα δεδομένα, κάθε διόρθωσης, διαγραφής ή δέσμευσης (κλειδώματος) που διενεργείται σύμφωνα με την περίπτωση ε, εφόσον τούτο δεν είναι αδύνατον ή δεν προϋποθέτει δυσανάλογες προσπάθειες⁸¹⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, το δικαίωμα της προηγούμενης παραγράφου και τα δικαιώματα του άρθρου 13 ασκούνται με την υποβολή της σχετικής αίτησης στον υπεύθυνο της επεξεργασίας και ταυτόχρονη καταβολή χρηματικού ποσού, το ύψος του οποίου, ο τρόπος καταβολής του και κάθε άλλο συναφές ζήτημα ρυθμίζονται με απόφαση της Αρχής. Το ποσό αυτό επιστρέφεται στον αιτούντα εάν το αίτημα διόρθωσης ή διαγραφής των δεδομένων κριθεί βάσιμο είτε από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας είτε από την Αρχή, σε περίπτωση προσφυγής του σε αυτήν. Ο υπεύθυνος έχει υποχρέωση στην περίπτωση αυτή να χορηγήσει στον αιτούντα, χωρίς καθυστέρηση δωρεάν και σε γλώσσα κατανοητή, αντίγραφο του διορθωμένου μέρους της επεξεργασίας που τον αφορά.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν απαντήσει εντός δεκαπέντε (15) ημερών ή εάν η απάντησή του δεν είναι ικανοποιητική, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να προσφύγει στην Αρχή. Στην περίπτωση κατά την οποία ο υπεύθυνος επεξεργασίας αρνηθεί να ικανοποιήσει το αίτημα του ενδιαφερομένου, κοινοποιεί την απάντησή του στην Αρχή και ενημερώνει τον ενδιαφερόμενο ότι μπορεί να προσφύγει σε αυτήν.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 5 του Ν. 2472/1997, με απόφαση της Αρχής, ύστερα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας, η υποχρέωση πληροφόρησης, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου, μπορεί να αρθεί, εν όλω ή εν μέρει, εφόσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Στην περίπτωση αυτή ο Πρόεδρος της Αρχής ή ο αναπληρωτής του προβαίνει σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες και έχει ελεύθερη πρόσβαση στο αρχείο.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 6 του Ν. 2472/1997, δεδομένα που αφορούν την υγεία γνωστοποιούνται στο υποκείμενο μέσω ιατρού.

Στο παραπάνω άρθρο θεμελιώνεται το δικαίωμα πρόσβασης, σύμφωνα με το οποίο το υποκείμενο έχει έννομο συμφέρον να λαμβάνει γνώση για το αν τα

---

⁸¹⁸ Όπως οι περιπτώσεις ε) και στ) προστέθηκαν με το άρθρο 26 του Ν. 3471/2006, βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

προσωπικά δεδομένα του, αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας, κατόπιν αιτήματος προς τον υπεύθυνο της επεξεργασίας, για λήψη όλων των παραπάνω σχετικών πληροφοριών που ορίζει ο νόμος. Το παραπάνω δικαίωμα ασκείται εγγράφως, είτε με αυτοπρόσωπη φυσική παρουσία του υποκειμένου ή του αντιπροσώπου του, είτε από απόσταση, με συστημένη επιστολή, αλλά και μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail)⁸¹⁹, με την καταβολή, παράλληλα, ενός χρηματικού ποσού, το οποίο ανέρχεται σε πέντε (5) Ευρώ, εκτός αν το αίτημα συνίσταται σε διόρθωση ή διαγραφή, οπότε φτάνει στο ποσό των εξήντα (60) Ευρώ, το οποίο, όμως, επιστρέφεται σε περίπτωση βασιμότητας της αίτησης, μαζί με αντίγραφο των διορθώσεων σε γλώσσα απλή, δωρεάν και άμεσα. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση να απαντήσει εγγράφως, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερολογιακών ημερών, που αρχίζει από την επόμενη της ημέρας που πράγματι το αίτημα παραλήφθηκε από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ενώ λήγει μετά από δεκαπέντε (15) πλήρεις ημέρες, και ειδικότερα την 15 η εργάσιμη ημέρα, άλλως, επέρχεται αναστολή, λόγω ανωτέρας βίας, και παράταση μέχρι την επόμενη εργάσιμη⁸²⁰. Αλλιώς, ή σε περίπτωση που αρνηθεί να απαντήσει, ή αν η απάντηση δεν είναι ικανοποιητική, το υποκείμενο έχει δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.). Στην δεύτερη περίπτωση, ειδικά, ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει, επίσης, υποχρέωση κοινοποίησης της άρνησης στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), καθώς και ρητής ενημέρωσης του υποκειμένου για την δυνατότητα προσφυγής του σε αυτή. Τέλος, αν ο λόγος μη ικανοποίησης του παραπάνω αιτήματος, έγκειται σε λειτουργική αδυναμία ανεύρεσης, ή σε απώλεια στοιχείων, εκ μέρους του υπεύθυνου επεξεργασίας, ο τελευταίος υπέχει υποχρέωση διαγραφής τους⁸²¹. Οι λόγοι αποκλεισμού του δικαιώματος, ή απαλλαγής από την

---

⁸¹⁹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 90

⁸²⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 96

⁸²¹ Βλ. Απόφαση 28/24-6-2003 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), η οποία, όμως, ανακλήθηκε με την Απόφαση 73/9-5-2011 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), και Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, τομ. 10, σελ. 39, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1386, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 29

αντίστοιχη υποχρέωση, είναι οι ίδιοι με αυτούς για την ενημέρωση του υποκειμένου, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 2472/1997.

5.2.2.3.6.3 Το Δικαίωμα αντίρρησης

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να προβάλλει οποτεδήποτε αντιρρήσεις για την επεξεργασία δεδομένων που το αφορούν. Οι αντιρρήσεις απευθύνονται εγγράφως στον υπεύθυνο επεξεργασίας και πρέπει να περιέχουν αίτημα για συγκεκριμένη ενέργεια, όπως διόρθωση, προσωρινή μη χρησιμοποίηση, δέσμευση, μη διαβίβαση ή διαγραφή. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει την υποχρέωση να απαντήσει εγγράφως επί των αντιρρήσεων μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών. Στην απάντησή του οφείλει να ενημερώσει το υποκείμενο για τις ενέργειες στις οποίες προέβη ή, ενδεχομένως, για τους λόγους που δεν ικανοποίησε το αίτημα. Η απάντηση σε περίπτωση απόρριψής των αντιρρήσεων πρέπει να κοινοποιείται και στην Αρχή.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν απαντήσει εμπροθέσμως ή η απάντησή του δεν είναι ικανοποιητική, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να προσφύγει στην Αρχή και να ζητήσει την εξέταση των αντιρρήσεών του. Εάν η Αρχή πιθανολογήσει ότι οι αντιρρήσεις είναι εύλογες και ότι συντρέχει κίνδυνος σοβαρής βλάβης του υποκειμένου από τη συνέχιση της επεξεργασίας, μπορεί να επιβάλλει την άμεση αναστολή της επεξεργασίας έως ότου εκδώσει οριστική απόφαση επί των αντιρρήσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, καθένας έχει δικαίωμα να δηλώσει στην Αρχή ότι δεδομένα που τον αφορούν δεν επιθυμεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας από οποιονδήποτε, για λόγους προώθησης πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών εξ αποστάσεως. Η Αρχή τηρεί μητρώο με τα στοιχεία ταυτότητας των ανωτέρω. Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας των σχετικών αρχείων έχουν την υποχρέωση να συμβουλευούνται πριν από κάθε επεξεργασία το εν λόγω μητρώο και να διαγράφουν από το αρχείο τους τα πρόσωπα της παραγράφου αυτής.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το πιο δυναμικό δικαίωμα που θεσπίζεται για το υποκείμενο, είναι αυτό της αντίρρησης, σύμφωνα με το οποίο μπορεί να προβεί σε αντίδραση και αντίταξη αναφορικά με την επεξεργασία των

προσωπικών δεδομένων του, ιδιαιτέρως ενεργά⁸²². Το παραπάνω δικαίωμα έχει διττό περιεχόμενο, ήτοι δύο εκφάνσεις, και ειδικότερα την σχετική και την απόλυτη αντίρρηση⁸²³.

5.2.2.3.6.3.1 Το Δικαίωμα σχετικής αντίρρησης

Το δικαίωμα σχετικής αντίρρησης συνίσταται στην έγγραφη υποβολή αιτήματος προς ορισμένο υπεύθυνο επεξεργασίας, με συγκεκριμένο περιεχόμενο, ήτοι να προβεί στις παραπάνω ενέργειες, η απαρίθμηση των οποίων, ωστόσο, είναι ενδεικτική⁸²⁴, όπως, εξάλλου, προκύπτει από την χρησιμοποίηση του όρου « όπως », και, επομένως, δύναται να συμπεριληφθούν και άλλες, όπως, π.χ. η συμπλήρωση ή διευκρίνιση, η καταστροφή, η μη συσχέτιση των προσωπικών δεδομένων, η μη διασύνδεση των αρχείων, και η επιστροφή στοιχείων στο υποκείμενο⁸²⁵, χωρίς, φυσικά, κανένα χρονικό περιορισμό, τόσο πριν, όσο και μετά την επεξεργασία⁸²⁶. Όπως για το δικαίωμα πρόσβασης, έτσι και για την άσκηση του παρόντος δικαιώματος, απαιτείται η καταβολή του ίδιου χρηματικού ποσού, και πάλι, αυτοπροσώπως ή χωρίς την φυσική παρουσία του υποκειμένου ή του νομίμου αντιπροσώπου του, με την ίδια διαδικασία επιστροφής του⁸²⁷. Και εδώ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση να απαντήσει εγγράφως, εν προκειμένω, μάλιστα, αναφέροντας ρητά και ειδικά τις ενέργειες στις οποίες προέβη, ενδεχομένως, διαφορετικά, κατά την κρίση του⁸²⁸, μέσα στην αποκλειστική προθεσμία των

---

⁸²² Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 91, της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 137, 142

⁸²³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Έκδοση 2007, σελ. 92, της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 139

⁸²⁴ Βλ. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 28

⁸²⁵ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 94 – 95, και Απόφαση 26/10-6-2003 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

⁸²⁶ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 138

⁸²⁷ Βλ. 122/9-10-2001 Κανονιστική Πράξη της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

⁸²⁸ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 96

δεκαπέντε (15) ημερολογιακών ημερών⁸²⁹, με τον ίδιο χρόνο λήξης και έναρξης. Ακολούθως, στην αντίθετη περίπτωση, ή σε τυχόν άρνηση απάντησης, ή αν η απάντηση δεν είναι ικανοποιητική, το υποκείμενο έχει δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ενώ, στην δεύτερη περίπτωση, ειδικότερα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει, επιπλέον, υποχρέωση κοινοποίησης της άρνησης στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), χωρίς, όμως, την ταυτόχρονη υποχρέωση ενημέρωσης για την προσφυγή, αντίθετα από το δικαίωμα πρόσβασης, αλλά με ξεκάθαρη και επαρκή αιτιολόγηση της μη ικανοποίησης του αιτήματος.

Ακόμη, το δικαίωμα σχετικής αντίρρησης πρέπει να ασκείται σύμφωνα με την καλή πίστη του ΑΚ 288, όχι καταχρηστικά, σύμφωνα με το ΑΚ 281, με μοναδικό στόχο την προστασία των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου⁸³⁰, και τέλος, βάση της αρχής της αναλογικότητας, σύμφωνα και με το άρθρο 12 περ. β) της Οδηγίας 95/46/ΕΚ⁸³¹, η οποία επιτάσσει το αίτημα να βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τον λόγο της αντίρρησης, και να απαιτούνται εύλογες ενέργειες από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, και όχι αδικαιολόγητα ιδιαιτέρως επαχθείς πράξεις, με πρόσθετη επιβάρυνσή του διαδικαστικά⁸³².

---

⁸²⁹ Βλ. Απόφαση 91/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1683

⁸³⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 97

⁸³¹ Βλ. παραπάνω, υπό 3.9.2.1, και Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 142

⁸³² Π.χ. αν η διασφάλιση του υποκειμένου επιτυγχάνεται με μια απλή προσθήκη ή διόρθωση, χωρίς να απαιτείται διαγραφή, που αποτελεί και εξαίρεση από την αρχή της ακρίβειας, το βάρος απόδειξης της οποίας φέρει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, σύμφωνα και με το άρθρο 4 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1385, της ίδιας, «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσία Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 28 - 29, και Αποφάσεις 129/2001 και 13/2002 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1679, και ΚΝοΒ 51 (2003), σελ. 741, αντίστοιχα, ενώ, αντίθετα, Αποφάσεις 24/2001 και 139/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1677, και Απόφαση 545/1999 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), στην οποία παραπέμπει το βούλευμα του ΑΠ 793/2003, ΝοΒ 52 (2004), σελ. 299, της ίδιας, Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 96 – 97, αντίθετα από Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 28, ο οποίος προκρίνει την αρχή της αναλογικότητας, μόνο αν η επεξεργασία γίνεται χωρίς την συγκατάθεση του υποκειμένου, αλλά νόμιμα, άλλως ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση συμμόρφωσης πλήρως προς τις υποδείξεις του υποκειμένου. Επίσης, για το δικαίωμα σχετικής αντίρρησης, συνολικά, βλ. και της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 140 - 142

5.2.2.3.6.3.2 Το Δικαίωμα απόλυτης αντίρρησης

Από την άλλη πλευρά⁸³³, σε αντιστάθμισμα του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας του ατόμου, το υποκείμενο έχει δικαίωμα να ζητήσει την μη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του, από οποιονδήποτε υπεύθυνο επεξεργασίας, που έχει ως σκοπό την προώθηση των πωλήσεων αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών από απόσταση, όπως για παράδειγμα η τηλεπώληση (telemarketing), η διαφήμιση μέσω τηλεφώνου, ή με αποστολή φαξ (fax) ή ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail)⁸³⁴, δυνατότητα που, ολοένα και περισσότερο, επιτρέπει η τεχνολογική εξέλιξη στην σύγχρονη εποχή. Το δικαίωμα απόλυτης αντίρρησης ασκείται με δήλωση, όχι προς ορισμένο υπεύθυνο επεξεργασίας, αλλά, αντίθετα, στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), εξίσου εγγράφως, χωρίς έξοδα, σε αντίθεση με την σχετική αντίρρηση, οποτεδήποτε, και εδώ. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) προβαίνει σε καταχώρηση αυτής στο σχετικό Μητρώο που τηρεί⁸³⁵, το οποίο κάθε υπεύθυνος επεξεργασίας έχει υποχρέωση να συμβουλευεται εκ των προτέρων, και να κάνει τις απαραίτητες διαγραφές⁸³⁶. Πριν από την εν λόγω καταχώρηση, η επεξεργασία είναι καθ' όλα νόμιμη⁸³⁷. Το ίδιο ισχύει και αν τα επιμέρους στοιχεία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι διαφορετικά από αυτά που έχουν δηλωθεί στο Μητρώο⁸³⁸, πόσο μάλλον αν δεν πρόκειται για προσωπικά δεδομένα⁸³⁹. Επίσης, αν ο σκοπός δεν είναι η άμεση εμπορία, το υποκείμενο έχει μόνο δικαίωμα σχετικής αντίρρησης⁸⁴⁰. Τέλος, το παραπάνω δικαίωμα υφίσταται ανεξάρτητα από το αν η σχετική επαγγελματική

⁸³³ Βλ. παραπάνω, υπό 5.1.1

⁸³⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 92

⁸³⁵ Βλ. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 25

⁸³⁶ Βλ. Αποφάσεις 21, 154, 155, 156, 157, 159/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ΚΝοΒ 50 (2002), σελ. 1679

⁸³⁷ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 94, Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 26

⁸³⁸ Π.χ. η διεύθυνση του παραλήπτη υποκειμένου, βλ. Απόφαση 6/2002 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), ΚΝοΒ 51 (2003), σελ. 741

⁸³⁹ Βλ. ΑΠ 1770/2005, ΔιΜΕΕ 3 (2006), σελ. 247

⁸⁴⁰ Βλ. Απόφαση 50/20-1-2000, όπως επαναλήφθηκε με την Απόφαση 26/22-4-2004 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.)

δραστηριότητα ασκείται από τον ίδιο τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ή από τρίτο, του νόμου μη διακρίνοντος⁸⁴¹.

5.2.2.3.6.4 Το Δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 και 2 του Ν. 2472/1997, καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει από το αρμόδιο κάθε φορά δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει, την οποία έχει λάβει διοικητική αρχή ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο αποκλειστικό με αυτοματοποιημένη επεξεργασία στοιχείων, εφόσον η επεξεργασία αυτή αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητάς του και ιδίως της αποδοτικότητάς του στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητάς του, της αξιοπιστίας του και της εν γένει συμπεριφοράς του, και το δικαίωμα του παρόντος άρθρου μπορεί να ικανοποιηθεί και όταν δεν συντρέχουν οι λοιπές ουσιαστικές προϋποθέσεις της προσωρινής δικαστικής προστασίας, όπως προβλέπονται κάθε φορά⁸⁴², αντίστοιχα.

Το αυτοτελές⁸⁴³ δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας μπορεί να το ασκήσει, όταν πρόκειται για πράξη ή απόφαση που τον θίγει, εφόσον η επεξεργασία αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητάς του και ιδίως της αποδοτικότητάς του στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητάς του, της αξιοπιστίας του και της εν γένει συμπεριφοράς του⁸⁴⁴.

5.2.2.3.7 Οι Συνέπειες της παραβίασης των διατάξεων του Ν. 2472/1997

⁸⁴¹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 93. Επίσης, για το δικαίωμα απόλυτης αντίρρησης, συνολικά, βλ. και της ίδιας, "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 139

⁸⁴² Π.χ. η έλλειψη κατεπείγοντος, βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 98

⁸⁴³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 98

⁸⁴⁴ Για το σύνολο των παραπάνω, αναλυτικά, βλ. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 21 επ., Δουβλής Β., Ζητήματα εισπραχής τραπεζικών απαιτήσεων και προώθησης προϊόντων καταναλωτικής πίστης υπό το πρίσμα προστασίας των ηλεκτρονικών προσωπικών δεδομένων, ΔΕΕ 2009, σελ. 770 – 771, 773, Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 85 - 98, της ίδιας, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 38 - 41

Σε περίπτωση παράβασης των παραπάνω υποχρεώσεων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας υπόκεινται σε ιδιαίτερα αυστηρές διοικητικές και ποινικές κυρώσεις. Επιπλέον, μάλιστα, υπέχει και αστική ευθύνη για αποζημίωση, τόσο της περιουσιακής ζημίας, όσο και της ηθικής βλάβης, του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων.

5.2.2.3.7.1 Οι Διοικητικές κυρώσεις

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, η Αρχή επιβάλλει στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή στους τυχόν εκπροσώπους τους τις ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις, για παράβαση των υποχρεώσεών τους που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και από κάθε άλλη ρύθμιση που αφορά την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα :

- α) Προειδοποίηση, με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης.
- β) Πρόστιμο ποσού από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) έως πενήντα εκατομμύρια (50.000.000) δραχμές.
- γ) Προσωρινή ανάκληση άδειας.
- δ) Οριστική ανάκληση άδειας.
- ε) Καταστροφή αρχείου ή διακοπή επεξεργασίας και καταστροφή, επιστροφή ή κλείδωμα (δέσμευση) των σχετικών δεδομένων⁸⁴⁵.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, οι υπό στοιχεία β, γ, δ και ε διοικητικές κυρώσεις της προηγούμενης παραγράφου επιβάλλονται πάντοτε ύστερα από ακρόαση του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκπροσώπου του. Είναι ανάλογες προς τη βαρύτητα της παράβασης που καταλογίζεται. Οι υπό στοιχεία γ, δ και ε διοικητικές κυρώσεις επιβάλλονται σε περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρής ή καθ' υποτροπή παράβασης. Πρόστιμο μπορεί να επιβληθεί σωρευτικά και με τις υπό στοιχεία γ, δ και ε κυρώσεις. Εάν επιβληθεί η κύρωση της καταστροφής αρχείου, για την καταστροφή ευθύνεται ο υπεύθυνος επεξεργασίας αρχείου, στον οποία μπορεί να επιβληθεί και πρόστιμο για μη συμμόρφωση.

---

⁸⁴⁵ Όπως η περίπτωση ε) αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 30 του Ν. 3471/2006, βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, τα ποσά των προστίμων της παρ. 1 μπορεί να αναπροσαρμόζονται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, ύστερα από πρόταση της Αρχής.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, οι πράξεις της Αρχής με τις οποίες επιβάλλονται πρόστιμα συνιστούν εκτελεστό τίτλο και επιδίδονται στον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον τυχόν εκπρόσωπό του. Η είσπραξη των προστίμων γίνεται κατά τις διατάξεις του Κώδικα Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων (Κ.Ε.Δ.Ε.).

5.2.2.3.7.2 Οι Ποινικές κυρώσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, όποιος παραλείπει να γνωστοποιήσει στην Αρχή, κατά το άρθρο 6 του παρόντος νόμου τη σύσταση και λειτουργία αρχείου ή οποιαδήποτε μεταβολή στους όρους και τις προϋποθέσεις χορηγήσεως της άδειας, που προβλέπεται από την παρ. 3 του άρθρου 7 του παρόντος νόμου, τιμωρείται με φυλάκιση έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, όποιος κατά παράβαση του άρθρου 7 του παρόντος νόμου διατηρεί αρχείο χωρίς άδεια ή κατά παράβαση των όρων και προϋποθέσεων της άδειας της Αρχής, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, όποιος κατά παράβαση του άρθρου 8 του παρόντος νόμου προβαίνει σε διασύνδεση αρχείων χωρίς να την γνωστοποιήσει στην Αρχή, τιμωρείται με φυλάκιση έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών. Όποιος προβαίνει σε διασύνδεση αρχείων χωρίς την άδεια της Αρχής, όπου αυτή απαιτείται ή κατά παράβαση των όρων της άδειας που του έχει χορηγηθεί, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 4 του Ν. 2472/1997, όποιος χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή λαμβάνει γνώση των δεδομένων αυτών ή τα αφαιρεί, αλλοιώνει, βλάπτει,

καταστρέφει, επεξεργάζεται, μεταδίδει, ανακοινώνει, τα καθιστά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα ή επιτρέπει στα πρόσωπα αυτά να λάβουν γνώση των εν λόγω δεδομένων ή τα εκμεταλλεύεται με οποιονδήποτε τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή και αν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλες διατάξεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 5 του Ν. 2472/1997, υπεύθυνος επεξεργασίας που δεν συμμορφώνεται με τις αποφάσεις της Αρχής, που εκδίδονται για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 12, για την ικανοποίηση του δικαιώματος αντίρρησης, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 13, καθώς και με πράξεις επιβολής των διοικητικών κυρώσεων των περιπτώσεων γ, δ και ε της παρ. 1 του άρθρου 21 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών. Με τις ποινές του προηγούμενου εδαφίου τιμωρείται ο υπεύθυνος επεξεργασίας που διαβιβάζει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά παράβαση του άρθρου 9, καθώς και εκείνος που δεν συμμορφώνεται προς τη δικαστική απόφαση του άρθρου 14 του παρόντος νόμου.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 6 του Ν. 2472/1997, αν ο υπαίτιος των πράξεων των παρ. 1 έως 5 του παρόντος άρθρου είχε σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, ή να βλάψει τρίτον, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον δύο εκατομμυρίων (2.000.000) δραχμών έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 7 του Ν. 2472/1997, αν από τις πράξεις των παρ. 1 έως και 5 του παρόντος άρθρου προκλήθηκε κίνδυνος για την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος ή για την εθνική ασφάλεια, επιβάλλεται κάθειρξη και χρηματική ποινή τουλάχιστον πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 8 του Ν. 2472/1997, αν οι πράξεις των παρ. 1 έως 5 του παρόντος άρθρου τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 9 του Ν. 2472/1997, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου, αν υπεύθυνος επεξεργασίας δεν είναι φυσικό πρόσωπο, ευθύνεται ο εκπρόσωπος του νομικού προσώπου ή ο επικεφαλής της δημόσιας αρχής ή υπηρεσίας ή οργανισμού αν ασκεί και ουσιαστικά τη διοίκηση ή διεύθυνση αυτών.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 10 του Ν. 2472/1997, για τα εγκλήματα του παρόντος άρθρου ο Πρόεδρος και τα μέλη της Αρχής, καθώς και οι προς τούτο ειδικά εντεταλμένοι υπάλληλοι του τμήματος ελεγκτών της Γραμματείας είναι ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι και έχουν όλα τα δικαιώματα που προβλέπει σχετικά ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας. Μπορούν να διενεργούν προανάκριση και χωρίς εισαγγελική παραγγελία, όταν πρόκειται για αυτόφωρο κακούργημα ή πλημμέλημα ή υπάρχει κίνδυνος από την αναβολή.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 11 του Ν. 2472/1997, για τα εγκλήματα της παρ. 5 του παρόντος άρθρου καθώς επίσης και σε κάθε άλλη περίπτωση όπου προηγήθηκε διοικητικός έλεγχος από την Αρχή, ο Πρόεδρος αυτής ανακοινώνει γραπτώς στον αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας από την Αρχή και διαβιβάζει σε αυτόν όλα τα στοιχεία και τις αποδείξεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 12 του Ν. 2472/1997, η προανάκριση για τα εγκλήματα του παρόντος άρθρου περατώνεται μέσα σε δύο (2) το πολύ μήνες από την άσκηση της ποινικής δίωξης και εφόσον υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη, η δικάσιμος ορίζεται σε ημέρα που δεν απέχει περισσότερο από τρεις (3) μήνες από το πέρας της προανάκρισης ή αν η παραπομπή έγινε με βούλευμα δύο (2) μήνες από τότε που αυτό έγινε αμετάκλητο. Σε περίπτωση εισαγωγής της υπόθεσης με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο δεν επιτρέπεται η προσφυγή κατά του κλητηρίου θεσπίσματος.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 13 του Ν. 2472/1997, δεν επιτρέπεται αναβολή της δίκης για τα εγκλήματα του παρόντος άρθρου παρά μόνο μία φορά για εξαιρετικά σοβαρό λόγο. Στην περίπτωση αυτή ορίζεται ρητή δικάσιμος, που δεν απέχει περισσότερο από δύο (2) μήνες και η υπόθεση εκδικάζεται κατ' εξαίρεση πρώτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 14 του Ν. 2472/1997, τα κακούργηματα, που προβλέπονται από τον παρόντα νόμο, υπάγονται στην αρμοδιότητα του δικαστηρίου των εφετών.

5.2.2.3.7.3 Η Αστική ευθύνη

Σύμφωνα με το άρθρο 23 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, που κατά παράβαση του παρόντος νόμου προκαλεί περιουσιακή βλάβη, υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση. Αν προκάλεσε ηθική βλάβη, υποχρεούται σε χρηματική ικανοποίηση. Η ευθύνη υπάρχει και όταν ο υπόχρεος όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη σε άλλον.

Σύμφωνα με το άρθρο 23 παρ. 2 του Ν. 2472/1997, η κατά το άρθρο 932 Α.Κ. χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης για παράβαση του παρόντος νόμου ορίζεται κατ' ελάχιστο στο ποσό των δύο εκατομμυρίων (2.000.000) δραχμών, εκτός αν ζητήθηκε από τον ενάγοντα μικρότερο ποσό ή η παράβαση οφείλεται σε αμέλεια. Η χρηματική αυτή ικανοποίηση επιδικάζεται ανεξαρτήτως από την αιτούμενη αποζημίωση για περιουσιακή βλάβη.

Σύμφωνα με το άρθρο 23 παρ. 3 του Ν. 2472/1997, οι απαιτήσεις του παρόντος άρθρου εκδικάζονται κατά τα άρθρα 664 - 676 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ανεξάρτητα από την τυχόν έκδοση ή μη απόφασης της Αρχής ή την τυχόν άσκηση ποινικής δίωξης, καθώς και από την αναστολή ή αναβολή της για οποιονδήποτε λόγο. Η απόφαση του δικαστηρίου εκδίδεται μέσα σε δύο (2) μήνες από την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο.

5.2.2.4 Ο Ν. 3471/2006

Η διαρκής εξέλιξη των τηλεπικοινωνιών και των ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχει ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση της επεξεργασίας σημαντικού όγκου προσωπικών δεδομένων⁸⁴⁶, με ιδιαίτερη ευχέρεια, η οποία, μάλιστα, επεκτείνεται και εντείνεται, όλο και πιο πολύ, καθώς η χρησιμοποίησή τους συνδράμει καταλυτικά σε έρευνες αγοράς και για διαφημιστικούς σκοπούς⁸⁴⁷.

Το παραπάνω φαινόμενο δεν καλύπτεται πλήρως από το Ν. 2472/1997, ενώ απαιτείται η προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής, στον

⁸⁴⁶ Βλ. Πιτσιρίκος Ι., Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο Διαδίκτυο υπό το πρίσμα του Ν. 3471/2006 (όπως τροποποιήθηκε με τους Ν. 3917/2011, 4070/2012), ΠΕΙΡΝ 2012, σελ. 216

⁸⁴⁷ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 111, της ίδιας, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 44, Τουντόπουλος Β., Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ΔΕΕ 2000, σελ. 475 επ.

τηλεπικοινωνιακό τομέα και τον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών⁸⁴⁸, με ειδικότερες, πιο εξειδικευμένες, ρυθμίσεις.

Για τον λόγο αυτό, θεσπίστηκε ο Ν. 2774/1999⁸⁴⁹, που καταργήθηκε από το Ν. 3471/2006⁸⁵⁰, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3917/2011⁸⁵¹, και τελευταία, από το Ν. 4070/2012⁸⁵², αποτελούσε την εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την Οδηγία 97/66/ΕΚ⁸⁵³, που αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2002/58/ΕΚ⁸⁵⁴, όπως τροποποιήθηκε (τελευταία τροποποίηση από την Οδηγία 2009/136/ΕΚ⁸⁵⁵).

Επομένως, πλέον, ο Ν. 3471/2006, εξειδικεύει τις γενικές ρυθμίσεις του Ν. 2472/1997, οι οποίες εξακολουθούν να εφαρμόζονται συμπληρωματικά⁸⁵⁶, σύμφωνα και με το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 3471/2006.

Μία από τις βασικότερες αρχές που καθιερώνεται είναι η διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών⁸⁵⁷, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 4 του Ν. 3471/2006.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 3471/2006, οι διατάξεις των άρθρων 1 έως 17 του παρόντος νόμου έχουν εφαρμογή κατά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών, στο πλαίσιο της παροχής διαθεσίμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών περιλαμβανομένων αυτών που υποστηρίζουν συσκευές συλλογής δεδομένων και ταυτοποίησης. Για την επεξεργασία

---

⁸⁴⁸ Βλ. Alexandropoulou - Egyptiadou E., Protection of Secrecy in Mobile Communications (The Greek Regulatory Framework), 3rd International Conference of Scientific Council for the Information Society, 23-25 September 2009, Athens, Greece

⁸⁴⁹ Για την « Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα », ΦΕΚ Α 287/22-12-1999

⁸⁵⁰ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1, καθώς και Γιαννόπουλος Γ., Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο internet, Η ανατροπή της ασυλίας του από τη νομοθεσία για : ηλεκτρονικές επικοινωνίες (μετά το Ν. 4070/2012), προστασία των προσωπικών δεδομένων, απόρρητο των επικοινωνιών, πνευματική ιδιοκτησία, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 187 – 198, Παπαντώνη Μ., Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος : ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ταχυδρομικές υπηρεσίες, ενέργεια και δημόσιες επιβατικές μεταφορές, Σειρά : Μελέτες Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Διεύθυνση Σειράς Σταφάνου Κ., Γκορτσος Χρ., Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 160 - 165

⁸⁵¹ Βλ. παραπάνω, υπό 5.1.1

⁸⁵² ΦΕΚ Α 82/10-4-2012

⁸⁵³ Βλ. παραπάνω, υπό 5.2.1.2

⁸⁵⁴ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁸⁵⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 3.10.1

⁸⁵⁶ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 112, της ίδιας, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 44, της ίδιας, Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 453, Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 856

⁸⁵⁷ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 112, αναλυτικά, Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 857 - 859

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μη διαθέσιμων στο κοινό δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εφαρμόζεται ο Ν. 2472/1997 (Α 50), όπως ισχύει.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 5 του Ν. 3471/2006, επικοινωνία είναι κάθε πληροφορία που ανταλλάσσεται ή διαβιβάζεται μεταξύ ενός πεπερασμένου αριθμού μερών, μέσω μίας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που διαβιβάζονται ως τμήμα ραδιοηλεκτρονικών υπηρεσιών στο κοινό μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πληροφορίες μπορούν να αφορούν αναγνωρίσιμο συνδρομητή ή χρήστη που τις λαμβάνει.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 10 του Ν. 3471/2006, δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών είναι το δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών, το οποίο χρησιμοποιείται, εξ ολοκλήρου ή κυρίως, για την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 11 του Ν. 3471/2006, διαθέσιμες στο κοινό υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών είναι οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών που παρέχονται στο κοινό.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, ο Ν. 3471/2006 εφαρμόζεται αποκλειστικά και μόνο στα δημόσια⁸⁵⁸ δίκτυα διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών⁸⁵⁹.

Ακόμη, εκτός από την τηλεφωνία, συμβατική και κινητή⁸⁶⁰, στο πεδίο ορισμού του Ν. 3471/2006, υπάγονται και οι υπηρεσίες, που παρέχονται μέσω του ISDN (Integrated Services Digital Network), δηλαδή του ψηφιακού δικτύου ενοποιημένων υπηρεσιών⁸⁶¹.

Ως επικοινωνία θεωρείται και η παρεχόμενη μέσω του διαδικτύου (internet)⁸⁶².

---

⁸⁵⁸ Βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΡΔ 2010, σελ. 856

⁸⁵⁹ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 112, της ίδιας, Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 454

⁸⁶⁰ Ειδικά για την προστασία των κινητών επικοινωνιών, αναλυτικά, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 447 – 453, και Ν. 3674/2008, ΦΕΚ Α 136/10-7-2008

⁸⁶¹ Για περαιτέρω παραδείγματα, βλ. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΡΔ 2010, σελ. 864 - 865

⁸⁶² Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 112

Επομένως, ο Ν. 3471/2006 εφαρμόζεται, επίσης, στις υπηρεσίες του διαδικτύου (internet), γενικότερα, και, φυσικά, στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e – mail), το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 8 του Ν. 3471/2006, είναι κάθε μήνυμα με κείμενο, φωνή, ήχο ή εικόνα που αποστέλλεται μέσω δημοσίου δικτύου επικοινωνιών, το οποίο μπορεί να αποθηκεύεται στο δίκτυο ή στον τερματικό εξοπλισμό του παραλήπτη, έως ότου ληφθεί από τον παραλήπτη.

Επίσης, ως επικοινωνίες θεωρούνται και οι πληροφορίες που μεταβιβάζονται μέσω των υπηρεσιών πολυμέσων, διαλογικής τηλεόρασης και βίντεο κατά παραγγελία, εφόσον αφορούν αναγνωρίσιμο χρήστη ή συνδρομητή⁸⁶³.

Ο αρμόδιος φορέας που ασκεί τον έλεγχο και την εποπτεία για την ορθή εφαρμογή του Ν. 3471/2006, εκτός από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.), είναι η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (Α.Δ.Α.Ε.), σύμφωνα με το άρθρο 13 του Ν. 3471/2006⁸⁶⁴.

5.2.2.4.1 Οι Υποχρεώσεις του παρόχου σύμφωνα με το Ν. 3471/2006

Στο μέτρο που ο πάροχος προβαίνει σε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων του χρήστη επέχει, ταυτόχρονα, και θέση υπεύθυνου επεξεργασίας. Επομένως, οφείλει να τηρεί όλες τις προαναφερόμενες αρχές του Ν. 2472/1997, ήτοι της νομιμότητας, της αναλογικότητας, της ακρίβειας και χρονικής διάρκειας⁸⁶⁵.

Έτσι, βάσει της αρχής της αναλογικότητας, ο πάροχος έχει υποχρέωση να επιλέγει τεχνολογικό εξοπλισμό και πληροφοριακά συστήματα που επιτρέπουν την επεξεργασία όσο το δυνατόν λιγότερων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του χρήστη. Έκφανση της ίδιας αρχής αποτελεί και η υποχρέωση του παρόχου να συμπεριλαμβάνει στους διαθέσιμους στο κοινό καταλόγους συνδρομητών μόνο τα απολύτως αναγκαία και απαραίτητα στοιχεία για την αναγνώριση της ταυτότητας συγκεκριμένου χρήστη - συνδρομητή⁸⁶⁶.

---

⁸⁶³ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 112

⁸⁶⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 113

⁸⁶⁵ Βλ. παραπάνω, υπό 5.2.2.3.2

⁸⁶⁶ Π.χ. επώνυμο, όνομα, πατρώνυμο, διεύθυνση αναφορικά με φυσικά πρόσωπα, ενώ νομική μορφή, επωνυμία, διακριτικό τίτλο, έδρα αναφορικά με νομικά πρόσωπα, βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 454

Η αρχή της χρονικής διάρκειας τήρησης των προσωπικών δεδομένων επιβάλλει στον πάροχο την υποχρέωση ανωνυμοποίησης ή καταστροφής αυτών, στο χρονικό σημείο λήξης της επικοινωνίας με τον χρήστη. Μοναδική εξαίρεση συνιστά, η περίπτωση που σκοπός της επεξεργασίας, είναι η χρέωση λογαριασμού του χρήστη, υπό την προϋπόθεση της ενημέρωσής του, σε προγενέστερο χρονικό στάδιο.

Ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας είναι η υποχρέωση του παρόχου για λήψη προηγούμενης συγκατάθεσης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του χρήστη. Πέρα από τα « κλασσικά » χαρακτηριστικά της⁸⁶⁷, δηλαδή να είναι ελεύθερη, ρητή και ειδική, κατόπιν πλήρους ενημέρωσης, η συγκατάθεση δεν αρκεί γίνεται προφορικά, αλλά απαιτείται να είναι έγγραφη ή να παρέχεται σε με κάθε τύπου ηλεκτρονικό μέσο. Ωστόσο, όταν η διαβίβαση γίνεται προς τρίτους, η συγκατάθεση δίνεται αποκλειστικά και μόνο με έγγραφο τύπο, εξομοιούμενη με την αντίστοιχη στα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Επίσης, κατ' εξαίρεση, η συγκατάθεση αρκεί να τεκμαίρεται σιωπηρά από τη μη αντίταξη του χρήστη, όπως π.χ. σε περιπτώσεις καταχώρισης σε έντυπο ή ηλεκτρονικό δημόσιο κατάλογο, χρήσης στοιχείων επαφής του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e –mail) για διαφημιστικούς σκοπούς⁸⁶⁸. Πάντως, η συγκατάθεση μπορεί να ανακληθεί από τον χρήστη οποτεδήποτε, ενώ ο πάροχος απαγορεύεται να την εξαρτά από οποιοδήποτε αντίθετο όρο.

Έτσι, η συγκατάθεση είναι απαραίτητη για την καταγραφή συνδιαλέξεων για απόδειξη εμπορικής συναλλαγής ή επαγγελματικής επικοινωνίας, τη δημοσίευση του επαγγέλματος στους καταλόγους συνδρομητών, ή τη μη ζητηθείσα ηλεκτρονική επικοινωνία⁸⁶⁹, με ή χωρίς (αυτόματα) ανθρώπινη παρέμβαση, για διαφημιστικούς σκοπούς άμεσης εμπορικής προώθησης.

Ο παραπάνω κανόνας της συγκατάθεσης κάμπτεται τόσο για την εκπλήρωση της σύμβασης παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, όσο και την λήψη μέτρων προσυμβατικά. Το ίδιο ισχύει για την χρέωση και πληρωμή των χρηστών – συνδρομητών, καθώς και για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, με

---

⁸⁶⁷ Βλ. παραπάνω, υπό 5.2.2.3.2

⁸⁶⁸ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 455

⁸⁶⁹ Π.χ. μέσω φαξ (fax) ή ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e –mail), βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ.455 - 456

σκοπό τον εντοπισμό του καλούντος, από τις διωκτικές αρχές και την πυροσβεστική υπηρεσία για τις πρώτες βοήθειες⁸⁷⁰.

Σε συνέχεια της προηγούμενης υποχρέωσης, ο πάροχος πρέπει να παρέχει στον χρήστη τη δυνατότητα εμπόδισης κλήσεων προωθούμενων αυτόματα από τρίτους, ή της λειτουργίας αναγνώρισης καλούσας, αλλά και καλούμενης γραμμής, με απλά τεχνικά μέσα και ατελώς. Παράλληλα, όμως, ο πάροχος έχει υποχρέωση εξουδετέρωσης της παραπάνω λειτουργίας μη αναγραφής της ταυτότητας, ακόμη και χωρίς την προγενέστερη συγκατάθεση του χρήστη, σε τρεις εξαιρετικές περιπτώσεις, ήτοι για εντοπισμό κακόβουλων ή ενοχλητικών κλήσεων (κατόπιν αίτησης του χρήστη), για κλήσεις άμεσης επέμβασης σε δημόσιους ή αναγνωρισμένους ιδιωτικούς φορείς, και για κλήσεις που υπάγονται στην διαδικασία άρσης απορρήτου.

Επιπλέον, ο πάροχος έχει υποχρέωση να προσφέρει ασφαλείς υπηρεσίες στον χρήστη, εξασφαλίζοντας, έτσι και την προστασία της ασφάλειας του δημοσίου δικτύου επικοινωνιών, λαμβάνοντας οργανωτικά μέτρα, με ενδεδειγμένα, πρόσφατα και, ανάλογα του κινδύνου, οικονομικού κόστους, τεχνικά μέσα⁸⁷¹.

Τέλος, υποχρέωση του παρόχου είναι και η μη πρόσβαση και αποθήκευση πληροφοριών από τον τερματικό εξοπλισμό ή συσκευή του χρήστη, με εγκατάσταση κρυφών κατασκοπευτικών λογισμικών (spyware) π.χ. διαδικτυακοί κοριοί (web bags), cookies, εκτός αν ο χρήστης δώσει προηγουμένως την συναίνεσή του, προκειμένου να λάβει ως αντάλλαγμα κάποιο φθηνότερο πακέτο προσφοράς ή πληροφορίες για την οδική κυκλοφορία, τις καιρικές συνθήκες (πρόγνωση) ή τα τουριστικά αξιοθέατα⁸⁷².

5.2.2.4.2 Τα Δικαιώματα του χρήστη σύμφωνα με το Ν. 3471/2006

Κατά αναλογία με τα παραπάνω, ο χρήστης έχει τα δικαιώματα της ενημέρωσης, της πρόσβασης, της αντίρρησης και της προσωρινής δικαστικής προστασίας σύμφωνα με το Ν. 2472/1997⁸⁷³, εφόσον η ιδιότητά του συμπίπτει με αυτή του υποκειμένου επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

⁸⁷⁰ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 456

⁸⁷¹ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 456

⁸⁷² Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 457

⁸⁷³ Βλ. παραπάνω, υπό 5.2.2.3.6

Ειδικά στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, το δικαίωμα ενημέρωσης του χρήστη – συνδρομητή συνίσταται στην γνώση για την διάρκεια επεξεργασίας που αποσκοπεί στην χρέωση ή πληρωμή, την ύπαρξη υπηρεσίας αναγνώρισης - ένδειξης της ταυτότητας της καλούσας ή καλούμενης γραμμής, ή παρεμπόδισης αυτής, και την αποστολή αναλυτικών λογαριασμών στον συνδρομητή, αν δεν συμπίπτει με το πρόσωπο του χρήστη. Διεύρυνση του δικαιώματος ενημέρωσης αποτελεί, η γενική υποχρέωση πρόνοιας του παρόχου, απορρέουσα από τη διαρκή φύση της συμβατικής σχέσης, που εξειδικεύεται στην υποχρέωση του παρόχου γνωστοποίησης για τυχόν παραβιάσεις της ασφάλειας του δημόσιου δικτύου, τις σχετικές δυνατότητες αποτροπής κάθε κινδύνου και, φυσικά, το αναμενόμενο οικονομικό κόστος της διαδικασίας⁸⁷⁴.

Αναφορικά με το δικαίωμα αντίρρησης, ανάμεσα στις πιο χαρακτηριστικές εξειδικεύσεις του στον τηλεπικοινωνιακό χώρο επικοινωνίας, συγκαταλέγεται το δικαίωμα του χρήστη να προβεί σε δήλωση μη επιθυμίας λήψης μη ζητηθείσας ηλεκτρονικής επικοινωνίας για διαφημιστικούς σκοπούς άμεσης εμπορικής προώθησης. Σχετικό είναι και το δικαίωμα του χρήστη να εναντιώνεται, εύκολα και δωρεάν, στην χρησιμοποίηση στοιχείων επαφής του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail), τα οποία βρέθηκαν στην κατοχή του παρόχου από προηγούμενη νόμιμη εμπορική συναλλαγή. Επίσης, ο χρήστης έχει δικαίωμα να ζητήσει τη μη εισαγωγή στοιχείων του σε έντυπο ή ηλεκτρονικό δημόσιο κατάλογο, ή την επαλήθευση, διόρθωση, μερική εξάλειψη και διαγραφή αυτών, καθώς και τη μη διαβίβασή τους σε τρίτους, χωρίς κανενός είδους χρέωση. Μια ακόμη έκφανση είναι το δικαίωμα του χρήστη για παρεμπόδιση αναγνώρισης της καλούσας γραμμής ή μη αποδοχής της, αν δεν φέρει ένδειξη ταυτότητας, και πάλι ατελώς. Τέλος, ο χρήστης έχει δικαίωμα άρνησης εγκατάστασης κρυφών κατασκοπευτικών λογισμικών, ακόμη και αν είναι αναγκαία για την παροχή πρόσθετης υπηρεσίας από τον πάροχο, κατόπιν αιτήματος του ίδιου του χρήστη⁸⁷⁵.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

---

⁸⁷⁴ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 457

⁸⁷⁵ Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 458

Η παρούσα διδακτορική διατριβή είχε ως σκοπό την παρουσίαση και ερμηνευτική ανάλυση των υφιστάμενων κοινοτικών και εθνικών νομοθετικών διατάξεων που ρυθμίζουν, γενικά, τις ηλεκτρονικές συναλλαγές, με έμφαση στην προστασία του Καταναλωτή στο διαδίκτυο (internet), καθώς και την προστασία των προσωπικών δεδομένων του Καταναλωτή. Οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι από την καταγραφή με τα προσδιοριστικά του χαρακτήρα ή της προσωπικότητας ίχνη, που ο Καταναλωτής αφήνει σε μια απλή περιήγηση στην διαδικτυακή αγορά ή επίσκεψη στα καταστήματα του κυβερνοχώρου (cyberspace), μέχρι την αναγκαστική υποβολή και καταχώρηση προσωπικών στοιχείων ή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του, προκειμένου να συντελεστεί η ηλεκτρονική συναλλαγή, αλλά και η μετέπειτα επεξεργασία τους.

Στον ευρωπαϊκό χώρο έχουν ήδη γίνει ικανοποιητικά βήματα προσέγγισης της νομοθεσίας των κρατών μελών για την προστασία των διαδικτυακών επικοινωνιών. Η καταργηθείσα Οδηγία 97/7/EK, η Οδηγία 2002/65/EK και η Οδηγία 2005/29/EK αποτέλεσαν το υπόβαθρο για την πρόοδο του δικαίου της σύμβασης από απόσταση αγαθών και υπηρεσιών, και χρηματοοικονομικών πιο ειδικά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο (e – commerce) υπήρξε ένα πρωτοποριακό κανονιστικό κείμενο - σταθμός για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και μία πρώτη απόπειρα απάντησης στα ζητήματα, που επί τάπητος βάζει η ψηφιακή εποχή. Με δεδομένο, όμως, το αδιάκοπα μεταβαλλόμενο τεχνολογικό τοπίο, κρίνεται απαραίτητη, η αναθεώρηση και ενίσχυσή της, με επικαιροποιημένες συμπληρώσεις, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία, στην χρησιμοποίηση των μοντέρνων τεχνολογιών της πληροφορικής. Μάλιστα, μετά την θέσπιση της Οδηγίας 2011/83/EE, η επανεξέταση είναι, πρόσθετα, επιβεβλημένη, ούτως ώστε να γίνει διερεύνηση, διακρίβωση και καθορισμός, σχετικά με τα όρια εφαρμογής, καθεμιάς εξ' αυτών.

Όσο αφορά την Οδηγία 2011/83/EE, που αντικατέστησε την Οδηγία 97/7/EK, η συνεισφορά της στο κοινοτικό κεκτημένο προστασίας του Καταναλωτή θεωρείται μάλλον πενιχρή και κάπως αποσπασματική ως προς τις αρχικές προσδοκίες των δημιουργών της. Εκτός από το γεγονός ότι δεν προβαίνει σε κάποια σπουδαία καινοτομία⁸⁷⁶, η πρωτοφανής υπερπληθώρα, με μια σειρά από υποχρεώσεις

---

⁸⁷⁶ Βλ. Bahr von C. and Clive E., (ed.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, (Sellier, 2009), 6563, Jansen N. and Zimmermann R., Restating the Acquis Communautaire ? A Critical Examination of the Principles of the Existing EC Contract Law, (2008), 71 MLR, 505 – 534, Eidenmøller H., Faust F., Grigoleit HC., Jansen N., Wagner G. and Zimmermann R., The Common Frame of Reference for European Private Law – Policy Choices and Codification

πληροφόρησης, που καθιερώνει, σε συνδυασμό με την ακραιφνώς αναλυτική περιπτωσιολογία της, έχει ξεσηκώσει κύμα θύελλας αντιδράσεων στο νομικό κόσμο, ως προς την συμβολή της, τελικά, περισσότερο στην σύγχυση, αντί την ενδυνάμωση της δεξιότητας του Καταναλωτή, να ξεχωρίζει, το αληθινά επωφελές για τα συμφέροντά του. Σαν αρνητική άποψη μπορεί να λεχθεί ότι, η παραπάνω Οδηγία προκρίνει την περιοριστική απαρίθμηση, σε αντίθεση με την ελαστικότητα και προσαρμοστικότητα, που δύναται να προσφέρει η ενδεικτική. Μια άλλη σημαντική έλλειψή της, είναι η μη επιβολή ορισμένης γλώσσας επικοινωνίας, κατά προτίμηση, μία από τις πιο διαδεδομένες της γηραιάς ηπείρου. Στα σοβαρά μειονεκτήματα αυτής, , συγκαταλέγεται επίσης η θεσμοθέτηση των παραπάνω υποχρεώσεων, χωρίς καμία απολύτως πρόβλεψη για τις συνέπειες παραβίασης, εγκαταλείποντας την τύχη τους στα χέρια του κάθε εθνικού νομοθέτη, που επιτρέπει να αμφιλοχωρήσουν περιθώρια διακριτικής ευχέρειας, βάση υποκειμενικών πεποιθήσεων. Τέλος, η απόρροια της επιμήκυνσης του χρονικού διαστήματος της προθεσμίας υπανάχωρησης, από τους 3 στους 12 μήνες, λόγω μη εκπλήρωσης της ενημέρωσης για τις λεπτομέρειες άσκησης και όχι, για την απουσία παροχής, όλων των πληροφοριών, στο προσυμβατικό στάδιο, συνιστά, κατά κύριο λόγο, περιορισμό της προστασίας του Καταναλωτή.

Πάντως, ενώ παρατηρείται μεγάλος βαθμός απόκλισης από την αρχική φιλόδοξη επιδίωξη της πλήρους εναρμόνισης (full ή maximal harmonization), κανένας δεν μπορεί να παραβλέψει την προσπάθεια απαγκίστρωσης από την ελάχιστη εναρμόνιση (minimum harmonization), με την κατάληξη στην στοχοποιημένη ενοποίηση (in a target way), που κατάφερε, τουλάχιστον, σε μερικά βασικά θέματα. Ταυτόχρονα, η Οδηγία 2011/83/EE δεν παύει να παραμένει μια πρωτοβουλία που εκπονήθηκε με πρόθεση απλοποίησης του παράγωγου κοινοτικού δικαίου προστασίας του Καταναλωτή, διαπνεόμενη, παράλληλα από έντονη διάθεση εκσυγχρονισμού. Τα πλεονεκτήματά της μπορούν να συνοψιστούν στην σαφώς βελτιωμένη λεκτική διατύπωση, στην πιο ορθή σύνταξη, στην έκφραση με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια, όπως μαρτυρά η συγκεκριμενοποίηση των όρων, και στην

Problems, (2008), 28 OJLS, 659 – 708, Anagnostopoulou D., The Proposal of the European Commission for the adoption of a Regulation a New Optional European Sales Law, Universita Autonoma di Barcelona, 17.04.2012, passim

κάλυψη της πλειονότητας των κενών, που είχε επισημάνει και τονίσει η θεωρία. Συμπερασματικά, η Οδηγία 2011/83/ΕΕ, έχει να επιδείξει, την καλύτερη προσπάθεια σε ολοκληρωμένες ρυθμίσεις, για την προαγωγή της θέσης του Καταναλωτή, μέχρι τώρα.

Πρωτίστως, τίθεται, ρητά, ορισμός για την έννοια του Προμηθευτή και του Καταναλωτή, με τάση διεύρυνσης της στενής έννοιας του τελευταίου, καταλαμβάνοντας και το πρόσωπο που ενεργεί στις συμβάσεις από απόσταση διττού σκοπού, αν ο εμπορικός σκοπός δεν υπερτερεί, κάτι που αναφέρεται στο προοίμιο της, στην αιτιολογική σκέψη 17. Στα θετικά σημεία συμπεριλαμβάνεται, η εισαγωγή από έναν εκτενή κατάλογο με εξαιρέσεις, από το πεδίο εφαρμογής της παραπάνω Οδηγίας, με επιφύλαξη, βέβαια, δυνατότητας μείζονας φροντίδας του Καταναλωτή, αλλά και από το δικαίωμα υπαναχώρησης, προκειμένου να επέλθει συμβατότητα με τις ήδη δρομολογημένες εξελίξεις στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και να αποφευχθεί η συνύπαρξη συμβάσεων από απόσταση δύο ταχυτήτων. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται η εμπνευσμένη, τεχνηέντως, μετακύλιση του βάρους της υποχρέωσης λήψης ρητής δήλωσης συγκατάθεσης, από τον Καταναλωτή, για την εκτέλεση της υπηρεσίας, πριν την λήξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης στον Προμηθευτή.

Την ίδια στιγμή, προτεραιότητα δίνεται στις συμβάσεις από απόσταση που καταρτίζονται, ιδίως, στο διαδίκτυο (internet), με εισαγωγή από εξειδικευμένες ελάχιστες προϋποθέσεις, που υποχρεωτικά ορίζεται να συγκεντρώνει ο ιστότοπος ή ιστοχώρος (website), ο οποίος επισύρει υποχρέωση καταβολής τιμήματος, ήτοι, χρηματικού ανταλλάγματος, για τον Καταναλωτή, με πλήρως ευκρινή ένδειξη, δίπλα στο κουμπί παραγγελίας, πριν την διαβίβαση και τέλεση της αγοραπωλησίας. Μια από αυτές είναι η εύκολη πρόσβαση σε διαθέσιμα πληροφοριακά τεχνικά μέσα, για τον ηλεκτρονικό τρόπο άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, εναλλακτικά. Οξυμένο ενδιαφέρον προκαλεί ότι η παραπάνω παράλειψη, επιφέρει την μη δέσμευση από την σύμβαση του Καταναλωτή, αποκλειστικά. Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, ουσιωδής είναι και η καινοφανής απαλλαγή του Καταναλωτή, σε περίπτωση παράβασης της υποχρέωσης γνωστοποίησης για τυχόν επιπλέον κόστος.

Σε σχέση με το δικαίωμα υπαναχώρησης, γίνεται διάκριση του χρόνου έναρξης της προθεσμίας άσκησης, ανάλογα με το είδος της σύμβασης από απόσταση, μόνο για τα αγαθά, εύλογα, εξαιτίας του άυλου της υπηρεσίας. Παραμερίζοντας την εν μέρει ασάφεια, που δημιουργεί, η μη υποχρέωση σύναψης της σύμβασης, εκ

μέρους του Καταναλωτή, όταν η πρόταση κατάρτισης, ανήκει σε αυτόν, προσωπικά, ως επιπρόσθετο αποτέλεσμα άσκησης του παραπάνω δικαιώματος, προβάλλει η εμφάνιση άλλης μιας, εξόχως, ενθαρρυντικής κίνησης. Παρομοίως, μεγάλης αξίας ρόλο κατέχει η σμίκρυνση της χρονικής περιόδου επιστροφής στον Καταναλωτή κάθε χρηματικής εισροής, μαζί με τα πάσης φύσεως έξοδα, από 30 σε 14 ημέρες. Επιδοδοκίμασias τυγχάνουν, η απελευθέρωση του Καταναλωτή από την παράδοση του αγαθού, στην αρχική κατάσταση, άμα ο Προμηθευτής δεν προέβη στις επεξηγήσεις, που αφορούν το δικαίωμα υπαναχώρησης και η καταβολή χρηματικού ποσού, ανάλογα με την συνολική τιμή της παρασχεθείσας υπηρεσίας, κατόπιν συμφωνίας των μερών, με αποδέσμευση από την αγοραία, αν είναι υπερβολική, αφού η *in natura* επάνοδος δεν είναι εφικτή.

Παρά το ότι, ο έλληνας νομοθέτης συνειδητά επέλεξε να αρκεστεί απλώς σε μια μετάφραση στην ελληνική γλώσσα από το πρωτότυπο, σαν γενικότερη εκτίμηση, η πιστή μεταφορά της παραπάνω Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, μπορεί να χαρακτηριστεί επιτυχημένη. Εντούτοις, ο ελληνικός νόμος φαίνεται να απορρίπτει τις εργάσιμες ημέρες υπολογισμού προθεσμιών, ρίχνοντας το προβάδισμα στις ημερολογιακές. Ύστερα, εμπεριέχει παραδείγματα από μέσα επικοινωνίας εξ αποστάσεως, αποβλέποντας στην κατανόηση του περιεχομένου τους, όπως χαρτί, USB sticks, CD – ROM, DVD, κάρτες μνήμης, σκληρός δίσκος ηλεκτρονικού υπολογιστή και μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e – mail). Σε κάθε περίπτωση, καίρια διάσταση από την Οδηγία συναντά κανείς, αφενός στην τηλεπώληση (telemarketing), διά της χρήσεως τηλεφώνου (cold calling), με επιβεβαίωση και συναίνεση, σε σταθερό μέσο ή εγγράφως, μονάχα αν η προμήθεια του αγαθού συνδυάζεται *in concreto* με υπηρεσία, αφετέρου, στην ποινή της σχετικής ακυρότητας υπέρ του Καταναλωτή, για την ενδεχόμενη καταστρατήγηση κάθε μορφής απογορεύσεων.

Για την περαιτέρω αναμόρφωση της ΚΥΑ Ζ1 – 891/2013 των Υπουργών Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με την οποία επέρχεται τροποποίηση στα άρθρα 4 και 4 α του Ν. 2251/1994, διευθετούν την σύμβαση από απόσταση εν γένει, και τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, αντίστοιχα, ή της παραπάνω Οδηγίας, χρήσιμο θα ήταν να ληφθεί υπόψη, η προθεσμία υπαναχώρησης, αναφορικά με τις υπηρεσίες, να ξεκινά από την ημέρα που ο Καταναλωτής, πράγματι, συνειδητοποιεί την σύμβαση από απόσταση, που ισοδυναμεί με ακριβοδίκαιη λύση. Έπειτα, προς διάλυση κάθε αμφιβολίας στο

μυαλό του Καταναλωτή, τότε θα παραλάβει στα χέρια το τίμημα, ο Προμηθευτής πρέπει να ανακοινώνει την απόφαση παρακράτησης, έως την αποστολή πίσω του αγαθού, ή παρεμφερείς αποδείξεις, ευθύς αμέσως, μόλις λάβει γνώση, για την υπαναχώρηση. Προς παρότρυνση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης, μολονότι περιρέει εκφοβισμός, που βασίζεται στις διεθνικές υπέρμετρες δαπάνες, απαιτείται η νομοθέτηση, έστω, ενός « πλαφόν » για τις διάφορες χρεώσεις. Αποφασιστική παρέμβαση θα σημαίνει, η προσθήκη υποχρέωσης αναγγελίας στο πρόσωπο του Προμηθευτή, για πιθανή αποζημίωση, ενόψει αποκατάστασης της μείωσης της αξίας του αγαθού, που οφείλεται σε μη συνήθη λειτουργία από τον Καταναλωτή.

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, η Ευρώπη έχει κατασκευάσει ένα συμπαγές, πυκνό, σταθερό και ισχυρό θεσμικό πλέγμα με επάρκεια ασφάλειας, και σε ότι έχει να κάνει με την διατήρηση της, όσο το δυνατόν λιγότερης, επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων του Καταναλωτή και την αποτροπή καθοδήγησης ή χειραγώγησης αυτού, με προσβολή του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, από την επιθετική εμπορική πρακτική της αθέμιτης διαφήμισης και την μη ζητηθείσα ηλεκτρονική εμπορική επικοινωνία (spamming), με τα μητρώα αποχής ή προγενέστερης ηλεκτρονικής έγκρισης από τον Καταναλωτή (opt out registers ή σύστημα opt out). Η σύνταξη και υπογραφή στα ευρωπαϊκά κράτη, διαδοχικά, της Οδηγίας 95/46/EK, της Οδηγίας 2002/58/EK, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2009/136/EK, με αποκορύφωμα τον Κανονισμό ΕΕ/611/2013, αποδεικνύουν, περίτρανα, το σχόλιο, στην αρχή.

Η ελληνική πολιτεία υπερακοντίζει την προστασία του απόρρητου, με την υπό συνθήκες άρση του, σύμφωνα με τα άρθρα 9, 9 Α και 19 του Συντάγματος, που συνεπάγεται την διατράνωση της λαϊκής εμπιστοσύνης στον θεματοφύλακα του κράτους δικαίου. Η επιμονή στην αναβάθμιση της νομοπαρασκευαστικής ποιότητας, γίνεται ευχερώς αντιληπτή, από τα άρθρα 5 και 6 του Π.Δ. 131/2003, το Ν. 2472/1997, όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3471/2006, και εν τέλει από τους Ν. 4152/2013 και Ν. 4070/2012, αντίστοιχα, που προτάσσουν την διαφάνεια στις σκοπιμότητες και την εξοικονόμηση των στοιχείων προσωπικότητας, που υπόκεινται σε επεξεργασία. Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η Ελλάδα μοιράζεται, με άλλα κράτη μέλη, μια από τις κορυφαίες έδρες στο παγκόσμιο νομικό στερεώμα, υποδαυλίζοντας την ανύψωση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων, σε μέγιστο έννομο αγαθό, σταθμίζοντας, ασφαλώς, αυτήν ισόρροπα,

με την εκλογικευμένη διακίνηση καθαρά ατομικών πληροφοριών, στα πέρατα της γης.

Οι αποφάσεις βοηθητικοί οδοδείκτες της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) και της Αρχής Διαφύλαξης Απορρήτου Επικοινωνιών (Α.Δ.Α.Ε.), διαδραματίζουν κατ' εξακολούθηση αξιοσημείωτο έργο στον ορθό προσανατολισμό της νομικής επιστήμης και νομολογίας.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι, με την μετατόπιση σε ηλεκτρονικό περιβάλλον και ψηφιακά δίκτυα, σχεδόν πια του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων, ο καθημερινός βίος των ανθρώπων έχει αλλάξει συθέμελα και οριστικά, καθιστάμενος εξαιρετικά πολυσύνθετος. Εξίσου αδιάσειστη είναι η αλματώδης εξελικτική πορεία της τεχνολογίας : πρόκειται για μία « ιστορία χωρίς τέλος »⁸⁷⁷. Επομένως, η προσκόλληση στο παρελθόν, η εναντίωση και μη αποδοχή της νέας κατάστασης πραγμάτων, είναι προφανές ότι δεν έχει κανένα νόημα στην σημερινή εποχή, στην οποία η απομόνωση στην ιδιωτικότητα και η ολοκληρωτική ανεξαρτησία δράσης, φαντάζει με μακρινή ουτοπία και ανάγεται σε άπιαστο όνειρο.

Ποιο είναι το αντίδοτο ενάντια στην υπερέκθεση της προσωπικής σφαίρας της ιδιωτικής ζωής του Καταναλωτή, στους κινδύνους που εγκυμονεί το διαδίκτυο (internet), κατά τις ηλεκτρονικές εμπορικές συναλλαγές;

Σίγουρα, το πρόβλημα της ροής υπηρεσιών και πληροφοριών μέσω του παγκόσμιου ιστού, χρήζει καθολικής αντιμετώπισης σε διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, οι διαφορετικές αντιλήψεις, που συντελούν στην διαμόρφωση των εθνικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων κάθε λαού και κατά επέκταση των κοινωνιών, ανά την υφήλιο, έχουν άμεση αντανάκλαση στην διαδικασία σχηματισμού των επιμέρους κρατικών κανόνων δικαίου, με επακόλουθο η από κοινού σύμπλευση των νομικών συστημάτων, διεθνώς, να βρίσκεται σε αρκετά πρώιμο στάδιο, όντας, ίσως, νωρίς, ακόμα, για την ευόδωση ενός τέτοιου εγχειρήματος. Όμως, όσο η τεχνολογία προχωρά και οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις αμβλύνονται και εξομαλύνονται, με βεβαιότητα, αργά ή γρήγορα, το ανθρώπινο γένος θα εξαναγκαστεί να οδηγηθεί και να περάσει στην φάση της διεθνοποίησης του κανονιστικού πλαισίου ρύθμισης, για την αποτελεσματική διαφύλαξη των συνταγματικά κατοχυρωμένων, θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου και την διασφάλιση της παναθρώπινης απόλαυσής τους και στον τομέα του διαδικτύου (internet).

---

⁸⁷⁷ Βλ. Μιχαέλ Εντέ, Ιστορία χωρίς τέλος, Μετάφραση : Ρένα Καρθαίου – Λίζα Λάμπρου, Εκδόσεις Ψυχογιός, Τρίτη Έκδοση, Απρίλιος 1990

Μεσοπρόθεσμα, αν η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) επιθυμεί να εισέλθει στο στάδιο παραγωγής νομοθετημάτων « τέταρτης γενιάς », για την εξασφάλιση της εδραίωσης μιας ενιαίας εσωτερικής αγοράς, με κατάλυση των ενδιάμεσων φραγμών, ολοσχερώς, είναι αναγκαίο να εξοπλιστεί με αρχές, οργανωτικές εγγυήσεις, μέτρα συμμόρφωσης και εποπτικούς μηχανισμούς δικαστικής συνεργασίας, πράγμα που μπορεί να πραγματοποιηθεί, κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης και προσεκτικού σχεδιασμού και προγράμματος. Εξάλλου, η ενσωμάτωση καθενός από παραπάνω στην εθνική έννομη τάξη, είναι αδύνατη άνευ της εκχώρησης στον ενωσιακό νομοθέτη της εξουσίας χάραξης της ευρωπαϊκής πορείας, αυτοβούλως.

Όπου εμπλέκονται επαγγελματικές οργανώσεις και σύλλογοι, καλούνται να αναπτύξουν και να προωθήσουν, υπεύθυνα, την αυτορρύθμιση, με Κώδικες δεοντολογίας, καταδεικνύοντας ότι, πάντα, η πράξη υπερέχει της θεωρίας.

Εν κατακλείδι, η ανατροπή οποιασδήποτε γενικευμένης απαισιοδοξίας, ανησυχίας ή φόβου, θα έλθει, για πολλοστή φορά, και πάλι, μέσα από την κατάλληλη εκπαίδευση των χρηστών του διαδικτύου (internet), με την καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας αναγνώρισης των αμέτρητων πηγών και εκφάσεων διακινδύνευσης και κατανόησης της αναγκαιότητας συνετής διαχείρισής του.

Το πόνημα τελειώνει εκφράζοντας την ελπίδα ότι η βία και η ταχύτητα, δίδυμες αδερφές και έρμαιο της ομοιομορφίας, θα αποτύχουν να συνθλίψουν το κέλυφος της νομιμότητας και ότι η μεγάλη περιπέτεια των νέων τεχνολογιών θα έχει θετικό πρόσημο και στις πολυσύνθετες διαδικτυακές συναλλαγές του μέλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Αθανασίου Ε., Πιστωτική Κάρτα και Διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2006, σελ. 990 – 995
2. Αλεξανδρίδου Ελ., Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, Μετά την ψήφιση του Ν. 1961/91 περί προστασίας του καταναλωτή, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1992
3. Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή ΙΙ, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1996
4. Αλεξανδρίδου Ελ., Η πρόταση Οδηγίας της ΕΕ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία του καταναλωτή, ΔΕΕ 2000, σελ. 113 - 125
5. Αλεξανδρίδου Ελ., Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, Αρμ 2001, σελ. 1721 - 1722
6. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
7. Αλεξανδρίδου Ελ., Η Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, ΔΕΕ 2005, σελ. 639 - 650
8. Αλεξανδρίδου Ελ., Νέες τάσεις του κοινοτικού νομοθέτη – Το παράδειγμα της οδηγίας για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, ΔΕΕ 2006, σελ. 855 – 862
9. Αλεξανδρίδου Ελ., Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικόλογου, ΝοΒ 2007, σελ. 1493 - 1512
10. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, Εισαγωγή, Το κοινοτικό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή, σελ. 3 – 18

11. Αλεξανδρίδου Ελ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, Συμβάσεις από απόσταση μέσω διαδικτύου (Ηλεκτρονικό εμπόριο), σελ. 217 – 247
12. Αλεξανδρίδου Ελ., Οι κίνδυνοι από την πληρωμή μέσω του διαδικτύου και ειδικότερα όταν αυτή γίνεται με πιστωτική κάρτα, ΔΕΕ 2008, σελ. 399 – 403
13. Αλεξανδρίδου Ελ., Πρακτικές προώθησης των πωλήσεων, τηλεόραση και παιδί, ΔιΜΕΕ 2008, σελ. 13 - 22
14. Αλεξανδρίδου Ελ., Μια ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21 ου αιώνα – Μερικές σκέψεις (Η πρόταση Οδηγίας του 2008 για τα δικαιώματα των καταναλωτών), Αρμ 2009, σελ. 1629 - 1642
15. Αλεξανδρίδου Ελ., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Ελληνικό και Κοινοτικό, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010
16. Αλεξανδρίδου Ελ., Ηλεκτρονικό εμπόριο και προστασία του καταναλωτή, σε Αντιμέτωποι με τις Σύγχρονες Τεχνολογικές Εξελίξεις : Προσωπικά Δεδομένα – Ηλεκτρονικό Έγκλημα – Ηλεκτρονικό Εμπόριο (2 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Αράχωβα, 11 και 12 Φεβρουαρίου 2011), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 157 – 170
17. Αλεξανδρίδου Ελ., Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών και ΥΑ Ζ1 – 891 – Κατά πόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι βελτίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και της κοινωνικής συνοχής, ΔΕΕ 2014, σελ. 193 - 204
18. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Ι. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΙΙ. Συμβάσεις Πληροφορικής, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
19. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου, Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την «Τειρεσίας Α.Ε.» (Θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίο ΕΕΤ 2004, σελ. 25 – 32
20. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομικό πλαίσιο)», Αρμ 2004, τομ. 58, σελ. 1377 – 1395
21. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις Τράπεζες (Θεσμικό πλαίσιο)", Δελτίο ΕΕΤ 2005, τομ. 10, σελ. 37 - 43

22. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., "Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου τους", Αρμ 2005, τομ. 59, σελ. 137 – 142
23. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο και η νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αρμ 2007, σελ. 848 – 854
24. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά δεδομένα, Νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007
25. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Κοινωνία της πληροφορίας και νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων της οικογένειας και των μελών της, ΕλλΔνη 2008, τόμ. 49, σελ. 691 – 699
26. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Νομική διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2008, τόμ. 5, σελ. 446 – 459
27. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Πνευματική ιδιοκτησία και Πληροφορική, Εκδ. Θέμις, Νικ. Α. Σάκκουλας & Σια Ο.Ε., Αθήνα, 2012
28. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στην Πρόταση Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων της 25-1-2012, « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 47 - 59
29. Αναγνωστοπούλου Δ., Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών : Η Ευρωπαϊκή Διάσταση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2012
30. Άνθιμος Α., Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας, ΚριτΕ 1998, σελ. 155 επ.
31. Απαλαγάκη Χ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 10, σελ. 565 – 580
32. Αποστολόπουλος Χ. / Τουρναβίτης Ε., Η επιθετική παρενοχλητική διαφήμιση και η νομική της αντιμετώπιση κατά το ελληνικό και κοινοτικό δίκαιο – Σκέψεις για τη νέα ρύθμιση, ΔιΜΕΕ 2006, σελ. 353 – 359

33. Αργυρός Γ., Η Πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Προσυμβατική Υποχρέωση Πληροφόρησης και το Δικαίωμα Υπαναχώρησης, Τιμητικός Τόμος Π. Αγαλλοπούλου, Τόμος Ι, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 57 - 73
34. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης στο σχέδιο του κοινού πλαισίου αναφοράς και στην πρόταση Οδηγίας για την προστασία του Καταναλωτή, ΕφΑΔ 2011, σελ. 728 - 736
35. Αργυρός Γ., Η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, ΔΕΕ 2013, σελ. 116 – 122
36. Αργυρός Γ., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή στο κοινό ευρωπαϊκό δίκαιο πωλήσεων, ΕφΑΔ 2014, σελ. 105 - 115
37. Αυγητίδης Δ., Το δίκαιο του καταναλωτή στη θαλάσσια ασφάλιση, ΕπισκεΔ 2006, σελ. 343 - 357
38. Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ. 673 - 710
39. Βαλτούδης Α., Ζητήματα από τις υποχρεώσεις πληροφόρησης και την σύναψη της σύμβασης στο ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων, ΧρΙΔ 2004, σελ. 202 – 210
40. Βαλτούδης Α., Η ευθύνη από τα ελαττωματικά προϊόντα, Κατά το άρθρο 6 Ν. 2251/1994, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1999
41. Βλαχοπούλου, Μ., 2003, e-Marketing. Πληροφοριακά Συστήματα – Νέες Τεχνολογίες, Εκδόσεις Rosili, Αθήνα
42. Βελέντζας Γ., Bankassurance και προστασία του καταναλωτή : βασικά νομικά προβλήματα, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2005, σελ. 289 - 304
43. Βελέντζας Ι., Μη ζητηθείσα (αυτόκλητη) επικοινωνία, ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 833 - 870
44. Βενιέρης Ι., Η αναπροσαρμογή των επιτοκίων και ο δικαστικός της έλεγχος στις τραπεζικές καταναλωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2009, σελ. 26 - 35
45. Βενιέρης Ι., Είναι τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου καταναλωτές κατά το Ν. 2251/1994 ; Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου 155/2008 (τμήμα VI), ΔΕΕ 2009, σελ. 1316 - 1320
46. Βουτσάκης Β., Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή : υποκειμενικές και αντικειμενικές πτυχές, σε : Νέες τεχνολογίες και Συνταγματικά δικαιώματα,

- Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
47. Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 3 η Έκδοση, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008
  48. Γαλανής Θ., Τυχρά παίγνια : Η συμβολή του ενωσιακού δικαστή στην ρύθμιση μιας « ευαίσθητης » δραστηριότητας, ΔΕΕ 2011, σελ. 656 - 667
  49. Γέροντας Α., Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, ΤοΣ 1997, σελ. 849 - 867
  50. Γέροντας Α., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία ηλεκτρονικών δεδομένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2002
  51. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999
  52. Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
  53. Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, Τόμος 1 ος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004
  54. Γεωργιάδης Απ., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή για ελαττώματα του πράγματος, ΧρΙΔ 2004, σελ. 5 - 22
  55. Γεωργιάδης Αστ., Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Τόμος 2 ος, 4 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003
  56. Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003
  57. Γεωργούλας Α., Η ασυμβατότητα του καθιερώσαντος με το ελληνικό δίκαιο καθεστώς προσωρινής αδειοδότησης παρόχων διαδικτυακών τυχρών παιχνιδιών με την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τη νομολογία του ΔΕΕ, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 340 – 348
  58. Γιαννόπουλος Γ., Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο internet, Η ανατροπή της ασυλίας του από τη νομοθεσία για : ηλεκτρονικές επικοινωνίες (μετά το Ν. 4070/2012), προστασία των προσωπικών δεδομένων, απόρρητο των επικοινωνιών, πνευματική ιδιοκτησία, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013
  59. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. :

- Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4, σελ. 175 – 215
60. Γιοβαννόπουλος Ρ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 14, σελ. 655 – 658
61. Γκόρτσος Χ., Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών : περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧΡΗΔΙΚ 2007, σελ. 161 - 180
62. Γκούσκου Α., Οι περιορισμοί στην συμβατική διαμόρφωση του κόστους πίστωσης κατά το Ν. 2251/1994, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 195 επ.
63. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο – Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ 1998, σελ. 409 - 417
64. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., Ηλεκτρονικό εμπόριο, ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, διεθνές ομοιόμορφο δίκαιο και κοινοτικές ρυθμιστικές προσπάθειες – μια συγκριτική μελέτη, ΕΕΕυρΔ 2001, σελ. 135 - 166
65. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α. / Παπασιώπη – Πασιά Ζ. / Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 3 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002
66. Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος 1 ος, 1 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991
67. Δεληκωστόπουλος Ι., Εναλλακτικοί δικαιοδοτικοί μηχανισμοί για διαφορές στο διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2012, σελ. 1228 - 1240
68. Δέλλιος Γ., Οργανωμένα ταξίδια και προστασία των καταναλωτών, ΧρΙΔ 2002, σελ. 298 - 307
69. Δέλλιος Γ., Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου Ι, Ο Καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005
70. Δέλλιος Γ., Η έννοια του καταναλωτή και ο έλεγχος των ρητρών διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου στις καταναλωτικές συμβάσεις – Δύο ζητήματα στο σημείο τομής μεταξύ Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, κοινοτικών Οδηγιών και εσωτερικής έννομης τάξης, ΕφΑΔ 2010, σελ. 642 - 677
71. Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο του Καταναλωτή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998

72. Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Η προστασία του καταναλωτή από την άμεση διαφήμιση στο διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 485 - 497
73. Δελούκα – Ιγγλέση Κ., Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005
74. Δεσποτίδου Α., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση κατά το άρθρο 4 Ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2005, σελ. 565 - 592
75. Δεσποτίδου Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 4 α, σελ. 249 – 326
76. Δεσποτίδου Α., Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 37], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009
77. Δημαράς Ν., Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, 4 η Έκδοση, Εκδ. Πάτρα – Αθήνα, 2004
78. Δημαράς Ν., Εμπορικές συμβάσεις μέσω διαδικτύου, ΔΕΕ 2008, σελ. 164 – 168
79. Διαμαντή Ε., Ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών στο διαδίκτυο κατά το Π.Δ. 131/2003. Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο στο εθνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 986 - 990
80. Διαμαντόπουλος Γ., Ηλεκτρονική διεξαγωγή αναγκαστικού πλειστηριασμού : « requiem » των συνηθέστερων ακυροτήτων αναγκαστικού πλειστηριασμού ;, ΔΕΕ 2011, σελ. 748 - 756
81. Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε Παπαδημητρίου Γ. (επιμ.), Αναθεώρηση του συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000
82. Δόνος Π., Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε : Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, τόμος 7, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
83. Δουβλής Β., Ζητήματα είσπραξης τραπεζικών απαιτήσεων και προώθησης προϊόντων καταναλωτικής πίστης υπό το πρίσμα προστασίας των ηλεκτρονικών προσωπικών δεδομένων, ΔΕΕ 2009, σελ. 764 - 774

84. Δωρής Φ., Ο χαρακτηρισμός των αντισυμβαλλόμενων τραπεζών ως καταναλωτών ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς όρους συναλλαγών, ΝοΒ 2004, σελ. 729 - 754
85. Ευαγγελάτου Ν., Η προστασία των καταναλωτών ως κριτήριο λειτουργίας της αγοράς, ΑΡΧΝ 2010, σελ. 265 - 296
86. Ζέη Ερ., Η προστασία του καταναλωτή από τη διαφήμιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006
87. Ζερβέας Ε., Προστασία των πολιτών στις εξ' αποστάσεως καταναλωτικές συναλλαγές, ΔιΜΜΕ 2010, σελ. 346 – 350
88. Ζουλοβιτς Μ., Φύλλα Α., Χούσου Κ., Οι αλλαγές που επιφέρει η Οδηγία 2011/83/ΕΕ στο νομοθετικό πλαίσιο για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 309 - 318
89. Θεοχαροπούλου Ε., Το ζήτημα των φορολογικών ελέγχων του ηλεκτρονικού εμπορίου και το απόρρητο της επικοινωνίας του άρθρου 19 του Συντάγματος, ΔΕΕ 2008, σελ. 284 – 293
90. Θεοχαροπούλου Ζ., Προστασία Καταναλωτή των τραπεζικών υπηρεσιών ενώπιον της Ανεξάρτητης Αρχής « Συνήγορος του Καταναλωτή », ΕφΑΔ 2008, σελ. 396 - 403
91. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, σελ. 820 – 842
92. Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο, ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 679 - 699
93. Ιγγλεζάκης Ι., Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003
94. Ιγγλεζάκης Ι., Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003
95. Ιγγλεζάκης Ι., Ζητήματα από την ταξιδιωτική σύμβαση και ιδίως οι αξιώσεις πληροφόρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή, ΕπισκΕΔ 2004, σελ. 41 - 54

96. Ιγγλεζάκης Ι., Εισαγωγή στο Δίκαιο της Πληροφορικής, 2 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006
97. Ιγγλεζάκης Ι., Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου – Επιτομή [Σειρά : Πανεπιστημιακά Εγχειρίδια – Τ. 1], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009
98. Καΐσης Α. / Παρασκευόπουλος Ν., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001
99. Καΐσης Α., Εκφάνσεις της δημόσιας τάξης στην αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών και διαιτητικών αποφάσεων, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003
100. Καραγκουνίδης Α., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 13 α, σελ. 629 – 646
101. Καρακώστας Ι., Το Δίκαιο του Internet (Νομική αντιμετώπιση του Διαδικτύου), ΝοΒ 1998, σελ. 1172 - 1184
102. Καρακώστας Ι., Το δίκαιο των ΜΜΕ, Επιμέλεια Σειράς : Φ. Δωρής, Σειρά : Επίκαιρα Θέματα Ιδιωτικού Δικαίου - τ. 3 , Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998
103. Καρακώστας Ι., Προσωπικότητα και τύπος : Νομική θεώρηση ενός δεοντολογικού ζητήματος, 3 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000
104. Καρακώστας Ι., Δίκαιο και Ίντερνετ : Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου (Επιμέλεια Πυργάκης Δ.), Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001
105. Καρακώστας Ι., Προστασία του καταναλωτή : Ν. 2251/1994, Με την συνεργασία του Δημήτρη Ν. Τζουγανάτου, (Επιμέλεια Σειράς : Δωρής Φ., Καρακώστας Ι.), (Επίκαιρα Θέματα Ιδιωτικού Δικαίου - τ. 7), Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
106. Καρακώστας Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003
107. Καρακώστας Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009

108. Καράκωστας Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004
109. Καράκωστας Ι., Βασικά ζητήματα της προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, σελ. 499 - 502
110. Καράκωστας Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 54 – 58
111. Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή : Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Ερμηνεία – Νομολογία – Πρακτική Εφαρμογή, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008
112. Καράσης Μ., Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου – Δικαιοπραξία Ι, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1996
113. Καράσης Μ., Ερμηνευτικές παρατηρήσεις στο νέο άρθρο 543 εδ. 2 ΑΚ, σε ΝΟΜΟC 8, Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Νομικής της Σχολής Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αφιέρωμα στον Λ. Κοτσίρη, Θεσσαλονίκη, 2004, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005, σελ. 461 - 473
114. Καργόπουλος Α.Ι., Οι συμβάσεις των καταναλωτών υπό το πλαίσιο του νέου Κανονισμού Ρώμη Ι για το εφαρμοστέο δίκαιο σε συμβατικές ενοχές – Μια πρώτη κριτική προσέγγιση, ΧρΙΔ 2008, σελ. 954 - 960
115. Καστανάς Η., Ίντερνετ και προστασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 2001, σελ. 711 - 732
116. Καστανάς Η., Το Internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης : σε αναζήτηση έξυπνων ρυθμίσεων, σε : Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σειρά : Δίκαιο και Κοινωνία στον 21 ο αιώνα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
117. Κλαβανίδου Δ., Καταναλωτικά Δάνεια : Δογματική θεώρηση και συναφή πρακτικά ζητήματα, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1997
118. Κόμνιος Κ., Η ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία (spamming), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 1006 – 1025
119. Κόμνιος Κ., ONLINE Διαμεσολάβηση ΕφΑΔ 2013, σελ. 419 - 424
120. Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002

121. Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος 1 ος, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2012
122. Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Αστικό Δίκαιο, Αρμ 2007, σελ. 993 - 998
123. Κοτσίρης Λ., Δίκαιο Ανταγωνισμού : Αθέμιτου και Ελεύθερου, 4 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001
124. Κοτσίρης Λ., Η έννοια του καταναλωτή (γνωμοδότηση), ΔΕΕ 2005, σελ. 1128 - 1130
125. Κουμάνης Σ., Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού κατά το Π.Δ. 339/1996, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007
126. Κουσουνή – Πανταζοπούλου Α., Νομικές διαστάσεις του Cloud computing, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 177 - 185
127. Κουτσούμπας Θ., Προστασία καταναλωτή στην εξ' αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών προϊόντων σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο, ΧρΙΔ 2005, σελ. 953 - 960
128. Κουτσοράδης Α., Τουρισμός και Ιδιωτικό Δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1998, σελ 589 - 624
129. Κυριτσάκη Ι., Κοινοτική πολιτική προστασίας καταναλωτή στο πεδίο των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, ΕλλΔνη 2011, σελ. 1572 - 1582
130. Λαζαράκος Γ., Ανωνυμία και Διαδίκτυο, ΔιΜΜΕ 2005, σελ. 197 - 205
131. Λαζαράκος Γ., Σύγχρονες μορφές διαφήμισης και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 245 – 252
132. Λιακόπουλος Θ. / Χριστιανός Β. / Μιχαλόπουλος Γ., Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1993
133. Λιναρίτης Ι., Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005
134. Λιναρίτης Ι., Κριτήρια αξιολόγησης γενικών όρων συναλλαγών μακροπρόθεσμων πιστώσεων (με ιδιαίτερη αναφορά στις ρήτρες επιτοκίου), ΧρΙΔ 2010, σελ. 382 - 398
135. Λιναρίτης Ι., Ζητήματα ενωσιακού και τραπεζικού δικαίου από τη ρύθμιση της ηλεκτρονικής αγοράς τυχερών παιγνίων, ΔΕΕ 2013, σελ. 12 – 29

136. Λωσταράκου Κ., Ο Νέος Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων – Οικονομικές Επιπτώσεις στις Επιχειρήσεις - Ειδικές Υποχρεώσεις για τους Παρόχους Υπολογιστικού Νέφους, ΔιΜΜΕ 2013, σελ. 353 - 358
137. Μακρή Σ., Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου μετά τη μεταφορά των Οδηγιών 97/7/ΕΚ και 2000/31/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, ΔΕΕ 2004, σελ. 882 – 893
138. Μακρής Σ., Online Dispute Resolution, Νέες μέθοδοι εξωδικαστικής επίλυσης εμπορικών διαφορών από ηλεκτρονικές συναλλαγές, ΔΕΕ 2009, σελ. 157 - 168
139. Μάνεσης Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Ατομικές ελευθερίες, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1982
140. Μαρίνος Μ. – Θ., Αθέμιτος Ανταγωνισμός, 3 η Έκδοση, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015
141. Μαυριάς Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1982
142. Μελάς Δ., Οι υπεράκτιες επιχειρήσεις Διαδικτύου, Ε 7 2013, σελ. 662 - 664
143. Μήτκα Κ., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕπισκεΔ 2000, σελ. 1121 - 1130
144. Μήτρου Λ., Προστασία προσωπικών δεδομένων : Ένα νέο δικαίωμα ;, στο συλλογικό έργο : Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Το Νέο Σύνταγμα, Αθήνα, 2001
145. Μικρουλέα Α., Δίκαιο της διαφήμισης και Internet, ΔΕΕ 2001, σελ. 1091 – 1103
146. Μιχαέλ Εντέ, Ιστορία χωρίς τέλος, Μετάφραση : Ρένα Καρθαίου – Λίζα Λάμπρου, Εκδόσεις Ψυχογιός, Τρίτη Έκδοση, Απρίλιος 1990
147. Μιχαηλίδης – Νουαρός Γ., Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983, σελ. 369 - 391
148. Μουζάκης Χ., Ανεπιθύμητη εμπορική ηλεκτρονική αλληλογραφία. Η αντιμετώπιση του φαινομένου στην ελληνική και διεθνή έννομη τάξη, ΔιΜΕΕ 2008, σελ. 323 – 333
149. Μούζουλας Σ., Συναλλαγές δια μέσου του Internet, ΕλλΔνη 1998, σελ. 15 – 23

150. Μπόσδας Δ., Περί συμφώνων υπερθεματισμού και απαρέσκειας στην πώληση, ΕλλΔνη 1982, σελ. 472 - 474
151. Μπόλος Α., Το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος στην πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ, ΕλλΔνη 2006, σελ. 687 - 697
152. Νίκας Ν., Υπαγωγή στην έννοια του καταναλωτή των επενδυτών σε σύνθετα χρηματοοικονομικά παράγωγα και τα δικαιοδοτικά τους προνόμια κατά τη σύμβαση του Λουγκάνο, ΕΠΟΛΔ 2010, σελ. 506 - 528
153. Ντάτη Π., Η διευκόλυνση των συναλλαγών των επιχειρήσεων μέσω του πληροφοριακού συστήματος « Εργάνη », Ε 7 2013, σελ. 1251 - 1261
154. Ουμπέρτο Έκο, Σημειώματα, Μετάφραση στα ελληνικά : Θόδωρος Ιωαννίδης, Εκδοτικός Οργανισμός Θεσσαλονίκης, Οκτώβριος 1990
155. Παμπούκης Κ., Η διαφήμιση στα ελεύθερα επαγγέλματα, Αρμ 2000, σελ. 465 - 475
156. Παμπούκης Χ., Οι επενδυτικές τραπεζικές συμβάσεις και η προστασία του καταναλωτή στο ευρωπαϊκό δικονομικό διεθνές δίκαιο, ΔΕΕ 2008, σελ. 552 – 564
157. Παναγιωτίδου Ε., Το δικαίωμα των δικηγόρων να διαφημίζονται, ΕπισκΕΔ 2001, σελ. 78 - 105
158. Πανόπουλος Γ., Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο : Ραντεβού στα τυφλά ; (Με αφορμή την απόφαση eDate Advertising GmbH), ΔΕΕ 2012, σελ. 311 - 318
159. Παντελίδου Ρ., Αυτοδέσμευση και αποδέσμευση στις συμβάσεις που καταρτίζονται εκτός εμπορικού καταστήματος, Αρμ 1995, σελ. 877 – 883
160. Παπαδάκη Ε., Το νομικό πλαίσιο για την προστασία του χρήστη των υπηρεσιών τηλεχοπληροφόρησης από απάτες μέσω dialers, ΔιΜΕΕ 2007, σελ. 62 - 66
161. Παπαδόπουλος Α., Όροι προστασίας προσωπικών δεδομένων, Το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999
162. Παπαιωάννου Γ., Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, σελ. 153 – 167
163. Παπαιωάννου Γ., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. :

- Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 11, σελ. 587 - 618
164. Παπανικολάου Π. / Ρούσος Κ. / Χριστοδούλου Κ. / Καραμπάτσος Α., Το νέο δίκαιο της ευθύνης του πωλητή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003
165. Παπανικολάου Π., Σκέψεις πάνω στον νέο νόμο (Ν. 3587/2007) για την προστασία των καταναλωτών, ΕλλΔνη 2008, σελ. 660 - 676
166. Παπανικολάου Π., Η έννοια του καταναλωτή σήμερα, Ιδίως στις καταρτιζόμενες με ΓΟΣ πιστωτικές συμβάσεις, ΔΕΕ 2010, σελ. 4 - 18
167. Παπαντώνη Μ., σε Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία (επιμέλεια Δούβλης Β. και Μπόλος Ε.), Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008
168. Παπαντώνη Μ., Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος : ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ταχυδρομικές υπηρεσίες, ενέργεια και δημόσιες επιβατικές μεταφορές, Σειρά : Μελέτες Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Διεύθυνση Σειράς Σταφάνου Κ., Γκορτσος Χρ., Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013
169. Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1983
170. Παπαρσενίου Π., Η Νέα πρόταση Οδηγίας για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή : Κριτική Επισκόπηση των Μεταρρυθμίσεων στο Δίκαιο των Καταναλωτικών Πωλήσεων, ΕφΑΔ 2010, σελ. 142 - 154
171. Παπασιάπη – Πασιά Ζ., Κανόνες αμέσου εφαρμογής και κανόνες ουσιαστικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Έκδοση 1989
172. Παπαστάμου Χ., Σχόλιο στην ΠΠρΑθ 7169/2010, ΝοΒ 2011, σελ. 357 – 358
173. Παπαστερίου Δ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009
174. Πεδιαδιτάκη Τ., Το ηλεκτρονικό εμπόριο και οι κανόνες των διεθνών συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας για τη φορολογία των κερδών των επιχειρήσεων, ΔΕΕ 2009, σελ. 548 - 557
175. Περάκης Ε., Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, σελ. 32 – 34

176. Περάκης Ε., εις ΔικΠροστΚαταναλωτή Ελληνικό - Κοινοτικό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007 (επιμ. : Ελ. Αλεξανδρίδου), Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, 1, σελ. 21 – 67
177. Πιτσιρίκος Ι., Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το Π.Δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, ΕΕμπΔ 2011, σελ. 310 – 333
178. Πιτσιρίκος Ι., Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο Διαδίκτυο υπό το πρίσμα του Ν. 3471/2006 (όπως τροποποιήθηκε με τους Ν. 3917/2011, 4070/2012), ΠΕΙΡΝ 2012, σελ. 216 - 242
179. Ρόκας Ν., Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
180. Σημαντήρας Κ., Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1973
181. Σιδηρόπουλος Θ., Η νομιμότητα της μετάδοσης εκπομπών τηλεπώλησης, Αρμ 2001, σελ. 431 - 438
182. Σιδηρόπουλος Θ., Το Δίκαιο του διαδικτύου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003
183. Σιδηρόπουλος Θ., Το δίκαιο του διαδικτύου (internet), Ηλεκτρονικές συμβάσεις – Πνευματική ιδιοκτησία – Προστασία προσωπικών δεδομένων – Κατοχύρωση και χρήση domain names, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008
184. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Το πράσινο βιβλίο : κοινοτικές σκέψεις και στόχοι για τις εμπορικές επικοινωνίες και ιδιαίτερα τη διαφήμιση, ΕΕμπΔ 1999, σελ. 233 - 250
185. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε Το Δίκαιο στην Ψηφιακή Εποχή : Προστασία Προσωπικότητας – Σύγχρονες Μορφές Εγκλήματος – Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Βόλος, 9 και 10 Μαρτίου 2012), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 193 – 212
186. Σινανιώτη – Μαυρουδή Α., Η διαφήμιση στο Διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής,

- Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 260 - 277
187. Σκαλίδης Ε. / Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ. / Αργυριάδης Α., Στοιχεία Ασφαλιστικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007
  188. Σκαλίδης Ε., Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, Εκδ. JuS, Θεσσαλονίκη, 2007
  189. Σκορίνη – Παπαρηγοπούλου Ξ., Η προστασία του καταναλωτή στην σύμβαση εκτός εμπορικού καταστήματος, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999
  190. Σόμπολου Β., Νομικό πλαίσιο για ζητήματα ηλεκτρονικού εμπορίου. Συνέχεια : Ηλεκτρονικό εμπόριο μέσω κινητής τηλεφωνίας (m – commerce), ΕπισκΕΔ 2002, σελ. 894 - 900
  191. Σπυρόπουλος Σ., Η διάκριση των παρόχων υπηρεσιών στο διαδίκτυο και η οριοθέτηση της ευθύνης τους με βάση την κοινοτική Οδηγία 2000/31/ΕΚ σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 372 - 379
  192. Σταθόπουλος Μ. / Χιωτέλλης Α. / Αυγουστιανάκης Μ., Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Επιπτώσεις Κοινοτικών Οδηγιών στο δίκαιο του ΑΚ : Με παράρτημα νομοθετικών κειμένων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995
  193. Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 1 - 19
  194. Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
  195. Στυλιανίδου Μ., Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Κοινοτικές Ρυθμίσεις για την Προστασία του Καταναλωτή, ΦΟΡΕΠΠΘ 2002, σελ. 370 - 382
  196. Συνοδινού Τ. – Ε., Το παίγνιο και ο καταναλωτής, ΕΠΕΤΑΡΜ 2007, σελ. 35 – 63
  197. Συνοδινού Τ. – Ε., Δίκτυα Διανομής και Διαδίκτυο, ΕΕμπΔ 2008, σελ. 273 – 297
  198. Τασίκας Α., Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού

- δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 2009, σελ. 374 - 400
199. Τζίβα Ε., Το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε γενικούς όρους συναλλαγών, ΔΕΕ 2003, σελ. 1039 - 1048
200. Τζίβα Ε., Η εξωδικαστηριακή επίλυση των καταναλωτικών διαφορών ιδίως στον χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 729 - 739
201. Τζίβα Ε., Το ηλεκτρονικό εμπόριο των φαρμάκων, Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσίρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου - τ. 32], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007
202. Τζίβα Ε., Ασφαλιστικές συμβάσεις στο διαδίκτυο, σε Δίκαιο Πληροφορικής : « LegalTech and Data Protection » (4 ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 22, 23 και 24 Μαρτίου 2013 - Συνδιοργάνωση με Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Επιστημονική Ομάδα Δικαίου Πληροφορικής), Επιστημονική Διεύθυνση : Ένωση Ελλήνων Νομικών e – Θέμις, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 279 – 306
203. Τζουγανάτος Δ., Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία καταναλωτή, Παρατηρήσεις με αφορμή την τροποποίηση του Ν. 2251/1994 με το Ν. 3587/2007, ΔΕΕ 2008, σελ. 508 – 512
204. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, ΔΕΕ 1999, σελ. 576 - 582
205. Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 21 - 35
206. Τουντόπουλος Β., Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ΔΕΕ 2000, σελ. 475 - 487
207. Τούσης Α., Σιωπή και σιωπηρά δήλωσις βουλήσεως, ΕΕΝ 1978, σελ. 705 επ.
208. Τριανταφυλλάκης Γ., Η προστασία του επενδυτή ως καταναλωτή από κατάχρηση αγοράς (χειραγώγηση), ΔΕΕ 2008, σελ. 521 - 529
209. Τσίγκου Χ., Η χρήση των υπηρεσιών τηλεχοπληροφόρησης στους τηλεοπτικούς διαγωνισμούς, ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 206 - 217
210. Τσιρής Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του απορρήτου της επικοινωνίας, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
211. Τσούκα Χρ., Οι αλλοδαποί κανόνες αμέσου εφαρμογής και η σημασία τους ως προς την μεθοδολογική ταυτότητα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997

212. Τσούκας Α., Ηλεκτρονικό εμπόριο και φορολόγηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών, Ε 7 2008, σελ. 1175 - 1185
213. Φίλιος Π., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006
214. Χαρακτινιώτης Σ., Ηλεκτρονικό διακοινοτικό εμπόριο και εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 2008, σελ. 1744 - 1763
215. Χατζηνικολάου – Αγγελίδου Ουρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή. Διεύθυνση Σειράς : Λ. Κοτσιρης. [Σειρά : Σύγχρονα Θέματα Εμπορικού Δικαίου – τ. 14], Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000
216. Χελιδόνης Α., Η τυχαία απώλεια του πράγματος στην σύμβαση από απόσταση, Αρμ 2005, σελ. 338 – 343
217. Χριστοδούλου Κ., Ηλεκτρονικά Έγγραφα και Ηλεκτρονική Δικαιοπραξία : με τα νεότερα νομοθετήματα, 2 η Έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004
218. Χριστοδούλου Κ., Αστική ευθύνη του παρόχου δικτύου ως μεσάζοντος στην παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ΔιΜΜΕ 2004, σελ. 350 - 356
219. Χριστοδούλου Κ., Η πρόταση οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών, ΕφΑΔ 2010, σελ. 9 - 23
220. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
221. Ψούνη Ν., Δήλωση Βουλήσεως μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, Ένταξη στο σύστημα του ΑΚ, δυνατότητες ακύρωσης, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1988
222. Ψυχομάνης Σπ., Τραπεζικό Δίκαιο – Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, Γενικό Μέρος, Καταθέσεις, Πιστώσεις, Εγγυητικές Επιστολές, 5 η Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001
223. Ψυχομάνης Σπ., Τουριστικό Δίκαιο, Ερμηνευτικά και νομοθετικά ζητήματα και προτάσεις, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Alexandridou E., Payments in transactions on line, σε ΝΟΜΟΣ Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη, Έκδοση 2004, σελ. 53 -70
2. Alexandridou E., The Harmonization of the Greek law with the Directive on Unfair Commercial Practices, ERCL 2008
3. Alexandropoulou - Egyptiadou E., Protection of Secrecy in Mobile Communications (The Greek Regulatory Framework), 3rd International Conference of Scientific Council for the Information Society, 23-25 September 2009, Athens, Greece
4. Alexandropoulou E., The Hellenic framework for computer program copyright protection following the implementation of the relative European Union Directives, in Investigating Cyber Law and Cyber Ethics, IGI Global, Pennsylvania, USA, Έκδοση 2011
5. Alexandropoulou E., The Greek Regulatory Framework on Confidentiality and its Waiver in Mobile Communications (after the Implementation of Directives 1995/46, 2002/58 & 2006/24/E.C.), Hellenic Review of International Law, 64, pp. 425-435, Έκδοση 2011
6. Alexandropoulou E., Minors' internet navigation and personal data protection, 5th International Conference on Information Law and Ethics, Ionian University, 29-30 June 2012
7. Anagnostopoulou D., The Role of the European Union in International Trade, Proceedings of the International Conference on International Business, May 2011
8. Anagnostopoulou D., Electronic Commerce in international and European law : The policy of the EU, Proceedings of the International Conference on International Business, May 2012
9. Anagnostopoulou D., The Proposal of the European Commission for the adoption of a Regulation a New Optional European Sales Law, Universita Autonoma di Barcelona, 17.04.2012
10. Atiyah PS. and Smith SA., Atiyah' s Introduction to the Law of Contract, (6th ed. Clarendon Press, 2005), 12
11. Bahr von C. and Clive E., (ed.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, (Sellier, 2009), 6563
12. Baumer D. L. / Poindexter J. C., Cyberlaw & E – Commerce, 2002

13. Basu S., *Global Perspectives of E – commerce Taxation Law*, Ashgate Publising Ltd, 2007
14. Blanke J., *7 Comp. Rev. & Tech.*, 2004
15. Boom Van W. and M. Loos M., *Effective enforcement of consumer law in Europe : Private, public, and collective mechanisms*, in van Boom and Loos (eds), *Collective enforcement of consumer law in Europe, Securing compliance in Europe through private group action and public authority intervention*, (Europa Law Publishing, 2007), 231 – 254
16. Brown A., *Application of the EU Treaty obligation of transparency to an exclusive national licence for internet games of chance : Sporting Exchange Ltd, trading as Betfair v Minister van Justicie (C – 203/2008)*, *Public Procurement Law Review*, no 6, 2010
17. Capilli G., *The Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law : Out – line of Regulatoty Impact on Sales Guarantees Introduced by Directive 99/44/EC (2012) Edition II ELSA Malta Law Review*
18. Chirita A.D., *The Impact of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights*, at <http://ssrn.com/abstract=1998993>
19. Cockfield A., *The rise of the OECD as informal world tax organization trough national responses to e – commerce tax challenges*, *Yale Journal of Law and Technology*, 2006
20. Dawes A., Struckmann K., *Mutual recognition and the free movement of services in the gambling sector after the Santa Casa judgment*, *35 European Law Review*, 2010
21. De Booy T. Q., Hessalink M. & Mak. C., *How the CFR Can Improve the Consumer Rights Directive*, *Centre for the Study of European Contract Law, Working Paper series No. 20099/09*, p. 9
22. Delouka – Inglessi C., *Web – advertising : Consumer protection within the European community*, σε *NOMOS Αφιέρωμα στον Λάμπρο Κοτσίρη*, Έκδοση 2004, σελ. 279 – 304
23. *Department of Jobs, Enterprise and Innovation, Consultation on Article 19 (Fees for the Use of Means of Payment) and Article 22 (Additional Payments) of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights*, 2012, at <http://www.djei.ie/publications/commerce/2012/arts19&22crd.pdf>

24. Department of Jobs, Enterprise and Innovation, Consultation on the Implementation of Directive 2011/83/EU on Consumer Rights, May 2013
25. Dickie J., Internet and Electronic Commerce Law in the European Union, Έκδοση 1999
26. Dickinson D., 57 Fed. Comm. L. J. 135, 2004
27. Donna M., Processing of biometrical data in Italy, Computer and Telecommunications Law Review, 2007
28. Drijber B. – J., Stergiou H., Public procurement and internal market law, 46 Common Market Law Review, 2009
29. Eide E., Is the consumer directive advantageous for the consumers ?, (2009), 28 Eur J of L & Ec, 293, 295
30. Eidenmüller H., Faust F., Grigoleit HC., Jansen N., Wagner G. and Zimmermann R., The Common Frame of Reference for European Private Law – Policy Choices and Codification Problems, (2008), 28 OJLS, 659 – 708
31. Faure M. , Towards a Maximum Harmonization of Consumer Contract Law, (2008) Maastricht Journal of Transnational and International Law, 440
32. Fingerman D., Journal of Internet Law, 2004
33. Fogo C., New approaches to curb spam. The John Marsall Journal of Computer and Law, 2000
34. Gibson C., Digital Dispute Resolution – Internet Domain Names and WIPO’ S Role, σε : Computer and Recht International (CRi), 2001
35. Giannopoulos R., Abusive Advertising on the Internet : Invasion of Privacy and Deception as regards Source and Content through Spam – The Greek Perspective, RHDI 2006, σελ. 363 – 396
36. Giannopoulos, σε Kozyris (ed.) Regulating Internet Abuses – Invasion of Privacy, Έκδοση 2007
37. Gerven Van W., Communication on European Contract Law – Codifying European private law, in Schulte - Nolke H., Schulze R. and Bernardeau L., (eds), European Contract Law in Community Law (Mohr Siebeck, 2002), 239 – 262
38. Gomez F. and Ganuza J.J., An Economic Analysis of Harmonization Regimes : Full Harmonisation, Minimum Harmonization or Optional Instrument ?, at ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0052/.../166_en.pdf

39. Haupt S., An Economic Analysis of Consumer Protection in Contract Law, (2003), 11 German L J, 1137
40. Hellner M., The Country of Origin Principle in the E – commerce Directive : A Conflict with Conflict of Laws ? in Fuchs A., Muir Watt H. & Pataut E. (επιμ.), Les conflits de lois et le systeme juridique communautaire (2004)
41. Hesselink M., Towards a Sharp Distinction between b2b and b2c ? On Consumer, Commercial and General Contract Law after the Consumer Rights Directive, (2010), 1 ERPL, 60
42. Hondius E., The Notion of Consumer : European Union versus Member States, 28 Sydney L.R. (2006) 89 seq
43. Hondius E., (2010) The Proposal for a European Directive on Consumer Rights : A step Forward, ERPL 103
44. Hong – Lin Y., Motassem N., Can Online Arbitration Exist Within the Traditional Arbitration Framework ?, σε Journal of International Arbitration, 2003, Vol. 20 (5)
45. Howells G., The scope of European Consumer Law, ERCL 2005, 360 seq.
46. Howells G. and Schulze R., (eds) (2009) Modernizing and Harmonizing Consumer Contract Law, Munich, Sellier 2009
47. Incardona R. / Poncibo C., The average consumer, the unfair commercial practices directive, and the cognitive revolution, J. Consum. Policy 2007, 21 seq.
48. Jansen N. and Zimmermann R., Restating the Acquis Communautaire ? A Critical Examination of the Principles of the Existing EC Contract Law, (2008), 71 MLR, 505 – 534
49. Kabel J., Computer and Recht International, 2003
50. Karsten J. and Sinai AR., The Action Plan on European Contract Law : Perspectives for the Future of European Contract Law and EC Consumer Law, (2003), 26 J of Consumer Policy, 173
51. Katsh E., Rifkin J., Online Dispute Resolution – Resolving Conflicts in Cyberspace, San Fransisco 2001
52. Katsh E., Rifkin J., Gaitenby Alan, E – Commerce, E – Disputes and E – Resolutions : In the Shadow of “ eBay Law ”, σε Ohio State journal on Dispute Resolution, 2000, Vol. 15 (3)

53. Kerber W. and Grundmann S., An Optional European Contract Law Code : Advantages and Disadvantages, (2006), 21 Eur J of L & Ec, 215
54. Kilian W. (Hrsg), EC Data Protection Directive, Έκδοση 1997
55. Kingisepp M. / Varv A., The Notion of Consumer in EU Consumer Aquis and the Consumer Rights Directive – A Significant Change of Paradigm ;, 2011, Juridica International, 44
56. Kosta E., The use of RFID chips on indefination documents, σε Πρακτικά 2 ου Συνεδρίου του Επιστημονικού Συμβουλίου της Κοινωνίας της Πληροφορίας « Ηλεκτρονική δημοκρατία – Προκλήσεις της ψηφιακής εποχής », Αθήνα 16-17.3.2006, σελ. 471 επ.
57. Kosta E. – Valcke P., Retaining the data retention directive, Computer Law and Security Report 22 (2006)
58. Koussoulis S., Regulating Electronic Commerce, RHDI, Έκδοση 2000
59. Lilleholt K., Notes on the Proposal for a New Directive on Consumer Rights, (2009), 3 Eur Revof Private Law, 337
60. Loos M., Rights of Withdrawal, Centre for the Study of European Contract Law, Working Paper No. 2009/4
61. Loos M., Consumer Sales Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive, (2010), 1 EPLR, 23
62. Loos MB., Individual private enforcement of consumer rights in civil courts in Europe, (2010), 1 Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series, 9 – 11
63. Loos MB., Full harmonisation as a regulatory concept and its consequences for the national legal orders : The example of the Consumer rights directive, (2010), 3, Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series
64. Loos M.B.M. et al., Digital Content Contracts for Consumers, Amsterdam Law School Legal Studies, Research Paper No. 66, 2012, 4.3.2
65. Low G., The (Ir) Relevance of Harmonization and Legal Diversity to European Contract Law : A Perspective from Psychology, (2010), 2 ERPL, 291
66. Macdonald E., Unifying Unfair Terms Legislation, (2004), 67 MLR, 69 – 93
67. Mak V., Standards of Protection : In Search of the ' Average Consumer ' of EU Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive, (2011), 1 ERPL, 28

68. Mathisen G., Consistency and coherence as conditions for justification of Member State measures restricting free movement, 47 Common Market Law Review, 2010
69. McCann FitzGerald, Consumer Rights & Wrongs, November 2011, at <http://www.mccannfitzgerald.ie/McfgFiles/knowledge/4521Consumer%20Rights%20and%20Wrongs%20-%20Briefing.pdf>
70. Micklitz H.W., A General Framework Directive on Fair Trading, στο The Forthcoming EC Directive on Unfair Commercial Practices, edited by Collins H., 2004
71. Micklitz H.W. and Reich N., (2009) Cronica de una muerte Annunciada : The Commission Proposal for a Directive on Consumer Rights, CMLRev. 2009, 471
72. Micklitz H.W., An Optional Law on Off – Premises, Distance Sales and Unfair Terms for European Business and Consumers, in Micklitz H.W. and Reich N., The Commission Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law – Too Broad or Not Broad Enough ; EUI Working Papers, Law 2012/4, 39, pp. 54
73. Mireze P., Where is everyone going with Online Dispute Resolution ?, σε Revue de Droit des Affaires Internationales (RDAI), 2002
74. Murakami Y., Privacy issues in the ubiquitous information society and law in Japan, Proceedings of the IEEE International Conference on Systems, Man & Cybernetics Q The Hague, Netherlands, 10 – 13 October 2004
75. Oliver O., Roth W. – H., The internal market and the four freedoms, 41 Common Market Law Review, 2004
76. Perritt H. Jr., Dispute Resolution in Cyberspace : Demand for New forms of ADR, σε Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2000, Vol. 15 (3)
77. Poll K. / Nordmann M., Data Protection and E – Commerce in Germany, σε Campbell D. / Woodley S. (ed.), E – Commerce : Law and Jurisdiction, Έκδοση 2002
78. Ponte Lucille, Throwing Bad Money After Bad : Can Online Dispute Resolution Deliver the Goods for the Unhappy Internet Shopper ?, σε Tulane Journal of Technology and Intellectual Property, 2001, Vol. 3
79. Reding V., An Ambitious Consumer Rights Directive : Boosting Consumers' Protection an Helping Businesses, 15 March 2010, SPEECH/10/91

80. Reich N., Protection of Consumers ' Economic Interests by EC Contract Law – Some Follow - up Remarks, (2006), 14 Sydney L Rev, 23
81. Reich N. and Micklitz HW., Unfair Terms in the Draft Common Framework of Reference, Comments on the Occasion of the Tartu Conference on Recent Developments in European Private Law, (2008), *Juridica Int XIV*, 58 – 68
82. Rekaiti P. & Van den Bergh R., Cooling – Off Periods in the Consumer Laws of the EC Member States : A Comparative Law and Economics Approach, *Journal of Consumer Policy*, 2000, pp. 371
83. Rott P., Consumers and services of general economic interest : Is EC consumer law the future ?, (2007), 30 *J of Consumer Policy*, 49 – 60
84. Rule C., *On line Dispute Resolution for Business*, San Francisco, 2002
85. Schmid C., The Instrumentalist Conception of the *Acquis Communautaire* in Consumer Law and its Implications on a European Contract Law Code, σε Grundmann St. and Schauer M., *The Architecture of European Codes and Contract Law*, 2006
86. Schulte – Nolke H. et al., *EC Consumer Law Compendium : Comparative Analysis*, 2008, p. 194 – 196
87. Schultz T., Does Online Dispute Resolution Need Governmental Intervention ? The Case for Architectures of Control and Trust, σε *North Carolina Journal of Law & Technology*, 2004, Vol. 6 (1)
88. Shuibhne N., The resilience of EU market citizenship, 47 *Common Market Law Review*, 2010
89. Smits J., Full Harmonisation of Consumer Law ? A Critique of the Draft on Consumer Rights, (2010), 1 *ERPL*, 8
90. Spinello R. A., *Ethics and Information Technology*, 1999
91. Stallard H., *Webvertising*, σε Chissick M. / Kelman A., *Electronic Commerce Law and Practice*, Έκδοση 2002
92. Taylor T.F., The impact of consumer protection on banking legislation in the European Community and the effect of the recent consumer protection proposals, 28 *Fordham Int. L.J.*, (2004 – 2005), 1216 seq
93. Thunken A., Multi – State Advertising over the Internet and the PIL of Unfair Competition, *ICLQ* 51 (2002)
94. Trstenjak V. and Beysen E., *European Consumer Protection Law : Curia Semper Dabit Remedium*, (2011), 48 *CMLR*, 110

95. Turle M., Data Protection, σε Chissick M. / Kelman A., Electronic Commerce Law and Practice, Έκδοση 2002
96. Twigg – Flesner C., Time to Do the Job Properly – The Case for a New Approach to EU Consumer Legislation, (2010), 33 J of Consumer Policy, 361
97. Ulen T. S., Information in the Market Economy – Cognitive errors and Legal Correctives, σε Grudmann / Kerber / Weatherill, Party Autonomy and the role of information in the Internal Market, 2001
98. Unberath H. and Johnston A., The Double - Headed Approach of the ECJ Concerning Consumer Protection, (2007), 44 CMLR, 1254
99. Wahlen S. and Huttunen K., Consumer policy and consumer empowerment : comparing the historic development in Finland and Germany, (2011), Int J of Consumer Studies
100. Whittaker S., Burden of Proof in the Consumer Acquis and in the DCFR, ERLC 2008
101. Wilinska – Zelek A., Consumer rights – new tendencies, Considerations about directive 2011/83/EU
102. Willett C., Fairness and Consumer Decision Making under the Unfair Commercial Practice Directive, (2010), 33 J of Consumer Policy, 247 – 273
103. Wolf M., Party Autonomy and Information in the Unfair Contract Terms Directive, σε Grudmann / Kerber / Weatherill, Party Autonomy and the role of information in the Internal Market, 2001
104. Zimmermann R., The Present State of European Private Law, (2009), 57 Am J of Comparative L, 479 - 512

